

วิเคราะห์งานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

สารนิพนธ์
ของ
นางสาวอรรณญา แสนสระ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
กุมภาพันธ์ 2546
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

398.209593

๑388๐

จ-3

วิเคราะห์งานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

บทคัดย่อ

ของ

นางสาวอริญญา แสนสระ

17 เม.ย. 2546



เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

กุมภาพันธ์ 2546

๕156๑๖3

อริยญา แสนสระ. (2546). วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ ไพบุลย์ ดวงจันทร์.

การศึกษานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อรวบรวม จัดประเภทนิทาน วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน และวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน แล้วเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลนิทานพื้นบ้านประเภทมุขปาฐะที่เก็บรวบรวมด้วยตนเองในช่วงปี พ.ศ. 2544 ผู้บอกข้อมูลเป็นคนในพื้นที่ทุกหมู่บ้านของพื้นที่ศึกษา จำนวน 40 คน นิทานพื้นบ้านที่รวบรวมได้มีจำนวน 211 เรื่อง

ผลการศึกษาพบว่า นิทานพื้นบ้านทั้ง 211 เรื่อง สามารถจัดประเภทได้ 9 ประเภท คือ นิทานมุขตลก 116 เรื่อง นิทานชีวิต 26 เรื่อง นิทานอธิบายเหตุ 25 เรื่อง นิทานคติ 16 เรื่อง นิทานเรื่องผี 11 เรื่อง นิทานประจำถิ่น 8 เรื่อง นิทานเรื่องสัตว์ 5 เรื่อง นิทานศาสนา 2 เรื่อง และนิทานเข้าแบบ 2 เรื่อง

ด้านโครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน พบว่า กฎติกดาบรพของวรรณกรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก คือ กฎของการเริ่มเรื่องและกฎของการจบเรื่อง กฎแห่งการซ้ำ กฎแห่งตัวละคร 2 ตัวใน 1 ฉาก กฎแห่งการแตกต่างแบบตรงกันข้าม กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว กฎของการสร้างแบบสร้าง ฉากประทับใจ เรื่องของความสมเหตุสมผล เรื่องของเอกภาพ และการเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว ส่วนกฎที่ไม่เข้มงวด คือ กฎของฉากแผด และความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย

ส่วนด้านภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน พบว่า นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกได้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน 7 ด้าน คือ ด้านสภาพความเป็นอยู่ พบว่าชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ ด้านครอบครัว พบว่ามีครอบครัวขยายมากที่สุด รองลงมาคือครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวรวม ด้านการประกอบอาชีพ พบว่าอาชีพหลักของชาวบ้านคืออาชีพเกษตรกรรม รองลงมาคืออาชีพรับราชการ และอาชีพอื่นๆ เช่น หมอพื้นบ้าน รับจ้าง และค้าขาย เป็นต้น ด้านประเพณี พบว่ามีการยึดถือประเพณีการทำบุญและประเพณีเกี่ยวกับชีวิตอย่างเคร่งครัด ด้านความเชื่อ พบว่ามีลักษณะผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธ ผี และศาสนาพราหมณ์ ด้านค่านิยม พบว่ามีค่านิยมที่สำคัญ เช่น ค่านิยมเรื่องความรัก ความขยัน การเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความซื่อสัตย์ และความกตัญญู เป็นต้น และด้านบทบาทของสมาชิกในสังคม พบว่าบทบาทของสมาชิกในครอบครัวมีความชัดเจนมากที่สุด มีผู้ใหญ่คอยดูแลและอบรมสั่งสอนคนในครอบครัว ผู้นำมีบทบาทในการปกครอง การช่วยเหลือประชาชน และการตัดสินคดี ผู้ได้บังคับบัญชามีบทบาทในการปฏิบัติตามคำสั่งและช่วยเหลือผู้บังคับบัญชา พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสืบทอดประเพณีท้องถิ่น ครูและศิษย์มีบทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเพื่อนเป็นร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน

AN ANALITICAL STUDY FOLKTALES IN TAMBON NONKOK AMPHOE
KASETSOMBOON CHANGWAT CHAIYAPHUM

AN ABSTRACT
BY
MISS ARANYA SAENSRA

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education in Thai
at Srinakarinwirot University
February 2003

Aranya Saensra. (2003). *An Analitical Study Folktales in Tambon Nonkok Amphoe Kasetsoomboon Changwat Chaiyaphum*. Master Project, M.Ed. (Thai). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor : Assoc.Prof. Phaiboon Duangchan.

The study on folktales in Tambon Nonkok, Amphoe Kasetsoomboon, Changwat Chaiyaphum is to collect, Classify the folktales, analyze the structure of folktales and analyze reflexion of folk's lifestyle and the result of descriptive analysis will be proposed. Data used on the study were the data from Mukpata folktales collected my own in 2001. There were 40 narrators in every village in research area who told 211 tales.

On the study found that we could classify 9 categories from 211 tales; 116 jests, 26 novellas, 25 explanatories, 16 fables, 11 ghost stories, 8 sages, 5 animal tales, 2 religious tales and 2 formula tales.

On the structure of folktales found that the Epic Laws of Folk Narrative harmonized to Nonkok folktales are Law of Opening and the Law of Closing, Law of Repetition, Law of two to scene, Law of Contrast, Single-Stranded, Patterning, Tableaux Scene, Logic, Unity of Plot, and Concentration on a leading character. Non-strict laws are Law of twin and Law of Initial and Final position.

On reflexion of folk's lifestyles found that Nonkok folktales reflected seven aspects of lifestyle : living style, found that they lived easy lives and depended on nature; family, found that most of them are expanded families, secondly are single families and united families. On the occupation found that their main occupation is farmer, secondly, government employees and others; for example, local media, employee and trader, etc. On the custom found that they are strictly faithful in making merit and custom concerning to their lives. On the belief, found that there were combination among Buddhism, ghost and Brahmanism. On the values, found that there were important values; for example, love, diligence, trust on senior, loyal and gratefulness, etc. On the role as a member of society, found that the role in family was the most obvious role since there were the senior members to take care and train the members of family. The leader had his role in administration, making decision, assist in public. Inferior has his role in follow up the command and help superior, Buddhist monks and Buddhism as well as maintain local custom. Teachers and pupils had their role in co-assistance and co-operation including neighbors who live in the same or villages nearby.

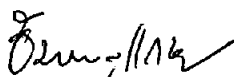
อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์



(รองศาสตราจารย์ ไพบูลย์ ดวงจันทร์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร



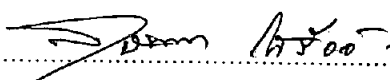
(รองศาสตราจารย์ ดร. อัมพร สุขเกษม)

คณะกรรมการสอบ



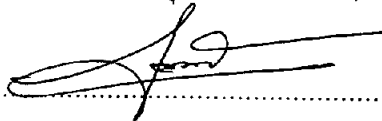
(รองศาสตราจารย์ ไพบูลย์ ดวงจันทร์)

ประธาน



(รองศาสตราจารย์ สุนันtha ไสร็จ)

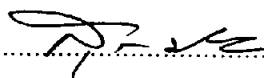
กรรมการ



(อาจารย์ ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์)

กรรมการ

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



(รองศาสตราจารย์ สุภา ปานเจริญ)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์

วันที่ 14 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากอาจารย์หลายท่าน ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ไพบุลย์ ดวงจันทร์ ผู้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งตลอดการศึกษา รองศาสตราจารย์ สุนันทา โสรัจจ์ อาจารย์ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ และอาจารย์वासना นามพงศ์ ช่วยแนะนำและ ตรวจแก้ไขงานด้วยความเอาใจใส่

ขอบพระคุณผู้บอกข้อมูลทุกท่านที่ให้ความร่วมมือและสละเวลาเพื่อถ่ายทอดนิทาน พื้นบ้านให้แก่ผู้วิจัย นายน้อย แสนสระ กำนันตำบลโนนกกอก ช่วยเก็บข้อมูลประกอบการศึกษา นายสุชิน แก้วเมืองกลาง และ จ.ส.ต. สมพร เจริญฤทธิ์ เอื้อเฟื้อข้อมูลประกอบการศึกษา เด็กหญิงทานตะวัน แสนสระ ผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลทุกหมู่บ้าน และ ส.ต.อ. สุวิทย์ ศรีจารย์ ผู้อำนวยการความสะอาดในการเก็บข้อมูล

คุณความดีของสารนิพนธ์เล่มนี้ ขอมอบเป็นกุศลแด่บิดาผู้ล่วงลับ มารดาผู้คอยให้ กำลังใจ และคณาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยมาจนถึงทุกวันนี้

อรัญญา แสนสระ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	3
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
เอกสารความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน.....	4
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน.....	9
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา.....	11
2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาและผู้บอกข้อมูล.....	13
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดชัยภูมิ.....	13
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอำเภอเกษตรสมบูรณ์.....	18
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำบลโนนกก.....	21
ความรู้เกี่ยวกับผู้บอกข้อมูล.....	28
3 ประเภทและโครงสร้างของนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก	
อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.....	31
การจัดประเภทของนิทานพื้นบ้าน.....	31
นิทานมุขตลก.....	31
นิทานชีวิต.....	36
นิทานอธิบายเหตุ.....	37
นิทานคติ.....	38
นิทานเรื่องผี.....	39
นิทานประจำถิ่น.....	39
นิทานเรื่องสัตว์.....	40
นิทานศาสนา.....	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3 (ต่อ)	นิทานเข้าแบบ.....	40
	วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน.....	41
4	ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.....	56
	ด้านสภาพความเป็นอยู่.....	56
	ด้านครอบครัว.....	81
	ด้านการประกอบอาชีพ.....	86
	ด้านประเพณี.....	89
	ด้านความเชื่อ.....	92
	ด้านค่านิยม.....	102
	บทบาทของสมาชิกในสังคม.....	108
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	115
	สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	115
	อภิปรายผล.....	118
	ข้อเสนอแนะ.....	119
	บรรณานุกรม.....	120
	ภาคผนวก.....	127
	ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	219

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

นิทานเกิดจากภูมิปัญญาและจินตนาการของมนุษย์ นิทานเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่สะท้อนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ ของสังคม

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความสนใจที่จะฟังนิทานเพื่อให้ได้รับความบันเทิง และรู้เรื่องราวต่างๆ ดังที่ ศิราพร จิตะฐาน (2539 : 35) ได้สรุปสาเหตุที่มนุษย์ทุกชาติทุกศาสนาชอบฟังนิทานไว้ว่า “เพราะนิทานเป็นอาหารทางใจอย่างหนึ่งของมนุษย์ นิทานเป็นแหล่งรวบรวมจินตนาการและความฝัน นิทานเป็นทางออกทางใจของมนุษย์ ทำให้มีความสุขและช่วยผ่อนคลายความทุกข์ในใจได้” และ พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2529 : 1777) กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านกับสังคมมนุษย์ว่า “นิทานเป็นเรื่องราวที่มีฉาก ตัวละคร แสดงความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่สามารถตอบสนองมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ทำให้มนุษย์รู้สึกสนุกสนานเมื่อได้ฟังนิทาน” จึงกล่าวได้ว่านิทานเป็นเครื่องผ่อนคลายอารมณ์อย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ทำให้ผู้ฟังเข้าไปสู่โลกแห่งจินตนาการ รู้เรื่องราวแปลกใหม่ สนุกสนาน และพ้นจากความจำเจในชีวิตประจำวันได้ชั่วคราว

นอกจากนี้มนุษย์ยังแต่งนิทานขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ บางครั้งใช้สั่งสอนอบรมหรือให้คติในการดำเนินชีวิต เนื่องจากนิทานเป็นเรื่องราวที่สนุกสนานใจ ผู้เล่าสามารถสอดแทรกคำสอน หรือความคิดอันดีงามไว้ให้ผู้ฟังได้รับทั้งความบันเทิงและข้อคิดที่ดี เพื่อนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต และนิทานของไทยมีอยู่ทุกพื้นที่ จึงนับได้ว่านิทานมีความสำคัญในการถ่ายทอดวัฒนธรรม บ่งบอกถึงความเป็นมา และสะท้อนวิถีชีวิตของมนุษย์แต่ละสังคม

ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีนิทานอยู่จำนวนมาก ตำบลนี้มีเนื้อที่ประมาณ 50,000 ไร่ มีประชากร 10,476 คน (ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์. 2542 : 4) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์ ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางหลวงแผ่นดินประมาณ 400 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มแอ่งกระทะมีภูเขาขนาบทั้งสองข้างคือ ด้านทิศตะวันออกติดภูแล่นคา และด้านทิศตะวันตกติดภูเขี้ยว พื้นที่ของตำบลนี้จึงเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ชาวบ้านโดยทั่วไปมีอาชีพเกษตรกรรม

ในด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวตำบลโนนกกอกก็เหมือนชาวอีสานทั่วไป แต่ที่น่าสนใจคือวิถีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวอีสานยังคงหลงเหลืออยู่ เช่น การดำข้าวเม่าด้วยครก

กระเบื้อง การเดินทางโดยใช้เกวียน การลงข่วงสาวไหม และการใช้แรงควายไถนา เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันจะไม่ค่อยปรากฏให้เห็นในที่อื่นๆ

ตำบลโนนกกอกเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน จากคำบอกเล่าของ นายใจ โคตรโนนกกอก อายุ 59 ปี (ใจ โคตรโนนกกอก. สัมภาษณ์. 2544) นายตำรวจ แสนสระ อายุ 55 ปี (ตำรวจ แสนสระ. สัมภาษณ์. 2544) นายจันดี เขียมชัยภูมิ อายุ 68 ปี (จันดี เขียมชัยภูมิ. สัมภาษณ์. 2544) และนางเปา ปีมะนาว อายุ 79 ปี (เปา ปีมะนาว. สัมภาษณ์. 2544) ซึ่งนับว่าเป็นประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ที่สำคัญของตำบลโนนกกอก ชาวบ้านทั้ง 4 คนได้บอกเล่าตรงกันว่าตำบลนี้เป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และจุดศูนย์กลางของชุมชนอยู่ที่บ้านเมืองกลาง หมู่ที่ 1 ของตำบลโนนกกอกในปัจจุบัน สมัยนั้นชุมชนโนนกกอกเป็นชุมชนกว้างใหญ่ครอบคลุมถึง 5 ตำบลในปัจจุบัน คือ ตำบลบ้านเตือ ตำบลหนองข่า ตำบลสระโพนทอง ตำบลซบสีทอง และตำบลโนนกกอก นอกจากนั้นในหมู่ที่ 1, 2, 3 และ 4 ของตำบลโนนกกอกอันเป็นที่ตั้งของชุมชนดั้งเดิมยังมีกฎกระแตซึ่งเป็นกฎเขาเดี่ยวๆ เป็นต้นกำเนิดของลำห้วย 2 สาย คือ ลำห้วยกุดแชะ และห้วยหามแห ที่กฎกระแตมีพระพุทธรูปโบราณอยู่ในถ้ำซึ่งเรียกกันว่าถ้ำพระ ทุกปีจะมีงานประเพณี “บุญกฎกระแต” ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และยังพบพระธาตุเก่าแก่มีลักษณะเป็นปรางค์ขนาดเล็กกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ถึง 3 หมู่บ้าน คือ บ้านเปลือย บ้านนกเจ้า และบ้านเมืองกลาง และแต่ละหมู่บ้านมีนิทานเกี่ยวกับสถานที่เหล่านี้เล่าสืบต่อกันมา

ด้วยเหตุที่ตำบลโนนกกอกเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์และเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานทำให้ตำบลนี้มีนิทานอยู่มากมายหลายประเภทที่ยังเล่ากันอยู่ทั้งในช่วงทำนา ทำไร่ และงานบุญตามประเพณีต่าง ๆ ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นตำบลโนนกกอกจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านในตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ในประเด็นต่อไปนี้

1. ประเภทของนิทานพื้นบ้าน
2. โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน
3. ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. เป็นการศึกษา รวบรวม และบันทึกนิทานพื้นบ้านของตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. ช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น
3. เป็นการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านส่วนหนึ่งไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาค้นคว้าไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้ศึกษานิทานพื้นบ้านจากทุกหมู่บ้านในตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ ดังนี้
 - 1.1 หมู่ที่ 1 บ้านเมืองกลาง
 - 1.2 หมู่ที่ 2 บ้านนกเจ้า
 - 1.3 หมู่ที่ 3 บ้านโสกเชือก
 - 1.4 หมู่ที่ 4 บ้านเปลือย
 - 1.5 หมู่ที่ 5 บ้านโนนเห็ดไค
 - 1.6 หมู่ที่ 6,7,8 บ้านสระ
 - 1.7 หมู่ที่ 9 บ้านโนนสุขสันต์
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษานิทานพื้นบ้านที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ในประเด็นต่างๆ ดังนี้
 - 2.1 ประเภทของนิทานพื้นบ้าน
 - 2.2 โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน
 - 2.3 ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน
3. ระยะเวลาการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในช่วงปี พ.ศ. 2544
4. ผู้บอกข้อมูล เป็นบุคคลที่มีภูมิสำเนาอยู่ในทุกหมู่บ้านของตำบลโนนกกมาแต่กำเนิด ไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดการศึกษา อายุ 35 ปีขึ้นไป

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. สรรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. รวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์
3. รวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้าน โดยการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงผู้บอกข้อมูลลงในแถบบันทึกเสียงหรือจดบันทึก ตามความเหมาะสม แล้วนำมาถอดความตามอักขรวิธีของภาษาไทยมาตรฐานโดยให้ใกล้เคียงกับสำเนียงของผู้บอกข้อมูลมากที่สุด

4. วิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 นำข้อมูลนิทานพื้นบ้านที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาจัดประเภทโดยอาศัยแนวการจัดประเภทนิทานของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543 : 8 – 29)

4.2 วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน โดยใช้กฎดึกดำบรรพ์ของนิทานพื้นบ้าน (Epic laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik

4.3 วิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ปรากฏในนิทาน ด้านต่าง ๆ ได้แก่

4.3.1 ด้านสภาพความเป็นอยู่

4.3.2 ด้านครอบครัว

4.3.3 ด้านการประกอบอาชีพ

4.3.4 ด้านประเพณี

4.3.5 ด้านความเชื่อ

4.3.6 ด้านค่านิยม

4.3.7 บทบาทของสมาชิกในสังคม

5. รายงานผลการศึกษาค้นคว้า โดยจะเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ เอกสารความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. เอกสารความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538 : 448) ได้ให้ความหมายของนิทาน ไว้ว่า “นิทาน น. เรื่องเล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป”

กิ่งแก้ว อรรถาการ (2519 : 12) ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านในเชิงคติชนวิทยาไว้ว่า “เป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ได้มีการบันทึกไว้แล้ว”

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2531 : 131) กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านว่า “เป็นเรื่องเล่าประเภทร้อยแก้ว ส่วนมากจะเป็นเรื่องเก่าแก่เล่าสืบทอดต่อๆ กันมาเป็นเวลานานโดยประเพณีจากคำบอกเล่า (oral tradition)”

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2521 : 155) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านไว้ว่า “นิทานเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เล่าสืบกันมาหลายชั่วอายุคน นิทานบางเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่สมมติขึ้น แต่นิทานหลายเรื่องก็เป็นความจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน”

จากความหมายของนิทานดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่างๆ ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่บางส่วนได้มีการบันทึกไว้แล้ว

นิทานพื้นบ้านมีลักษณะสำคัญหลายประการ ดังที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516 : 99 – 100) และ พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2529 : 1777) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ภาษาร้อยกรอง มุ่งเอารสของเรื่องมากกว่ารสของคำ
2. สืบทอดต่อกันมาโดยวิธีมุขปาฐะ แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. มีการเล่าสู่กันฟังและจดจำเล่าต่อๆ กันมาเป็นเวลาช้านานจนไม่สามารถรู้ได้ว่าใครเป็นผู้เริ่มผูกเรื่องขึ้นเล่า
4. เป็นเรื่องราวที่มีฉาก มีตัวละคร แสดงพฤติกรรมความเป็นมาและความเป็นไปของชีวิตและสิ่งต่างๆ เป็นเรื่องราวที่มนุษย์สร้างขึ้นมาโดยอาจสร้างจากจินตนาการของตนเอง หรือมีเค้าเรื่องจริงอยู่ก่อนแล้วนำมาจินตนาการขยายความเสริมต่อให้พิสดารออกไปก็ได้
5. มีลีลาการดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเหมือนวรรณกรรมปัจจุบัน
6. ส่วนใหญ่มีเป้าหมายหลักเพื่อความบันเทิงใจของผู้ฟัง และอาจมีเป้าหมายอื่นๆ ที่สอดแทรกไว้ในเนื้อเรื่องด้วยก็ได้ เช่น เพื่อการอบรมสั่งสอน เพื่อตอบข้อสงสัยบางอย่างแก่ผู้ฟัง เป็นต้น

เจือ สตะเวทิน (2527 : 46) ได้กล่าวถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ในทำนองเดียวกัน คือ

1. ต้องเป็นเรื่องเก่า
2. เล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว
3. ต้องเล่าด้วยปากมาก่อน

4. แสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน

5. เรื่องจริงที่มีคติกัณโหมเป็นนิทาน

จากลักษณะของนิทานพื้นบ้านที่นักวิชาการดังกล่าวได้อธิบายไว้นั้น สามารถสรุปได้ว่า ลักษณะของนิทานพื้นบ้านต้องเป็นเรื่องราวที่ไม่ปรากฏว่าผู้แต่งดั้งเดิมเป็นใคร เล่าสืบกันมาด้วยภาษาร้อยแก้ว เป็นเรื่องราวที่มีฉาก มีตัวละคร ดำเนินเรื่องอย่างง่าย ๆ มีเป้าหมายหลักเพื่อความบันเทิงใจของผู้ฟัง บางครั้งอาจมีเป้าหมายอื่นสอดแทรกด้วย และอาจเป็นเรื่องสมมติที่มนุษย์แต่งขึ้นมาหรือเป็นเรื่องจริงที่มีคติก็ได้

นิทานพื้นบ้านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาทต่อสังคม กิ่งแก้ว อัดถากร (2519 : 119 - 121) ได้กล่าวถึงความสำคัญและบทบาทของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

1.1 เป็นร่องรอยของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีต

1.2 เป็นเครื่องระบายความคับอกและเป็นการแสดงออกของจิตใต้สำนึก ซึ่งตามปกติแล้วเป็นพฤติกรรมที่ไม่สามารถกระทำได้ และถือเป็นความผิดร้ายแรงหากมีการกระทำเกิดขึ้น

2. บทบาทของนิทานพื้นบ้าน

2.1 ให้ความเพลิดเพลิน ช่วยให้เวลาว่างหรือการทำงานผ่านไปโดยไม่น่าเบื่อ

2.2 ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มได้ดีขึ้น

2.3 เป็นเครื่องให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ

2.4 เป็นเครื่องปลูกฝังจริยธรรมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516 : 99) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ว่า “มนุษย์เราทั่วไปต้องการเครื่องบันเทิงใจในยามว่างงานประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536 : ภาคผนวก) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไทย สรุปได้ว่า มนุษย์ผูกเรื่องนิทานขึ้นมารับใช้มนุษย์ทางด้านจิตใจ โดยอาจจะมียัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น เพื่อความบันเทิงใจ เพื่ออธิบายเหตุหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เพื่อกล่อมเกล่าจิตใจโดยสอดแทรกคติธรรมและความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

ศิราพร ฐิตะฐาน (2539 : 215) ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของนิทานพื้นบ้านสรุปได้ว่า พฤติกรรมของตัวละครในนิทานเป็นสิ่งสะท้อนค่านิยมและความคิดของคนในสังคมนั้น ๆ เพราะคนในสังคมเป็นผู้แต่งนิทานขึ้นมา และในสังคมหนึ่งอาจมีความคิดสองกระแสที่ดูจะขัดแย้งกันแต่ดำเนินไปพร้อม ๆ กันได้ โดยเฉพาะสังคมที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อจากสังคมประเพณี (Traditional Society) ไปสู่สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ค่านิยมเดิมบางส่วนยัง

คงได้รับการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป นับเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมระเบียบสังคม ดังนั้นนิทานของแต่ละยุคสมัยจึงมักจะแฝงแง่มุมทางสังคมที่น่าสนใจของสมัยนั้นๆ ไว้ได้เสมอ

จากความเห็นของนักวิชาการทางคติชนวิทยาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านิทานพื้นบ้านมีความสำคัญและมีบทบาทเป็นเครื่องผ่อนคลายอารมณ์อย่างหนึ่งของมนุษย์ ทำให้ผู้ฟังได้รับความบันเทิงและรู้เรื่องราวแปลกใหม่ นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นิทานที่เล่าสืบต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และสะท้อนวิถีชีวิตของคนในสังคม

นิทานพื้นบ้านมีอยู่หลายประเภท นักคติชนวิทยาแต่ละคนได้แบ่งประเภทของนิทานต่างกันอยู่บ้าง เช่น

กึ่งแก้ว อรรถาการ (2519 : 12 - 14) ได้จัดแบ่งนิทานตามรูปแบบเป็น 8 ประเภท ตามวิธีของ สติธ ธอมป์สัน (Stith Thompson) ดังนี้

1. เทพนิยาย เป็นเรื่องค่อนข้างยาว ประกอบด้วยหลายอนุภาค หลายตอน ดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ไม่บังสถานที่หรือตัวละครแน่นอน เต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ พระเอกเป็นสุภาพบุรุษ สंहารศัตรู และได้อภิเษกกับเจ้าหญิง

2. นิทานชีวิต มีโครงสร้างใกล้เคียงกับเทพนิยาย ต่างกันที่นิทานชีวิตดำเนินเรื่องในโลกที่เป็นจริง บังสถานที่และเวลาชัดเจน ถึงแม้ว่าจะมีความมหัศจรรย์ปรากฏในเรื่อง แต่ก็จะเป็นไปในลักษณะสมจริงมากกว่าเทพนิยาย

3. นิทานวีรบุรุษ เป็นเรื่องของวีรบุรุษ มีการผจญภัย และการต่อสู้

4. นิยายประจำถิ่น เป็นเรื่องราวที่แปลกจากธรรมดา แต่เชื่อว่าเป็นจริง ณ สถานที่ใดที่หนึ่ง

5. นิทานอธิบายเหตุ มีลักษณะใกล้เคียงกับนิยายประจำถิ่น คือ เจาะจงพูดถึงธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่น แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่การอธิบายความเป็นมาของสิ่งต่างๆ

6. ตำนานและเทพปกรณัม เป็นเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับคำสอนทางศาสนา ซึ่งผู้เล่าคงยึดถืออยู่ เนื้อเรื่องว่าด้วยต้นกำเนิดของเทวดา มนุษย์ สัตว์ สิ่งของโลก และจักรวาล

7. นิทานเรื่องสัตว์ เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวละครเอก สัตว์ในเรื่องประเภทนี้มักสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของมนุษย์

8. นิทานมุขตลก มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน ตัวละครเป็นได้ทั้งมนุษย์และสัตว์

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 8 - 29) ได้เสนอทฤษฎีการแบ่งนิทานโดยอาศัยรูปแบบและเนื้อหาเป็นเกณฑ์ และได้แบ่งนิทานพื้นบ้านไทยออกเป็น 11 ประเภท ดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์ หมายถึง นิทานพื้นบ้านที่แต่เดิมเรียกกันว่า เทพนิยาย ซึ่งแปลจากภาษาอังกฤษว่า แฟร์เทล (Fairy Tale) เมื่อใช้ชื่อตามรูปศัพท์ทำให้เข้าใจว่า เป็นนิทานเกี่ยวกับเทวดานางฟ้าแต่น่าสังเกตว่านิทานพื้นบ้านประเภทนี้ทุกเรื่องมีอิทธิปาฏิหาริย์ และ

ความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติ จนกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของนิทานประเภทนี้ บางทีจึงมีผู้เรียกนิทานประเภทนี้ว่า Wonder Tale หรือนิทานมหัศจรรย์

2. นิทานชีวิต (Novella) มีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานประเภทแรกตรงที่มีขนาดค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาคหรือหลายตอน ที่ต่างกันก็คือ นิทานชีวิตดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละครที่ชัดเจน อาจมีเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์ แต่ก็มีลักษณะที่ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่าอิทธิปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในนิทานมหัศจรรย์

3. นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale) เป็นนิทานที่มีขนาดค่อนข้างยาว ประกอบด้วยหลายอนุภาคหลายตอน อาจอยู่ในโลกจินตนาการหรือโลกที่ดูเหมือนจะเป็นจริง นิทานวีรบุรุษเป็นนิทานชุดที่เล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษคนเดียวหลายครั้งหลายหน และมักเล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือมนุษย์

4. นิทานประจำถิ่นหรือนิยายประจำถิ่น (Sage) นิทานประเภทนี้มีขนาดเรื่องไม่แน่นอน บางเรื่องก็สั้นบางเรื่องก็ยาว บางเรื่องอาจมีอนุภาคที่สำคัญเพียงอนุภาคเดียว มักเป็นเรื่องแปลกพิสดารซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง ตัวละครและสถานที่บ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์ หรือคนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ หรือผีสังนางไม้ นิทานประจำถิ่นจะอธิบายถึงสิ่งสำคัญที่อยู่ในท้องถิ่น อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือก่อสร้างขึ้นมา เช่น เรื่องพระยาภมรพระยาพานซึ่งอธิบายให้ทราบถึงความเป็นมาของประจุมเจดีย์จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

5. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory หรือ Etiological Tale) เป็นเรื่องที่อธิบายกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่างๆ กำเนิดของต้นไม้หรือดอกไม้บางชนิด ความเป็นมาของดวงดาวบางดวง หรือบางกลุ่ม เป็นต้น นิทานประเภทนี้มักจะสั้นและเล่าอย่างตรงไปตรงมาเพื่อตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นเช่นนั้น และการอธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งต่างๆ แต่ละชาติอาจอธิบายด้วยเรื่องราวที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับจินตนาการของคนในชาตินั้นๆ

6. ตำนานปรัมปรา (Myth) บางทีเรียกว่า เทวปกรณัมหรือเทพปกรณัม เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างของระบบจักรวาล มนุษย์ สัตว์ ปราศกฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน พายุ ฟ้าผ่า ความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนประเพณีพิธีกรรมและการประพฤติปฏิบัติว่าเกิดขึ้นเมื่อใดเพราะเหตุใด

7. นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale) เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก โดยทั่วไปมักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง

8. นิทานมุขตลก มักมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อนมีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ของเรื่องต่างๆ สติธทอมป์สัน ได้ประมวลแนวคิดของเรื่องที่เป็นมุขตลกกว่ามี 16 ประการ คือ ความฉลาด ความโง่

การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การต่อรองแบบกลลวง ขโมยและการหลอกต้ม การหนีโดยใช้กลลวง การล่อลวงและผิดประเวณี กลลวงที่ทารุณ กลลวงโดยวิธีแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหูหนวก นักบวช และ การโม้

9. นิทานศาสนา (Religious Tale) เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่ไม่ใช่ประเภทเทพปกรณัม เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเยซูและนักบุญต่างๆ เป็นต้น นิทานประเภทนี้ ผู้เล่ามักถือว่าเป็นเรื่องจริง

10. นิทานเรื่องผี (Ghost Stories) เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับผี และลักษณะการหลอกหลอนของผีประเภทต่างๆ

11. นิทานเข้าแบบ (Formula Tale) หมายถึงนิทานที่มีแบบแผนในการเล่าเป็นพิเศษ นิทานประเภทนี้โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรองของแบบแผนในการเล่า การเล่าก็เล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟังโดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกม เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ

สำหรับการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ในส่วนของการจัดประเภทนิทานผู้วิจัยใช้แนวทางของ ประคอง นิมมานเหมินทร์

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน

ปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษานิทานพื้นบ้านอย่างแพร่หลาย เพราะในแต่ละท้องถิ่นมีเรื่องราวความเป็นมาและนิทานต่างๆ สืบทอดต่อกันมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง ทำให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม ตลอดจนทัศนคติของคนในสังคมที่ปรากฏในนิทาน ทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความสนใจศึกษาและเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร งานวิจัยบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน มีดังนี้

ปรีชา อุยตระกูล (2520) ศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลวังคำใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เก็บรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านได้จำนวน 88 เรื่อง ผลการศึกษาสามารถจำแนกประเภทตามรูปแบบ (Form) ของเรื่อง ได้ 6 ประเภท คือ นิทานทรงเครื่อง ประวัติ นิยาย นิทานคติ นิทานเรื่องสัตว์ และมุขตลก และพบว่านิทานพื้นบ้านได้สะท้อนประวัติศาสตร์และสภาพภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ความเชื่อ ประเพณี และค่านิยมของชาววังคำใหญ่ในขอบเขตเท่าที่นิทานจะทำได้ นอกจากนี้ยังได้นำเอากฎติกดาบรพ์ของนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Orik มาวิเคราะห์โครงสร้างวรรณกรรม และเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านกับวรรณคดีแบบฉบับ และนิทานท้องถิ่นอื่นอีกด้วย

จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ (2522) วิเคราะห์นิทานอีสานจากสามหมู่บ้าน โดยได้ศึกษาวิเคราะห์นิทานชาวบ้าน บ้านสองนางไย จังหวัดมหาสารคาม บ้านขวาว จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านอาจสามารถ จังหวัดขอนแก่น รวบรวมนิทานได้จำนวน 78 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า

สามารถจัดประเภทตามรูปแบบ (Form) ของเรื่องได้ 5 ประเภท คือ นิทานทรงเครื่อง นิทานอธิบายเหตุ นิทานภานิต เทพนิยาย และมุขตลก และพบว่านอกจากนิทานจะทำหน้าที่สร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ฟังแล้ว ยังแสดงถึงพัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมพยายามหาเหตุผลตามความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะสังคม และสภาพภูมิศาสตร์ของสังคมที่เป็นเจ้าของนิทาน ภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏได้แก่ ระบบครอบครัว การประกอบอาชีพ และค่านิยม นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังได้นำเอากฎติกดาบรพของนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Ork มาวิเคราะห์โครงสร้างและเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านกับวรรณคดีแบบฉบับ และนิทานท้องถิ่นอื่นในลักษณะเดียวกับ ปรีชา อุยตระกูล (2520)

สุทธาธร พูลสวัสดิ์ (2539) ศึกษา นิทานของชาวบ้านมุสลิมที่ตำบลโมคลาน อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยมุ่งศึกษาประเภทของนิทานพื้นบ้าน สารัตถะของนิทานพื้นบ้าน และคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน พบว่าสามารถจัดประเภทนิทานได้ 5 ประเภท คือ นิทานมุขตลก นิทานอธิบาย นิทานภูมินามหรือนิทานเกี่ยวกับกำเนิดสถานที่ นิทานเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องต่างๆ และนิทานคติ สารัตถะของนิทานมี 3 ลักษณะ คือ สารัตถะที่เกี่ยวกับเรื่องปัจเจกชนสถาบันครอบครัว และสถาบันสังคม คุณค่าของนิทานพื้นบ้านมี 5 ประการ คือ คุณค่าด้านความบันเทิง ด้านปัญญาและจินตนาการ ด้านคติธรรม ด้านสังคมสัมพันธ์ และด้านการศึกษาสังคม และ วัฒนธรรม

พรทิพย์ สารปรัง (2540) ศึกษา นิทานพื้นบ้าน บ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รวบรวมนิทานพื้นบ้านได้ทั้งหมด 149 เรื่อง สามารถแบ่งตามรูปแบบได้ 10 ประเภท คือ นิทานมหัศจรรย์ นิทานชีวิต นิทานวีรบุรุษ นิทานประจำถิ่น นิทานอธิบายเหตุ นิทานสัตว์ มุขตลก นิทานศาสนา นิทานผี และนิทานเข้าแบบ นอกจากนี้พบภาพสะท้อนของวิถีชีวิตชาวบ้าน ประกอบด้วยภาพสะท้อนด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ธรรมชาติของมนุษย์และขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ศาสนา และแนวความคิดความเชื่อของชาวบ้าน

ไพวรรณ เจริญวรรณ (2541) ศึกษา นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ รวบรวมนิทานได้ทั้งหมด 32 เรื่อง แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ นิทานคติ นิทานศาสนา นิทานมหัศจรรย์ และนิทานขบขัน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบด้านต่างๆ ของนิทาน ได้แก่ องค์ประกอบด้านเนื้อหา ด้านภาษา ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม และประเด็นสำคัญของนิทาน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาศิลปะการถ่ายทอดนิทานจากตัวบทของนิทาน โดยการสังเกตผู้เล่า และสังเกตการตอบสนองของผู้ฟังนิทานอีกด้วย

จารุวรรณ เชาว์นวม (2542) ศึกษา นิทานพื้นเมืองลาว : ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม โดยศึกษาจากนิทานพื้นเมืองของประเทศลาวที่มีผู้บันทึกไว้แล้วจำนวน 158

เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าสามารถแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมหัศจรรย์ นิทานปรัมปรา นิทานตลกขำขัน นิทานสัตว์ และตำนาน นอกจากนั้นพบว่านิทานพื้นเมืองลาวมีลักษณะเป็นสากล สามารถจัดเข้ากลุ่มตามดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมืองของ สติธ ธอมป์สัน ได้ และมีลักษณะเด่นที่สัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ และสังคมเกษตรกรรม สภาพสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองลาว ได้แก่ ความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นในสังคม การเลือกคู่ครอง เศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ความเชื่อเรื่องผีที่ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับศาสนาพุทธ ทศนะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องดวงชะตา ฤกษ์ยาม โชคลาง และค่านิยมของคนในสังคม

3. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ในการศึกษครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำกฎติกต่าบรรพ์ของนิทานพื้นบ้าน (Epic laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik นักคติชนวิทยาชาวเดนมาร์ก มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งตามทฤษฎีนั้น Axel Olrik ได้เสนอข้อสังเกตจากการศึกษานิทานพื้นบ้าน (Alan Dundes. 1965 : 129 – 141) สรุปได้ ดังนี้

1. กฎของการเริ่มเรื่องและจบเรื่อง (The Laws of Opening and the Laws of Closing) นิทานพื้นบ้านเริ่มจากภาวะที่สงบไปสู่เหตุการณ์ที่ตื่นเต้น ไม่จบอย่างกะทันหัน และตอนจบของเรื่องเหตุการณ์จะต้องเข้าสู่ภาวะปกติ
2. กฎแห่งการซ้ำ (The Law of Repetition) การซ้ำในเรื่องมักจะยัดจำนวน 2 - 4 ครั้ง ไม่ว่าจะเป็นตัวละคร สิ่งของ หรือ การกระทำ การซ้ำนอกจากจะทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้นแล้ว บางครั้งยังทำให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ขึ้น
3. กฎแห่งตัวละคร 2 ตัวใน 1 ฉาก (The Law of Two to Scene) ในฉากหนึ่ง ๆ ของนิทานพื้นบ้าน มักจะมีตัวละครที่มีบทบาทอยู่เพียง 2 ตัว
4. กฎแห่งความแตกต่างแบบตรงกันข้าม (The Law of Contrast) นิทานพื้นบ้านมักจะสร้างลักษณะตัวละครที่แตกต่างกันแบบตรงกันข้ามอย่างเห็นได้ชัด เช่น บทบาทของคนใจดีกับคนใจร้าย หรือ คนแข็งแรงกับคนอ่อนแอ เป็นต้น
5. กฎของฝาแฝด (The Law of Twin) เนื้อเรื่องมักจะมีว่าความทุกข์ยากจะทำให้ฝาแฝดหรือพี่น้องสองคนปรองดองกันดี แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ดีขึ้นก็จะเป็นศัตรูกัน และกฎข้อนี้ยังครอบคลุมถึงตัวละครที่มีบทบาทใกล้เคียงกัน เช่น เป็นเพื่อนกัน ก็ได้
6. กฎของความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย (The Law of Initial and Final Position) ถ้าตัวละครเป็นพี่น้องกันมีหลายคน เนื้อเรื่องมักจะกล่าวถึงผู้อาวุโสมากที่สุดก่อน แต่ความสำคัญมักจะอยู่ที่น้องคนสุดท้อง

7. กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว (Single – Stranded) โดยมากโครงเรื่องของนิทานพื้นบ้านจะมีลักษณะไม่ซับซ้อน ดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ ไม่ถึงบทบาทของตัวละครสำคัญที่ทำหน้าที่ดำเนินเรื่อง

8. กฎของการสร้างแบบสร้าง (Patterning) ในนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่ง ๆ บทบาทหรือคำพูดของตัวละคร จะมีลักษณะเหมือนหรือซ้ำกันอยู่ในเรื่อง

9. จากประทับใจ (Tableaux Scene) มีการพรรณนาให้เห็นภาพพจน์ที่ชัดเจนแสดงอารมณ์สะเทือนใจ หรือจากการต่อสู้ เช่น วีรบุรุษสู้กับมังกร เป็นต้น

10. เรื่องของความสมเหตุสมผล (Logic) เหตุการณ์ในนิทานพื้นบ้านจะมีความสมเหตุสมผลอยู่ในตัวเองตามสภาพของแต่ละเรื่อง

11. เรื่องของเอกภาพ (Unity of Plot) อนุภาคหรือเหตุการณ์ที่นำมาเล่ามีส่วนสนับสนุนโครงเรื่องใหญ่อย่างเห็นได้ชัด

12. การเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว (Concentration on a Leading Character) นิทานพื้นบ้านจะมีการบรรยายบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละครเอกมากกว่าเรื่องอื่นๆ

จากเอกสารความรู้ งานวิจัย และทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ และแนวความคิดที่เป็นประโยชน์ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาและผู้บอกข้อมูล

การศึกษานิทานพื้นบ้านมีประโยชน์หลายประการ ที่สำคัญคือการสะท้อนให้เห็นภาพในอดีตหลายด้าน รวมทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญของท้องถิ่น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบถึงประวัติและลักษณะสำคัญของท้องถิ่น เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน ที่ได้สะท้อนเรื่องราว วิถีชีวิต และคุณค่าของนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นดังกล่าว

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งบนที่ราบสูงโคราช อยู่ทางทิศตะวันตกของภาคอีสาน มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีโบราณสถานมากมาย และมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างพื้นบ้านอีสาน

1. ประวัติจังหวัดชัยภูมิ

ชัยภูมิเป็นเมืองเก่าแก่ ปรากฏหลักฐานความเป็นเมืองในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ เศษหม้อดินเผาลายเชือกทาบที่พบในบริเวณถ้ำอำเภอกุเชียว นักโบราณคดีคำนวณอายุได้ประมาณ 5,000 ปี มีอายุใกล้เคียงกับดินเผาที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี (ไพฑูรย์ มีกุล. 2542 : 1067)

ต่อมาพบหลักฐานในสมัยทวารวดี เช่น เสาหินวัดกุดโง้งที่อำเภอมืองชัยภูมิ เสาหินบริเวณพระธาตุหนองสามหมื่นที่อำเภอกุเชียว และเมืองหามหมอกที่อำเภอบ้านเขว้า เป็นต้น หลังจากนั้นก็มีหลักฐานแสดงว่าขอมสมัยพระนคร (พุทธศตวรรษที่ 16 – 18) เข้ามามีอิทธิพล ดังหลักฐานคือปรางค์กู่ที่อำเภอมืองชัยภูมิ (พิชญ์ สมพอง. 2542 : 1058) นักโบราณคดีระบุว่าปรางค์กู่แห่งนี้เคยเป็นอโรคยาศาล¹ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ. 1742 – 1762) มหาราชองค์สุดท้ายของเขมรที่แผ่อำนาจมาถึงเขตลุ่มน้ำชีตอนบน (ไพฑูรย์ มีกุล. 2542 : 1067)

เมื่อขอมสิ้นอำนาจลงชุมชนบริเวณเมืองชัยภูมิก็ไม่มีหลักฐานบันทึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องมา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ มีกุล. 2542 : 1068) ทรงกล่าวถึงในทำเนียบเมืองนครราชสีมาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สรุปได้ว่า ชัยภูมิเป็นเมืองขึ้นทางทิศเหนือของ

¹ อโรคยาศาล หมายถึง สถานพยาบาล

นครราชสีมา ต่อมาได้กลายเป็นเมืองร้าง ผู้คนได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินตามภูมิภาคประเทศที่อุดมสมบูรณ์

เมืองชัยภูมิได้รับการแต่งตั้งในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณ พ.ศ. 2360 มีชาวเวียงจันทน์ชื่อ ท้าวแล ได้พาครอบครัวพร้อมด้วยพรรคพวกอพยพมาตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพอยู่บ้านหนองน้ำขุ่นหนองอีจาน (ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา) ในปี พ.ศ. 2362 ได้ย้ายมาอยู่บ้านชีลอง หรือโนนน้ำอ้อม (ปัจจุบันอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยภูมิประมาณ 6 ก.ม.) ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพมาอยู่ด้วยเป็นจำนวนมาก และตั้งบ้านเรือนเพิ่มอีกหลายชุมชน มีชายฉกรรจ์ 700 คน ท้าวแลจึงได้เกณฑ์เก็บส่วยผ้าขาวคนละวาส่ง เวียงจันทน์มีความชอบ เจ้าอนุวงศ์จึงแต่งตั้งท้าวแลให้เป็น “ขุนภักดีชุมพล”

พ.ศ. 2365 ขุนภักดีชุมพลเห็นว่าการตั้งบ้านเรือนราษฎรเพิ่มมากขึ้นไม่เหมาะสมบริเวณแถบนั้นเพราะน้ำกันดาร จึงย้ายผู้คนและครอบครัวมาตั้งบ้านเมืองใหม่ที่บ้านหลวง อยู่ระหว่างหนองปลาเฒ่ากับหนองหลด มีน้ำบริบูรณ์ดี แต่ไม่ยอมส่งส่วยเวียงจันทน์อีกต่อไป เพราะเวียงจันทน์ขณะนั้นเป็นประเทศราชของสยาม ขุนภักดีชุมพลได้เข้าหาเจ้าพระยานครราชสีมา เจ้าเมืองนครราชสีมา อาสาส่งส่วย เก็บผลเร่งทูลถวายรัชกาลที่ 3 ต่อมาจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านหลวงเป็น “เมืองชัยภูมิ” และตั้งให้ขุนภักดีชุมพลเป็น “พระยาภักดีชุมพล”

พ.ศ. 2369 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์ยกกองทัพมายึดเมืองนครราชสีมา พระยาภักดีชุมพล (แล) พร้อมด้วยเจ้าสีมมเมือง (ปัจจุบัน คือ อำเภอจัตุรัส) ได้ยกไพร่พลไปช่วยคุณหญิงโม ตีชนาบทกองทัพเจ้าอนุวงศ์แตกพ่ายไป และในขณะที่กองทัพแตกพ่ายนั้น เจ้าอนุวงศ์ได้สั่งให้เจ้าสุทธีสาร (โป) ผู้เป็นบุตร ยกกองทัพส่วนหนึ่งไปยึดเมืองชัยภูมิ เมืองภูเขียว อันเป็นด่านสุดท้ายไว้เป็นกำลังต่อต้านกองทัพจากกรุงเทพฯ เมื่อเจ้าสุทธีสาร (โป) ยกกองทัพมายึดเมืองชัยภูมิ ได้เกลี้ยกล่อมพระยาภักดีชุมพล (แล) เป็นพรรคพวกด้วย แต่พระยาภักดีชุมพล(แล) ไม่ยอม เพราะยังจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 อยู่ ทำให้พวกเจ้าอนุวงศ์โกรธแค้นมาก จึงจับฆ่าเสีย ที่ตำบลหนองปลาเฒ่า ต่อมาชาวเมืองชัยภูมิได้สร้างศาลไว้ให้ท่านที่หนองปลาเฒ่า ได้มีการซ่อมแซมและสร้างเพิ่มเติมขึ้นใหม่ในเวลาต่อมา มีคนเคารพกราบไหว้และมีงานประจำปีเป็นประจำเป็นประเพณีทุกปีมา

พ.ศ. 2440 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระหฤทัย (บัว) มาเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิซึ่งตรงกับสมัยการจัดระบบการปกครอง ยกท้องที่เมืองสีมม (อำเภอจัตุรัส) เมืองป่าเห็ญจณรังค์ เมืองภูเขียว และเมืองเกษตรสมบูรณ์ ซึ่งเดิมขึ้นต่อนครราชสีมา ให้มีฐานะเป็นอำเภอขึ้นตรงต่อเมืองชัยภูมิ พระหฤทัย (บัว) จัดการบ้านเมืองอยู่ 4 ปี จึงโปรดเกล้าฯ ให้กลับกรุงเทพฯ

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติระเบียบการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ให้เป็นมณฑล และยุบมณฑลให้ปกครองแบบจังหวัดในเวลาต่อมา เมืองชัยภูมิจึงมีฐานะเป็นจังหวัด มีเจ้าเมืองข้าหลวง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดปกครองบ้านเมืองมาจนถึงปัจจุบัน

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่บนที่ราบสูงโคราช ทางทิศตะวันตกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 102 องศาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ประมาณ 330 กิโลเมตร มีพื้นที่มากเป็นอันดับที่ 3 ของภาคอีสาน พื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 12,778 ตารางกิโลเมตร (พิชญ์ สมพอง. 2542 : 1056) มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ จังหวัดเพชรบูรณ์ และ จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ จังหวัดขอนแก่น และ จังหวัดนครราชสีมา

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดนครราชสีมา และ จังหวัดลพบุรี

3. ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ทางตอนเหนือและตะวันตกของชัยภูมิเป็นแนวเทือกเขาสูง มีป่าทึบสลับซับซ้อน ภูเขาที่สำคัญ ได้แก่ ภูอึเฒ่า ภูเขี้ยว ภูแลนคา และภูพังเหย ส่วนพื้นที่ตอนกลาง ทางใต้ และทางตะวันออกเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ มีลำน้ำที่สำคัญคือ ลำน้ำพรมและลำน้ำชี

4. ประชากร

จากการสำรวจของที่ทำการปกครองจังหวัดชัยภูมิ วันที่ 31 มีนาคม 2543 พบว่า จังหวัดชัยภูมิมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 1,126,968 คน แบ่งเป็นชาย 567,423 คน หญิง 564,545 คน

5. การปกครอง

จังหวัดชัยภูมิแบ่งการปกครองออกเป็น 15 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ดังนี้

5.1 อำเภอเมือง

5.2 อำเภอคอนสวรรค์

5.3 อำเภอแก้งคร้อ

5.4 อำเภอบ้านแท่น

- 5.5 อำเภอภูเขียว
- 5.6 อำเภอเกษตรสมบูรณ์
- 5.7 อำเภอกอนสาร
- 5.8 อำเภอหนองบัวแดง
- 5.9 อำเภอบ้านเขว้า
- 5.10 อำเภอจัตุรัส
- 5.11 อำเภอบำเหน็จณรงค์
- 5.12 อำเภอเทพสถิต
- 5.13 อำเภอหนองบัวระเหว
- 5.14 อำเภอเนินสง่า
- 5.15 อำเภอภักดีชุมพล
- และ กิ่งอำเภอชัยใหญ่

6. การคมนาคม

6.1 การคมนาคมเพื่อเข้าถึงจังหวัด

จังหวัดชัยภูมิอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 330 กิโลเมตร มีเส้นทางการคมนาคมทางรถยนต์และทางรถไฟ ดังนี้

6.1.1 ทางรถยนต์ เส้นทางที่เชื่อมต่อถึงจังหวัดชัยภูมิโดยตรงมีเพียงเส้นทางรถยนต์เท่านั้น โดยใช้เส้นทางตามทางหลวงสาย 1 หรือ ถนนพหลโยธิน ถึงสระบุรี 107 กิโลเมตร แยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 หรือถนนมิตรภาพ ถึงอำเภอสีคิ้ว 103 กิโลเมตร แล้วแยกซ้ายเข้าทางหลวงสาย 201 (สีคิ้ว – ชัยภูมิ) ระยะทาง 119 กิโลเมตร

6.1.2 ทางรถไฟ การเดินทางโดยรถไฟสามารถใช้บริการขบวนรถไฟ กรุงเทพฯ – ขอนแก่น หรือ กรุงเทพฯ – หนองคาย ซึ่งมีทั้งขบวนรถด่วนและขบวนรถเร็วออกเดินทางเป็นประจำทุกวัน ลงที่สถานีจัตุรัส อำเภอจัตุรัส แล้วเดินทางโดยรถยนต์เข้าอำเภอเมืองชัยภูมิ ระยะทาง 37 กิโลเมตร หรือลงที่สถานีบัวใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา แล้วเดินทางโดยรถยนต์ตามทางหลวงสาย 202 (ประทาย – ชัยภูมิ) ระยะทาง 51 กิโลเมตร

6.2 การคมนาคมภายในจังหวัด

เส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ภายในจังหวัดชัยภูมิ มีดังนี้

- | | |
|------------------------|---------------------|
| 1. ชัยภูมิ – บ้านเขว้า | ระยะทาง 13 กิโลเมตร |
| 2. ชัยภูมิ – จัตุรัส | ระยะทาง 37 กิโลเมตร |
| 3. ชัยภูมิ – คอนสวรรค์ | ระยะทาง 38 กิโลเมตร |
| 4. ชัยภูมิ – แก้งคร้อ | ระยะทาง 42 กิโลเมตร |

5. ชัยภูมิ – บ้านแท่น	ระยะทาง 80 กิโลเมตร
6. ชัยภูมิ – ภูเขียว	ระยะทาง 75 กิโลเมตร
7. ชัยภูมิ – เกษตรสมบูรณ์	ระยะทาง 98 กิโลเมตร
8. ชัยภูมิ – หนองบัวแดง	ระยะทาง 47 กิโลเมตร
9. ชัยภูมิ – บำเหน็จณรงค์	ระยะทาง 79 กิโลเมตร
10. ชัยภูมิ – เทพสถิต	ระยะทาง 87 กิโลเมตร
11. ชัยภูมิ – คอนสาร	ระยะทาง 118 กิโลเมตร
12. ชัยภูมิ – หนองบัวระเหว	ระยะทาง 66 กิโลเมตร

7. เศรษฐกิจ

7.1 การประกอบอาชีพ

ประชากรจังหวัดชัยภูมิร้อยละ 85 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกผัก ผลไม้ ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอแก้ว ประมาณร้อยละ 5 ที่ประกอบอาชีพรับราชการ และประมาณร้อยละ 10 ที่ประกอบอาชีพทางการค้าและบริการ

7.2 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ การป่าไม้ แร่ธาตุทองคำ แร่เหล็ก ตะกั่ว หินชนวน ปูนขาว เกลือสินเธาว์ และปัจจุบัน กรมทรัพยากรธรณี ได้มีการสำรวจพบแร่โปแตสและโซดาแอช ในท้องที่อำเภอป่าหนื่อนรงค์ โดยเริ่มดำเนินการขุดเจาะมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525

ทางด้านป่าไม้ ชัยภูมิมีพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติหลายแห่ง เช่น ป่าสงวนแห่งชาติโคกใหญ่ ภูตะเภา ตาเนิน ภูขำผักหนาม ภูแล่นคา (เหนือ – ใต้) ภูหยวก ภูกระแต และป่าสงวนแห่งชาตินาयाงกลัก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว และโครงการป่าไม้กระยาเลย และการปลูกป่านอกโครงการอีก รวมทั้งสันคิตเป็น ร้อยละ 57.84 ของพื้นที่จังหวัด

7.3 สถานที่ท่องเที่ยว

จังหวัดชัยภูมิมีสถานที่ท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น ศาลเจ้าพ่อพระยาแล ปรารังค์ภู น้ำตกตาดโตน ภูพระ สระหงส์ กุดโจ้ง ถ้ำเหี้ย เขื่อนจุฬาภรณ์ เขื่อนห้วยกุ่ม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว ถ้ำวัวแดง ถ้ำแก้ว พระธาตุหนองสามหมื่น ป่าหินงาม และทุ่งดอกกระเจียว เป็นต้น

7.4 สินค้าพื้นเมือง

สินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชัยภูมิ ได้แก่ หม่า² ผ้าไหม ผ้าขิด หมอนขิด ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ตะโกตัด และสินค้าพื้นเมืองที่ทำจากผ้าทอมือ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอำเภอเกษตรสมบูรณ์

1. ประวัติอำเภอเกษตรสมบูรณ์

ตามหลักฐานทางโบราณคดีที่ขุดพบหลักศิลาจารึก 2 หลัก (ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดนครราชสีมา) และได้รับการพิสูจน์โดยกรมศิลปากร พบว่าพื้นที่แถบอำเภอเกษตรสมบูรณ์ในปัจจุบัน แต่เดิมเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยทวารวดี หรือ ก่อน พ.ศ. 1800 เชื่อว่าชื่อเดิมเรียกว่า “เมืองยาง” (ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์. 2542 : 1)

เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้โปรดเกล้าฯ ให้หลวงไกรสิงหนาทมาตั้งเมืองหน้าด่านที่ เมืองยาง ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ต่อมาหลวงสิงหนาทได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาไกรสิงหนาท และเป็นเจ้าเมืองคนแรก ปกครองเมืองเกษตรสมบูรณ์สืบมา เมื่อเข้าสู่รัชกาลได้ตั้งนายฤชาเป็นบุตรบุญธรรม และได้เป็นเจ้าเมืองสืบต่อมา เมืองนี้ได้เจริญขึ้นโดยลำดับ มีการสร้างวัดวาอารามขึ้นหลายแห่ง มีการค้นพบซากปรักหักพังของพระธาตุเจดีย์ 3 องค์ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอ เรียกว่า “ธาตุท่าเลิง” ปัจจุบันเป็นเขตธรณีสงฆ์

ในอดีต บริเวณเมืองยางหรืออำเภอเกษตรสมบูรณ์ในปัจจุบันเคยเป็นชุมชนทางผ่านอีกเส้นทางหนึ่งที่ติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับ กรุงเวียงจันทน์ ขบวนส่งส่วยกองทัพมักพักค้างบริเวณนี้ บริเวณที่พักของขบวนกองทัพ สันนิษฐานว่าตั้งอยู่บริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “ท่าหลวง” ในปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 2452 พระยาจำแสง ได้มาตรวจราชการที่เมืองผักปังหรือ เมืองภูเขียว และเห็นว่าเมืองภูเขียวกับเมืองยางตั้งอยู่ไม่ไกลกันมากนัก จึงได้ยุบให้เมืองยางไปปกครองกับเมืองภูเขียว และตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ใช้ชื่อว่า “กิ่งอำเภอบ้านยาง” มีขุนราชฤทธิ์ (กอง บุนนาค) เป็นปลัดอำเภอหัวหน้ากิ่งคนแรก ต่อมาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอเมื่อ วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2481 ชื่อว่า “อำเภอเกษตรสมบูรณ์” มีขุนนิกร นันทกิจ เป็นนายอำเภอคนแรก (ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์. 2542 : 1)

² หม่า หมายถึง อาหารอย่างหนึ่งลักษณะคล้ายไส้กรอกอีสาน มีส่วนผสมสำคัญคือเนื้อและตับสับให้ละเอียด ผสมเกลือ กระเทียม และข้าวเหนียวหนึ่ง นำมาคั้นจนได้ที่แล้วนำไปยัดใส่ไส้หรือกระเพาะอาหารของสัตว์ ชาวบ้านนิยมทำเป็นหม่าหมู และหม่าเนื้อวัว

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเกษตรสมบูรณ์ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดชัยภูมิ มีพื้นที่ 1,448.15 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 905,095 ไร่ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตามทางหลวงแผ่นดินสาย ชัยภูมิ – แก้งคร้อ – ภูเขียว – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทางประมาณ 104 กิโลเมตร (ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์. 2542 : 3) หรืออีกเส้นทางหนึ่งคือทางหลวงแผ่นดินสาย ชัยภูมิ – หนองบัวแดง – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทางประมาณ 84 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 432 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอคอนสาร และ อำเภอภูเขียว

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอภูเขียว และ อำเภอแก้งคร้อ

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมือง อำเภอหนองบัวแดง และ เทือกเขาภูแล่นคา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอหนองบัวแดง และ เทือกเขาภูเขียว

3. ลักษณะภูมิประเทศ

ตอนกลางของพื้นที่อำเภอเป็นที่ราบลุ่มสลับเนิน มีลำน้ำพรมไหลผ่าน เหมาะแก่การปลูกข้าว ตอนเหนือของพื้นที่อำเภอเป็นที่ราบสลับเนิน เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ทิศใต้และทิศตะวันตก เป็นพื้นที่ป่าไม้และแนวภูเขียว เป็นพื้นที่ภูเขาสูงชัน โดยภูคิงเป็นภูเขาที่สูงที่สุด มีความสูงประมาณ 1,300 เมตรจากระดับน้ำทะเล เป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว (ทุ่งกะมัง) ด้านทิศใต้เป็นเขตภูเขาภูแล่นคา มียอดภูเกษตรเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด มีความสูงประมาณ 996 เมตรจากระดับน้ำทะเล และบางส่วนเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติตาดโตน

4. ประชากร

จากสถิติทะเบียนอำเภอเกษตรสมบูรณ์ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 ประชากรอำเภอเกษตรสมบูรณ์มีจำนวน 23,540 คน ครัวเรือน ประชากรรวม 113,957 คน ชาย 57,368 คน และหญิง 56,607 คน ความหนาแน่นประชากรเฉลี่ย 79 คน ต่อตารางกิโลเมตร ความหนาแน่นครัวเรือนเฉลี่ย 18.32 ครัวเรือนต่อตารางกิโลเมตร มีข้อมูลแยกเป็นรายตำบล ดังตาราง

ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ครัวเรือน(หลัง)	ประชากร (คน)
1. ตำบลบ้านยาง	11	2,739	12,352
2. ตำบลบ้านเตี๋ย	17	3,142	14,861
3. ตำบลบ้านหัน	15	2,878	13,504

4. ตำบลบ้านเป้า	14	2,209	10,685
5. ตำบลบ้านบัว	8	934	4,092
6. ตำบลโนนทอง	9	1,472	11,929
7. ตำบลโนนกกอก	8	2,180	10,566
8. ตำบลสระโพนทอง	12	1,829	8,249
9. ตำบลหนองข่า	10	1,835	8,273
10. ตำบลกุดเลาะ	9	1,516	7,061
11. ตำบลหนองโพนงาม	11	2,654	11,929
12. ตำบลชัยสิทธิ์ทอง	9	1,534	5,432
รวมทั้งสิ้น	133	24,932	113,975

ที่มา : ข้อมูลสถิติประชากรและบ้าน ณ เดือนมีนาคม 2542 สำนักทะเบียนอำเภอเกษตรสมบูรณ์

5. การปกครอง

การปกครองท้องถิ่นของอำเภอเกษตรสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 12 ตำบล มีองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 12 แห่ง ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง
2. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเตี๋ย
3. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหัน
4. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า
5. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบัว
6. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทอง
7. องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกกอก
8. องค์การบริหารส่วนตำบลสระโพนทอง
9. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองข่า
10. องค์การบริหารส่วนตำบลกุดเลาะ
11. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโพนงาม
12. องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสิทธิ์ทอง

และมีเทศบาลตำบลจำนวน 2 แห่งดังนี้

1. เทศบาลตำบลเกษตรสมบูรณ์
2. เทศบาลตำบลบ้านเป้า

6. การคมนาคม

6.1 การคมนาคมเพื่อเข้าถึงอำเภอ

การคมนาคมเพื่อเข้าถึงอำเภอเกษตรสมบูรณ์ มีเส้นทางหลักคือทางรถยนต์ การเดินทางจากตัวจังหวัด ตามทางหลวงแผ่นดินสาย ชัยภูมิ – แก้งคร้อ – ภูเขียว – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทาง 104 กิโลเมตร และตามทางหลวงแผ่นดินสาย ชัยภูมิ – หนองบัวแดง – เกษตรสมบูรณ์ ระยะทาง 84 กิโลเมตร

6.2 การคมนาคมภายในอำเภอ

การคมนาคมภายในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ มีเส้นทางหลักคือทางรถยนต์ตามถนนสาย ภูเขียว – เกษตรสมบูรณ์ – หนองบัวแดง และมีเส้นทางคมนาคมภายในอำเภอ ดังนี้

1. บ้านเปลือย – บ้านโนนฆ้อง ระยะทาง 12 กิโลเมตร
2. บ้านกำแพง – บ้านหนองโพนงาม ระยะทาง 30 กิโลเมตร
3. บ้านโนนกกอก – บ้านห้วยยางดำ ระยะทาง 15 กิโลเมตร

7. การประกอบอาชีพ

รายได้ของประชากรในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ส่วนมากมาจากการเกษตร จากการสำรวจของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเกษตรสมบูรณ์ เมื่อ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 พบว่าประชากรในอำเภอเกษตรสมบูรณ์มีการประกอบอาชีพ ดังนี้

7.1 อาชีพเกษตรกรรวม ประมาณ 20,6675 ครัวเรือน หรือ คิดเป็น ร้อยละ 90 ของจำนวนครัวเรือน

7.2 อาชีพรับราชการ ลูกจ้างของรัฐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ประมาณ 1,209 ครัวเรือน หรือคิดเป็น ร้อยละ 3.5 ของจำนวนครัวเรือน

7.3 อาชีพพาณิชย์ ประมาณ 650 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.5 ของจำนวนครัวเรือน

7.4 อาชีพรับจ้าง ประมาณ 1,400 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 5 ของจำนวนครัวเรือน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำบลโนนกกอก

1. ประวัติตำบลโนนกกอก

ตำบลโนนกกอกเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขาภูแล่นคาทางตอนใต้กับเทือกเขาภูเขียวทางตะวันตกเฉียงเหนือ มีลำน้ำสำคัญไหลผ่านคือ ห้วยหามแห มีตำนานกล่าวว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนโบราณ คือ ตำนานพระธาตุพิพวย (บ้านพิพวย

ตำบลสระโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์) ซึ่งเคยอยู่ในพื้นที่ตำบลโนนกก ดังที่ จันทน์แดง คำลือหาญ (2542 : 3091) ได้กล่าวถึงการนำตำนานพระธาตุพิพวยไปผูกติดกับตำนานอุรังคธาตุ (พระธาตุพนม) ตอนที่พระยาทั้ง 5 เมืองได้ร่วมกันสร้างพระธาตุพนม ได้แก่ พระยาจุลนี พรหมทัตแห่งแคว้นจุลนี พระยานันทะเสนแห่งแคว้นโคตบุรณ พระยาอินทปัตถ์แห่งนครอินทปัตถ์ พระยาสุวรรณภิงคารแห่งแคว้นหนองหานหลวง และพระยาคำแดงแห่งแคว้นหนองหาน ในคราวนั้นพระยาภูคาแห่งเมืองภูแลนคา (เทือกเขาภูแลนคา) มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้เกณฑ์ไพร่พลไปร่วมสร้างพระธาตุพนม เมื่อมาถึงหนองพิพวยริมห้วยหามแหกัทราบข่าวว่าพระธาตุพนมได้สร้างเสร็จแล้ว พระยาภูคาจึงนำแก้วแหวนเงินทองและอิฐก่อสร้างพระธาตุขึ้นริมหนองแห่งนี้ ขนานนามว่า พระธาตุพิพวย ในขณะเดียวกันเสนาอำมาตย์และเจ้าเมืองในแคว้นภูคาก็นำทรัพย์สินเงินทองและแผ่นอิฐก่อสร้างพระธาตุริมห้วยหามแหกอีก 3 องค์ คือ พระธาตุโนนส้มโฮง (บ้านโนนส้มโฮง ตำบลสระโพนทอง) พระธาตุภูอัม (บ้านเปือย ตำบลโนนกก) และพระธาตุเจ้าหมีน (บ้านจมีน ตำบลบ้านเตือ) ต่อจากนั้นจึงมีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่บริเวณริมหนองและห้วยหามแหกจนกลายเป็นชุมชน

จากคำบอกเล่าของ นายสุชิน แก้วเมืองกลาง อายุ 65 ปี อดีตกำนันตำบลโนนกก (สุชิน แก้วเมืองกลาง. สัมภาษณ์. 2544) เชื่อว่าตำบลโนนกกเป็นชุมชนโบราณในแคว้นภูคา แต่ต่อมาได้กลายเป็นเมืองร้าง จนกระทั่งปรากฏว่ามีการตั้งชุมชนอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของ นายใจ โคตรโนนกก อายุ 59 ปี (ใจ โคตรโนนกก. สัมภาษณ์. 2544) นายดำรง แสนสระ อายุ 55 ปี (ดำรง แสนสระ. สัมภาษณ์. 2544) นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ อายุ 68 ปี (จันดี เยี่ยมชัยภูมิ. สัมภาษณ์. 2544) และนางเปา ปีมะนาว อายุ 79 ปี (เปา ปีมะนาว. สัมภาษณ์. 2544) ซึ่งนับว่าเป็นประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) ของตำบลโนนกก ชาวบ้านทั้ง 4 คน ได้บอกเล่าตรงกันว่าตำบลโนนกกเป็นชุมชนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 เรียกชื่อตำบลมาจากต้นกก (มะกก) ที่อยู่ระหว่างบ้านเมืองกลาง หมู่ที่ 1 กับบ้านนกเจ้า หมู่ที่ 2 ของตำบลโนนกกปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนในอดีต สมัยนั้นชุมชนโนนกกเป็นชุมชนกว้างใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบลในปัจจุบัน คือ ตำบลบ้านเตือ ตำบลหนองข่า ตำบลสระโพนทอง ตำบลซบสีทอง และตำบลโนนกก เมื่อมีการจัดระบบการปกครองใหม่จึงเห็นเป็นตำบลต่างๆ ดังกล่าว ส่วนตำบลโนนกกปัจจุบันมีหมู่บ้านตั้งมานานกว่า 100 ปี มีประวัติดังนี้

บ้านเมืองกลาง จากคำบอกเล่าของ นายจิ้น ปีมะนาว อายุ 57 ปี (จิ้น ปีมะนาว. สัมภาษณ์. 2544) และนายสุชิน แก้วเมืองกลาง อายุ 65 ปี (สุชิน แก้วเมืองกลาง. สัมภาษณ์. 2544) ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านเมืองกลาง ทำให้ทราบว่า หมู่บ้านนี้เดิมชื่อ บ้านโนนกลาง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ เชื่อว่าเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนมาก่อน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น บ้านเมืองกลาง และในปี พ.ศ. 2543 ได้แยกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเมืองกลาง หมู่ที่ 1 และบ้านโนนสุขสันต์ หมู่ที่ 9

บ้านนกเจ้า หมู่ที่ 2 เหตุที่เรียกว่าบ้านนกเจ้าเพราะมีหนองน้ำปัจจุบันอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน มีปลาชุมมาก ทุกปีประมาณช่วงเดือนก่ำ – เดือนสิบ (สิงหาคม – กันยายน) และช่วงออกพรรษาจะมีนกเจ้าจำนวนมากมากินปลาที่หนองน้ำนี้ ก็เลยเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านหนองนกเจ้า ต่อมาเปลี่ยนเป็น บ้านนกเจ้า ชาวบ้านนกเจ้าเป็นคนที่ขยายพื้นที่ทำกินมาจากบ้านเปลือย ต่อมาได้แยกการปกครองออกจากบ้านเปลือย

บ้านโสกเชือก หมู่ที่ 3 อยู่ระหว่างบ้านเปลือยกับบ้านนกเจ้า ชาวบ้านโสกเชือกเป็นคนที่ขยายที่ทำกินมาจากบ้านเปลือย โดยการขยายพื้นที่ทำการเกษตร ต่อมาได้แยกการปกครองออกจากบ้านเปลือย ที่มาของชื่อหมู่บ้าน คือ ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ภูกระแตมีโสกน้ำลึกมาก เป็นน้ำที่ไหลมาจากภูเขาแล้วขังอยู่ในโสกนั้น บริเวณโสกมีต้นเชือกใหญ่อยู่จำนวนมาก จึงเรียกว่า บ้านโสกเชือก

บ้านเปลือย หมู่ที่ 4 จากการสัมภาษณ์วิทยากรหลายท่าน ทำให้ทราบว่า ชื่อที่แท้จริงของหมู่บ้านนี้คือ บ้านเปือย แต่ทางราชการเรียกและเขียนผิดเป็น บ้านเปลือย เดิมหมู่บ้านนี้ชื่อ บ้านกะตันโพนและบ้านโนนห้วยนา ตั้งอยู่ริมห้วยหามแห ต่อมาชาวบ้านย้ายมาตั้งบ้านเรือนห่างจากเดิมเล็กน้อยเพื่อถางป่าทำการเกษตร ในพื้นที่นี้มีต้นเปือย (ตะแบก) อยู่เป็นจำนวนมาก เป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงถือเอาชื่อต้นไม้ที่มีอยู่มากเป็นชื่อหมู่บ้าน เรียกว่า บ้านเปือย ต่อมาชาวบ้านบางส่วนได้ขยายพื้นที่ทำกิน จนแยกออกไปเป็นบ้านโสกเชือกและบ้านนกเจ้า

บ้านโนนเห็ดไคล หมู่ที่ 5 จากคำบอกเล่าของ นายสกล สวัสดิ์รักษ์ อายุ 63 ปี อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโนนเห็ดไคล (สกล สวัสดิ์รักษ์. สัมภาษณ์. 2544) ทำให้ทราบว่า คนที่มาตั้งบ้านโนนเห็ดไคล มาจากบ้านหามแห (ติดกับบ้านเปลือย และบ้านโนนเห็ดไคล อยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านบัว) ที่แห่งนี้มีความชุ่มชื้นมาก จนคนทั่วไปรู้ว่า มีเห็ดไคล หรือเห็ดไข่ ขึ้นอยู่มาก ชาวบ้านมักจะมาเก็บเห็ดที่นี่ เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านขึ้นจึงเรียกว่า บ้านโนนเห็ดไคล

บ้านสระ เป็นหมู่บ้านใหญ่ เมื่อมีการจัดระบบการปกครอง จึงต้องแยกออกเป็น 3 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 6, 7 และ 8 บริเวณนี้มีสระน้ำใหญ่ เชิงเขาภูแลนคา เป็นที่อุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่จึงเรียกว่า บ้านสระ ตามสระใหญ่นั้น ปัจจุบันสระนี้อยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน บริเวณเชิงเขาแลนคา เขตติดต่อกับตำบลชัยสิทธิ์ทอง

จะเห็นได้ว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านในตำบลโนนกกมีที่มาจากการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน โดยนำเอาสภาพภูมิประเทศ และทรัพยากร มาเป็นหลักในการตั้งชื่อ และนอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับนามสกุลของคนในตำบลนี้ คือ มีการใช้ชื่อตำบลเป็นนามสกุล เช่น ตำบลโนนกกก็มีคนใช้นามสกุลว่า โคตรโนนกก กินโนนกก เกินโนนกก เหง้ากก และเข้ากก เป็นต้น และมีการใช้ชื่อหมู่บ้านเป็นนามสกุล เช่น บ้านสระ (หมู่ที่ 6, 7, 8) มีคนใช้นามสกุลว่า แสนสระ วังสระ ไนสระ นอกสระ โนนสระ และบัวสระ เป็นต้น และบ้านเมืองกลาง (หมู่ที่ 1) มี

คนใช้นามสกุลว่า แก้วเมืองกลาง กล้าเมืองกลาง ศรีเมืองกลาง หมวดเมืองกลาง และหาเมืองกลาง เป็นต้น ส่วนชื่อหมู่บ้านที่ไม่เอามาเป็นนามสกุลของคนในพื้นที่ ได้แก่ บ้านนกเจ้า บ้านโนนเห็ดไคล บ้านเปลือย บ้านโสกเชือก และบ้านโนนสุขสันต์

2. ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลโนนกกอกห่างจากอำเภอ 13 กิโลเมตร มีพื้นที่ 80 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 50,000ไร่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านบัว และ ตำบลสระโพนทอง
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลบ้านเตือ
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลชัยสีทอง
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลหนองข่า

3. ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ตำบลโนนกกอกเป็นที่ราบ มีเทือกเขาภูแล่นคาและภูกระแต ขนาบด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก มีลำห้วยหามแหไหลผ่านหลายหมู่บ้าน ซึ่งเป็นลำห้วยที่มีความสำคัญของตำบล แต่ในช่วงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำ ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้ทุกฤดูกาล

4. ประชากร

จากการสำรวจเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2544 พบว่า ตำบลโนนกกอกมีประชากรทั้งสิ้น จำนวน 10,268 คน เป็นชาย 5,164 คน หญิง 5,104 คน ดังตาราง

หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านเมืองกลาง	281	772	747	1,519
2	บ้านนกเจ้า	154	359	383	742
3	บ้านโสกเชือก	73	161	167	328
4	บ้านเปลือย	184	428	481	909
5	บ้านโนนเห็ดไคล	250	758	676	1,404
6	บ้านสระ	231	516	477	993
7	บ้านสระ	325	876	896	1,772
8	บ้านสระ	302	719	688	1,407

9	บ้านโนนสุขสันต์	250	605	589	1,194
รวม		2,031	5,164	5,104	10,268

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกก

5. การปกครอง

การปกครองของตำบลโนนกก แบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านเมืองกลาง
- หมู่ที่ 2 บ้านนกเจ้า
- หมู่ที่ 3 บ้านโสกเชือก
- หมู่ที่ 4 บ้านเปลือย
- หมู่ที่ 5 บ้านโนนเห็ดไค
- หมู่ที่ 6,7,8 บ้านสระ
- หมู่ที่ 9 บ้านโนนสุขสันต์

6. การคมนาคม

6.1 การคมนาคมเพื่อเข้าถึงตำบล

เส้นทางเข้าสู่ตำบลโนนกก ใช้ทางหลวงหมายเลข 2037 สายหนองบัวแดง – เกษตรสมบูรณ์ และถนนลาดยาง สายบ้านเปลือย – บ้านโนนฆ้อง เป็นหลัก ส่วนทางเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นถนนหินคลุก และถนนภายในหมู่บ้านส่วนมากเป็นหินคลุก มีบางแห่งเป็นถนนคอนกรีตและลูกรัง

6.2 การคมนาคมภายในตำบล

การคมนาคมภายในตำบลโนนกกส่วนมากใช้ถนนสายหนองบัวแดง - เกษตรสมบูรณ์ และสายบ้านเปลือย - บ้านโนนฆ้อง นอกจากนี้ยังมีถนนลูกรังและถนนชั่วคราวระหว่างหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านโสกเชือก - บ้านสระ - ภูแล่นคา ใช้ถนนลูกรัง ระยะทาง 2 กิโลเมตร

บ้านเปลือย - บ้านสระ ใช้ถนนชั่วคราวลัดทุ่งนา ระยะทาง 1 กิโลเมตร

7. เศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของชาวตำบลโนนกกส่วนมากเป็นอาชีพเกษตรกรรม จากการสำรวจขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนกก พบข้อมูลทางเศรษฐกิจของตำบลโนนกก ดังนี้

7.1 อาชีพ

7.1.1 อาชีพเกษตรกรรม 90 %

7.1.2 อาชีพค้าขาย	5 %
7.1.3 อาชีพอื่นๆ	5 %
7.2 หน่วยธุรกิจนอกเขตองค์การบริหารส่วนตำบล	
7.2.1 โรงสี	32 แห่ง
7.2.2 โรงงานอุตสาหกรรม	1 แห่ง
7.2.3 ปิมน้ำมันและก๊าซ	1 แห่ง

8. สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวในตำบลโนนกกอก มีดังนี้

8.1 อ่างเก็บน้ำภูกระแต เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลางที่สามารถลงเล่นน้ำได้ และเป็นแหล่งอาหารสำหรับชาวบ้านบริเวณนั้น ปกติในช่วงเดือน 5 ถึงเดือน 6 จะมีผู้คนมาเล่นน้ำที่นี่เป็นจำนวนมาก อ่างเก็บน้ำแห่งนี้ตั้งอยู่เชิงภูกระแตในพื้นที่ของบ้านเมืองกลาง หมู่ที่ 1 บ้านโนนสุขสันต์ หมู่ที่ 9 และบ้านนกเจ้า หมู่ที่ 2

8.2 ถ้ำพระ เป็นถ้ำลักษณะชะง่อนหินใหญ่ยื่นออกมาจากภูกระแต ภายในมีพระพุทธรูปจำนวนมาก มีทางรถยนต์ขึ้นไปถึง แต่สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบเดิน สามารถขึ้นไปถึงถ้ำพระได้ 2 ทาง คือ ทางอ่างเก็บน้ำภูกระแต ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร และทางโรงเรียนโนนกกอกวิทยา ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร มีทางขึ้นเป็นบันได 100 ขั้น และในเดือน 5 ของทุกปีมีประเพณีสงกรานต์น้ำพระภูกระแต จัดขึ้นบริเวณถ้ำพระ

8.3 พระเจ้าอู่ย เป็นโบราณสถาน ตั้งอยู่บริเวณโนนพระเจ้าอู่ย บ้านโนนสุขสันต์ หมู่ที่ 9 มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ มีเรื่องเล่าเป็นตำนานว่าพม่าได้ยกทัพมาตีพื้นที่แห่งนี้ เมื่อพม่าแพ้สงครามก็ได้นำสมบัติมาฝังไว้กลางองค์พระและฐานของพระพุทธรูปทุกองค์ แต่ปัจจุบันเหลือเพียงพระพุทธรูปและซากปรักหักพัง เนื่องจากมีคนมาทำลายเพื่อเอาทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้นไป และในเดือน 5 ของทุกปีทางตำบลโนนกกอกได้จัดให้มีประเพณีสงกรานต์พระเจ้าอู่ย

8.4 พระธาตุบ้านเปือย หรือ พระธาตุภูอัม ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเปือย หมู่ที่ 4 เป็นธาตุก่อด้วยอิฐขนาดเล็ก มีฐานใหญ่ เรือนยอดสอบเข้า มีตำนานเล่าว่า ในสมัยโบราณ พระยาภูคาแห่งเมืองภูแล่นคาได้สร้างพระธาตุพิพวยขึ้นที่หนองพิพวย และเสนาอำมาตย์รวมทั้งเจ้าเมืองต่างๆ ได้นำทรัพย์สินเงินทองและอิฐก่อสร้างมาสร้างพระธาตุภูอัม และพระธาตุอีกหลายแห่ง ในบริเวณใกล้เคียงกัน และมีเรื่องเล่าว่าเมื่อครั้งเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ยกทัพมาตีกรุงเทพฯ ได้ใช้เส้นทางบริเวณภูแล่นคา จากบ้านพันลำ (ตำบลสระโพนทอง) ลงมาถึงบ้านพิพวย บ้านโนนเห็ดไคล บ้านเปือย บ้านเมืองกลาง บ้านจมีน บ้านเตื่อ บ้านหลักแดน บ้านห้วยยางดำ เรื่อยไปจนถึงในดงบ้านบ่อทอง (อำเภอหนองบัวแดง) ระหว่างการเดินทางได้นำทรัพย์สินสมบัติฝังไว้และสร้างธาตุอิฐเป็นสัญลักษณ์ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ([http : //](http://)

user.school.net.th/wasujogs/12.html) ได้บันทึกไว้ว่า พระธาตุบ้านเปือยมีลักษณะเป็นธาตุที่ได้รับอิทธิพลศิลปะลาว มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20 มีประเพณีสงฆ์พระในเดือน 5 ของทุกปี

9. ประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีท้องถิ่นของตำบลโนนกกอกมีลักษณะเหมือนประเพณีอีสานทั่วไป และมีประเพณีพื้นบ้าน ดังนี้

เดือน 2 (มกราคม) “บุญแจกข้าว” หรือ “บุญกุ่มข้าว” เป็นประเพณีฉลองข้าว ชาวบ้านจะเอาข้าวสารใหม่และข้าวเหนียวหนึ่งมาทำบุญที่ศาลากลางหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยมทำบุญนี้เพื่อเป็นการฉลองการเก็บข้าวขึ้นยุ้งฉาง และบูชาแม่โพสพ นอกจากนี้ยังเป็นการขอบคุณต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและสัตว์ต่างๆ ที่ช่วยทำนาทำไร่จนได้ข้าวจำนวนมาก

เดือน 3 (กุมภาพันธ์) “บุญข้าวจี” มีการทำข้าวจีถวายพระสงฆ์ โดยถือว่าการถวายผลผลิตข้าวรุ่นแรกในแต่ละปี ชาวบ้านจะนำข้าวจีมารวมกันที่วัดในตอนเช้าของวันทำบุญ แล้วตักบาตรร่วมกันเพื่อเป็นศิริมงคล และเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีในการทำนาปีนั้นๆ

เดือน 4 (มีนาคม) “บุญผะเวส” เป็นบุญที่ชาวบ้านเก็บดอกไม้บูชาพระโดยตากให้แห้งก่อนถึงวันบุญผะเวส ในงานบุญผะเวสมีการเทศน์มหาชาติเพื่อรำลึกถึงพระเวสสันดรซึ่งเป็นชาติสุดท้ายก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เดือน 5 (เมษายน) “บุญสงกรานต์” ช่วงบุญสงกรานต์เป็นโอกาสที่ชาวบ้านได้รวมญาติและทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ มีการสงฆ์พระพุทธรูปและพระสงฆ์ ตลอดจนการรดน้ำดำหัวผู้อาวุโส ตามปกติในทุกหมู่บ้านจะมีการสงฆ์น้ำที่ธาตุบรรจุอัฐิของบรรพบุรุษ และพระธาตุที่มีความสำคัญ เช่น พระธาตุบ้านเปือย และโนนพระเจ้าอู่ย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีประเพณีสำคัญของตำบลโนนกกอกที่ทำเป็นประจำทุกปีคือบุญสงฆ์น้ำพระภูกระแต ซึ่งชาวบ้านตำบลโนนกกอกและตำบลใกล้เคียงจะมาร่วมทำบุญที่บริเวณถ้ำพระบนภูกระแตอันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของตำบล

เดือน 6 (พฤษภาคม) “บุญบั้งไฟ” เป็นการทำบุญขอฝน มีการทำบั้งไฟจุดขึ้นฟ้าเพื่อบูชาพระยาแถนหรือเทวดาที่จะบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาลเพื่อให้มีน้ำทำการเพาะปลูก

เดือน 8 (กรกฎาคม) “บุญเข้าพรรษา” มีการหล่อเทียนพรรษาและถวายของแก่พระสงฆ์เพื่อใช้ในการจำพรรษา เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน และจีวร เป็นต้น

เดือน 10 (กันยายน) “บุญข้าวสาก” มีการทำข้าวสาก หรือ กระยาสารท มาทำบุญที่วัด เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติและผีเร่ร่อน

เดือน 11 (ตุลาคม) “บุญออกพรรษา” เป็นการทำบุญในวันออกพรรษา ซึ่งชาวบ้านจะมาร่วมทำบุญตักบาตรที่วัดเป็นจำนวนมาก

เดือน 12 (พฤศจิกายน) “บุญกฐิน” เป็นการทำบุญที่เชื่อว่าได้านิสงส์มากที่สุด บุญหนึ่ง ชาวบ้านจะตั้งกองกฐินอันประกอบด้วยเงินและสิ่งของต่างๆ มากมาย แล้วนำไปแห่รอบหมู่บ้านก่อนจะร่วมกันทอดกฐินที่วัด

ความรู้เกี่ยวกับผู้บอกข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครังนี้ ผู้ศึกษาได้รับความร่วมมือในการถ่ายทอดนิทานและให้ความรู้ประกอบการศึกษาจากผู้บอกข้อมูลจำนวน 40 คน ดังนี้

1. นายบันหา ศรีเมืองกลาง อายุ 51 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ 1 บ้านเมืองกลาง
2. นายสมาน ชุรงษ์ อายุ 35 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 333 หมู่ 1 บ้านเมืองกลาง
3. นางทองยูน ศรีเมืองกลาง อายุ 50 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ 1 บ้านเมืองกลาง
4. นางศิลา ศรีเมืองกลาง อายุ 75 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 1 บ้านเมืองกลาง
5. นายอ้น โคตรโนนกกอก อายุ 62 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 1 บ้านเมืองกลาง
6. นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ อายุ 68 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
7. นางพลอย เยี่ยมชัยภูมิ อายุ 64 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
8. นางนิยม กิโนนกกอก อายุ 47 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 107 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
9. นายใจ โคตรโนนกกอก อายุ 59 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 76 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
10. นางภา ปีมะนาว อายุ 79 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
11. นางสาวสุพัฒนา ปีมะนาว อายุ 42 ปี อาชีพรับราชการ อยู่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 2 บ้านนกเจ้า
12. นางหอม แสนสระ อายุ 56 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 บ้านโสกเชือก
13. นางพวง แสนสระ อายุ 49 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 70/1 หมู่ 4 บ้านเปลือย
14. นายอำคา อุตมบัว อายุ 76 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 บ้านเปลือย

15. นายสายัณห์ วงษ์สระ อายุ 42 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 120 หมู่ 4 บ้านเปลือย
16. นายจันลา วงษ์สระ อายุ 65 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 4 บ้านเปลือย
17. นางบุญช่วย ดวงวิเศษ อายุ 57 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 22 หมู่ 4 บ้านเปลือย
18. นางฮอง กอบทองสุข อายุ 65 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 4 บ้านเปลือย
19. นายกง กอบทองสุข อายุ 71 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 4 บ้านเปลือย
20. นายปุ่น บัวสระ อายุ 62 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 4 บ้านเปลือย
21. นางสมบุรณ์ บัวสระ อายุ 49 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 4 บ้านเปลือย
22. นางชม ชื่นเขียว อายุ 39 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 116 หมู่ 4 บ้านเปลือย
23. นางจัน โคตรโนนกกอก อายุ 73 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 43 หมู่ 4 บ้านเปลือย
24. นายสกล สวัสดิ์รักษ์ อายุ 63 ปี เป็นข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนบ้านโนนเห็ดไคล อยู่บ้านเลขที่ 150 หมู่ 5 บ้านโนนเห็ดไคล
25. นายเลื่อน บัวสระ อายุ 72 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 60 หมู่ 5 บ้านโนนเห็ดไคล
26. นางปิ่น อินโคกสูง อายุ 63 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 50 หมู่ 5 บ้านโนนเห็ดไคล
27. นางปาน พันธุ์ยาง อายุ 56 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 5 บ้านโนนเห็ดไคล
28. นายสวัสดิ์ บุญเลิศ อายุ 65 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 บ้านสระ
29. นางชาลี บุญเลิศ อายุ 64 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 บ้านสระ
30. นางทองพัด แสนสระ อายุ 59 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 281 หมู่ 7 บ้านสระ
31. นายจัน ปีมะนาว อายุ 57 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 177/1 หมู่ 7 บ้านสระ
32. นายไทย อินตาทามแห่ อายุ 52 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 263 หมู่ 7 บ้านสระ
33. นายสุรินทร์ บัวสระ อายุ 57 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 114 หมู่ 7 บ้านสระ
34. นางประดับ อินตาทามแห่ อายุ 35 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 263 หมู่ 7 บ้านสระ
35. นางกองร้อย วาพิทักษ์ อายุ 58 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 72/1 หมู่ 7 บ้านสระ
36. นายสมจิตร นามโพธิ์ อายุ 51 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 63 หมู่ 7 บ้านสระ

37. นายธำรง จิตการุณ อายุ 65 ปี เป็นข้าราชการบำนาญ อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านสระหัวยางอุปกัมภ์ อยู่บ้านเลขที่ 243 หมู่ 7 บ้านสระ

38. นายดำรง แสนสระ อายุ 57 ปี เป็นแพทย์ประจำตำบล และอดีตประธาน อบต.โนนกกอกอยู่บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ 8 บ้านสระ

39. นายวิสิทธิ์ บัวสระ อายุ 47 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 360 หมู่ 8 บ้านสระ

40. นายสง่า บัวสระ อายุ 65 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านเลขที่ 204 หมู่ 9 บ้านโนนสุขสันต์

ผู้บอกข้อมูลเหล่านี้เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลโนนกกอกมาแต่กำเนิด ไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดการศึกษา อายุ 35 ปีขึ้นไป

บทที่ 3

ประเภทและโครงสร้างของนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

การจัดประเภทของนิทานพื้นบ้าน

ในการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกได้จำนวน 211 เรื่อง สามารถจำแนกประเภท โดยอาศัยแนวการจัดประเภทนิทานของ ประดอง นิมมานเหมินท์ (2543 : 8 - 29) ซึ่งจัดประเภทตามรูปแบบ (Form) ของนิทานได้ 8 ประเภท คือ นิทานมุขตลก นิทานชีวิต นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องผี นิทานประจำถิ่น นิทานเรื่องสัตว์ นิทานศาสนา และนิทานเข้าแบบ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบนิทานอีกประเภทหนึ่งที่นอกเหนือจากการจัดประเภทของ ประดอง นิมมานเหมินท์ คือ นิทานคติ ดังนั้น นิทานที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมได้จึงจำแนกออกเป็น 9 ประเภท เรียงลำดับประเภทตามจำนวนเรื่องของนิทานจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

นิทานมุขตลก	116	เรื่อง
นิทานชีวิต	26	เรื่อง
นิทานอธิบายเหตุ	25	เรื่อง
นิทานคติ	16	เรื่อง
นิทานเรื่องผี	11	เรื่อง
นิทานประจำถิ่น	8	เรื่อง
นิทานเรื่องสัตว์	5	เรื่อง
นิทานศาสนา	2	เรื่อง
นิทานเข้าแบบ	2	เรื่อง

1. นิทานมุขตลก (Jest)

นิทานมุขตลกเป็นนิทานที่มักมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อนมีเพียงอนุภาคเดียว ตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ของเรื่องต่างๆ

นิทานมุขตลกที่รวบรวมได้มีจำนวน 116 เรื่อง สามารถแบ่งเป็นประเภท (ตามลักษณะของเนื้อเรื่องและตัวละคร) ได้ 5 ประเภท คือ มุขตลกนักบวช มุขตลกคนเจ้าปัญญา มุขตลกคนพิการ มุขตลกครอบครัว และมุขตลกทั่วไป ดังนี้

1.1 มุขตลกนักบวช ตัวละครเป็นนักบวช มีลักษณะนิสัยและบุคลิกที่ผิดไปจากชีวิตประจำวันของนักบวชทั่วไป มีการสร้างตัวละครให้เณรเจ้าปัญญา สามารถกลั่นแกล้ง ล้อเลียน หรือเอาชนะหลวงพ่อก็ซึ่งเป็นผู้อาวุโสได้ หรือให้หลวงพ่อบรรพตติตติวินัย มีนิสัยไม่ดีและโง่ ทำให้เกิดความผิดพลาดและเป็นเรื่องตลกขบขัน มุขตลกนักบวชที่รวบรวมได้มีจำนวน 43 เรื่อง แบ่งเป็นเรื่องที่ไม่หยาบโหลน และเรื่องที่มีลักษณะหยาบโหลน ดังนี้

1.1.1 เรื่องที่ไม่หยาบโหลน เป็นเรื่องเกี่ยวกับความฉลาด ความโง่ ความโลภ ความตะกละ ความตระหนี่ การเอาชนะ และคนต่างถิ่น นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 41 เรื่อง ได้แก่

- 1.1.1.1 หลวงพ่อดีใจ
- 1.1.1.2 หลวงพ่อกินดีใจ
- 1.1.1.3 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.4 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.5 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.6 หลวงพ่อดีใจไป
- 1.1.1.7 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.8 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.9 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.10 หลวงพ่อดีใจ
- 1.1.1.11 หลวงพ่อกินดีใจ
- 1.1.1.12 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.13 หลวงพ่อกินน้องควาย
- 1.1.1.14 หลวงพ่อน้องควาย
- 1.1.1.15 หลวงพ่อยากกินน้องควาย
- 1.1.1.16 หลวงพ่อน้องควาย
- 1.1.1.17 หลวงพ่อน้องควาย
- 1.1.1.18 หลวงพ่อน้องควาย
- 1.1.1.19 ยันคันแทแยคันหัน
- 1.1.1.20 หลวงพ่อกินต้มน้องจ้าว
- 1.1.1.21 หลวงพ่อบักมี
- 1.1.1.22 หลวงพ่อบักมี
- 1.1.1.23 หลวงพ่อบักมี
- 1.1.1.24 หลวงพ่อบักมี
- 1.1.1.25 หลวงพ่อบักมี
- 1.1.1.26 ตบน้องหูลาตุ

- 1.1.1.27 หลวงปู่หวงคาย
- 1.1.1.28 หลวงพ่อตบบ้องหู
- 1.1.1.29 หลวงพ่อหมากฟัก
- 1.1.1.30 หลวงพ่อหวงคาย
- 1.1.1.31 หลวงพ่อหวงคาย
- 1.1.1.32 หลวงพ่อปักเชื้อ
- 1.1.1.33 หลวงพ่อปักเชื้อขึ้น
- 1.1.1.34 หลวงพ่อชีไล่สาต
- 1.1.1.35 หลวงพ่อข้าวกำ
- 1.1.1.36 หลวงพ่อวันเสาร์
- 1.1.1.37 หลวงพ่อเว้าไทย
- 1.1.1.38 หลวงพ่อข้าวแห้ง
- 1.1.1.39 หลวงพ่อกับเณรน้อย
- 1.1.1.40 เณรน้อยกับหลวงพ่อ
- 1.1.1.41 หลวงพ่อหวงคาย

1.1.2 เรื่องที่มีลักษณะหยาบโสน เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระและแม่ชีที่ประพฤติผิต

ทำนองคลองธรรม นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

- 1.1.2.1 หลวงพ่อกับแม่ชี
- 1.1.2.2 หลวงพ่อกับแม่ชี

1.2 มุขตลกคนเจ้าปัญญา ตัวเอกของเรื่องเป็นพวกคนเจ้าปัญญา บางครั้งถึงกับฉลาดแกมโกง มีเล่ห์เหลี่ยมและกลอุบายมากมายที่จะนำมาใช้เพื่อเอาชนะคู่ปรับ ในที่นี้ผู้วิจัยได้จัดนิทานเรื่องเชียงเหมี้ยงไว้เป็นมุขตลกคนเจ้าปัญญา เพราะจากนิทานจะเห็นได้ว่า เชียงเหมี้ยงเป็นคนฉลาด เจ้าเล่ห์ และเอาชนะผู้อื่นได้เสมอ นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 41 เรื่อง ได้แก่

- 1.2.1 เชียงเหมี้ยงตมตด
- 1.2.2 เชียงเหมี้ยงหลอกให้ตมตด
- 1.2.3 ตดเหม็นน้
- 1.2.4 ตดเหม็นน้
- 1.2.5 ความลับของพระราชา
- 1.2.6 พระยาหน้าม้า
- 1.2.7 พระยาหน้าม้า
- 1.2.8 เชียงเหมี้ยงกินยอดยาง
- 1.2.9 เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย

- 1.2.10 เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย
- 1.2.11 เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย
- 1.2.12 เชียงเหมี้ยงตีนางสนม
- 1.2.13 เชียงเหมี้ยงเตะนางสนม
- 1.2.14 เชียงเหมี้ยงตีนางสนม
- 1.2.15 ตำราไปตู่
- 1.2.16 คัมภีร์ไปตู่
- 1.2.17 ตำราไปตู่
- 1.2.18 ออกไข่แข่งกัน
- 1.2.19 เชียงเหมี้ยงออกไข่
- 1.2.20 ออกไข่
- 1.2.21 เชียงเหมี้ยงตายแล้ว
- 1.2.22 ปัญญาเชียงเหมี้ยง
- 1.2.23 เชียงเหมี้ยงหัวดี
- 1.2.24 เชียงเหมี้ยงไม่ยากเป็นพระยา
- 1.2.25 ประหารเชียงเหมี้ยง
- 1.2.26 เชียงเหมี้ยงกินอีแร้ง
- 1.2.27 เชียงเหมี้ยงหลอกพระยา
- 1.2.28 พระยากับศรีธัญชัย
- 1.2.29 เชียงเหมี้ยงหลอกพระยาลงสระ
- 1.2.30 เชียงเหมี้ยงแข่งไก่
- 1.2.31 เชียงเหมี้ยงตีไก่
- 1.2.32 เชียงเหมี้ยงคอนสวรรค์
- 1.2.33 เชียงเหมี้ยงแข่งมวย
- 1.2.34 เชียงเหมี้ยงแข่งควาย
- 1.2.35 คำเสาเรือน
- 1.2.36 เชียงเหมี้ยงมาก่อนไก่
- 1.2.37 เชียงเหมี้ยงห่อข้าวกับไก่
- 1.2.38 ม้าหลังแป้น
- 1.2.39 บักเชียงเหมี้ยงขี่ไล่หม้อ
- 1.2.40 เชียงเหมี้ยงกับเสือ
- 1.2.41 แข่งนก

1.3 มุขตลกคนพิการ มีการล้อเลียนตัวละครมีร่างกายไม่สมประกอบ ทำให้เกิดความผิดพลาดและตลกขบขัน นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 16 เรื่อง ได้แก่

- 1.3.1 บักบอดตาใส
- 1.3.2 บักแหมบมือชา
- 1.3.3 ลูกเขยมือชา
- 1.3.4 คนมือชา
- 1.3.5 บักแหมบหลอนสาว
- 1.3.6 บักแหมบตกเรือน
- 1.3.7 บักสีดั่งแหมบ
- 1.3.8 บักตาบอดกับบักหูหนวก
- 1.3.9 บักหูหนวกกับบักตาบอดลักไก่
- 1.3.10 บักหูหนวกกับบักตาบอด
- 1.3.11 บักชาติดกกับบักตาบอด
- 1.3.12 บักชาติดกกับบักตาบอด
- 1.3.13 บักชาติดกกับบักหูหนวก
- 1.3.14 บักบอดตาใส
- 1.3.15 บักตากเอี้ยว
- 1.3.16 ดั่งปี

1.4 มุขตลกครอบครัว ตัวละครเป็นคนในครอบครัว มักเป็นเรื่องล้อเลียนเหตุการณ์ที่ผิดปกติไปจากชีวิตจริง มีจำนวน 11 เรื่อง แบ่งเป็นเรื่องที่ไม่หยาบโลน และเรื่องที่มีลักษณะหยาบโลน ดังนี้

1.4.1 เรื่องที่ไม่หยาบโลน เป็นเรื่องของการเอาชนะกันระหว่างพ่อตากับลูกเขย และสามีภรรยา นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่

- 1.4.1.1 พ่อเฒ่ากับลูกเขย
- 1.4.1.2 พ่อเฒ่าหาบใบตอง
- 1.4.1.3 พ่อเฒ่าเป็นหมา
- 1.4.1.4 พ่อเฒ่ากับลูกเขย
- 1.4.1.5 ลูกเขยกับพ่อเฒ่า
- 1.4.1.6 ลูกเขยกินดู
- 1.4.1.7 ออกรถใหม่

1.4.2 เรื่องที่มีลักษณะหยาบโลน เป็นเรื่องการผิดประเวณีของคนในครอบครัวซึ่งสังคมไม่ยอมรับ เช่น ลูกเขยกับแม่ยาย และพี่เขยกับน้องเมีย เป็นต้น นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 4 เรื่อง ได้แก่

1.4.2.1 แม่เฒ่ากับลูกเขย

1.4.2.2 ลูกเขยมั่งแม่เฒ่า

1.4.2.3 กำไลทอง

1.4.2.4 ฝากไปเยี่ยว

1.5 มุขตลกทั่วไป เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนเรา ที่สามารถนำมาล้อเลียนได้ เช่น ความผิดพลาด ความเป็น ความเข้าใจผิด และการประพฤติผิด ทำนองคลองธรรม เป็นต้น นิทานลักษณะนี้มีจำนวน 5 เรื่อง แบ่งเป็นเรื่องที่ไม่หยาบโลน และ เรื่องที่มีลักษณะหยาบโลน ดังนี้

1.5.1 เรื่องที่ไม่หยาบโลน เป็นเรื่องเกี่ยวกับความผิดพลาด ความเป็น และความเข้าใจผิดของตัวละคร มีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

1.5.1.1 พระยาหน้าแดง

1.5.1.2 อ้ายต้องต๋อยกับอ้ายต๋องต๋อน

1.5.1.3 ไปลักไก่

1.5.2 เรื่องที่มีลักษณะหยาบโลน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการประพฤติผิดทำนอง คลองธรรม และความมอณาจาร มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

1.5.2.1 หมากไม้ประหลาด

1.5.2.2 ผู้บ่าวนัดสาว

2. นิทานชีวิต (Novella)

นิทานชีวิตเป็นนิทานค่อนข้างยาว มีหลายอนุภาค หรือหลายตอน คล้ายกับนิทาน มหัศจรรย์ แต่นิทานชีวิตดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง มีการบ่งสถานที่และตัวละคร ชัดเจน อาจมีเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์หรือความมหัศจรรย์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่มีลักษณะที่ผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่า นิทานประเภทนี้รวบรวมได้ 26 เรื่อง ได้แก่

2.1 นางสิบสอง

2.2 นางสิบสอง

2.3 นางสิบสอง

2.4 นางสิบสอง

2.5 ท้าวกำพร้าวไต้

2.6 กำพร้าวผีน้อย

2.7 กำพร้าวผีน้อย

2.8 เขียงเหมี้ยงเลี้ยงน้อง

2.9 เขียงเหมี้ยงเลี้ยงน้อง

2.10 ลูกเขยงู

- 2.11 สมบัติลึง
- 2.12 ชี้อากับยักษ์
- 2.13 น้องเซียงเหมี้ยง
- 2.14 ท้าวหัวข่อหล่อ
- 2.15 เมืองปาเปลื้อย
- 2.16 พระยาकिनยาพิษ
- 2.17 คนกินชา
- 2.18 ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห
- 2.19 ท้าวกำพร้าว
- 2.20 บักขี้คร้าน
- 2.21 ท้าวกาดำ
- 2.22 หูดสามเปา
- 2.23 คนคำคำ
- 2.24 ท้าวปลาหลด
- 2.25 น้อยหาหนี
- 2.26 ท้าวจืดจ้อ

3. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)

นิทานอธิบายเหตุเป็นนิทานที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงกำเนิดสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่างๆ กำเนิดของพืช ดวงดาว มนุษยชาติ หรือสถาบัน เรื่องประเภทนี้มักจะสั้น และเล่าอย่างตรงไปตรงมา เพื่อจะตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนั้น นิทานอธิบายเหตุที่รวบรวมได้มีจำนวน 25 เรื่อง ได้แก่

- 3.1 ความเป็นมาของคน
- 3.2 กำเนิดคน
- 3.3 คนเกิดมาจากไหน
- 3.4 กำเนิดคน
- 3.5 กำเนิดคน
- 3.6 ข้าว
- 3.7 ต้นข้าว
- 3.8 เมล็ดข้าว
- 3.9 แม่หม้ายแข่งข้าว
- 3.10 หมากับหมู

- 3.11 หมูกับหมา
- 3.12 งูเหลือม
- 3.13 งูจงอางกับงูเหลือม
- 3.14 เสือกับช้าง
- 3.15 เสือกับช้าง
- 3.16 งูกับควาย
- 3.17 นกแก้วกับลิงปักโกก
- 3.18 กบกับงูเห่า
- 3.19 เสือกับกระต่าย
- 3.20 แม่โพสพ
- 3.21 คนมีเมียน้อย
- 3.22 กระต่ายกับเข้
- 3.23 กระต่ายกับเต่า
- 3.24 แถนปากคม
- 3.25 ปูสังกะสาฆ่าสังกะสี

4. นิทานคติ (Fable)

นิทานคติเป็นเรื่องขนาดไม่ยาวนานนัก การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน ตัวละครอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้ เรื่องหนึ่งๆ อาจมีตัวละครประมาณ 2 - 4 ตัว แนวคิดที่ปรากฏในนิทาน คือคุณค่าของจริยธรรม และผลแห่งการประกอบกรรมดีและกรรมชั่ว นิทานคติที่รวบรวมได้มีจำนวน 16 เรื่อง ได้แก่

- 4.1 คนขี่ครุฑ
- 4.2 ท้าวขี่ครุฑ
- 4.3 ตั๊กแตนกับเพลี้ย
- 4.4 คัดตะวาน
- 4.5 วาสนาบักกอกกล่อน
- 4.6 ความลับไม่มีในโลก
- 4.7 ลิงโพนใหญ่
- 4.8 นายพรานขี้ขลาด
- 4.9 ตาบอดคลำช้าง
- 4.10 เมียชั่ว
- 4.11 กบสมบัติบ้า
- 4.12 กรรมสนองกรรม

4.13 คนมีกับคนจน

4.14 หนีความตาย

4.15 ผุงลิง

4.16 รู้ภาษาสัตว์

5. นิทานเรื่องผี (Ghost Stories)

นิทานเรื่องผีเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับผี และลักษณะการหลอกหลอนของผีประเภทต่างๆ นิทานเรื่องผีที่รวบรวมได้มีจำนวน 11 เรื่อง ได้แก่

5.1 ผีกองกอย

5.2 ผีกองกอย

5.3 ผีกองกอย

5.4 เขียนาคำจั่วต่าง

5.5 ผัวกินคน

5.6 เมียกินคน

5.7 ผีโป่ง

5.8 ลูกผี

5.9 ผีกองกอย

5.10 ผีคำพะไม

5.11 ผีหัวแดง

6. นิทานประจำถิ่น (Sage)

นิทานประจำถิ่นเป็นนิทานที่มีขนาดเรื่องไม่แน่นอน บางเรื่องสั้น บางเรื่องยาว มักเป็นเรื่องแปลกพิสดาร ซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นแล้วจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง บ่งตัวละครและสถานที่ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ หรือคนสำคัญของเมือง ตัวละครอาจเป็นมนุษย์ เทวดา สัตว์ หรือ ผีसांगเทวดา นิทานประจำถิ่นที่รวบรวมได้มีจำนวน 8 เรื่อง ได้แก่

6.1 ปู่ต๋วง

6.2 ปู่ต๋วง

6.3 ปู่ต๋วง

6.4 ปู่ต๋วงยาดี

6.5 ยาดี

6.6 ภูกระแต

6.7 ภูกระแต

6.8 ภูเขี้ยวภูแลนคา

7. นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale)

นิทานเรื่องสัตว์เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก โดยทั่วไปมักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง นิทานเรื่องสัตว์ที่รวบรวมได้มีจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่

- 7.1 เสือ กระต่าย ไก่
- 7.2 เสือกับขี้คันคาก
- 7.3 ไก่ อึ่ง หมา
- 7.4 กระต่ายกับหอย
- 7.5 นกแดดแต่กับนกทูตปูด

8. นิทานศาสนา (Religious Tale)

นิทานศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา แต่ไม่ใช่ประเภทเทพปกรณัม เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเยซูและนักบุญต่างๆ เป็นต้น นิทานประเภทนี้ผู้เล่ามักถือว่าเป็นเรื่องจริง นิทานศาสนาที่รวบรวมได้มีจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่

- 8.1 กำเนิดมนุษย์
- 8.2 นิทานธรรมะ

9. นิทานเข้าแบบ (Formula Tale)

นิทานเข้าแบบหมายถึงนิทานที่มีแบบแผนในการเล่าเป็นพิเศษ นิทานประเภทนี้โครงเรื่องมีความสำคัญเป็นรองของแบบแผนในการเล่า การเล่าก็เล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟังโดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกม เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ นิทานเข้าแบบที่รวบรวมได้มีจำนวน 2 เรื่อง แบ่งเป็น นิทานลูกโซ่ และนิทานไม่รู้จบ ดังนี้

9.1 นิทานลูกโซ่ เป็นนิทานที่ดำเนินเหตุการณ์เกี่ยวพันกันไปเรื่อยๆ และสามารถเล่าย้อนกลับมายังจุดเริ่มต้นได้ นิทานลูกโซ่ที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมได้ คือ นิทานเรื่องไก่เถื่อน

9.2 นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด นิทานไม่รู้จบที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมได้ คือ นิทานเรื่องไม่รู้จบ

วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำกฎติกดำบรรพ์ของนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik มาใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างเพื่อให้เห็นลักษณะและความสำคัญของนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก ดังนี้

1. กฎของการเริ่มเรื่องและจบเรื่อง (The Laws of Opening and the Laws of Closing) โดยกฎข้อนี้ นิทานพื้นบ้านจะเริ่มจากภาวะที่สงบไปสู่เหตุการณ์ที่ตื่นเต้น ไม่จบอย่างกะทันหัน และตอนจบของเรื่องเหตุการณ์จะต้องเข้าสู่ภาวะปกติ นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 62 “เซียงเหมี้ยงออกไข” เริ่มเรื่องด้วยเหตุการณ์ปกติ เซียงเหมี้ยงกับพระยาต่างคนต่างอยู่ ต่อมาพระยาคิดหาทางลงโทษเซียงเหมี้ยง จึงออกอุบายให้เสนาเอาไขซ่อนไว้ในชายผ้า แล้วชวนเซียงเหมี้ยงไปเล่นน้ำ พระยาชวนทุกคนเล่นออกไขและตั้งกติกาว่าใครไม่มีไขจะถูกลงโทษ ปรากฏว่าเซียงเหมี้ยงไม่มีไข จึงใช้อุบายตีปิกขันเป็นไก่ตัวผู้ เหตุการณ์จึงคลี่คลายลงด้วยดี คือเซียงเหมี้ยงไม่ถูกลงโทษ

นิทานเรื่องที่ 139 “คนค้าคำ” เริ่มเรื่องที่แม่ยายห่อทองคำให้ลูกเขยไปค้าขาย ลูกเขยนึกว่าทองนั้นเป็นหัวขม้นเฝ้าจึงนำไปแลกกับช้าง หลังจากนั้นได้นำช้างไปแลกม้า นำม้าไปแลกหมวก นำหมวกไปแลกตุ่มน้ำ ต่อมาตุ่มน้ำแตกก็เก็บเศษดินหม้อไป และได้รักษาผีให้พระยาจนหาย เรื่องจบลงที่พระยายกลูกสาวให้คนค้าคำและยกเมืองให้ครองครึ่งหนึ่งอีกด้วย

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” เริ่มเรื่องที่อ้ายน้อยกับเมียไปทำไร่ ต่อมาเมียใหญ่เดินมา อ้ายน้อยกลัวมากจึงรีบขึ้นต้นไม้ ส่วนเมียฆ่าหมี่ตายแล้วช่วยกันหาหมี่ลงมาบ้าน เมียบอกชาวบ้านว่าอ้ายน้อยฆ่าหมี่ตาย เมื่อพระยาราชข่าวก็ได้ส่งจดหมายมาให้อ้ายน้อยไปช่วยรบกับข้าศึก อ้ายน้อยกลัวมากแต่ก็ขัดคำสั่งไม่ได้ จึงพยายามซ่อนตัวและเกิดเหตุการณ์ตื่นเต้นดังที่ผู้บอกข้อมูลเล่าว่า

“อ้ายน้อยอ่านจดหมายแล้วย่าน บาดนี้หาปีกษาหารี้อกับเมียเจ้าของ “เฮ็ดจึงได้ข่อยสิบอไปสู้กับเขา บอไหวดอกสิหนี่ กะเลยเข้าป่าเข้าตังไปชั้นเหลวย่านเขาม้าฆ่า ฮอดกางปากางตังเป็นหนทางจอกหลอก ย่านคันเห็นกะขึ้นต้นไม้หน่าๆ ย่านคันเห็นเนาะ พอดีอ้ายพวกทหารตางเมืองชาบราบๆ ม้าพ่ายปืนพ่ายหอกม้า พักันม้าหยุดยอุมไม่ที่อ้ายน้อยขึ้นไปยู อ้ายน้อยยูถึงชั้นห้อยยูป้ายไม้ ทหารเลยคู้ยกันว “เฮ็ดจึงได้สิสู้เขาได้อ้ายน้อยมันเก่งหลายหมี่กักจะบอเขาฆ่าต่ายกับหม่อง” อ้ายน้อยชันจันญ่ียวฮาดล้งม้า พวกนี้กะวาญ่ียวเทั่วดำ ชันไปชันมัตกบ่มล้ง ย่านเขาหลายเลยบอว “นี่ละอ้ายน้อยหาหนี่” ทหารได้ญี่นกะแตกตังแลนหนี่ตะพืดตะพื่อบออยากสู้กับอ้ายน้อย”

เรื่องจบลงที่อายน้อยชนะข้าศึกอย่างไม่คาดฝัน พระยาจึงให้รางวัลและอายน้อยพาลูกเมียไปอยู่ในวัง

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” เริ่มเรื่องที่พระอินทร์คิดจะส่งท้าวบักกอกหล่อนลงมาเกิดในโลกมนุษย์ จึงให้เลือกว่าจะเกิดที่ไหน ท้าวบักกอกหล่อนเลือกเกิดบนกองฟางและเป็นชานา ต่อมาเมียก็พาเมียมากจนมากจนกระทั่งเมียทนไม่ไหวจึงเสี่ยงทายและหนีไปแต่งงานกับเศรษฐี ฝ่ายท้าวบักกอกหล่อนต้องขอทานไปเรื่อย ๆ และเกิดเหตุการณ์ดินแดน ดังที่ผู้บอกข้อมูลเล่าว่า

“ฮอตบ้านเมียเจ้าของกะจำเมียบอได้ เมียจำได้กะเลยเอาทองไซบักอีให้เอาผักไห่ไปกิน ขอตทานไปเรื่อย ๆ ฮอตก้างท่างกะขายบักอีก้างท่าง เมียมาฟอบักอีถิกนวยของผัว กะว่าผัวชี้ช่วย ผัวมาขอทานอีกกะเอาทองไซบั้นเข้าให้กิน มาก็ยืนสะพาน พ้อบั้นเข้าออกก่อนทองกะตกลงน้ำ ปากะได้กินทอง เมียมาหาซื้อปาดลาดกะถิกป่าโตที่กินทองก่อนนั้น เมียว่าช่วยหลายเทวดาคะขอบบอได้ เตือดรอนเทวดาที่ซงท้าวบักกอกหล่อนล้งมาเกิด มาชอยเอาทองไปห้อยไว้ต้นไม้ ท้าวบักกอกหล่อนญางไปฮอตกะบอเห็นทอง แล้วพูเศรษฐีจับได้ว่าเมียลักเอาเงินเอาทองให้ผัวเภาเลยจับมาไซกัน ให้ท้าวบักกอกหล่อนญิงขึ้นฟ้าตกไซหญิงสิให้อันนั้น”

เรื่องจบลงที่ท้าวบักกอกหล่อนยิงธนูถูกบักกอกหล่อน (มะกอก) บนหลังคาบ้าน จึงได้รับบักกอกหล่อนไปเพราะมีวาสนาเพียงเท่านี้

นิทานเรื่องที่ 170 “ต้นหมาปลายหมา” มีหมาตัวหนึ่งเห็นก้อนเมฆลอยมา จึงคิดอยากจะเป็นก้อนเมฆ ต่อมาหมาตัวนั้นก็เผลอใจสภาพตัวเอง จึงกลายเป็นสิ่งต่าง ๆ จนในที่สุดก็กลับเป็นหมาเหมือนเดิม

นิทานเรื่องที่ 169 “ท้าวขี้คร้าน” กล่าวถึงท้าวขี้คร้านว่าเป็นคนขี้เกียจมาก เพื่อนพาไปกินลูกหว้ากลางทุ่งนาก็นอนอ้าปากให้ลูกหว้าหล่นลงมาใส่ปากเอง ท้าวขี้คร้านจึงไม่ได้กิน เทวดาเห็นดังนั้นก็เสกเหรียญบาทหย่อนใส่ปากให้ ท้าวขี้คร้านคายออกมาเห็นเหรียญบาทก็ดีใจมากรีบวิ่งเข้าบ้าน ระหว่างทางได้เหยียบเด็กตายจึงถูกตำรวจจับและถูกปรับเป็นเงิน 1 บาท ทำให้ท้าวกำพราไม่เหลือเงินเลย

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” เริ่มเรื่องที่คนแก่คิดว่าตนเองพาลูกจนจึงคิดฆ่าตัวตายแต่ตาปะขาวมาห้ามไว้และบอกว่าเมื่อถึงที่ตายจะหนีไปไหนก็ไม่พ้น ต่อมาลูกชายของชายแก่มารับไปอยู่ด้วยก็มีความเป็นอยู่ดีขึ้น เมื่อใกล้ถึงเวลาที่ตาปะขาวบอกว่าจะตายชายแก่ก็ไม่อยากตายจึงเล่าเรื่องให้ลูกชายฟัง ลูกกลัวพ่อตายจึงพาไปซ่อนไว้ในทะเล ต่อมาชาวประมงทอดแหถูกชายแก่ ตาปะขาวผ่านมาเห็นจึงนำตัวไป

นิทานเรื่องที่ 187 “เขียงนาถ้ำร้างต่าง” เริ่มเรื่องด้วยความสงบคือเขียงนาลาสาวไปถ้ำร้างที่ห้องถื่นอื่น เมื่อกลับมาพบสาวคนรักรออยู่ ไม่ทราบว่ามีหญิงสาวคนนั้นตายไปแล้ว จึงนัด

กันไปพลอดรัก จนเรื่องเข้มข้นขึ้นเมื่อผีสาวเริ่มกลายร่าง ถึงตอนตื่นตื่นที่เชียงนาวิ้งหนีผี และจบลงด้วยความสงบเมื่อเชียงนาใช้แหกนั้นบันไดผีจึงตามมาไม่ได้

นิทานเรื่องที่ 185 “ผีกองกอย” กล่าวถึงท้าวกำพราไปทำนา ใช้ช้อนและโชดักปลาไว้ แต่ผีกองกอยมาขโมยไปหมด ท้าวกำพราจึงไปขอใหม่แม่หม้ายมาดักผีกองกอย เมื่อผีกองกอยถูกจับตัวก็ยอมรับใช้ท้าวกำพรา ต่อมาผีกองกอยพาท้าวกำพราไปขังไว้ในถ้ำจนมีลูกด้วยกัน ขณะที่เมียออกไปหากินท้าวกำพราให้ลูกผลัดกันกินที่ปิดปากถ้ำออกแล้วหนีไป ผีกองกอยตามมาเห็นท้าวกำพราหัวทิ่มลงในหลุมมันก็นึกว่าผีตายจึงนำไปฝังใกล้ไหเงินไหทอง เมื่อผีกองกอยไปพ้นแล้วท้าวกำพราจึงลุกขึ้นนำไหเงินไหทองกลับบ้าน

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่านิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกเริ่มเรื่องด้วยเหตุการณ์ปกติ แล้วค่อย ๆ ทวีความตื่นเต้นและจบลงด้วยความสงบ นับว่านิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้

2. กฎแห่งการซ้ำ (The Law of Repetition) โดยกฎข้อนี้ การซ้ำในเรื่องมักจะยึดจำนวน 2 - 4 ครั้งไม่ว่าจะเป็นตัวละคร สิ่งของ หรือ การกระทำ การซ้ำนอกจากจะทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้นแล้ว บางครั้งยังทำให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ขึ้น นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ และที่พบมากที่สุดคือการซ้ำ 2 ครั้ง

ในนิทานมุขตลกนักบวชที่มือนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกินขี้ไก่มีการซ้ำเหตุการณ์ 2 ครั้งซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลวงพ่อดีใจน้อย เช่น

นิทานเรื่องที่ 1 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” หลวงพ่อจะเข้าไปในหมู่บ้านจึงสั่งเณรน้อยไว้ว่าให้ไล่ไก่อย่าปล่อยให้ไก่ขึ้นกุฏิ เณรน้อยจึงแก้งเอาน้ำตาลไปหยอดไว้ หลวงพ่อกลับมาเห็นกองน้ำตาลก็เข้าใจว่าเป็นขี้ไก่จึงสั่งเณรน้อยเสียให้หมด หลวงพ่อเห็นเณรน้อยกินขี้ไก่ทำทางเอร็ดอร่อยจึงขอกินด้วยและตั้งใจในรสชาติ วันต่อมาหลวงพ่อเข้าไปในหมู่บ้านอีกและสั่งเณรน้อยไม่ให้ไล่ไก่ เมื่อหลวงพ่อกลับมาเห็นขี้ไก่จำนวนมากก็เสียกิน จึงรู้ว่าเป็นขี้ไก่จริง ๆ

นิทานเรื่องที่ 2 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” หลวงพ่อไปบิณฑบาต สั่งเณรน้อยไม่ให้ปล่อยไก่ขึ้นกุฏิ พอหลวงพ่อไปแล้วเณรน้อยเอาน้ำตาลไปหยอดไว้ตามพื้น หลวงพ่อกลับมาเห็นก็ให้เณรน้อยเสียกิน หลวงพ่อลองเสียดูก็อร่อยจึงสั่งเณรว่าให้ปล่อยไก่ขึ้นมามาก ๆ วันต่อมาหลวงพ่อกบิณฑบาตเช่นเคย กลับมาจับไก่ตักจนขี้แตกแล้วเสียกิน หลวงพ่อก็รู้ว่าเณรน้อยหลอกตนเองให้กินขี้ไก่

นิทานเรื่องที่ 5 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” หลวงพ่อไปธุระ สั่งเณรน้อยไว้ว่าอย่าปล่อยให้ไก่ขึ้นกุฏิ เณรน้อยเอาน้ำอ้อยไปหยอดไว้ หลวงพ่อกลับมาเห็นจึงโมโหและสั่งเณรน้อยเสียกินให้หมด หลวงพ่อลองกินสองกองก็รู้สึกว่ขี้ไก่รสชาติหวานอร่อยจึงบอกเณรน้อยว่าไม่ให้ไล่ไก่อีก วันต่อมาหลวงพ่อกับเณรน้อยกลับมาเห็นขี้ไก่ก็เสียกินจึงรู้ว่าเณรน้อยหลอกตน

นอกจากนี้ยังมีเรื่องเกี่ยวกับหลวงพ่ที่ต้องตายเพราะความโลภและความไม่รู้ เหตุการณ์ที่ซ้ำจะมีผลเปลี่ยนไปจากเดิม ดังนิทานเรื่องที่ 39 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” เณรน้อยไปจับปลาเอามาผ่าท้อง เณรน้อยได้ลูกแก้ววิเศษจากท้องปลาและพบว่าลูกแก้วนั้นทำให้เหาะได้ จึงนำมาบอกหลวงพ่ หลวงพ่อยากได้ลูกแก้ววิเศษจึงบอกเณรน้อยว่าถ้าพบอีกให้นำมาให้ตน วันต่อมาเณรจับปลามาผ่าท้องและได้พบลูกแก้วจึงนำมาให้หลวงพ่ หลวงพ่เข้าใจว่าเป็นของวิเศษจึงปีนขึ้นไปบนหลังคาตั้งใจจะเหาะไปสวรรค์ พอหลวงพ่พุ่งตัวจากหลังคาจึงตกลงมาตาย

นิทานมขตลกรอบครวัก็มีการซ้ำเหตุการณ์โดยกล่าวถึงการชิงไหวพริบระหว่างพ่อดากับลูกเขย และลูกเขยมักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบ เช่น

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” พ่อดาชวนลูกเขยไปหาบใบตอง ระหว่างที่พ่อดาตัดใบตองลูกเขยก็เข้าไปซ่อนอยู่ในกะทอ จนกระทั่งพ่อดาหาบกะทอใบตองถึงบ้านลูกเขยจึงลูกออกมาทำให้พ่อดาแค้นใจมาก วันต่อมาพ่อดากับลูกเขยชวนกันไปหาบใบตองอีก พ่อดาออกอุบายเข้าไปซ่อนในกะทอใบตอง ลูกเขยรู้ทันจึงร้องบอกว่ามีช้างวิ่งมากำลังจะเหยียบกะทอ พ่อดาตกใจมากจึงดิ้นตกน้ำไป

นิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” พ่อดากับลูกเขยไปเก็บฝ้ายด้วยกัน ลูกเขยเข้าไปซ่อนในกระสอบ พ่อดาหาบกระสอบฝ้ายมาถึงกลางทางกำลังจะอาบน้ำก็เห็นลูกเขยออกมาจากกระสอบจึงคิดจะแกล้งเผ็ด วันต่อมาพ่อดากับลูกเขยชวนกันไปเก็บฝ้ายอีก พ่อดาเข้าไปซ่อนในกระสอบ ลูกเขยใช้อุบายเคาะจอบบอกว่าช้างมาแล้ว พ่อดาได้ยินก็กลัวมากจึงรีบลูกออกจากกระสอบฝ้าย

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำเหตุการณ์ในนิทานเรื่องอื่นๆ เช่น

นิทานเรื่องที่ 115 “หมากไม้ประหลาด” ดากับยายไปทำไร่บนภูเขา ระหว่างนั้นมีเสือวิ่งมาไล่กัดตา ตาวิ่งหนีเอาหัวซุกเข้าไปในป่าเปิดผ้าขาวม้าขึ้น เสือวิ่งตามมาหาคนไม่พบก็มาจับของลับตานึกว่าเป็นผลไม้ที่ยังไม่สุกจึงคิดว่าจะกลับมากินในวันรุ่งขึ้น ต่อมาเสือวิ่งไล่กัดยาย ยายวิ่งมาถึงป่าที่ตาเคยซ่อนก็เอาหัวซุกป่าแล้วเปิดผ้าถุงขึ้น เสือตามมาเห็นของลับยายนึกว่าผลไม้ที่ตั้งใจจะกินเฝ้าเสียแล้วเสือจึงไม่ได้กินทั้งคนทั้งผลไม้

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” ยายคนหนึ่งพาลูกสาวไปสับหน่อไม้ เทวดานึกชอบลูกสาวของยายจึงแปลงร่างเป็นงูมาเก็บมะม่วงให้ ยายจึงพางูนั้นมาอยู่ที่บ้าน เทวดาจึงคืนร่างเป็นชายหนุ่มรูปงาม เพื่อนของยายอยากได้ลูกเขยรูปงามบ้างจึงพาลูกไปหาหน่อไม้เช่นเดียวกัน เมื่อพวงใหญ่ก็พามาอนกับลูกสาว ปรากฏว่างูนั้นเป็นงูจริงๆ และกินลูกสาวของนาง

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” ชายคนหนึ่งไปทำไร่และนอนเฝ้าแดงที่ปลูกไว้ ขณะนั้นมีลิงออกมากินแดงเห็นคนนอนอยู่ก็นึกว่าตายแล้วจึงหายไปฝั่ง ลิงตกลงกันว่าจะนำชายคนนี้ไปฝั่งในหลุมเงิน พอพวกลิงฝั่งชายหนุ่มเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เดินหนีไป เขาจึงลุกขึ้นนำเงินกลับบ้านกลายเป็นเศรษฐี ต่อมาเพื่อนเห็นชายคนนี้มีเงินทองมากมายก็อยากได้บ้างจึงไปนอนที่ไร่

เช่นเดียวกัน ระหว่างที่ลิ่งขึ้นไปบนยอดไม้ได้ถามกันว่าเอาศพไปฝังที่ไหนดี เพื่อนกลัวไม่ได้เงินจึงร้องบอกลิ่งเอาตนไปฝังในหลุมเงิน ลิ่งตกใจจึงปล่อยเพื่อนคนนั้นตกลงมาตาย

นิทานเรื่องที่ 174 “ลิ่งโตนใหญ่” มีชายคนหนึ่งไปตัดไม้ทำอะไรแต่ลิ่งโตนใหญ่มาทำให้ต้นไม้ลุก ชายคนนั้นสงสัยจึงแอบดูและจับลิ่ง ลิ่งร้องขอชีวิตและเอาหม่องพิเศษให้ ชายคนนั้นดีหม่องเอาบ้านและสมบัติจนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น เพื่อนมาเห็นก็อยากได้จึงไปทำเช่นเดียวกันจนได้หม่องมา แต่เมียของเพื่อนพูดไม่ดีจึงไม่ได้สิ่งที่เป็นประโยชน์จากหม่องพิเศษเลย

นิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” ผู้หญิงคนหนึ่งแต่งงานกับชายเมืองกินคนจนมีลูกสองคน ต่อมาชายคนนั้นได้วางแผนกินลูกโดยอ้างว่าจะพาไปเยี่ยมปู่กับย่าโดยพาลูกคนแรกไปก่อนถึงกลางทางพ่อโยนลูกเข้ากองไฟและกินจนหมด แล้วจากนั้นกลับมาพาลูกคนที่สองไปและเมื่อถึงกลางทางก็โยนลูกเข้ากองไฟเช่นเดิม เทวดาที่เห็นเหตุการณ์สงสารเมียจึงแปลงร่างเป็นตุ๊กแกมาฆ่าชายกินคนและบอกเมียให้ทราบว่ามีของตนเป็นผีโพงกินลูกหมดแล้ว

นิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” ท้าวกำพราไปหาปลาและได้หม่องพิเศษจากผีหัวแดงจึงนำมาดีเอาบ้าน เมีย และข้าทาสบริวาร เพื่อนของท้าวกำพราเห็นก็อยากได้จึงไปหาปลาจนพบกับผีหัวแดงและได้หม่องพิเศษมา แต่เมียของชายคนนั้นพูดไม่ดีขณะที่ดีหม่องจึงก่อให้เกิดความเดือดร้อน จนถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีการซ้ำ 3 ครั้ง ได้แก่

นิทานเรื่องที่ 11 “หลวงพ่อดีใจ” กล่าวถึงหลวงพ่อดีใจไปประชุม 3 ครั้ง ครั้งแรกหลวงพ่อดีใจเสนอเสียไก่แต่เสนอเสียไม่ทำตามจึงถูกบังคับให้กินขี้ไก่ ครั้งที่สองหลวงพ่อดีใจเสนอเสียไก่อีกเช่นเคย เสนอเสียแล้วแกล้งเอาน้ำอ้อยไปหยอดไว้ หลวงพ่อดีใจกลับมาบังคับให้กินขี้ไก่ เสนอเสียก็กินกินทางอ้อม หลวงพ่อดีใจกินขี้ไก่ด้วยก็ติดใจ หลวงพ่อดีใจไปประชุมครั้งที่สามเสนอเสียไม่ให้เสียไก่ เมื่อหลวงพ่อดีใจกลับมาเห็นขี้ไก่ก็กินกินจึงรู้ว่าเป็นขี้ไก่จริง ๆ

นิทานเรื่องที่ 112 “พระยาหน้าแดง” พระยาเรียกคนมาตอบคำถาม 3 คน ถามคำถามเดียวกัน 3 ครั้ง คนแรกกับคนที่สองตอบไม่ถูกใจพระยาจึงสั่งประหาร คนที่สามตอบคำถามถูกใจพระยาก็จ้างรางวัลอย่างงาม

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการซ้ำเหตุการณ์ทำให้นิทานมีความเข้มข้นและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ฟังได้รับอารมณ์สในการฟังและเข้าใจเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน จึงกล่าวได้ว่านิทานพื้นบ้านตำบลโนนโกกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ และการซ้ำเหตุการณ์ 2 ครั้งเป็นจำนวนการซ้ำที่พบมากที่สุด

3. กฎแห่งตัวละคร 2 ตัวใน 1 ฉาก (The Law of Two to Scene) โดยกฎข้อนี้ในฉากหนึ่ง ๆ ของนิทานพื้นบ้าน มักจะมีตัวละครที่มีบทบาทอยู่เพียง 2 ตัว ในนิทานพื้นบ้าน

ตำบลโนนกกกมีนิทานที่สอดคล้องกับกฎข้อนี้จำนวน 119 เรื่อง ที่ไม่เข้มนวดจำนวน 86 เรื่อง และไม่สอดคล้องกับกฎข้อนี้จำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

นิทานพื้นบ้านที่สอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 1 “หลวงพ่อกี้ไก่” มีตัวละคร 2 ตัวในฉาก คือ หลวงพ่อกี้กับเณรน้อย

นิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อกี้กาย” มีตัวละคร 2 ตัว คือ หลวงพ่อกี้กับเณรน้อย

นิทานเรื่องที่ 8 “หลวงพ่อกี้กับเณรน้อย” มีตัวละคร 2 ตัว คือ หลวงพ่อกี้กับเณรน้อย

นิทานเรื่องที่ 90 “บั๊กหมอบตกรือน” ตัวละครที่มีบทบาทในแต่ละฉากคือ บั๊กหมอบกับสาว และแม่กับลูกสาว

นิทานเรื่องที่ 133 “คนกินชา” มีตัวละคร 2 ตัว คือ คนสูบกัญชากับยักษ์

นิทานเรื่องที่ 177 “เมียชั่ว” มีตัวละคร คือ ผัวกับเมีย และเมียกับเทวดา

นิทานเรื่องที่ 211 “นิทานไม่รู้จบ” มีตัวละครที่มีบทบาท 2 ตัว คือ นักพิราบผัวเมียคู่หนึ่ง

นิทานพื้นบ้านที่ไม่เข้มนวดในกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 40 “หลวงพ่อกี้กาย” มีตัวละครหลายตัว คือ หลวงพ่อกี้ เณรน้อย นักพนัน และโจร 2 คน

นิทานเรื่องที่ 42 “หลวงพ่อกี้กับแม่ชี” มีตัวละคร 3 ตัว คือ หลวงพ่อกี้ แม่ชี และเณรน้อย

นิทานเรื่องที่ 49 “พระยาหน้าม้า” มีตัวละคร 2 ตัว คือ พระยา กับ เชียงเหมี้ยง แต่เชียงเหมี้ยงมีบทบาทคนเดียว

นิทานเรื่องที่ 157 “เสือกับช้าง” มีตัวละคร 3 ตัว คือ เสือ ช้าง และคน

นิทานเรื่องที่ 201 “ภูกระแต” มีตัวละคร 3 ตัว คือ นายพราน หมา และกระแต

นิทานเรื่องที่ 207 “นกแดดแต้กับนกตูดปูด” มีตัวละครหลายตัว คือ นกแดดแต้ นกตูดปูด และกองคาราวาน

นิทานพื้นบ้านที่ไม่สอดคล้องกับกฎข้อนี้ ได้แก่

นิทานเรื่องที่ 144 และ นิทานเรื่องที่ 146 “กำเนิดคน” และนิทานเรื่องที่ 209 “นิทานธรรมะ” เป็นนิทานบอกเล่า ไม่มีตัวละครสำคัญ

นิทานเรื่องที่ 192 “ผีกองกอย” กล่าวถึงผีกองกอยแต่ไม่มีบทบาทของตัวละคร

นิทานเรื่องที่ 193 “ผีคำพะไม” กล่าวถึงผีคำพะไมแต่ไม่มีบทบาทของตัวละคร

นิทานเรื่องที่ 208 “กำเนิดมนุษย์” กล่าวถึงเทวดาลงมากินวันดินแต่ไม่ได้ระบุจำนวนตัวละคร และเป็นนิทานที่ดำเนินเรื่องด้วยการอธิบาย

กล่าวได้นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกส่วนมากสอดคล้องกับกฎข้อนี้ คิดเป็นร้อยละ 56.40 ของนิทานทั้งหมด รองลงมาคือนิทานพื้นบ้านที่ไม่เข้มงวดในกฎ คิดเป็นร้อยละ 40.76 และนิทานที่ไม่สอดคล้องกับกฎข้อนี้ คิดเป็นร้อยละ 2.84

4. กฎแห่งความแตกต่างแบบตรงกันข้าม (The Law of Contrast) โดยกฎข้อนี้ นิทานพื้นบ้านมักจะสร้างลักษณะตัวละครที่แตกต่างกันแบบตรงกันข้ามอย่างเห็นได้ชัด เช่น บทบาทของคนใจดีกับคนใจร้าย หรือ คนแข็งแรงกับคนอ่อนแอ เป็นต้น นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสอดคล้องกับกฎข้อนี้โดยมีบทบาทที่ตรงกันข้าม ได้แก่ บทบาทของคนฉลาดกับคนโง่ ความซื่อสัตย์กับความซื่อร้าย คนดีกับคนไม่ดี คนขยันกับคนขี้เกียจ คนกล้าหาญกับคนขี้ขลาด และคนรวยกับคนจน ดังนี้

คนฉลาดกับคนโง่ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานมุขตลกนักบวช เณรน้อยมักจะฉลาดกว่าหลวงพ่อ

นิทานมุขตลกคนเจ้าปัญญา เขียงเหมี้ยงฉลาดกว่าคนที่มาลองปัญญา

นิทานมุขตลกครอบครัว ลูกเขยฉลาดกว่าพ่อตา

นิทานเรื่องที่ 133 “คนกินชา” คนสุบักญชาฉลาดกว่ายักษ์

นิทานเรื่องที่ 165 “กระต่ายกับเต่า” เต่าฉลาดกว่ากระต่าย

นิทานเรื่องที่ 204 “เสือกกับขี้คันคาก” คางคกฉลาดกว่าเสือก

นิทานเรื่องที่ 206 “กระต่ายกับหอย” หอยฉลาดกว่ากระต่าย

จากบทบาทดังกล่าวทำให้เห็นการสร้างเรื่องให้ผู้น้อยกล่าวคือ ผู้อ่อนอาวุโส ผู้ที่มีร่างกายเล็กกว่า หรือผู้ที่คนทั่วไปมองว่าด้อยกว่า มีความเฉลียวฉลาดและสามารถเอาชนะผู้ที่เหนือกว่าได้

ความซื่อสัตย์ซื่อคิตกับความซื่อร้าย ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” ยายคนแรกซื่อคิตกว่าคนที่สองเพราะมีลูกเขยเป็นเทวดา แต่ยายคนที่สองกลับได้งูมากินลูกสาวของตน

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติสิง” ชายคนแรกซื่อคิตกว่าเพื่อนเพราะเขาไม่โลภจึงได้สมบัติของสิง แต่ชายคนที่สองต้องตายเพราะเขากลัวไม่ได้เงินจึงร้องบอกสิงทำให้สิงตกใจปล่อยเขาตกจากยอดไม้

นิทานเรื่องที่ 174 “สิงโตนใหญ่” ชายคนแรกซื่อคิตกว่าเพื่อนเพราะเขาตีฆ้องวิเศษอย่างมีจุดหมาย แต่ชายคนที่สองพูดไม่ดีจึงไม่ได้ทรัพย์สมบัติ

นิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” ชายคนแรกโชคดีกว่าเพื่อนเพราะเขาดีมีดวงวิเศษ ด้วยความเคารพและมีจุดหมาย แต่ชายคนที่สองถูกไล่ออกจากหมู่บ้านเพราะเมียของเขาพูดไม่ดีขณะดีมีดวง

คนดีกับคนไม่ดี ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิงจ้อ” แสดงให้เห็นบทบาทของญาติกับพ่อแม่ของท้าวจิงจ้อที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ญาติเป็นคนใจร้ายคอยกดขี่ข่มเหงและหาทางกำจัดท้าวจิงจ้อ ส่วนพ่อแม่ใจดีแม้จะตายไปแล้วยังมีความรักและห่วงใยลูกจึงมาช่วยลูกทำงานจนสำเร็จ และทำให้ลูกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คนขยันกับคนขี้เกียจ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 152 “หมากับหมู” และนิทานเรื่องที่ 146 “หมูกับหมา” หมูขยันทำงานจนสำเร็จ ส่วนหมาขี้เกียจและใช้เล่ห์เหลี่ยมทำให้ตนได้รับความไว้วางใจและทำให้หมูถูกลองโทษ

คนกล้าหาญกับคนขี้ขลาด ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” เมียของอ้ายน้อยฆ่าหมีตายในขณะที่อ้ายน้อยกลัวมากจนต้องวิ่งขึ้นต้นไม้ แต่ความขี้ขลาดของอ้ายน้อยก็ทำให้ชนะข้าศึกได้อย่างไม่คาดฝัน

คนรวยกับคนจน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” กล่าวถึงเพื่อนที่มีฐานะต่างกันมาก คนรวยมักจะเอาเปรียบคนจนโดยการใช้ให้ทำงานหนักและไม่ยอมให้กินข้าว จนในที่สุดคนรวยถูกรูढ़และคนจนก็ไม่สามารถช่วยเหลือเพื่อนได้เพราะไม่มีแรง

จากบทบาทในนิทานดังกล่าวทำให้เห็นว่าตัวละครมีลักษณะตรงกันข้ามอย่างชัดเจน จึงสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้

5. กฎของฝาแฝด (The Law of Twin) โดยกฎข้อนี้ เนื้อเรื่องมักจะมีว่าความทุกข์ยากจะทำให้ ฝาแฝดหรือพี่น้องสองคนปรองดองกันดี แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ดีขึ้นก็จะเป็นศัตรูกัน และกฎข้อนี้ยังครอบคลุมถึงตัวละครที่มีบทบาทใกล้เคียงกัน เช่น เป็นเพื่อนกัน ก็ได้ ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกกฎข้อนี้ไม่เข้มงวดนัก เช่น

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” และนิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” กล่าวถึงเพื่อนสองคน เมื่อคนแรกได้ดีก็อยากให้เพื่อนได้ดีอย่างตนด้วย

นิทานเรื่องที่ 128 “ชีชากับยักษ์” กล่าวถึงพี่น้องสามคน ตัวละครเอกเป็นน้องคนกลางถูกพี่สาวไล่ออกจากบ้านแต่น้องสาวมีความสงสาร เมื่อตัวละครเอกได้ดีพี่สาวกับน้องสาวต้องทะเลาะกันเพราะแย่งชิงสมบัติ

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” กล่าวถึงท้าวกำพร้าวสองพี่น้อง คนพี่ต้องเลี้ยงดูน้องต่อมาได้ครองเมืองก็ยังพาน้องไปอยู่ด้วย จะเห็นได้ว่า เมื่อได้ดีแล้วพี่น้องไม่มีความขัดแย้งกัน และท้าวกำพร้าวผู้น้องก็ไม่มีบทบาทอะไรมากนัก

นิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” กล่าวถึงเพื่อนสัตว์สามตัวช่วยกันเกี่ยวหญ้ามาลงหลังคาบ้านแต่ต้องแตกแยกกันเพราะกระต่ายเอาเปรียบเพื่อน

6. กฎของความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย (The Law of Initial and Final Position) โดยกฎข้อนี้ ถ้าตัวละครเป็นพี่น้องกันมีหลายคน เนื้อเรื่องมักจะกล่าวถึงผู้อาวุโสมากที่สุดก่อน แต่ความสำคัญมักจะอยู่ที่น้องคนสุดท้อง มีนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกเพียงเรื่องเดียวที่สอดคล้องกับกฎข้อนี้ คือ

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมี้ยง” กล่าวถึงเชียงเหมี้ยงผู้เป็นพี่ไปยืมเงินเศรษฐีแล้วขอผลัดว่าจะนำเงินมาคืนภายในสองเดือน เมื่อเวลาผ่านไปเกินสองเดือนแล้วเชียงเหมี้ยงก็ไม่ยอมเอาเงินไปคืนอ้างว่ายังไม่ถึงสองเดือนทำให้เศรษฐีทุกข์ใจมาก น้องของเชียงเหมี้ยงเห็นเศรษฐีมีความทุกข์จึงอาสาช่วยและวางแผนพาเชียงเหมี้ยงไปดูเดือนสองดวงแล้วให้เชียงเหมี้ยงเอาเงินไปคืนเศรษฐี

ส่วนมากนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกไม่เข้มงวดในกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 128 “ชีชากับยักษ์” มีพี่น้องสามคน เนื้อเรื่องกล่าวถึงคนกลางก่อนและความสำคัญก็ยังอยู่ที่คนกลางเช่นเดิม

นิทานเรื่องที่ 117, 118, 119 และ 120 “นางสิบสอง” มีพี่น้อง 12 คน แต่ไม่มีใครมีบทบาทเด่นเลย ทุกคนมีความสำคัญเท่ากันหมด เริ่มต้นเรื่องจากพ่อแม่เห็นว่าลูกมาก เลี้ยงไม่ไหว จึงเอาลูกไปปล่อยในป่าทั้ง 12 คน ต่อมากลายเป็นลิง 12 ตัว

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้า” มีพี่น้องสองคน และกล่าวถึงพี่คนโต มีบทบาทเด่นและสำคัญตลอดทั้งเรื่อง ในขณะที่น้องนั้นเป็นเพียงผู้อาศัยของพี่เท่านั้น

นิทานเรื่องที่ 137 “ท้าวกาตา” พระยามีลูกสาวเจ็ดคน ไม่ได้กล่าวถึงใครก่อนและความสำคัญอยู่ที่น้องคนเล็ก

จากตัวอย่างสามารถกล่าวได้ว่ากฎข้อนี้ไม่เข้มงวดในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก

7. กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว (Single – Stranded) โดยกฎข้อนี้ โครงเรื่องของนิทานพื้นบ้านจะมีลักษณะไม่ซับซ้อน ดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ ไม่ทิ้งบทบาทของตัวละครสำคัญที่ทำหน้าที่ดำเนินเรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 52 “เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” ตัวละครสำคัญของเรื่องคือเชียงเหมี้ยง ออกไปพบชาวบ้านต้อนน้องควาย ถูกชาวบ้านทำให้หลอกกินน้องควายของเขา และเชียงเหมี้ยงสามารถหลอกกินน้องควายได้สำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” กล่าวถึงท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหที่กินจุมากจนพ่อแม่คิดจะนำไปปล่อย พ่อสั่งให้ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหเข้าป่าไปจับเสือหวังให้เสือกินลูกแต่ลูกไม่

ได้รับอันตรายจึงเลือกกลับบ้าน ต่อมาพ่อพาไปตัดต้นไม้ใหญ่หวังจะให้ต้นไม้หักลงตายแต่ลูกก็แบกต้นไม้กลับบ้านได้ พ่อจึงฆ่าลูกไม่สำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 121 “ท้าวกำพร้าว้าได้ดี” ตัวละครสำคัญคือท้าวกำพร้าว้า ท้าวกำพร้าว้าไปหาปลาบนภูเขาแต่ฝึกกองกอยมาขโมยปลาไปหมด ท้าวกำพร้าว้าสงสัยจึงไปแอบดูและจับฝึกกองกอยมาขู่ ฝึกกองกอยกลัวท้าวกำพร้าว้าจะฆ่าตนจึงนำไหเงินไหทองมาให้ ทำให้ท้าวกำพร้าว้ามีทรัพย์สมบัติมากมาย

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” ตัวละครสำคัญคืออ้ายน้อยหาหนี่ อ้ายน้อยกับเมียไปทำไร่อยู่ที่หัวไร่ปลายนา ระหว่างที่พาเมียเดินดูไร่ก็มีหมีมาร่วงไล่ อ้ายน้อยตกใจกลัวจึงวิ่งหนีขึ้นต้นไม้ส่วนเมียต้องโตมากไม่สามารถหนีได้จึงฆ่าหมิตาย หลังจากนั้นอ้ายน้อยกับเมียพากันหาหมิงมาที่หมู่บ้าน เมียบอกชาวบ้านว่าอ้ายน้อยฆ่าหมิตาย พระยาได้ยินข่าวอ้ายน้อยฆ่าหมิงจึงเขียนจดหมายมาขอให้อ้ายน้อยไปช่วยรบกับข้าศึก อ้ายน้อยกลัวมากแต่ก็ยอมทำตามตามที่พระยาขอร้อง เมื่อถึงเวลาที่ต้องไปรบอ้ายน้อยพยายามหาที่ซ่อนตัวเพราะกลัวตาย จนในที่สุดก็ขึ้นไปซ่อนบนต้นไม้ใหญ่แต่ก็ซ่อนไม่พ้นเพราะพวกทหารข้าศึกพากันมาหยุดพักใต้ต้นไม้ อ้ายน้อยกลัวจนตัวสั่นแล้วตกลงมากลางหมู่ทหาร เมื่อพวกทหารรู้ว่าคนที่ตกลงมาเป็นอ้ายน้อยหาหนี่ก็กลัววิ่งหนีไปคนละทิศละทาง อ้ายน้อยจึงชนะข้าศึกโดยไม่คาดฝัน เมื่อกลับถึงบ้านพระยา ก็ให้รางวัลและให้อ้ายน้อยพาเมียไปอยู่ในวัง

นิทานเรื่องที่ 166 “แก่นปากคม” แก่นเรียกสัตว์ต่างๆ มาตกลงกันเรื่องสัมผัสทางเพศโดยให้แมวสัมผัสได้เดือนละครั้ง วัวควายทำครั้งเดียวก็เป็นตัวได้ หมาทำเดือนละทีปีละครั้ง เมื่อสัตว์ทั้งหลายเลือกหมดแล้วคนยังไม่มา แก่นหิวข้าวมากเพราะรอคนนานมาก เมื่อคนมาเข้า แก่นจึงบอกอย่างโมโหว่าแล้วแต่จะเลือกทำเวลาใด คนจึงมีเพศสัมพันธ์ไม่เลือกเวลา

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” พระอินทร์ส่งท้าวบักกอกหล่อนลงมาเกิดบนโลกมนุษย์ ท้าวบักกอกหล่อนเลือกเกิดบนกองฟางและเป็นชาวนา เมื่อมีเมียก็พาเมียยากจนเมียเสี่ยงทายพบว่าท้าวบักกอกหล่อนเป็นคนไร้วาสนาจึงหนีไปแต่งงานกับเศรษฐี ต่อมาท้าวบักกอกหล่อนกลายเป็นขอทานเดินขอทานไปจนถึงบ้านเศรษฐีก็จำเมียตนเองไม่ได้ เมียสงสารจึงเอาทองใส่ฟักทองให้ท้าวบักกอกหล่อนไม่รู้ว่ามีทองจึงเอาฟักทองไปขาย เมียมาตลาดพบฟักทองลูกนั้นก็ซื้อไป ต่อมาเมียเอาข้าวห่อทองให้ท้าวบักกอกหล่อนก็ทำข้าวนั้นตกน้ำ ปลาจึงกินทองเข้าไป เมื่อเมียมาซื้อปลาที่ตลาดก็เห็นทองในท้องปลาอีก เทวดาลงมาช่วยเอาทองไปแขวนไว้ที่ต้นไม้ท้าวบักกอกหล่อนก็มองไม่เห็น ต่อมาเศรษฐีจับได้ว่าเมียพยายามเอาทองให้ท้าวบักกอกหล่อนจึงเรียกมาเผชิญหน้ากันและให้ท้าวบักกอกหล่อนยิงธนูเอาของถ้ายิงถูกสิ่งใดจะได้สิ่งนั้น ท้าวบักกอกหล่อนยิงธนูถูกมะกอกหล่อนบนหลังคา วาสนาของท้าวบักกอกหล่อนจึงได้แค่มะกอกลูกเดียว

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ชายแก่คนหนึ่งคิดว่าตนพาลูกจูงไปผูกคอตาย แต่ตาปะขาวมาห้ามไว้และบอกว่าเมื่อถึงเวลาตายจะหนีไปซ่อนที่ไหนก็ไม่พ้น ต่อมาลูกของชายแก่มารับพ่อไปอยู่ด้วย เมื่ออยู่สุขสบายก็ไม่อยากตายจึงเล่าเรื่องตาปะขาวให้ลูกชายฟัง ลูกกลัวพ่อตายจึงพาพ่อไปซ่อนในทะเล ต่อมาชาวประมงทอดแหลูกชายแก่ตาปะขาวผ่านมาเห็นพอดีจึงเอาตัวไป

นิทานเรื่องที่ 207 “นกแดดแต้กับนกตุตปุด” ตัวละครสำคัญของเรื่องนี้เป็น นกตุตปุด และนกแดดแต้ นกตุตปุดไปขอแต่งงานกับนกแดดแต้ และได้พาพรรคพวกเหมาเรือสำเภามา ลินสอดทองหมื่นไปให้นกแดดแต้ ระหว่างทางเกิดเหตุเรือล่มนกตุตปุดและพรรคพวกเห็นควรว่าจะเอาชีวิตให้รอดก่อนดีกว่า นกแดดแต้มาได้ยินอย่างนั้นจึงไม่ยอมแต่งงานกับนกตุตปุด

จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้เห็นว่าไม่ว่านิทานจะเป็นเรื่องขนาดสั้นหรือยาวจะมีการดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ และไม่ทิ้งบทบาทของตัวละครสำคัญ จึงสรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้

8. กฎของการสร้างแบบสร้าง (Patterning) โดยกฎข้อนี้ ในนิทานพื้นบ้านเรื่องหนึ่ง ๆ บทบาทหรือคำพูดของตัวละคร จะมีลักษณะเหมือนหรือซ้ำกันอยู่ในเรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ ได้แก่

นิทานเรื่องที่ 210 “ไก่เถื่อน” มีการซ้ำบทบาทและคำพูดของตัวละครในเรื่อง กล่าวถึงไก่เถื่อนไปเขี้ยวรังมด มดกัดกระแต กระแตกระโดดชนนกกต นกกตตกใจจึงกระพือปีก นกอีลุ้มเห็นนกกตกระพือปีกเข้าใจว่าไฟไหม้ จึงป่าวประกาศว่าไฟไหม้ทำให้นกกระสุมตกใจเหยียบคนตาย นกกระสุมจึงถูกจับมาสอบสวน ผู้สอบสวนถามนกกระสุมว่าทำไมเหยียบคนตาย นกกระสุมตอบว่าเพราะนกอีลุ้มร้องว่าไฟไหม้ ผู้สอบสวนถามนกอีลุ้มว่าทำไมร้องว่าไฟไหม้ นกอีลุ้มตอบว่าเพราะนกกตกระพือปีก ผู้สอบสวนถามนกกตว่าทำไมกระพือปีก นกกตตอบว่าเพราะกระแตกระโดดชน ผู้สอบสวนถามกระแตว่าทำไมกระโดดชนนกกต กระแตตอบว่าเพราะมดกัด ผู้สอบสวนถามมดว่าทำไมกัดกระแต มดตอบว่าเพราะไก่เถื่อนเขี้ยวรังมดแตก ทุกคนจึงทราบว่ไก่เถื่อนเป็นต้นเหตุของเรื่องวุ่นวายทั้งหมด จะเห็นได้ว่านิทานเรื่องนี้มีการเล่าซ้ำเหตุการณ์และคำพูดของตัวละครเป็นรูปแบบเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง

นิทานเรื่องที่ 211 “ไม่รู้จบ” มีการซ้ำเหตุการณ์ในเรื่อง โดยกล่าวถึงนกพิราบคู่หนึ่งอาศัยอยู่ในรังข้าวของมหาเศรษฐี ในตอนเช้านกคู่นี้กินข้าวแล้วบินออกไป ตอนค่ำก็กลับมาอนนกทำเช่นนี้ทุกวัน นิทานเรื่องนี้จึงเป็นนิทานไม่รู้จบ

จากนิทานดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ และประเภทนิทานที่สอดคล้องกับกฎข้อนี้ คือ นิทานซ้ำแบบ

9. ฉากประทับใจ (Tableaux Scene) โดยกฎข้อนี้ นิทานพื้นบ้านจะมีการพรรณนาให้เห็นภาพพจน์ที่ชัดเจนแสดงอารมณ์สะท้อนใจ หรือจากการต่อสู้ เช่น วีรบุรุษสู้กับมังกร เป็นต้น นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมียง” ฉากประทับใจคือฉากที่น้องพาเชียงเหมียงไปดูเดือนสองดวงเพื่อให้เชียงเหมียงนำเงินไปคืนเศรษฐีตามกำหนดสองเดือน

นิทานเรื่องที่ 130 “ท้าวหัวข่อหล่อ” ฉากประทับใจคือฉากที่ท้าวหัวข่อหล่อช่วยพ่อ ย้อนถามคำถามเทวดาทำให้เทวดาไม่พอใจแล้วหนีไป

นิทานเรื่องที่ 117, 118, 119 และ 120 “นางสิบสอง” ฉากที่แสดงอารมณ์สะท้อนใจ คือฉากที่พ่อแม่กลับไปรับลูกในป่าแต่ลูกกลายเป็นลิงไปแล้ว

นิทานเรื่องที่ 136 “บักขี้คร้าน” ฉากประทับใจคือฉากที่บักขี้คร้านแข่งขันกับยักษ์ เมื่อยักษ์ท้าแข่งเส้นผมบักขี้คร้านโยนเชือกออกมาจากถ้ำ เมื่อแข่งหวีบักขี้คร้านโยนคราดออกมา และเมื่อแข่งตบักขี้คร้านตีกองเพลทำให้ยักษ์กลัวและหนีไป

นิทานเรื่องที่ 138 “หูดสามเปา” ฉากประทับใจคือฉากที่เมียเห็นความดีของหูดสามเปาที่ทำมาหากินเลี้ยงเมียอย่างดีและไม่ตำหนิรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ของหูดสามเปาอีกต่อไป

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวปลาหลด” ฉากประทับใจคือฉากที่ปลาหลดพาท้าวกำพริ้ออกหาสมบัติทำให้ท้าวกำพริ้อมีฐานะดีขึ้น -

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” ฉากประทับใจคือฉากที่อายน้อยยกกล้วยข้าศึกมากจึงตัว สันอยู่บนต้นไม้จนตกลงกลางวงข้าศึก เมื่อคนเหล่านั้นรู้ว่าเป็นอายน้อยหาหนี่ก็กลัวมากพากันวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจืดจ้อ” ฉากประทับใจคือ ผีพ่อแม่เห็นท้าวจืดจ้อลำบากจึงมาช่วยลูกทำนาโดยแปลงร่างเป็นช้างเผือกพ่นน้ำเต็มนาแล้วเสกต้นข้าวจนเต็มทุ่งนานั้น ช่วยเสกน้ำเต็มโอ่งในเวลาอันรวดเร็ว และช่วยสร้างเรือเหาะให้ลูก จนในที่สุดท้าวจืดจ้อได้ไปอยู่ในวังกับพระยา

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ฉากประทับใจคือ ชายผู้รู้ภาษาสัตว์เอนำทิพย์ไปรักษาเมียเศรษฐี และไปเตือนชาวบ้านให้ระวังโจร จนสามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาต่างๆ ได้ ชาวบ้านจึงซาบซึ้งในน้ำใจและผูกแขนให้เป็นลูกเป็นหลานของหมู่บ้านนั้น

10. เรื่องของความสมเหตุสมผล (Logic) โดยกฎข้อนี้ เหตุการณ์ในนิทานพื้นบ้าน จะมีความสมเหตุสมผลอยู่ในตัวเองตามสภาพของแต่ละเรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกอกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหสามารถจับเสือและแบกต้นไม้ใหญ่ได้เพราะเขากินจุทำให้มีพลังมาก

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” เหตุที่คนตายแล้วฟื้นได้ เพราะมียาวิเศษช่วยชุบชีวิต

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยสามารถเอาชนะข้าศึกได้เพราะข้าศึกทราบกิตติศัพท์อ้ายน้อยที่ฆ่าหนี่ได้ และสถานการณ์นั้นชวนให้เข้าใจว่าอ้ายน้อยกำลังดักโจมตีข้าศึก

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิดจ้อ” ท้าวจิดจ้อสามารถทำนา 15 ไร่เสร็จภายใน 1 วัน และสามารถดักน้ำเต็ม 10 โองภายในเวลารวดเร็ว เพราะผีพ่อแม่มาช่วยทำให้จนสำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 160 “กับแกกับงูเขียว” ตึกแกตัวลายเพราะถูกเหวดตาดี และไม่มีตับเพราะถูกงูเขียวกินตับ

นิทานเรื่องที่ 154 “งูเหลือม” และ นิทานเรื่องที่ 155 “งูจงอางกับงูเหลือม” อธิบายว่าทำไมงูเหลือมไม่มีพิษ และงูจงอางมีพิษมาก อย่างสมเหตุสมผล

นิทานเรื่อง 157 “เสือกับช้าง” ช้างตาเล็กเพราะหิวระะมาก และเสือกตัวลายเพราะถูกคนตี เป็นการอธิบายเหตุที่สมเหตุสมผล

นิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” คนมีเมียน้อยเพราะเมียน้อยจงรักภักดีมากกว่าเมียหลวง

นิทานเรื่อง 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” ท้าวบักกอกหล่อนไม่เห็นทองเลย ทั้ง ๆ ที่เมียพยายามเอามาให้หลายครั้ง เพราะเขาเป็นคนไร้วาสนา

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ชายหนุ่มฟังภาษาสัตว์รู้เรื่องเพราะเขาเรียนภาษาสัตว์

นิทานเรื่องที่ 202 “ภูเขียวภูแลนคา” เหตุที่ภูเขียวเป็นแนวตรงสวยงามเพราะผู้หญิงตั้งใจปั้น ส่วนภูแลนคาสูง ๆ ต่ำ ๆ ไม่เสมอกันเพราะผู้ชายมัวแต่มองผู้หญิงจึงปั้นภูเขาไม่สวย

11. เรื่องของเอกภาพ (Unity of Plot) โดยกฎข้อนี้ อนุภาคหรือเหตุการณ์ที่นำมาเล่ามีส่วนสนับสนุนโครงเรื่องใหญ่อย่างเห็นได้ชัด นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานเรื่องที่ 38 “หลวงพ่อบัวแห่ง” โครงเรื่องใหญ่คือหลวงพ่อบัวอยากกินข้าวสุก มีเหตุการณ์สนับสนุนคือหลวงพ่อบัวเอาไถชาวบ้านไปซ่อนไว้ที่ทุ่งนา ชาวบ้านหาหลวงพ่อบัวให้ดูมอว่าไถอยู่ที่ไหน หลวงพ่อบอกว่าไถอยู่ที่นาเมื่อชาวบ้านไปหา ก็พบตามที่หลวงพ่อบอก ชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อบัวหายแม่จึงนำข้าวปลาอาหารอย่างดีมาถวายหลวงพ่อบัว

นิทานเรื่องที่ 68 “ประหารเชียงเหมียง” โครงเรื่องใหญ่คือการเอาตัวรอดของเชียงเหมียง เหตุการณ์ที่สนับสนุนคือพ่อค้าขายเรืออยากเป็นพระยาจึงยอมแลกเรือกับกรงของเชียง

เหมี้ยง นายเรือคนนั้นจึงตายแทนเชียงเหมี้ยง ส่วนเชียงเหมี้ยงรอดจากการถูกประหารและได้เรือสินค้าไป

นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” กล่าวถึงความเจ้าปัญญาของบักตาบอดที่เอาข้าวเหนียวทามือให้สาวก่อนไปหาสาว มีอนุภาคที่สนับสนุนให้เรื่องเข้มข้นคือ พ่อแม่สอนลูกให้เลือกคู่ครองเป็นคนมือชา (สาก) เพราะเป็นคนขยันทำมาหากิน หลังจากที่บักตาบอดได้แต่งงานกับสาวแล้วก็พากันไปไถนา เนื่องจากตาบอดมองไม่เห็นทางจึงไถนาไม่รู้ทิศทางจึงไถนาของอื่นด้วย เมียคิดว่าเป็นเพราะมือชาจึงทำให้บักตาบอดขยันเกินไปเช่นนั้น

นิทานเรื่องที่ 109 “ลูกเขยมักแม่เฒ่า” โครงเรื่องคือลูกเขยวางแผนนอนกับแม่ยาย มีเหตุการณ์สนับสนุนคือ ลูกเขยเอาควายไปซ่อนไว้ที่นาแล้วมาบอกแม่ยายว่าควายหาย แม่ยายบอกให้ลูกเขยไปบนฝืนาลูกเขยจึงไปบนว่าถ้าพบควายจะนอนกับแม่ยาย แม่ยายทราบเช่นนั้นก็ยอมรับลูกเขยจึงไปเจอควายกลับบ้านและได้นอนกับแม่ยาย

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” โครงเรื่องใหญ่คือท้าวกำพราได้ดี มีเหตุการณ์สนับสนุนคืองูเห่ากับพังพอนกัดกันแล้วผลัดกันแพ้ชนะเมื่อฝ่ายหนึ่งตายอีกฝ่ายจะไปกัดเปลือกตุมกามาเคี้ยวแล้วฟันใส่ให้อีกฝ่ายฟื้นขึ้นมากัดกันต่อ ท้าวกำพราเห็นเหตุการณ์จึงรู้ว่าเปลือกไม้ นั้นเป็นยาวิเศษจึงนำติดตัวไปและได้ชุบชีวิตลูกสาวพระยา ในที่สุดพระยาก็ยกลูกสาวให้ท้าวกำพราและให้ครองเมือง ท้าวกำพราสองพี่น้องจึงได้ดีมีความสุข

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิดจ้อ” กล่าวถึงความลำบากของท้าวจิดจ้อและการช่วยเหลือของพ่อแม่ อนุภาคที่เสริมโครงเรื่องใหญ่คือญาติบังคับให้ท้าวจิดจ้อทำนา 15 ไร่ ให้เสร็จภายในวันเดียว ให้ตักน้ำ 10 โอง และให้สร้างสิ่งมหัศจรรย์ เหตุการณ์เหล่านี้ช่วยสนับสนุนให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” กล่าวถึงความไร้วาสนาของท้าวบักกอกหล่อน อนุภาคหรือเหตุการณ์ที่นำมาเสริมโครงเรื่องใหญ่ คือ เมียท้าวบักกอกหล่อนเสี่ยงทายโชควาสนาของสามี เห็นว่าโชคไม่ดีจึงไปแต่งงานกับเศรษฐี เมียเอาทองใส่ในผลฟักทองให้ท้าวบักกอกหล่อนแต่ท้าวบักกอกหล่อนมองไม่เห็น และตอนที่เมียเอาทองแขวนไว้ที่ต้นไม้ท้าวบักกอกหล่อนมองไม่เห็น เหตุการณ์เหล่านี้มีส่วนสนับสนุนโครงเรื่องอย่างชัดเจน ทำให้เนื้อเรื่องมีความเข้มข้นยิ่งขึ้น

12. การเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว (Concentration on a Leading Character) โดยกฎข้อนี้ นิทานพื้นบ้านจะมีการบรรยายบุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละครเอกมากกว่าเรื่องอื่น ๆ นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอดคล้องกับกฎข้อนี้ เช่น

นิทานมุขตลกคนเจ้าปัญญาเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกคือเชียงเหมี้ยงเพียงคนเดียว มีการบรรยายเกี่ยวกับพฤติกรรมและความฉลาดแกมโกงของเชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” เฟ่งความสนใจที่ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห มีการบรรยายว่าท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหเป็นคนกินจุ สามารถจับเสื่อออกจากป่าและแบกไม้่างใหญ่ได้

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” เฟ่งความสนใจที่ตัวละครเอกคือท้าวกำพราผู้เป็นพี่ที่เลี้ยงน้องจนโตและพาน้องออกเดินทางจนพบยาวิเศษและนำไปรักษาลูกสาวพระยา ได้แต่งงานกับลูกสาวพระยาและได้ครองเมือง

นิทานเรื่องที่ 136 “บักขี้คร้าน” เฟ่งความสนใจที่บักขี้คร้านผู้ไม่ยอมทำอะไรเลย จนกระทั่งชาวบ้านเอาไปไว้ในถ้ำเพื่อให้ยักษ์กิน แต่บักขี้คร้านก็สามารถเอาชนะยักษ์ได้

นิทานเรื่องที่ 123 “กำพราผีน้อย” มุ่งความสนใจที่ท้าวกำพรา ว่าท้าวกำพราทำอะไร และได้รับทรัพย์สินสมบัติอย่างไร

นิทานเรื่องที่ 139 “คนคำคำ” เฟ่งความสนใจที่คนคำคำที่เขานำของไปแลกเปลี่ยน จนในที่สุดก็ได้แต่งงานกับลูกสาวพระยาและได้ครองเมืองครั้งหนึ่ง

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” เฟ่งความสนใจที่อายน้อยหาหนี่ว่าเป็นคนขี้ลาดและสามารถเอาชนะข้าศึกได้อย่างไม่คาดฝัน

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจืดจ้อ” เฟ่งความสนใจที่ท้าวจืดจ้อที่ถูกญาติข่มเหงรังแกจนพ่อแม่ต้องมาช่วย และในที่สุดก็ได้ไปอยู่กับพระยา

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกกล่อน” เฟ่งความสนใจที่ท้าวบักกอกกล่อนผู้ไร้วาสนามาตั้งแต่เกิด มีผู้เปิดโอกาสให้เขาได้รับโชคหลายครั้งแต่ก็ไม่สามารถเป็นไปได้

นิทานเรื่องที่ 170 “ต้นหมาปลายหมา” ให้ความสนใจกับตัวละครหมาเพียงตัวเดียว เพราะในเรื่องกล่าวถึงความคิดและการเปลี่ยนแปลงของหมาตลอดเวลา

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” เฟ่งความสนใจที่ชายหนุ่มผู้รู้ภาษาสัตว์ว่าเขาสามารถฟังสัตว์พูดคุยกันรู้เรื่องและได้นำความสามารถพิเศษนี้ไปช่วยเหลือชาวบ้าน

จากการวิเคราะห์โครงสร้างนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตริย์สมบูรณ จังหวัดชัยภูมิ สามารถสรุปได้ว่า กฎกติกาบรรพของวรรณกรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก คือ กฎของการเริ่มเรื่องและกฎของการจบเรื่อง กฎแห่งการซ้ำ กฎแห่งตัวละคร 2 ตัวใน 1 ฉาก กฎแห่งการแตกต่างแบบตรงกันข้าม กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว กฎของการสร้างแบบสร้าง ฉากประทับใจ เรื่องของความสมเหตุสมผล เรื่องของเอกภาพ และการเฟ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว กฎที่ไม่เข้มงวดคือ กฎของฝาแฝด และ ความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย

บทที่ 4

ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีการเล่าและสืบทอดโดยคนในสังคม ดังนั้นนิทานจึงทำหน้าที่เป็นกระจกสะท้อนภาพสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านตำบลโนนกกอำเภอเกษตรสมบูรณ์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านค่านิยม และบทบาทของสมาชิกในสังคม ดังนี้

1. ด้านสภาพความเป็นอยู่

นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสะท้อนให้เห็นว่าคนในสังคมมีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติเป็นส่วนมาก สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่พบในนิทาน ได้แก่ ทำเลการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะบ้านเรือน การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารพื้นบ้าน และการแต่งกาย ดังนี้

1.1 ทำเลการตั้งถิ่นฐาน จากนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสะท้อนให้เห็นถึงทำเลการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านว่ามีการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำ ใกล้ทุ่งนา ใกล้ป่า และภูเขา ดังนี้

1.1.1 ใกล้แหล่งน้ำ เนื่องจากชาวบ้านต้องอาศัยน้ำในการบริโภคและทำการเพาะปลูก จึงมีการสร้างบ้านเรือนใกล้แหล่งน้ำ ดังปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 37 “หลวงพ่อเว้าไทย” เณรน้อยไปตักน้ำแล้วพลัดตกถัง (บ่อน้ำ) หลวงพ่ोजึงพาไปหาหมอ

สร้างเป็นบ่อน้ำที่ขุดสำหรับให้น้ำซึมออกมาจากดินเพื่อใช้บริโภค ทำให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีน้ำสำหรับบริโภคจำกัด เพราะอยู่ในเขตแล้ง จึงได้มีการกักเก็บหรือสร้างแหล่งน้ำขึ้นเป็นของส่วนรวมไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก

นิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อมักคาย” นิทานเรื่องที่ 26 “ตบบ้องหุปลาตุ๊ก” นิทานเรื่องที่ 27 “หลวงปู่หวงคาย” และนิทานเรื่องที่ 28 “หลวงพ่อตบบ้องหุ” กล่าวถึงหลวงพ่อกับเณรน้อยได้เกลือกมาจากชาวบ้าน กำลังจะกลับวัดแต่เกลือกหนักมากจึงเอาไปซ่อนไว้ในน้ำ วันต่อมาหลวงพ่อกับเณรน้อยมาเอาเกลือก แต่หาไม่พบ จึงคิดว่าปลากินเกลือกหมด เณรน้อยเห็นปลาซ่อนจึงตบ

บั้งหูลาซอน ส่วนหลวงพ่อบบั้งหูลาดูก จากนิทานทำให้เห็นว่าแหล่งน้ำอยู่ใกล้กับหมู่บ้านและวัด

นิทานเรื่องที่ 67 “เชียงเหมี้ยงไม่ยากเป็นพระยา” และนิทานเรื่องที่ 68 “ประหารเชียงเหมี้ยง” พวกเสนานำตัวเชียงเหมี้ยงไปถ่วงน้ำทะเล แล้วตอนเย็นได้ออกมาดูพบว่าคนที่ตายไม่ใช่เชียงเหมี้ยงแต่เป็นกัปตันเรือสินค้า ทำให้เห็นว่าเมืองหรือหมู่บ้านอยู่ไม่ไกลจากแหล่งน้ำนัก

นิทานเรื่องที่ 61 “ออกไปแข่งกัน” นิทานเรื่องที่ 62 “เชียงเหมี้ยงออกไป” และนิทานเรื่องที่ 63 “ออกไป” พระยาชวนเสนามาคุยกับเชียงเหมี้ยงไปเล่นน้านอกเมือง และเล่นเป็นไก่ออกไป

นิทานเรื่องที่ 71 “พระยากับศรีธนญชัย” และนิทานเรื่องที่ 72 “เชียงเหมี้ยงหลอกพระยาหลงระ” พระยาบอกให้เชียงเหมี้ยงหลอกตนลงน้ำ แต่เชียงเหมี้ยงบอกว่าคงจะหลอกพระยาลงน้ำไม่ได้ แต่สามารถหลอกให้ขึ้นจากน้ำได้ พระยาจึงลงน้ำและเสียรู้เชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” พ่อตาชวนลูกเขยไปหาบใบตอง ลูกเขยหิวข้าวจึงเข้าไปช้อนในกะทอใบตอง พ่อตาหาบลูกเขยมาถึงกลางทางกำลังจะอาบน้ำก็เห็นลูกเขยลุกออกจากกะทอใบตองทำให้แค้นใจมาก วันต่อมาขณะที่กำลังตัดใบตองพ่อตาเข้าไปช้อนในกะทอแต่ลูกเขยรู้ทันจึงแกล้งร้องว่าข้างมา พ่อตาดกใจกลัวจึงตื่นตกน้ำ นิทานเรื่องนี้ทำให้เห็นว่าแหล่งน้ำอยู่ระหว่างหมู่บ้านกับโคกหรือเชิงเขานั้นเอง

นิทานเรื่องที่ 104 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” พ่อตากับลูกเขยไปหาปลา ให้ลูกเขยเป็นแห พ่อตาเหวี่ยงแหลงไปได้ปลาขึ้นมาทุกครั้งจึงอาสาเป็นแหบ้าง ลูกเขยเหวี่ยงพ่อตาลงไปในน้ำไม่ได้ปลาขึ้นมาจึงโยนพ่อตาลงน้ำและหัวเราะทำให้พ่อตารู้ว่าถูกแกล้ง จะเห็นได้ว่าแหล่งน้ำเป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมี้ยง” น้องพวยเรือพาเชียงเหมี้ยงไปดูเดือนสองดวง เพื่อให้เชียงเหมี้ยงได้เงินเศรษฐีตามสัญญาสองเดือน นิทานเรื่องนี้ทำให้เห็นว่าแหล่งน้ำเป็นเส้นทางคมนาคมทางหนึ่งของชาวบ้าน

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวปลาหลด” ชาวบ้านพาท้าวกำพราไปตกปลา ท้าวกำพราได้ปลาหลดมาก็ส่งสารจึงนำไปปล่อยจนปลาหลดมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จึงเอาไปปล่อยในทะเล แสดงให้เห็นว่าแหล่งน้ำเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้าน

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจืดจ้อ” ญาติใจร้ายสั่งท้าวจืดจ้อให้ตักน้ำเต็ม 10 โอง เนื่องจากแหล่งน้ำอยู่ห่างจากบ้านท้าวจืดจ้อจึงตักได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แม่ส่งสารจึงเสกน้ำให้ไหลจากขันจนเต็ม 10 โอง ท้าวจืดจ้อจึงไม่ต้องทำงานหนักมาก แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านนำน้ำจากแหล่งน้ำมาใช้บริโภคในครัวเรือนโดยต้องไปตักมากักเก็บไว้จำนวนมาก

นิทานเรื่องที่ 155 “งูจงอางกับงูเหลือม” กล่าวถึงณบวชใหม่คิดถึงบ้านจะไปเยี่ยมพ่อกับแม่ หมู่บ้านไม่ค่อยเจริญเป็นป่าเป็นเขา พอเห็นปลาชุกชุมก็เลยใช้ขันตักปลาไปปล่อยในแม่น้ำ

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่น” เมียของท้าวบักกอกหล่นห่อข้าวกับทองให้ แต่ด้วยความไร้วาสนาท้าวบักกอกหล่นจึงทำข้าวตกรั่ว ต่อมาชาวบ้านจับปลาตัวที่กินทองมาขาย เมียของท้าวบักกอกหล่นมาซื้อปลาก็เห็นทองในท้องปลาจึงคิดว่าสามีของตนเป็นคนอาภัพเทวดาก็ช่วยไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าแหล่งน้ำเป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน

จากนิทานข้างต้นสามารถกล่าวได้ว่าชาวบ้านตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำเพื่อความสะดวกในการนำน้ำมาใช้บริโภคในครัวเรือน เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งหาอาหาร และเส้นทางคมนาคม

1.1.2 ใกล้ทุ่งนา ชาวบ้านตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน และอยู่ใกล้ทุ่งนา ดังปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 13 “หลวงพ่อกินน้องควาย” หลวงพ่ออยากกินน้องควายมากจึงพาเขาน้อยออกไปกลางทุ่งนาเพื่อลวงเอาน้องควายจากกันควาย

นิทานเรื่องที่ 52 “เซียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” ชาวบ้านทำให้เซียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควายของตน เซียงเหมี้ยงหลอกว่าเมียชาวบ้านคนนั้นไม่สบาย เขาจึงรีบวิ่งเข้าไปในหมู่บ้าน เมื่อเห็นว่าเมียไม่เป็นอะไรก็กลับมาต่อว่าเซียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 111 “ฝากไปเยี่ยม” พี่เขยกับน้องเมียไปทำนาด้วยกัน น้องเมียกำลังจะกลับบ้าน พี่เขยปวดท้องแต่มีความเชื่อว่าไม่ให้เขยปวดที่นาจึงฝากน้องเมียไปเยี่ยมที่บ้าน

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” มีนักการเมืองมาขอให้ชายหนุ่มผู้รู้ภาษาสัตว์พาไปหาเสียง ในการเดินทางต้องผ่านทุ่งนา ชายหนุ่มได้ยินกบคุยกันเรื่องน้ำทิพย์ จึงได้ตักน้ำทิพย์เข้าไปรักษาเมียเศรษฐีในหมู่บ้าน เดินทางต่อไปถึงหมู่บ้านหนึ่งได้ยินเสียงหมาเห่าบอกกันเรื่องโจรจะเข้าปล้นในหมู่บ้าน จึงได้เตือนเจ้าของบ้านให้ระวัง และตอนกลับบ้านได้ลงไปอาบน้ำในสระ

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ระยะทางจากทุ่งนาถึงหมู่บ้านไม่ไกลมากนัก สามารถไปกลับได้ในเวลารวดเร็ว การเดินทางไปมาระหว่างหมู่บ้านสามารถเดินลัดทุ่งนาไปได้

1.1.3 ใกล้ป่าและภูเขา เนื่องจากชาวบ้านต้องหาอาหารจากธรรมชาติซึ่งป่าและภูเขาเป็นแหล่งอาหารสำคัญ และเป็นแหล่งเพาะปลูกของชาวบ้าน ชาวบ้านจึงนิยมสร้างบ้านเรือนใกล้ป่าและภูเขา ดังปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” ลูกเขยกับพ่อตาไปเก็บฝ้ายที่ไร่บนภูเขา ลูกเขยเข้าไปซ่อนในกระสอบฝ้าย พ่อตาหาบลูกเขยลงมาถึงกลางทางกำลังจะอาบน้ำก็เห็นลูกเขยออกมาจากกระสอบจึงคิดจะแก้เผ็ด

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” แม่พาลูกสาวไปสับหน่อไม้ แล้วพบเทวดาแปลงเป็นงู จึงพามาอยู่ที่บ้านด้วย

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” ครอบครัวหนึ่งมีลูกชายกินจุมากพ่อแม่จึงคิดกำจัดโดยให้ลูกไปจับเสียบบนภูเขาหวังให้เสือกินลูก และพาไปตัดไม้หวังให้ต้นไม้ใหญ่ล้มทับลูกตาย แต่ลูกสามารถทำได้ทุกอย่างพ่อแม่จึงฆ่าลูกไม่สำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 117, 118, 119 และ 120 “นางสิบสอง” พ่อแม่พาลูกไปปล่อยในป่า พาเดินวนไปวนมาจนลูกหาทางกลับบ้านไม่ได้ เมื่อหลอกลูกสำเร็จแล้วพ่อแม่พากันกลับบ้าน ลูกจึงกลายเป็นลิงอยู่ในป่า

นิทานเรื่องที่ 123 “กำพร้าผีน้อย” ท้าวกำพร้าอาศัยอยู่หัวไร่ปลายนา กับเมีย ไปดักสัตว์เป็นอาหาร แต่ผีน้อยก็มาเอาสัตว์ที่ดักได้ไปหมด

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” คนมีชวนคนจนเข้าป่าไปหาเต่ากับตะกวดมาเลี้ยง และห่อข้าวไปกินด้วย

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าหมู่บ้านอยู่ไม่ไกลจากป่าและภูเขามาก สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่หาอาหารจากป่าและจับจองที่ดินบริเวณภูเขาเพื่อทำไร่ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาที่เป็นที่ราบมีภูเขาขนานทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก มีแหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร มีการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในการบริโภคนอกเหนือจากการเก็บน้ำฝน และชาวบ้านดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ มีการหาของป่าเพื่อนำมาเป็นอาหารและทำไร่บนภูเขา

นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านตำบลโนนกกอกว่า ทำเลการตั้งถิ่นฐานเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การสร้างที่อยู่อาศัยเป็นหมู่บ้าน มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การประกอบอาชีพและการหาอาหาร จึงกล่าวได้ว่าชาวบ้านเลือกตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เป็นทั้งแหล่งอาศัย แหล่งประกอบอาชีพ และแหล่งอาหาร ซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก

1.2 ลักษณะบ้านเรือน นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสะท้อนลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านไว้ดังนี้

1.2.1 เป็นบ้านใต้ถุนสูง บ้านเรือนของชาวอีสานโดยทั่วไปเป็นบ้านใต้ถุนสูง เพื่อให้ลมพัดผ่านสะดวก บริเวณใต้ถุนบ้านมักทำเป็นคอกสัตว์ ที่เก็บเครื่องมือ ที่รับแขก หรือที่นั่งทำงานต่างๆ เช่น ทอผ้า ลับมีด และจักสานเครื่องใช้ เป็นต้น

นิทานเรื่องที่ 78 “คำเสาเรือน” เชียงเหมี้ยงไปขอบ่าวไพร่พระยาให้มาคำเสาเรือน โดยเชียงเหมี้ยงให้บ่าวไพร่ยื่นคำเป็นเสาเรือน จนพระยาทนมัใจจึงให้เสนาไปหาไม้ค้ำเสา มาคำเสาเรือนให้เชียงเหมี้ยงแทน

นิทานเรื่องที่ 92 “บักตาบอดกับบักหุนวก” เจ้าของบ้านไต่ยีนบักตาบอดกับบักหุนวกคุยกันเสียงดังว่าจะเอาไก่ตัวไหนดีจึงโยนมีดปลายแหลมลงมาจากชั้นบนบ้านทำให้ขโมยทั้งสองคนกลัวและวิ่งหนีไป

นิทานเรื่องที่ 93 “บักหุนวกกับบักตาบอดลักไก่” บักหุนวกกับบักตาบอดไปลักไก่ชาวบ้าน โดยให้บักหุนวกเข้าไปในเล้าไก่ บักตาบอดตะโกนบอกให้บักหุนวกเอาไก่บักโอก (ไก่ตัวผู้) แต่บักหุนวกไม่ได้ยิน จึงต้องร้องดังขึ้น จนเจ้าของบ้านรู้สึกตัวทำให้สองคนนี้ต้องวิ่งหนีไป

นิทานเรื่องที่ 99 “บักตากเอ้ว” บักตาบอดกับบักตากเอ้วไปลักไก่โดยให้บักตาบอดเข้าไปในเล้าไก่ส่วนบักตากเอ้วเป็นผู้ดูต้นทาง ต่อมามีวัวมากินฟางที่อุดกันบักตากเอ้วทำให้มีเสียงดังจนเจ้าของบ้านไต่ยีนและรู้ว่ามีคนมาขโมยของใต้ถุนบ้าน

นิทานเรื่องที่ 113 “อ้ายต้องต๋อยกับอ้ายต้องต๋อน” อ้ายต้องต๋อยกับอ้ายต้องต๋อนจะไปลักวัวพระยา พวกเขินเดินเข้าไปในคอกวัวใต้ถุนบ้าน คลำไปถูกหัวเสือแล้วเข้าใจว่าเป็นวัว จึงพากันจูงเสือออกไป

นิทานเรื่องที่ 114 “ไปลักไก่” มีชายสองคนจะไปลักไก่ชาวบ้าน โดยให้คนหนึ่งขึ้นไปดูลาดเลาบนต้นไม้ และอีกคนเข้าไปในเล้าไก่

นิทานเรื่องที่ 187 “เซียงนาค้าวต่าง” เซียงนาวิ่งหนีผีสาวขึ้นบันไดไป แล้วเอาแหมากันบันไดทำให้ผีตามมาไม่ได้

นิทานดังกล่าวทำให้เห็นว่าชาวบ้านนิยมสร้างบ้านใต้ถุนสูง เพราะนอกจากจะทำให้ลมพัดผ่านสะดวกแล้วยังมีพื้นที่ใช้สอยบริเวณใต้ถุนบ้านให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง เช่น ทำเล้า เบ็ด เล้าไก่ และคอกวัว เป็นต้น

1.2.2 หลังคามุงหญ้า ปรากฏในนิทานเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 82 “บักเซียงเหมี้ยงขี่ไล่หม้อ” เซียงเหมี้ยงกับเพื่อนไปเกี่ยวหญ้ามามุงหลังคาบ้าน แต่เซียงเหมี้ยงเอาเปรียบเพื่อน

นิทานเรื่องที่ 161 “เสื่อกับกระต่าย” เสื่อกับกระต่ายชวนกันไปเที่ยวหาญ้ามุงหลังคาบ้าน แต่เสื่อเอาเปรียบ กระต่ายจึงจุดไฟใส่เสื่อชิงหนีไป

นิทานเรื่องที่ 203 “เสื่อ กระต่าย ไก่” เสื่อ กระต่าย และไก่ ไปเที่ยวหาญ้ามุงหลังคาบ้าน แต่กระต่ายเอาเปรียบเพื่อนเสื่อจึงไล่กัดกระต่าย

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านใช้หาญ้ามุงหลังคา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะใช้หาญ้าคาหรือหาญ้าแฝกแก่จัดมากรองเป็นตับ เรียกว่า “ไพหาญ้า” แล้วนำไปมุงหลังคา ไพหาญ้ามีอายุการใช้งานประมาณ 3 - 4 ปี ช่วงที่ว่างจากการทำงานชาวบ้านมักจะไปเที่ยวหาญ้ามุงกรองเตรียมไว้เพื่อซ่อมแซมบ้าน หรือสร้างบ้านใหม่เมื่อมีการออกเรือน

1.2.3 ห้องนอนขึ้นอยู่กับฐานะและขนาดของครอบครัว กล่าวคือ บางครอบครัวยากจน พ่อแม่ลูกจะนอนในห้องเดียวกัน ครอบครัวที่มีฐานะดีจะมีการกันห้องหลายห้อง โดยทั่วไปจะประกอบด้วยห้องนอนพ่อแม่ ห้องลูก ห้องพระ และอาจมีห้องเก็บของ ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกแสดงให้เห็นลักษณะของห้องนอนว่า มีทั้งห้องนอนรวมและห้องนอนแยก ดังนี้

1.2.3.1 ห้องนอนรวม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 111 “กำไลทอง” มีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นมารับจ้างตำนา และต้องนอนค้างที่บ้านเจ้าของนา พ่อตาเห็นสาวที่มารับจ้างคนหนึ่งหน้าตาสวย สวมกำไลทอง จึงบอกลูกเขยเข้าหาสาวนั้น ฝ่ายแม่ยายเห็นแขกใส่กำไลทองก็กลัวหายจึงรีบฝากไว้ พอถึงกลางคืนลูกเขยเข้ามาคลำตามมุ้งต่าง ๆ จนไปจับที่แขนแม่ยายก็เข้าใจว่าเป็นสาวกำไลทอง จึงนอนกับแม่ยาย

1.2.3.2 ห้องนอนแยก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 21 “หลวงพ่อบักมี” หลวงพ่อไปแอบกินขนุนของชาวบ้านอยู่ในห้องคนเดียว

นิทานเรื่องที่ 22 “หลวงพ่อบักมี” หลวงพ่อไปแอบกินขนุนของชาวบ้านจนรู้สึกปวดท้องจึงไปถ่ายไว้ในห้องลูกเจ้าของบ้านสามคนที่นอนอยู่คนละห้อง

นิทานเรื่องที่ 24 “หลวงพ่อบักมี” หลวงพ่อไปเยี่ยมญาติและต้องนอนค้างที่บ้านนั้น เขาจัดที่นอนให้แต่หลวงพ่อก็ไม่พอใจจึงขนอนในห้องเก็บขนุน เจ้าของบ้านจัดให้ตามใจหลวงพ่อก็ หลวงพ่อก็กินขนุนจนแน่นท้อง

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” แม่กับลูกสาวนอนคนละห้องโดยให้ลูกสาวนอนกับงูใหญ่ เมื่อลูกสาวร้องบอกว่างูกินแม่ก็คิดว่าลูกสาวกับลูกเขยกำลังอยู่ในช่วงแต่งงานใหม่

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า บ้านแต่ละหลังอาจจะมีการกันห้องสำหรับสมาชิกแต่ละคน บางบ้านอาจนอนรวมกันในห้องใหญ่โดยการแยกมุ้งหรือกั้นอย่างง่าย ๆ เช่น นำข้าวของมากองกันไว้ เป็นต้น และเมื่อมีลูกเขยเข้ามาอยู่ในบ้านจะมีการกันห้องให้เป็นสัดส่วน

1.2.4 นอกชานเป็นส่วนที่เปิดโล่ง ส่วนมากอยู่ติดบันได มีทั้งนอกชานที่มุงหลังคาและไม่มุงหลังคา พื้นชานจะลดต่ำกว่าเรือนใหญ่และปูพื้นห่้างเพื่อความสะดวกในการซักล้าง และลักษณะของนอกชานจะขึ้นอยู่กับฐานะของเจ้าของบ้าน กล่าวคือ บ้านที่ฐานะดีจะแยกนอกชานออกเป็นสัดส่วนสำหรับซักฟ่อนหรือรับแขกในบริเวณที่โล่งสบาย และส่วนที่ใช้ซักล้างอยู่ถัดจากห้องครัว ส่วนบ้านที่ฐานะยากจนจะมีนอกชานเดียวด้านหนึ่งใช้ซักฟ่อนหรือรับแขก อีกด้านหนึ่งใช้สำหรับซักล้าง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 91 “บักสีดั่งหมอบ” บักสินัดสาวล่ำต้วนว่าจะเข้าไปหาที่ห้องตอนสี่ทุ่ม หลังจากกินอาหารมื้อค่ำแล้วพ่อแม่ของสาวล่ำต้วนก็ออกมานั่งคุยกันที่นอกชาน ส่วนสาวล่ำต้วนไปรอบักสีในห้องนอน

นิทานเรื่องที่ 106 “ลูกเขยกินดู” พ่อตานอนเล่นอยู่ที่นอกชาน ลูกเขยพยายามเอาหัวออกจากหม้อ เมื่อเห็นแสงจากหัวพ่อตาคิดว่าเป็นก้อนหินจึงเอาหัวทุ่มกับหัวพ่อตา

นิทานเรื่องที่ 116 “ผู้บ่าวนัดสาว” ชายหนุ่มจะเข้าไปหาสาวจึงถอดเสื้อผ้าไว้ที่นอกชานแต่ถูกแมวดบจึงวิ่งหนีไป วันต่อมานัดกันอีกฝ่ายหญิงจึงมานอนรอที่นอกชาน

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านอกชานเป็นส่วนที่โปร่งสบายเหมาะสำหรับเป็นที่ซักฟ่อนและทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัว และอาจใช้เป็นที่พักผ่อน นอกจากนี้นั้ยังใช้เป็นที่พักซักล้างหรือทำกับข้าว บริเวณใต้ถุนนอกชานจะเป็นที่ทิ้งน้ำจากการซักล้างและทำกับข้าวจนกลายเป็นน้ำครำที่ชาวบ้านเรียกว่า “ขี้สีก” ดังปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 98 “บักบอดตาใส” บักบอดตาใสสองคนไปลักไก่ เจ้าของบ้านได้ยินเสียงคุยกันจึงถามว่าเป็นใคร คนตาบอดทั้งคู่ตกใจจึงวิ่งหนีไปตกขี้สีกนี้ถือว่าเป็นทุ่งนาและคิดว่าตนรอดแล้วจึงพากันฟ้อนรำอย่างมีความสุข

นิทานเรื่องที่ 93 “บักหุหนวกกับบักตาบอดลักไก่” และนิทานเรื่องที่ 94 “บักหุหนวกกับบักตาบอด” บักตาบอดกับบักหุหนวกชวนกันไปลักไก่ เนื่องจากคุยกันเสียงดังทำให้เจ้าของบ้านได้ยินจึงเอาปืนยิง บักตาบอดกับบักหุหนวกกลัวมากจึงวิ่งหนี บักตาบอดตกขี้สีกก็เข้าใจว่าเป็นทุ่งนา และคิดว่าตนเองรอดตายแล้วจึงร้องเพลงหมอลำอย่างสนุกสนาน

จากลักษณะนอกชานที่ปรากฏในนิทาน แสดงให้เห็นลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านตำบลโนนกอกในอดีตที่เป็นบ้านใต้ถุนสูง แต่ปัจจุบันบ้านที่มีนอกชานมีหลงเหลืออยู่น้อยมาก เนื่องจากยุคสมัยเปลี่ยนแปลงชาวบ้านนิยมสร้างบ้านแบบตึกชั้นเดียวและบ้านสองชั้น มีบริเวณ

รับแขกอยู่หน้าบ้านและในบ้าน ส่วนบริเวณหลังบ้านเป็นที่สำหรับใช้ล้างถ้วยชามและซักผ้าแยก เป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน

1.2.5 บ้านไต่ยกได้ บ้านไต่เรือนอีสานเป็นบ้านไต่ที่ทำอย่างง่ายสามารถยกได้ โดยมีเชือกผูกโยงไว้ในกรณีที่เจ้าของบ้านไม่อยู่ ลักษณะบ้านไต่ดังกล่าวปรากฏในนิทานเรื่องที่ 187 “เซียงนาค้างว้าง” เซียงนาค้างว้างมีสามีมาที่บ้านก็พลิกบ้านไต่และใช้หมากกั้นบ้านไต่ทำให้ผีตามมาไม่ได้ ลักษณะบ้านไต่ดังกล่าวเป็นบ้านไต่แบบดั้งเดิมที่หลงเหลืออยู่น้อย ในปัจจุบันชาวบ้านนิยมใช้บ้านไต่แบบมีราวจับ และยึดติดกับบ้านอย่างถาวร ไม่ต้องเคลื่อนย้ายเช่นในอดีต

ลักษณะบ้านเรือนที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก เป็นลักษณะของบ้านเรือนในอดีต ปัจจุบันบ้านเรือนลักษณะนั้นมีให้เห็นน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะดังกล่าวก็ทำให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายของชาวบ้าน แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบันว่า วัฒนธรรมการสร้างบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

1.3 การคมนาคม การคมนาคมของชาวบ้านที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถแบ่งออกเป็นการคมนาคมทางบกและการคมนาคมทางน้ำ ดังนี้

1.3.1 การคมนาคมทางบก ส่วนมากเป็นการเดินเท้า ดังปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 32 “หลวงพ่อบักเขือ” หลวงพ่อเดินเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อไปกินลาบ กวางและลาบหมูป่าตามที่สัญญากับชาวบ้าน

นิทานเรื่องที่ 27 “หลวงปู่หวงคาย” ชาวบ้านนิมนต์หลวงปู่กับเณรน้อยไปเทศน์ได้ คายมาจำนวนมาก หลวงปู่ให้เณรน้อยหาบเกลือเดินลัดทุ่งนากลับวัด ส่วนหลวงปู่ขี่ม้า

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” ท้าวกำพร้าวพาน้องออกเดินทางไปขอกานจนได้พบ ยาวีเศษและนำไปรักษาลูกสาวพระยา

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยเดินทางไปรบกับข้าศึก ด้วยความกลัวอ้าย น้อยจึงเดินเข้าป่าหาที่ซ่อนตัวแต่ก็ซ่อนไม่พ้นเพราะทหารข้าศึกได้เดินทางมาหยุดพักใต้ต้นไม้ที่ อ้ายน้อยซ่อนตัวอยู่

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ชายหนุ่มผู้รู้ภาษาสัตว์พานักการเมืองเดินลัดทุ่งนา ไปหาเสียงตามหมู่บ้านต่างๆ

จากนิทานดังกล่าวทำให้เห็นว่าการคมนาคมของชาวบ้านนั้นส่วนมากเป็นการเดิน และเมื่อต้องเดินทางไกล หรือต้องการย่นระยะเวลาการเดินทางจะใช้พาหนะต่างๆ เช่น ช้าง ม้า เกวียน และรถยนต์ ดังนี้

1.3.1.1 ช้าง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 57 “เชียงเหมี้ยงตีนางสนม” พระยาขี้ช้างมาหาเชียงเหมี้ยงที่บ้าน เมื่อลงจากช้างต้องหมอบเข้าไปเพราะเชียงเหมี้ยงสร้างบ้านประตูต่ำทำให้พระยาแค่นใจมากจึงส่งนางสนมไปขี่ไถ่บ้านเชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 139 “คนคำคำ” คนคำคำเดินทางไปค้าขาย เมื่อเห็นคนขี่ช้างมาจึงเอาทองคำแลกกับช้าง

1.3.1.2 ม้า ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อกั๊กกาย” หลวงพ่อกับเณรน้อยเอาเกลือกลับวัดโดยหลวงพ่ขี่ม้าและให้เณรน้อยหาบเกลือเดินลัดทุ่งนากลับวัด

นิทานเรื่องที่ 27 “หลวงปู่หวงกาย” หลวงปู่กับเณรน้อยขนเกลือกลับวัดโดยหลวงปู่ขี่ม้าและให้เณรน้อยหาบเกลือ

นิทานเรื่องที่ 139 “คนคำคำ” คนคำคำขี่ช้างไปพบคนขี่ม้าจึงเอาช้างแลกกับม้า

1.3.1.3 เกวียน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 107 “ออกรถใหม่” สามีภรรยาพากันไปซื้อรถใหม่ สามีขับรถไม่เป็นจึงขับเกียร์หนึ่งไปเรื่อย ๆ จึงเคลื่อนที่ช้าจนมีเกวียนแซงหน้าไปหลายคัน

1.3.1.4 รถยนต์ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 107 “ออกรถใหม่” กล่าวถึงสามีขายข้าวขายปอได้เงินมากจึงพาภรรยาไปซื้อรถใหม่ สามีขับรถไม่เป็นจึงเข้าเกียร์หนึ่งไปตลอดทาง

1.3.2 การคมนาคมทางน้ำ มีทั้งการคมนาคมระยะสั้นในชุมชนและการส่งเรือสินค้าไปขายต่างถิ่น ดังปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 67 “เชียงเหมี้ยงไม่ยอมเป็นพระยา” และนิทานเรื่องที่ 68 “ประหารเชียงเหมี้ยง” เชียงเหมี้ยงถูกตัดสินประหารชีวิต ทหารเอาเชียงเหมี้ยงไปขังไว้ในน้ำ เมื่อมีเรือสินค้าผ่านมาเชียงเหมี้ยงจึงออกอุบายเอาตัวรอดจนในที่สุดนายเรือต้องตายแทน ส่วนเชียงเหมี้ยงได้เรือสินค้าหนีเอาตัวรอดไป

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมี้ยง” น้องพายเรือหาเชียงเหมี้ยงไปดูเดือนสองดวง เพื่อให้เชียงเหมี้ยงนำเงินไปคืนเศรษฐีตามกำหนดสองเดือน

นิทานเรื่องที่ 207 “นกแตกตักกับนกตูดปูด” นกตูดปูดเหมาเรือสำเภานสินสอดไปแต่งงานกับนกแตกตัก

การคมนาคมที่ปรากฏในนิทานมีทั้งการคมนาคมในอดีตและการคมนาคมในปัจจุบัน กล่าวคือ การคมนาคมในอดีตมีการเดินทางด้วยเท้าเป็นระยะทางไกล มีการใช้สัตว์และเรือเป็นพาหนะ ส่วนในปัจจุบันมีการใช้รถยนต์ในการเดินทาง แต่อย่างไรก็ตาม การคมนาคมแบบในอดีตก็ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างในท้องถิ่นตำบลโนนกกอก เช่น การเดินทางโดยใช้เกวียนช่วงที่ชาวบ้านขนข้าวขึ้นยุ้ง การขี่ม้า และการพายเรือในระยะทางสั้นๆ เป็นต้น

1.4 การติดต่อสื่อสาร การติดต่อสื่อสารที่พบในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกคือการติดต่อกันทางจดหมาย ดังปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” พระยาทราบข่าวยายน้อยหาหนี่ฆ่าหมีตายจึงเขียนจดหมายมาขอให้ยายน้อยไปช่วยรบกับข้าศึก เป็นลักษณะการเขียนจดหมายที่ให้ผู้มีหน้าที่ส่งจดหมายนำไปให้ผู้รับในทันที

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” พ่อแม่ส่งลูกไปเรียนหนังสือในเมืองและมีการเขียนจดหมายติดต่อกัน เป็นการเขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์

การติดต่อสื่อสารที่ปรากฏในนิทาน แสดงให้เห็นระบบการสื่อสารทางจดหมายทั้งในอดีตและปัจจุบัน กล่าวคือ การสื่อสารทางจดหมายในอดีตจะมีผู้เดินสาส์น หรือม้าเร็วส่งข่าว นำจดหมายไปถึงผู้รับ ส่วนปัจจุบันมีระบบโทรคมนาคมทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็ว การเขียนจดหมายส่งทางไปรษณีย์ก็เป็นการติดต่อสื่อสารที่นิยมใช้กันมากทางหนึ่ง

1.5 เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านสามารถแบ่งออกเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการทำนา เครื่องมือจับปลา และเครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป

1.5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทำนา ได้แก่ ไถ คราด และเคียว ดังนี้

1.5.1.1 ไถ เป็นเครื่องมือในการกลับหน้าดินเพื่อทำนา โดยการใช้แรงงานควายลากไถ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 38 “หลวงพ่อบ้างแห่ง” หลวงพ่อบ้างกินข้าวหนึ่งร้อนๆ จึงวางแผนเอาไถชาวบ้านไปซ่อน เมื่อชาวบ้านจะไถนา ก็หาไถไม่พบจึงไปขอให้หลวงพ่อบ้างบอกให้หลวงพ่อบ้างบอกว่าไถอยู่ที่ไหนกลางทุ่งนา เมื่อชาวบ้านไปหาไถตามที่หลวงพ่อบ้างบอกก็พบ ชาวบ้านเข้าใจว่าหลวงพ่อบ้างทนายแม่นจึงพากันนำข้าวปลาอาหารอย่างดีมาถวายหลวงพ่อบ้าง

นิทานเรื่องที่ 85 “บักบอดตาใส” บักบอดตาใสไปไถนา เนื่องจากมองไม่เห็นจึงไถนาไม่รู้ทิศทาง

นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” ลูกเขยมือชาเป็นคนตาบอดจึงไถนาไม่รู้ทิศทางจนไถเลยไปถึงนาคนอื่นด้วย เมียจึงคิดว่าคนมือช่ายันเกินไป

1.5.1.2 คราด เป็นเครื่องมือในการลากเศษหญ้าออกจากดินหลังจากขั้นตอนการไถนาโดยต้องใช้ควายลากเช่นเดียวกับไถ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 136 “บักขี้คร้าน” ยักษ์ทำแข่งหรีกับบักขี้คร้าน บักขี้คร้านจึงขว้างคราดออกมาจากถ้ำทำให้ยักษ์กลัวมาก

1.5.1.3 เคียว เป็นเครื่องมือที่ใช้เกี่ยวข้าว และเกี่ยวหญ้า ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 82 “บักเซียงเหมี้ยงขี้ใส่หม้อ” และนิทานเรื่องที่ 203 “เสื่อ กระต่าย ไก่” ที่ตัวละครชวนกันไปเกี่ยวหญ้ามามุงหลังคาบ้าน

1.5.2 เครื่องมือจับปลา เป็นเครื่องมือจักสานที่ชาวบ้านนิยมทำขึ้นเพื่อจับปลาเป็นอาหารในครัวเรือน เมื่อถึงฤดูน้ำหลากก่อนทำนาทำไร่ชาวบ้านจะเตรียมเครื่องมือไว้ดักปลาตามท้องนาหรือแหล่งน้ำต่าง ๆ เครื่องมือจับปลาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกมีดังนี้

1.5.2.1 ต้อน เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำตามริมฝั่ง ใช้ผูกกันเป็นคอก 3 ด้าน ด้านหนึ่งมีประตูเปิดปิดได้ ในคอกจะด้วยกิ่งไม้เพื่อล่อให้ปลาเข้าอยู่ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 326) ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 121 “ท้าวกำพร้าได้ดี” ท้าวกำพร้าถูกชาวบ้านรังเกียจจึงไปทำต้อนดักปลาหากินอยู่บนภูเขา

นิทานเรื่องที่ 186 “ผีกองกอย” ชายหนุ่มสองคนไปทำต้อนดักปลาบนภูเขาเพราะมีน้ำไหลรอบภูเขา

1.5.2.2 ช้อน เป็นเครื่องมือดักปลาที่คล้ายไซแต่ปากกว้างกว่า มีการเอากิ่งไม้หรือใบไม้ใส่ข้างในเพื่อล่อให้ปลาเข้าไปอยู่ ใช้สำหรับการจับปลาบริเวณน้ำตื้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 185 “ผีกองกอย” มีคนไปใส่ช้อนดักปลาไว้ที่ทุ่งนาแต่ผีกองกอยมาขโมยปลาไปกินหมด

1.5.2.3 ไซ เป็นเครื่องสานสำหรับดักปลามีหลายชนิด เช่น ไซตั้ง ไซนอน เป็นต้น ใช้สำหรับดักปลาในบริเวณที่น้ำไม่ลึกมากนัก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 185 “ฝีกองกอย” ชาวบ้านใส่ไวดักปลาไว้ที่ทุ่งนา ฝีกองกอยมาขโมยปลาไปหมดทำให้ชาวบ้านไม่พอใจมาก

นิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” ท้าวกำพริไปทำนาที่เชิงเขา ในฤดูทำนาท้าวกำพริไปใส่ไวดักปลาไว้แต่ผีหัวแดงมาขโมยปลาไปหมด

1.5.2.4 แห เป็นเครื่องมือจับปลาน้ำลึก มีเส้นผ่าศูนย์กลางกว้าง มีลูกแหเป็นเหล็กหนัก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 104 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” พ่อตากับลูกเขยไปหาปลาด้วยกันโดยสมมุติให้ลูกเขยเป็นแห พ่อตาเหวี่ยงลูกเขยลงน้ำครั้งใดมักจะได้ปลาติดมือมาด้วย พ่อตาจึงอาสาเป็นแหบ้าง แต่เนื่องจากลูกเขยวางแผนไว้แล้วพ่อตาจึงเสียรู้ลูกเขย

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ลูกชายไม่ยอมให้พ่อตายจึงเอาพ่อไปซ่อนไว้ในน้ำ ชาวประมงไปทอดแหได้และดึงพ่อขึ้นมาทำให้ตาปะขาวตามมาพบจึงเอาตัวไป

นิทานเรื่องที่ 187 “เซียงนาค้างจวต่าง” เซียงนาวิ่งหนีผีสาวมาถึงบ้านจึงพลิกบันไดและเอาแหมาถ่วงไว้ทำให้ผีตามมาไม่ได้

1.5.3 เครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป มีดังนี้

1.5.3.1 ตะกร้า เป็นภาชนะจักสานโปร่ง ใช้สำหรับใส่ของส่วนมากมีหูหิ้ว ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 41 “หลวงปู่หวงคาย” ชาวบ้านทอดบังสกุลโดยจัดของถวายพระไม่เหมือนกันและแยกใส่ตะกร้าไว้ หลวงพ่ออยากได้ตะกร้าบังสกุลที่หมายตาไว้จึงเทศน์ผิด

นิทานเรื่องที่ 27 “หลวงพ่อหวงคาย” เณรน้อยกับหลวงพ่อบาปเกลื่อนหนักมากจึงพากันเอาเกลือไปซ่อนไว้ในน้ำ วันรุ่งขึ้นหลวงพ่อพาเณรน้อยไปเอาเกลือก็พบแต่ตะกร้าเปล่าเพราะเกลือละลายหมดแล้ว

1.5.3.2 กะทอ เป็นเครื่องมือจักสานตาห่างไม่มีหูหิ้ว อาจใช้สะพายหลังหรือใช้ไม้คานหาบก็ได้ ใช้สำหรับใส่ของ เช่น ใบตอง ใบยาสูบ เป็นต้น ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” และนิทานเรื่องที่ 105 “พ่อเฒ่าหาบใบตอง” พ่อตากับลูกเขยไปหาบใบตอง ลูกเขยเข้าไปซ่อนในกะทอใบตอง พ่อตาหาบลูกเขยมาถึงบ้านเห็นลูกเขยลุกออกจากกะทอก็แค้นใจมากจึงคิดจะแก้แค้น

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” ยายคนหนึ่งอยากได้ลูกเขยรูปงามเหมือนเพื่อนจึงพาลูกสาวไปหาหน่อไม้เอาจอบกับกะทอไปด้วย เมื่อพบงูใหญ่ก็ใช้จอบเขี่ยงูใส่กะทอนำกลับมาบ้านให้นอนกับลูกสาว

1.5.3.4 กระดัง เป็นภาชนะจักสานทรงกลมแบน ใช้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น ผัดข้าว เลี้ยงไหม จัดสำรับกับข้าว เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 89 “บักแฮมบหลอนสาว” บักแฮมบป็นเข้าหาสาว แต่เชือกที่ใช้โหนขึ้นบ้านขาด ทำให้บักแฮมบตกลงมาเสียงดัง แม่ถามลูกสาวว่าอะไรตก ลูกสาวจึงตอบว่ากระดังตกเรือน ทำให้บักแฮมบโมโหมาก

1.5.3.5 คุ เป็นภาชนะชนิดหนึ่งที่ใช้ตักน้ำ มีทั้งลักษณะเป็นเครื่องจักสาน คล้ายตะกร้าใช้ขนยา และใช้สังกะสีทำมีห่วงเหล็กสำหรับหิ้ว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 121 “ท้าวกำพร้าวัดดี” ผีกองกอยไปขโมยปลาที่ท้าวกำพร้าวัดไว้โดยได้เอากุไปใส่ปลาด้วย

1.5.3.6 เสื่อ เป็นเครื่องใช้สำหรับรองนั่งและนอน ทำจากกก เวลาว่างจากการทำนาทำไร่ชาวบ้านมักจะไปเก็บต้นกกมาทอเสื่อไว้ใช้ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 34 “หลวงพ่อดีใจ” หลวงพ่อไปเทศน์ในหมู่บ้านปวดอุจจาระมากจึงถ่ายและไม่ยอมลุกจากเสื่อ หลวงพ่อขอเสื่อจากชาวบ้านแต่ชาวบ้านไม่ให้จึงแกล้งโมโหและบอกว่าจะดีใจแล้วเดินหนีไป

นิทานเรื่องที่ 24 “หลวงพ่อบักมี” หลวงพ่อบอกลูกหลานเอาเสื่อไปปูให้นอนที่ห้องเก็บขนุนเพื่อจะได้กินขนุนในตอนดึก

1.5.3.7 กระสอบ เป็นเครื่องใช้ที่ทอจากเชือกปอใช้สำหรับใส่ผลผลิตทางการเกษตรเช่น ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” พ่อตากับลูกเขยชวนกันไปเก็บฝ้ายที่ไร่บนภูเขา ลูกเขยเข้าไปซ่อนในกระสอบฝ้ายให้พ่อตาหาบ เมื่อถึงกลางทางพ่อตาเห็นลูกเขยลุกออกมาจากกระสอบฝ้ายก็แค้นใจจึงคิดจะแก้เผ็ดลูกเขยแต่ก็ทำไม่สำเร็จ

1.5.3.8 จอบ เป็นเครื่องมือสำหรับขุดดิน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” ลูกเขยรู้ทันพ่อตาว่าเข้าไปซ่อนอยู่ในกระสอบฝ้ายให้ตนหาบจึงออกอุบายเคาะจอบเสียงดังบอกว่าช่างมาทำให้พ่อตากลัวมากรีบออกจากกระสอบฝ้าย

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” แม่พาลูกสาวไปหาหน่อไม้โดยเอาจอบกับกะทอไปด้วย เพื่อจะเอางูกลับมานอนกับลูกสาวของตน

1.5.3.9 เสียม ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนึ” มีหมีวิ่งมาจะทำร้ายอ้ายน้อยกับเมีย เมียของอ้ายน้อยหาหนึจึงใช้ด้ามเสียมตีหมีตาย

นิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” ผีหัวแดงไปกู่ไสของท้าวกำพราโดยนำตะกร้ากับเสียมไปด้วย

1.5.3.10 มีดปลายแหลม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 92 “บักตาบอดกับบักหุหนวก” บักตาบอดกับบักหุหนวกคุยกันเสียงดังว่าจะขโมยไก่ตัวไหนดีทำให้เจ้าของบ้านได้ยิน จึงโยนมีดปลายแหลมลงมาใส่ขโมย

1.5.3.11 หอก เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการล่าสัตว์และอาวุธสู้รบ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนึ” อ้ายน้อยเห็นข้าศึกถือหอกและดาบมาจำนวนมากทำให้ตกใจจนตัวสั่นอยู่บนต้นไม้

1.5.3.12 ปืน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 93 “บักหุหนวกกับบักตาบอดลักไก่” เจ้าของบ้านรู้ว่ามิชโมยมาลักไก่ จึงยิงปืนขู่ทำให้ขโมยกลัวและวิ่งหนีไป

นิทานเรื่องที่ 190 “ผีโป่ง” นายพรานไปล่าสัตว์จึงทำห้างอยู่บนต้นไม้ ผีโป่งแปลงร่างเป็นเพื่อนมาขอบุหรี่ นายพรานรู้ว่าเป็นผีจึงใช้ปืนยิงกรอกปากผีสามครั้ง

1.5.3.13 หวด เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานทำจากไม้ซาง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 86 “บักแฮมบมือซา” บักแฮมบไปทำนา ขณะที่เดินจมูกของบักแฮมบด้านลมเสียงดังเหมือนหวดน้องเมียจึงขอหวดจากบักแฮมบ

เครื่องมือเครื่องใช้ที่ปรากฏในนิทานส่วนมากเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในอดีต และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน แต่ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญนัก เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยทำให้ชาวบ้านนิยมใช้เทคโนโลยีในการทำการเกษตรมากขึ้น มีการใช้รถไถติดเครื่องยนต์แทนแรงงานควาย และมีรถสีข้าวแทนการใช้เคียวเกี่ยวข้าวเพื่อทุ่นแรงและเพิ่มผลผลิต นอกจากนี้สภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมีน้อยลง ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหาอาหารจากแหล่งน้ำและป่าได้มากเหมือนในอดีต ชาวบ้านจึงเลี้ยงปลาไว้เป็นอาหารและจำหน่าย ทำให้ไม่ค่อยมีการใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่ปรากฏในนิทานมากนัก ประกอบกับสัตว์ป่าที่ชาวบ้านเคยล่าเป็นอาหารส่วนมากก็มีการออกกฎหมายคุ้มครอง ทำให้ชาวบ้านไม่

สามารถล่าได้ นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกจึงเป็นเรื่องราวที่บันทึกสภาพความเป็นอยู่เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องใช้ไว้เป็นมรดกของท้องถิ่น

1.6 อาหารพื้นบ้าน จากการศึกษา นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกพบว่า ในนิทานได้กล่าวถึงอาหารหลายอย่าง ซึ่งอาหารหลักของชาวบ้านคือข้าวเหนียว ดังปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 38 “หลวงพ่อบั๊กแห่ง” หลวงพ่ออยากกินข้าวหนึ่งร้อนๆ จึงวางแผนเอาไถชาวบ้านไปซ่อนและช่วยดูมอให้จนชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อบั๊กพาแม่จิ้งจอกนำข้าวปลาอาหารมาถวายหลวงพ่อ

นิทานเรื่องที่ 85 “บั๊กบอดตาใส” นิทานเรื่องที่ 86 “บั๊กหมอบมือชา” นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” และนิทานเรื่องที่ 88 “คนมือชา” พ่อแม่สอนลูกสาวให้เลือกคนมือชามาเป็นสามี ผู้ชายที่มาแอบฟังจึงเอาข้าวเหนียวทามือให้สาบก่อนที่จะไปหาสาว

อาหารพื้นบ้านของชาวตำบลโนนกกสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.6.1 อาหารคาว อาหารคาวที่พบในนิทานมีจำนวน 14 อย่าง ดังนี้

1.6.1.1 ลาบ เป็นอาหารที่ปรุงโดยการนำเนื้อสัตว์มาสับแล้วนำไปปรุงรสด้วยพริกป่น น้ำปลา น้ำมะนาว ข้าวคั่ว ต้นหอม ผักชี สะระแหน่ และน้ำปลาร้า มีทั้งลาบสุกและลาบดิบ รับประทานโดยมีผักเคียง เช่น มะเขือ แตงกวา เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 32 “หลวงพ่อบั๊กเขือ” ชาวบ้านวางแผนเอามะเขือของหลวงพ่อบั๊กโดยหลอกว่าจะเอาไปกินกับลาบกวาวและลาบหมูป่า หลวงพ่อบั๊กอยากกินลาบจึงอนุญาตให้ชาวบ้านเก็บมะเขือไปกิน

1.6.1.2 ก้อย มีเครื่องปรุงเหมือนกับลาบ แต่การเตรียมเนื้อสัตว์จะใช้การหั่นบางๆ แล้วนำมาปรุง ส่วนมากอาหารประเภทก้อยจะเป็นก้อยดิบ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 82 “บั๊กเขียงเหมียงซี่ใส่หม้อ” เมื่อเสืออยู่บ้านเสือจะไปคาบวัวมาทำต้มกับก้อยให้เพื่อนกิน

1.6.1.3 ซอยห่าง เป็นอาหารที่ทำจากเนื้อสัตว์สดๆ นำมาหั่นชิ้นพอคำแล้วนำไปจิ้มกับน้ำจิ้มที่มีส่วนผสมคือ พริกป่น ข้าวคั่ว น้ำปลา มะนาว และหอม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 189 “เมียกินคน” เมียเป็นผีป่าหลอกผัวออกจากบ้านแล้วไปจับเด็กมาฆ่าเตรียมแยกชิ้นส่วนต่างๆ ออกไว้ แล้วทำน้ำจิ้ม ผัวกลับมาเห็นชิ้นส่วนของเด็กจึงรู้ว่าเมียเป็นผีกินคน

1.6.1.4 แกง ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 29 “หลวงพ่อบั๊กหมัก” แม่บอกลูกสาวให้ไปเก็บผักมาแกงใส่ไก่ ลูกสาวจึงไปหยิกผักจนถูกหัวหลวงพ่อบั๊ก

นิทานเรื่องที่ 69 “เชียงเหมี้ยงกินอีแร้ง” พระยาให้คนไปจับแร้งมาแกงให้เชียงเหมี้ยงกินโดยหลอกว่าเป็นแกงไก่

1.6.1.5 คั่ว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 106 “ลูกเขยกินตุ๋” กล่าวถึงลูกเขยใหม่เป็นคนกินจุแต่เมื่อกินอาหารร่วมกับพ่อตาแม่ยายก็ไม่กล้ากินมากจึงหิวตอนกลางคืน เมียสงสารก็เลยบอกให้ไปกินข้าวกับเนื้อคั่วในครัว

1.6.1.6 แจ่ว แจ่วของอีสานหมายถึงน้ำพริก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 50 “พระยาหน้าม้า” เชียงเหมี้ยงห่อข้าวกับพริกปลาแดก (น้ำพริกปลาร้า) ไปกินต่อหน้าพระยา และแกล้งยกผักบั้งทั้งเครือมาเชิ้อทั้งข้าวเหนียวหน้าขึ้นมองจนเห็นว่าพระยาเป็นพระยาหน้าม้า

นิทานเรื่องที่ 191 “ลูกผี” กล่าวถึงลูกที่เป็นผีออกมาเตรียมกับข้าวทำน้ำพริกไว้รอพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่กลับมาเห็นลูกเป็นผีจึงโยนลูกใส่กองไฟ

1.6.1.7 เมี่ยง ประกอบด้วยปลาร้า พริก กระเทียม ข่า ตะไคร้ และมะขามหรือมดแดง นำมาตำรวมกัน รับประทานกับผักหรือผลไม้ เช่น ถั่วลิสง มะเดื่อ มะเขือ เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 168 “คนขี้คร้าน” ท้าวขี้คร้านอยากกินเมี่ยงมะเดื่อแต่ด้วยความขี้เกียจจึงเอาพริกกับปลาร้าใส่ปากไว้ ไปนอนอ้าปากรอให้มะเดื่อร่วงลงมาใส่ปาก

1.6.1.8 ต้ม อาหารประเภทต้มมีทั้งการต้มในน้ำเดือดธรรมดาและการต้มปรุงรส ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 114 “ไปลักไก่” ชายสองคนไปลักไก่เพื่อนำมาต้ม โดยต้มน้ำไว้รอ แต่เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าคนมาเห็นจึงพากันวิ่งหนี

นิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” เมื่อไก่อยู่บ้านไก่จะออกไปมาต้มให้เพื่อนกิน

1.6.1.9 ผัด ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 48 “ความลับของพระราชา” กล่าวถึงเชียงเหมี้ยงห่อผัดหมี่ไปกินต่อหน้าพระราชา เวลากินต้องแหยงหน้ากินเพราะเส้นหมี่ยาวมากทำให้เชียงเหมี้ยงเห็นหน้าพระราชาเป็นหมา

1.6.1.10 จี่ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” พ่อพาลูกไปกลางป่าแล้วก่อไฟหลอกลูกว่าจะจี่ปลาให้กินแต่กลับโยนลูกใส่กองไฟแล้วกินลูกของตน

1.6.1.11 ปิ้ง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 138 “หูดสามเปา” หูดสามเปาใช้ไม้คิปปิ้งทำให้ปิ้งไม่ได้เมียรำคาญจึงแนะนำวิธีปิ้งไข่

1.6.1.12 หมก เป็นอาหารที่ใช้ใบตองห่อแล้วนำไปย่างไฟหรือหนึ่งให้สุก เช่น หมกไก่ หมกปลา หมกหน่อไม้ เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” เมียของท้าวบักกอกหล่อนเสี่ยงทายวาสนาของสามีโดยทำหมกหมูและหมกกระดูกให้สามีเลือกใส่ห่อข้าว

1.6.1.13 ส้ม เป็นการถนอมอาหารโดยนำเนื้อสัตว์มาสับ ผสมเกลือ กระเทียม ขมิ้น และข้าวเหนียวหนึ่ง นำมาคั้นจนได้ที่แล้วห่อด้วยใบตองประมาณ 3 วัน เนื้อจะมีรสเปรี้ยวสามารถรับประทานได้ เก็บไว้ได้นานประมาณ 7 วัน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 175 “นายพรานขี้คู้” นายพรานพาลูกน้องไปล่าหมูป่าและคู้ไม่ว่าจะทำส้มแบ่งให้คนละครึ่ง

1.6.1.14 หม่า เป็นอาหารที่เก็บไว้ได้นาน ทำจากเนื้อสัตว์ เช่น วัว หมู และหมูป่า เป็นต้น การทำหม่ามีลักษณะคล้ายกับส้ม คือนำเนื้อ ม้าม และตับมาสับให้ละเอียด ผสมเกลือ กระเทียม และข้าวเหนียวหนึ่ง นำมาคั้นจนได้ที่แล้วนำไปยัดใส่ไส้หรือกระเพาะอาหารที่ล้างด้วยน้ำเกลือ นำไปแขวนไว้ในที่โล่งประมาณ 7 – 15 วัน เนื้อสัตว์จะมีรสเปรี้ยว เก็บไว้ได้นานเป็นเดือน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 15 “ยันคันแทแยคันทัน” ชาวบ้านเอาหม่าไปถวายเพล หลวงพ่อกินหม่าก็รู้สึกอร่อยจึงอยากกินอีก เณรน้อยหลอกหลวงพ่อว่าเอาหม่ามาจากกันควาย หลวงพ่ออยากกินหม่าจึงชวนเณรน้อยไปล้วงกันควาย

นิทานเรื่องที่ 175 “นายพรานขี้คู้” นายพรานเห็นหมูป่ามาหากินอยู่ใกล้ที่ซ่อนก็คู้ว่าจะทำส้มทำหม่าแบ่งลูกน้อง เพราะนายพรานมัวแต่คู้จึงทำให้ลูกน้องรำคาญไล่หมูป่าไป

1.6.2 อาหารหวาน อาหารหวานที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านคือ ข้าวก่ำและน้ำอ้อย ดังนี้

1.6.2.1 หวานข้าวก่ำ ชาวบ้านนิยมนำข้าวก่ำหรือข้าวเหนียวดำมาทำข้าวเหนียวเปียก โดยเอาข้าวเหนียวมาต้ม ผสมน้ำตาล และน้ำกะทิ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 35 “หลวงพ่อบ้านก่ำ” ชาวบ้านเลี้ยงเพลพระที่บ้าน เมื่อชาวบ้านยกส้ารับของหวานข้าวก่ำออกมา หลวงพ่อก็อยากกินข้าวก่ำ แต่เณรน้อยแกล้งบอกว่าหลวงพ่อไม่กินข้าวก่ำ ทำให้หลวงพ่โกรธมาก

1.6.2.2 น้ำอ้อย ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 1 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” นิทานเรื่องที่ 2 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” นิทานเรื่องที่ 3 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 4 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 5 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 6 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” นิทานเรื่องที่ 7 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 8 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 9 “หลวงปู่กับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 10 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” นิทานเรื่องที่ 11 “หลวงปู่ขี้ไก่” และนิทานเรื่องที่ 12 “หลวงพ่อกินขี้ไก่” นิทานมุขตลกนักบวชเหล่านี้กล่าวถึงเณรน้อยเอาน้ำอ้อยไปหยอดไว้แล้วหลอกหลวงพ่อกินว่าเป็นขี้ไก่ เมื่อหลวงพ่อกินน้ำอ้อยก็ตั้งใจจนเสียรู้เณรน้อยโดยกินขี้ไก่ของจริง

1.6.3 สัตว์ที่นำมาประกอบอาหาร ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก มีทั้งสัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง และสัตว์น้ำ ดังนี้

1.6.3.1 สัตว์ป่า ชาวบ้านจะเข้าไปล่าสัตว์ในป่าเพื่อนำมาเป็นอาหาร สัตว์ป่าที่ปรากฏในนิทาน ได้แก่ เก้ง กวาง ตะกวด พังพอน เต่า ไก่ป่า หมูป่า และนก ดังนี้

1) เก้ง ชาวบ้านตำบลโนนกกอกเรียกเก้งว่า “ฟาน” นิยมนำมาทำเป็นอาหารประเภทลาบ หมก และคั่ว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” เสือไปคาบเก้งมาทำอาหารให้เพื่อนกิน

2) กวาง ชาวบ้านนิยมนำกวางมาทำเป็นเนื้อตากแห้ง และลาบ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 32 “หลวงพ่อบักเขือ” ชาวบ้านมาหลอกเอามะเขือหลวงพ่อบอกว่าจะเอามาไปกินกับลาบกวางและชวนหลวงพ่อกินลาบในตอนเย็น

นิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” เสือไปคาบกวางมาทำกับข้าวให้เพื่อนกิน

3) ตะกวด ชาวบ้านนิยมนำตะกวดมาทำเป็นอาหารประเภทหมก คั่ว และย่าง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 103 “พ่อเผ่าเป็นหมา” พ่อตากับลูกเขยชวนกันไปหาเต่ากับตะกวดมากินโดยสมมุติให้ลูกเขยเป็นหมาคอยเฝ้าเมื่อพบเต่าและตะกวด

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” เพื่อนคนรวยชวนคนจนไปหาเต่ากับตะกวดมากินโดยให้คนจนเป็นผู้หา

4) พังพอน ชาวบ้านตำบลโนนกกอกเรียกพังพอนว่า “จอนพอน” นิยมนำมาทำเป็นอาหารประเภทลาบ หมก และคั่ว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 123 “กำพำผีน้อย” กล่าวถึงท้าวกำพำไปดักพังพอนแต่ไม่ได้ เพราะมีไก่แก้วมาติดแทน

5) เต่า ชาวบ้านนิยมนำเนื้อเต่ามาแกง คั่ว และหมก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 103 “พ่อเต่าเป็นหมา” พ่อตากับลูกเขยชวนกันไปหาเต่ากับตะกวดมากินโดยสมมุติให้ลูกเขยเป็นหมา ลูกเขยได้นำเต่าไปซ่อนไว้จึงทำให้พ่อตาคิดว่าโชคดีที่หาอาหารได้จำนวนมาก

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” เพื่อนคนรวยชวนคนจนไปหาเต่ากับตะกวดมากินโดยให้คนจนเป็นผู้หา

6) ไก่ป่า ชาวบ้านนำไก่ป่ามาทำเป็นแกง และลาบ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 122 “กำพำผีน้อย” ท้าวกำพำได้รับของขลัง คือ ขนในที่ลับของผีอย่างแถม ทำให้สามารถต่อไก่ป่าได้มากกว่าพระยา

7) หมูป่า ชาวบ้านนิยมนำหมูป่ามาทำผัดเผ็ด ลาบ และส้ม ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 32 “หลวงพ่อบักเขือ” ชาวบ้านมาหลอกเอามะเขือของหลวงพ่โดยอ้างว่าจะเอาไปกินกับลาบหมูป่าและชวนหลวงพ่อเข้าไปกินลาบในตอนเย็นด้วย

นิทานเรื่องที่ 175 “นายพรานขี้คุย” นายพรานพาลูกน้องไปล่าหมูป่า พอเห็นหมูป่ามาใกล้ นายพรานก็เล็งปืนแต่ไม่ยอมยิงหันกลับมาคุยโม้กับลูกน้องว่าจะทำสัมกับหมาแบ่งให้เท่ากัน ลูกน้องรำคาญจึงทำเสียงดังไล่หมูป่าไป

8) นก ชาวบ้านจะไปหารังนกเพื่อนำไขนกกมาต้ม และถ้าได้ตัวนกจะนำมาคั่วใส่ผัก และทำลาบ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 95 “บักขาติดกับบักตาบอด” นิทานเรื่องที่ 96 “บักขาติดกับบักตาบอด” และนิทานเรื่องที่ 85 “บักบอดตาใส” กล่าวถึงบักบอดขึ้นไปเอารังนกบนต้นไม้แต่ถูกงูเห่าเป่าจนหายตาบอด

1.6.3.2 สัตว์เลี้ยง สัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้และนำมาเป็นอาหาร ได้แก่ ไก่ หมู วัว และควาย ดังนี้

1) ไก่ ชาวบ้านส่วนมากจะเลี้ยงไก่เพื่อกินไข่ และนำเนื้อมาทำเป็นอาหารประเภท ปิ้ง ลาบ ต้ม และแกง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 29 “หลวงพ่อกินผัก” แม่บอกให้ลูกสาวไปเก็บผักมาแกงใส่ไก่ ลูกสาวจึงไปหยิกหาผักอ่อนจนหยิกถูกหัวหลวงพ่อ

นิทานเรื่องที่ 69 “เซียงเหมี้ยงกินอีแร้ง” พระยาให้คนเอาแร้งมาแกงให้เซียงเหมี้ยงกินและหลอกว่าเป็นแกงไก่

นิทานเรื่องที่ 114 “ไปลักไก่” ชายสองคนไปลักไก่โดยได้ต้มน้ำรอทำต้มไก่อยู่ไม่ไกลจากบ้านเจ้าของไก่อ้นัก

2) หมู ชาวบ้านนิยมนำเนื้อหมูมาทำเป็นหม่า ลาบ คั่ว และเนื้อตากแห้ง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” เมียของท้าวบักกอกหล่อนทำหมกหมูและหมกกระดูกเพื่อเสี่ยงทายวาสนาของท้าวบักกอกหล่อน

3) วัว เป็นสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ใช้แรงงาน เพื่อจำหน่าย และเป็นอาหาร เนื้อวัวสามารถนำมาทำเป็นอาหารต่างๆ เช่น ลาบ ก้อย คั่ว ส้ม หม่า และเนื้อตากแห้ง เป็นต้น ปรากฏในนิทานเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 203 “เสื่อ กระต่าย ไก่” เสื่อคาบวัวมาทำกับข้าวให้เพื่อนกิน

นอกจากจะนำเนื้อวัวมาทำอาหารแล้วชาวบ้านยังนำน้องวัว (รกวัว) มาต้ม ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 18 “หลวงพ่อกินต้มน้องวัว” กล่าวถึงหลวงพ่อได้กินต้มน้องวัวแล้วอยากกินอีก จึงชวนเณรน้อยไปล้วงเอน้องวัวจากกันวัว

4) ควาย เป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้ใช้แรงงานในการไถนา จำหน่าย และเป็นอาหาร ในนิทานกล่าวถึงการนำน้องควาย (รควาย) มาต้ม โดยได้กล่าวถึงที่มาของน้องควายว่า เมื่อควายตกลูกก็จะมีรกออกมาหลังจากลูกควายคลอด ชาวบ้านจะนำรกไปทำความสะอาดและต้มเป็นอาหาร จึงนับว่าเป็นอาหารที่หายาก เพราะควายจะตกลูกปีละครั้งเท่านั้น ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 13 “หลวงพ่อกินน้องควาย” นิทานเรื่องที่ 14 “หลวงพ่อน้องควาย” นิทานเรื่องที่ 15 “หลวงพ่อยากกินน้องควาย” นิทานเรื่องที่ 16 “หลวงพ่อน้องควาย” นิทานเรื่องที่ 17 “หลวงปู่้องควาย” และนิทานเรื่องที่ 18 “หลวงพ่อน้องควาย” หลวงพ่อได้กินน้องควายอร่อยมาก เมื่ออยากกินอีกหลวงพ่อก็ชวนเณรน้อยออกไปล้วงกันควายกลางทุ่งนา

นิทานเรื่องที่ 52 “เซียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” นิทานเรื่องที่ 53 “เซียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” และนิทานเรื่องที่ 54 “เซียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” เซียงเหมี้ยงเห็นชาวบ้านกำลังต้มน้องควายและชาวบ้านทำให้หลอกกินน้องควายเซียงเหมี้ยงจึงหลอกกินน้องควายจนหมด

1.6.3.3 สัตว์น้ำ ชาวบ้านจะหาอาหารจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง และตามทุ่งนา เป็นต้น สัตว์น้ำที่ปรากฏในนิทานได้แก่ ปลา และปู ดังนี้

1) ปลา ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 82 “บักเซียงเหมียงซีใส่หม้อ” ในขณะที่เพื่อนไปเกี่ยวหญ้ามาดมหลังคาบ้าน นกเป็ดอยู่บ้านจึงไปหาปลามาทำกับข้าวให้เพื่อนกิน

นิทานเรื่องที่ 121 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” พ่อเฒ่ากับลูกเขยชวนกันไปหาปลาโดยสมมุติให้ลูกเขยเป็นแห

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวกำพร้าวไต้ดี” ท้าวกำพร้าวถูกชาวบ้านรังเกียจจึงไปทำเครื่องมือจับปลาอยู่บนภูเขา

นิทานเรื่องที่ 172 “ท้าวปลาหลด” ชาวบ้านพาท้าวกำพร้าวไปตกปลา ท้าวกำพร้าวได้ปลาหลดจึงนำไปปล่อยจนปลาหลดตัวโตขึ้นตามลำดับ

นิทานเรื่องที่ 168 “วาสนาบักกอกกล่อน” ชาวบ้านจับปลาไปขาย เมียของท้าวบักกอกกล่อนมาซื้อปลาก็พบปลาตัวที่กินทองเข้าไปทำให้เข้าใจมากขึ้นว่าสามีของตนเป็นคนไร้วาสนา และไม่มีใครสามารถช่วยได้

2) ปู ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 121 “ท้าวกำพร้าวไต้ดี” ท้าวกำพร้าวไปหาปูหาปลาแต่ถูกชาวบ้านรังเกียจจึงคิดจะไปอยู่บนภูเขา

จากนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก พบว่าชาวบ้านเก็บหาอาหารจากป่าและเพาะเลี้ยงไว้บริโภค เป็นการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ และมีการเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร ซึ่งในปัจจุบันรูปแบบการหาอาหารประเภทสัตว์เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า ประกอบกับทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมทำให้ชาวบ้านไม่สามารถล่าสัตว์มาเป็นอาหารได้เพียงพอ จึงมีการเลี้ยงสัตว์ป่าเพื่อการค้า คือ หมูป่า ที่เกษตรกรนิยมนำมาเพาะพันธุ์และเลี้ยงเพื่อจำหน่ายในราคาสูง มีการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ เช่น ไก่ หมู วัว ควาย และปลา เป็นต้น เพื่อจำหน่าย และยังมีการเลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือนอีกด้วย

1.6.4 ผัก ในนิทานพื้นบ้านกล่าวถึงผักที่นำมาทำอาหารและเป็นผักเคียงกับอาหารอื่นๆ แบ่งเป็น ผักที่ปลูกไว้บริโภค และผักที่หาได้ตามธรรมชาติ มีดังนี้

1.6.4.1 ผักที่ปลูกไว้บริโภค ได้แก่ พัก มะเขือ แตง พักทอง และกล้วย
ดังนี้

1) พัก ชาวบ้านนิยมปลูกผักไว้เป็นผักสวนครัว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 29 “หลวงพ่อบั๊กเขือ” นิทานเรื่องที่ 30 “หลวงพ่อบั๊กเขือ” และนิทานเรื่องที่ 31 “หลวงพ่อบั๊กเขือ” ชาวบ้านให้ลูกหลานไปเก็บผักมาแกง แนะนำให้เลือกผักอ่อนโดยการหยิกดูผักอ่อนขนน้อยจึงจะได้ขนาดเหมาะสมทำแกงได้อร่อย

2) มะเขือ ชาวบ้านนิยมปลูกมะเขือเป็นผักสวนครัว และปลูกไว้ใกล้โรงนา มีทั้งมะเขือเปราะ และมะเขือขื่น ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 32 “หลวงพ่อบั๊กเขือ” ชาวบ้านมาหลอกเอามะเขือหลวงพ่อบั๊กเขือโดยบอกว่า จะเอาไปกินกับลาบกวางและลาบหมูป่า

นิทานเรื่องที่ 33 “หลวงพ่อบั๊กเขือขื่น” ชาวบ้านมาหลอกเอามะเขือขื่นของหลวงพ่อบั๊กเขือโดยบอกว่าจะให้นอนกับลูกสาวของตน

นิทานเรื่องที่ 49 “พระยาหน้าม้า” และนิทานเรื่องที่ 50 “พระยาหน้าม้า” เชียงเหมี้ยงห่อข้าวไปกินต่อหน้าพระยาโดยนำ “ผักบุ้งทั้งเครือมะเขือทั้งขั้ว” ไปกินด้วย

นิทานเรื่องที่ 138 “หูดสามเปา” กล่าวถึงลูกสาวพระยาภิรมมะเขือของหูดสามเปาแล้วตั้งครรรค์

3) แดง ชาวบ้านนิยมปลูกแดงไว้ที่ไร่ และสวน ส่วนมากเป็นแดงไทย และแดงกวา ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” ชายคนหนึ่งไปทำไร่แดงบนภูเขาและได้นอนเฝ้าไร่ลิงมาเห็นนึกว่าเป็นคนตายจึงนำไปฝังในหลุมเงิน

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยพาเมียไปทำไร่ปลูกแดง พักทองและข้าวโพดอยู่ที่หัวไร่ปลายนา

4) ข้าวโพด ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวโพดไว้ที่ไร่เพื่อบริโภค และจำหน่าย ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยพาเมียไปทำไร่ปลูกแดง พักทองและข้าวโพดอยู่ที่หัวไร่ปลายนา

5) พักทอง ชาวบ้านนิยมปลูกพักทองไว้ที่ไร่ และสวน นำมาทำเป็นอาหารได้ทั้งอาหารคาวและอาหารหวาน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยพาเมียไปทำไร่ปลูกแดง พักทองและข้าวโพดอยู่ที่หัวไร่ปลายนา

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” เมียของท้าวบักกอกหล่อนเอาทองใส่ฝักทองให้แต่ท้าวบักกอกหล่อนไม่รู้ว่ามีทองอยู่ในนั้นจึงเอาไปขาย เมียมาซื้อฝักที่ตลาดก็พบฝักทองลูกดังกล่าวจึงคิดหาทางซ่อนทองให้สามีต่อไป

6) ปลีกกล้วย ได้จากต้นกล้วยที่ชาวบ้านนิยมปลูกไว้ใช้ประโยชน์หลายอย่าง ชาวบ้านนิยมนำปลีกกล้วยมาทำแกง และรับประทานกับขนมจีน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 189 “เมียกินคน” เมียอยากกินคนจึงหลอกผัวว่าอยากกินปลีกกล้วยอ่อนและขอให้ผัวไปเอาปลีกกล้วยที่บ้านพ่อแม่มาให้กิน

1.6.4.2 ฝักที่หาได้ตามธรรมชาติ ได้แก่ ฝักบัว ยอดยาง และหน่อไม้ ดังนี้

1) ฝักบัว เป็นฝักที่หาได้ง่ายจากแหล่งน้ำ นิยมนำมารับประทานเป็นผักเคียง และทำเป็นอาหารประเภทผัด และแกง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 49 “พระยาหนาม้า” และนิทานเรื่องที่ 50 “พระยาหนาม้า” เชียงเหมี้ยงห่อข้าวไปกินต่อหน้าพระยาโดยนำ “ฝักบัวทั้งเครือมะเขือทั้งหัว” ไปกินด้วย

2) ยอดยาง เป็นฝักที่อยู่ในป่า ต้นยางจะมียอดอ่อนในฤดูฝน รสชาติฝาด นิยมนำมารับประทานเป็นผักเคียงอาหารประเภทลาบ และน้ำพริก ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 51 “เชียงเหมี้ยงกินยอดยาง” เชียงเหมี้ยงอยากเห็นหน้าพระยาจึงห่อข้าวไปกินและเอายอดยางไปด้วย เวลาจะกินยอดยางต้องแหงนหน้าขึ้นและเห็นพระยาเป็นพระยาหนาม้า

3) หน่อไม้ เป็นอาหารที่หาได้จากป่า นิยมนำมาทำแกง หมก และเป็นผักเคียง นอกจากนี้ยังนำมาถนอมอาหารเป็น หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ดอง เก็บไว้รับประทานตลอดปี ปรากฏในนิทานต่อไป

นิทานเรื่องที่ 99 “บักดากเอี้ยว” บักดากเอี้ยวกับเพื่อนไปขโมยไก่เพื่อนำมาแกงใส่หน่อไม้ดอง

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” แม่พาลูกสาวไปหาสับหน่อไม้ในป่าจึงได้พบกับงูเห่าและงูใหญ่กินคน

1.6.5 ผลไม้ ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกกล่าวถึงผลไม้ต่าง ๆ มีทั้งผลไม้ที่หาได้ตามธรรมชาติ และผลไม้ที่ชาวบ้านปลูกไว้ ดังนี้

1.6.5.1 ผลไม้ตามธรรมชาติ เป็นผลไม้ที่หาได้จากป่า และทุ่งนา ได้แก่ พุทรา ลูกหว้า มะเดื่อ และหมากเล็บแมว ดังนี้

1) พุทรา เป็นผลไม้ตามฤดูกาลขึ้นอยู่ทั่วไป มีรสชาติเปรี้ยวอมหวาน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 89 “บั๊กแฮมบหลอนสาว” นิทานเรื่องที่ 90 “บั๊กแฮมบตกรือน” และ นิทานเรื่องที่ 91 “บั๊กสีดังแฮมบ” บั๊กแฮมบไปกินพุทราบนต้น มองลงมาเห็นสาวกำลังนั่งกิน พุทราและถ่ายอุจจาระด้วยจึงแสดงตัว ฝ่ายสาวอายมากจึงบอกว่าจะยอมนอนกับบั๊กแฮมบ โดย นัดให้เข้าไปหาตอนกลางคืน

2) ลูกหว่า เป็นผลไม้ตามฤดูกาล ต้นหว่ามักจะเกิดอยู่ตามทุ่งนา เป็น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลูกหว่าสุกมีสีม่วงรสชาติหวาน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 169 “ท้าวขี้คร้าน” เพื่อนชวนท้าวขี้คร้านไปกินลูกหว่าที่ทุ่งนา ด้วยความขี้เกียจท้าวขี้คร้านจึงนอนอ้าปากรอให้ลูก หว่าหล่นลงมาใส่ปาก

3) มะเดื่อ ขึ้นอยู่ทั่วไปทั้งในป่าและทุ่งนา รับประทานได้ทั้งผลดิบ และผลสุก ผลดิบมีรสฝาดนิยมนำมารับประทานกับเมี่ยงปลาร้า และผลสุกมีรสหวาน ปรากฏใน นิทานเรื่องที่ 168 “คนขี้คร้าน” คนขี้คร้านอยากกินเมี่ยงมะเดื่อจึงเอาพริกกับปลาร้าใส่ปากไว้ แล้วไปนอนอ้าปากรอให้มะเดื่อร่วงลงมาใส่ปาก

4) หมากเล็บแมว เป็นผลไม้ตามป่าละเมาะ ลักษณะผลกลมคล้าย พุทรา มีผลสีเขียว เมื่อแก่จัดเป็นสีดำ เส้นผ่าศูนย์กลาง 0.2 — 0.5 เซนติเมตร รสชาติหวานอม เปรี้ยว ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 83 “เซียงเหมี้ยงกับเสือ” เซียงเหมี้ยงกับเสือไปกินหมากเล็บ แมวแข่งกัน เซียงเหมี้ยงหลอกให้เสือรูดหมากเล็บแมวทำให้หนามบาดมือเสือจนแตก

1.6.5.2 ผลไม้ที่ปลูกไว้บริโภค ได้แก่ มะพร้าว และขนุน ดังนี้

1) มะพร้าว ชาวบ้านนิยมปลูกมะพร้าวไว้ทำเป็นอาหาร และรับ ประทานผลอ่อน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 48 “ความลับของพระราชา” เซียงเหมี้ยงรอเวลาไปดู หน้าพระยาจึงปลูกมะพร้าวและพืชผักต่าง ๆ จนโตก่อนที่จะเข้าไปในวัง และเปิดเผยความลับ ของพระราชา

2) ขนุน ชาวบ้านปลูกขนุนไว้รับประทาน ผลอ่อนใช้ทำอาหาร ประเภทแกง และต้มรับประทานกับน้ำพริก ผลสุกรับประทานเป็นผลไม้ และทำเป็นของหวาน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 21 “หลวงพ่อบักมี” นิทานเรื่องที่ 22 “หลวงพ่อบักมี” นิทานเรื่องที่ 23 “หลวงพ่อบักมี” และนิทานเรื่องที่ 24 “หลวงพ่อบักมี” กล่าวถึงหลวงพ่อบักมีกินขนุนของชาว บ้านโดยไม่ประมาณจนปวดท้อง

จากนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกทำให้เห็นว่าส่วนมากชาวบ้านจะรับประทานผลไม้พื้นบ้านที่ได้จากธรรมชาติตามฤดูกาล และมีการปลูกไว้บริโภคในครัวเรือน

1.7 การแต่งกาย ในนิทานพื้นบ้านกล่าวถึงการแต่งกายของชาวบ้านไว้ดังนี้

1.7.1 การแต่งกายของผู้ชาย ผู้ชายนิยมนุ่งผ้าขาวม้า ปรากฏในนิทานต่อไปนี้
นิทานเรื่องที่ 90 “บักเหมยตกรเอน” บักเหมยขึ้นไปหาสาวแต่ผ้าขาวม้าหลุดทำให้
บักเหมยเสียหลักตกเอน

นิทานเรื่องที่ 115 “หมากไม้ประหลาด” เสือวิ่งไล่ตาทำให้ตาวิ่งหนีเอาหัวซุกป่าเปิด
ผ้าขาวม้าขึ้นทำให้เสือเข้าใจผิดว่าของลับตาเป็นผลไม้ที่ยังไม่สุก

1.7.2 การแต่งกายของผู้หญิง ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าถุง ปรากฏในนิทานเรื่องที่
115 “หมากไม้ประหลาด” เสือวิ่งไล่ยายทำให้ยายวิ่งหนีเอาหัวซุกป่าเปิดผ้าถุงขึ้นทำให้เสือเข้าใจ
ผิดว่าของลับยายเป็นผลไม้เน่า

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นการแต่งกายของชาวบ้านว่า มีการแต่งกายที่เรียบง่าย คือ
ผู้ชายนุ่งผ้าขาวม้าและผู้หญิงนุ่งผ้าถุง ซึ่งอาจจะเป็นผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมก็ได้ โดยทั่วไปเมื่ออยู่
บ้านและทำงานในครอบครัว ฝ่ายชายจะนุ่งผ้าขาวม้า แต่ถ้าหากต้องไปร่วมงานบุญจะนุ่งผ้า
โสร่ง และผู้หญิงจะนุ่งผ้าไหม ส่วนเสื้อที่ใช้สวมใส่นั้นในนิทานไม่ได้กล่าวถึง แต่จากการ
สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลทำให้ทราบว่า ในอดีตชาวบ้านจะนำฝ้ายไปปั่นแล้วนำมาทอและตัดเย็บ
เป็นเสื้อผ้าสวมใส่ในชีวิตประจำวัน และมีการทอผ้าไหมเพื่อเย็บเป็นผ้าถุง ผ้าขาวม้า และผ้า
โสร่งเพื่อใช้สวมใส่ในโอกาสพิเศษ

จากสภาพความเป็นอยู่ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่า
ชาวบ้านตำบลโนนกกอกนิยมตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำ ทุ่งนา ป่า และภูเขา ซึ่งเหมาะแก่การอยู่
อาศัย เป็นแหล่งประกอบอาชีพ และแหล่งหาอาหาร ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้านใต้ถุนสูงหลังคา
มุงหญ้า มีทั้งห้องนอนแยกและห้องนอนรวม มีนอกชานเพื่อพักผ่อนหรือรับแขก และนอกชาน
สำหรับการซักล้าง และบันไดอย่างง่ายที่สามารถยกได้ ซึ่งเป็นลักษณะของบ้านเรือนในอดีตที่มี
หลงเหลืออยู่น้อย การคมนาคมมีทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ พาหนะที่ใช้มีทั้งพาหนะที่
ปรากฏในอดีตและพาหนะในสังคมปัจจุบัน เครื่องมือเครื่องใช้มีทั้งเครื่องมือทำนา เครื่องมือจับ
ปลา และเครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป ซึ่งส่วนมากสามารถทำขึ้นเองในครัวเรือน ปัจจุบันมีการใช้
เทคโนโลยีเข้ามาแทนเครื่องใช้ในการเกษตร และสภาพทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงทำให้ชาว
บ้านไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการดักและล่าสัตว์ ในส่วนของอาหารพื้นบ้าน ชาวบ้านรับ
ประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก มีการทำอาหารหลากหลายประเภท สัตว์ที่นำมาประกอบ

อาหาร คือ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง และสัตว์น้ำ ซึ่งปัจจุบันสัตว์ป่าบางชนิดได้กลายเป็นสัตว์สงวน สัตว์เศรษฐกิจ และยังคงมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน ผักที่นำมารับประทานมีทั้งผักที่ ชาวบ้านปลูกไว้บริโภค และผักที่หาได้ตามธรรมชาติ ส่วนผลไม้มีทั้งผลไม้ตามธรรมชาติและผลไม้ที่ปลูกในครัวเรือน และการแต่งกายของชาวบ้าน ผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง และ ชาวบ้านจะนุ่งผ้าไหมในโอกาสพิเศษ

2. ด้านครอบครัว

นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านด้านครอบครัว ได้แก่ ลักษณะครอบครัว การเลือกคู่ครอง การสู้อและการแต่งงาน ที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน และความสัมพันธ์ในครอบครัว ดังนี้

2.1 ลักษณะครอบครัว

สุพัตรา สุภาพ (2518 : 23 – 25) ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า หมายถึงกลุ่มบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือโดยการรับเลี้ยงดู มีการก่อตั้งขึ้นเป็นครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อกันในฐานะที่เป็น สามียและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยการรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่เพิ่มก็ได้ ครอบครัวมี 3 ประเภท คือ

1. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก เป็นครอบครัวขนาดเล็ก
2. ครอบครัวขยาย (Extended Family) ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและญาติพี่น้อง อาจอยู่ภายใต้หลังคาเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน แม้ว่าจะแต่งงานแล้วก็ตาม
3. ครอบครัวรวม (Polygamous Family) ประกอบด้วยสามีหนึ่งคนกับภรรยาหลายคน

ลักษณะครอบครัวที่พบในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกมีทั้งครอบครัวขยาย ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวรวม ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

2.1.1 ครอบครัวขยาย เป็นลักษณะครอบครัวที่พบมากที่สุด ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” และนิทานเรื่องที่ 102 “พ่อเฒ่าหาบใบตอง” พ่อตากับลูกเขยชวนกันไปหาบใบตอง พ่อตาเสียรู้ลูกเขยเพราะต้องหาบกะทอใบตองและลูกเขยจนถึงบ้าน

นิทานเรื่องที่ 103 “พ่อเฒ่าเป็นหมา” พ่อตากับลูกเขยไปหาเต่ากับตะกวดด้วยกัน ลูกเขยวางแผนเอาเต่ากับตะกวดซ่อนไว้ในโพรงไม้และอาสาเป็นหมาเฒ่า ทำให้พ่อตาอยากลองเป็นหมาบ้าง จึงเสียรู้ลูกเขย

นิทานเรื่องที่ 104 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” ลูกเขยกับพ่อตาออกไปหาปลาด้วยกัน ลูกเขยวางแผนเอาปลาไปซ่อนไว้ในน้ำ แล้วอาสาเป็นแห พ่อตาเห็นลูกเขยได้ปลามากจึงอาสาเป็นแหบ้าง ทำให้เสียรู้ลูกเขย

นิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” ลูกเขยกับพ่อตาไปเก็บฝ้ายด้วยกัน พ่อตาหาบลูกเขยกลับบ้าน

นิทานเรื่องที่ 106 “ลูกเขยกินจุ” ลูกเขยเป็นคนกินจุ ตอนกลางคืนได้ย่องเข้าไปกินอาหารในครัวทำให้หัวติดอยู่ในหม้อ พ่อเห็นแสงสะท้อนจากหัวพ่อตาก็เข้าใจว่าเป็นก้อนหิน ลูกเขยจึงเอาหัวกระแทกหัวพ่อตา

นิทานเรื่องที่ 108 “แม่เฒ่ากับลูกเขย” และนิทานเรื่องที่ 109 “ลูกเขยมักแม่เฒ่า” ลูกเขยวางแผนนอนกับแม่ยาย โดยการเอาควายไปซ่อนไว้ที่ทุ่งนาแล้วแกล้งบนฝันว่าถ้าพบควายแล้วจะนอนกับแม่ยาย

นิทานเรื่องที่ 110 “กำไลทอง” พ่อตาบอกให้ลูกเขยเข้าหาสาวสวมกำไลทอง แต่ปรากฏว่าคนที่สวมกำไลทองคือแม่ยาย ลูกเขยจึงนอนกับแม่ยาย ทำให้พ่อตาโกรธมาก

นิทานเรื่องที่ 111 “ฝากไปเยี่ยว” พี่เขยกับน้องเมียไปทำนาด้วยกัน พี่เขยปวดเยี่ยวแต่มีความเชื่อเรื่องผีนาเกรงว่าผีนาจะโกรธ จึงฝากน้องเมียไปเยี่ยวที่บ้าน

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยจู” แม่และลูกสาวสองครอบครัวพามาอยู่ที่บ้าน และให้นอนกับลูกสาว ลูกเขยของครอบครัวแรกเป็นทวดตาแปลงมา แต่ลูกเขยของครอบครัวที่สองเป็นจูจริงๆ

นิทานเรื่องที่ 139 “คนคำคำ” มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายเพราะมีลูกเขยเข้ามาอยู่ในครอบครัวด้วย

จากลักษณะครอบครัวขยายที่ปรากฏในนิทานจะพบว่าในสังคมตำบลโนนกกมีการแต่งงานเข้าบ้าน และมักมีเรื่องล้อเลียนคนในครอบครัว โดยให้พ่อตาเสียเปรียบลูกเขย และมีการผิดประเพณีระหว่างลูกเขยกับแม่ยาย และพี่เขยกับน้องเมีย ทำให้เห็นว่านิทานพื้นบ้านเป็นทางออกของคนในสังคม เนื่องจากในชีวิตจริงการที่ลูกเขยเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายหญิงจะเป็นกำลังสำคัญในการทำมาหากิน มีพ่อตาและแม่ยายคอยให้คำแนะนำ ลูกเขยจะเชื่อฟังและเคารพพ่อตาแม่ยายเสมือนพ่อแม่ของตน การล้อเลียนดังกล่าวจึงเป็นการล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานซึ่งคนในสังคมไม่ถือสา

2.1.2 ครอบครัวเดี่ยว ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 107 “ออรถใหม่” สามีพาภรรยาไปซื้ออรถใหม่ แต่สามีขับรถไม่เป็นทำให้ภรรยารำคาญ

นิทานเรื่องที่ 122 “นางสิบสอง” พ่อแม่พาลูกสิบสองคนไปปล่อยในป่า

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยกับเมียไปทำไร่บนภูเขา

นิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” ครอบครัวประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูกสองคน พ่อเป็นผีโพงกินลูก

นิทานเรื่องที่ 189 “เมียกินคน” กล่าวถึงสามีที่มีภรรยาเป็นผีเป้า จึงหาทางกำจัดผี

2.1.3 ครอบครัวรวม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” สมาชิก

ในครอบครัวประกอบด้วย สามี เมียหลวง และเมียน้อย

จากนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก ครอบครัวขยายเป็นลักษณะครอบครัวที่พบมากที่สุด ทำให้เห็นว่าสังคมอีสานมีการแต่งเขยเข้าบ้าน เพื่อเป็นแรงงานในการทำนา ทำไร่ คู่แต่งงานจะอาศัยอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง จนกว่าจะมีทุนตั้งตัว มีลูก หรือมีความพร้อม จึงจะแยกเรือนไป เป็นที่น่าสังเกตว่า ในระยะที่แต่งงานใหม่ คู่แต่งงานต้องปรับตัวเข้าหากัน หากมีผู้ใหญ่คอยดูแลใกล้ชิด จะได้คอยแนะนำและเตือนสติทั้งสองฝ่าย แสดงให้เห็นความเกื้อกูลกันของคนในครอบครัว

2.2 การเลือกคู่ครอง ในการเลือกคู่ครองผู้ใหญ่มักจะเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้พบปะและเรียนรู้นิสัยใจคอกันได้ โดยชายหนุ่มสามารถไปพูดคุยกับสาวที่ตนชอบที่บ้านฝ่ายหญิง แต่ก็ต้องอยู่ในสายตาผู้ใหญ่ เรียกว่า “การเล่นสาว” สำหรับการตกลงปลงใจที่จะแต่งงานและสร้างครอบครัวนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ก่อน คุณสมบัติที่นำมาเป็นเกณฑ์ในการเลือกคู่ครองที่สำคัญ ได้แก่ ความขยัน ความสามารถ และรูปร่างหน้าตา

ในครอบครัวพ่อแม่มักจะปลุกฝังค่านิยมในการเลือกคู่ครองให้แก่ลูกสาวเสมอว่า ให้เลือกคนขยันมาเป็นสามี เพราะคนขยันทำงานจะสามารถหาเลี้ยงครอบครัวให้อยู่ดีมีความสุขได้ ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 85 “บักบอดตาใส” นิทานเรื่องที่ 86 “บักหมบมือชา” นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” และนิทานเรื่องที่ 88 “คนมือชา” พ่อแม่สอนลูกให้เลือกคนมือชามาเป็นสามีเพราะคนมือชาเป็นคนขยันทำมาหากิน

คุณสมบัติที่สำคัญในการเลือกคู่ครองอีกประการหนึ่งก็คือความสามารถ โดยทั่วไปสังคมจะยกย่องคนที่เก่งและฉลาด เมื่อมีการเลือกคู่ครองจึงมีการนำคุณสมบัตินี้มาเป็นเกณฑ์ในการเลือกด้วย ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” กล่าวถึงท้าวกำพร้าวสามารถชุบชีวิตลูกสาวพระยาได้ พระยาจึงยกลูกสาวให้และให้ครองเมือง

นอกจากนี้ยังมีการพิจารณารูปร่างหน้าตาที่ทำให้พึงพอใจ ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” ยายคนหนึ่งเห็นเพื่อนมีลูกเขยรูปร่างงามก็อยากได้เช่นนั้นบ้าง นางจึงไปตามเพื่อนว่า ได้ลูกเขยมาอย่างไร เมื่อทราบคำตอบแล้วนางก็พาลูกสาวไปหาลูกเขยอย่างที่คุณทำบ้าง แต่โชคร้ายที่งูใหญ่ที่นางเอามาอนกับลูกสาวเป็นงูจริง และกินลูกสาวของนาง

แต่อย่างไรก็ตาม รูปร่างหน้าตาก็ไม่สำคัญเท่าจิตใจ ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 138 “หูดสามเปา” ความดีของหูดสามเปาทำให้เมียใจอ่อน และมองเห็นความดีของเขา แสดงให้เห็นว่า ความดีงามของคนเป็นสิ่งที่ทดแทนรูปสมบัติได้

จากแนวคิดเรื่องการเลือกคู่ครองดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า คุณสมบัติที่ใช้ในการเลือกคู่ครอง ได้แก่ ความขยันขันแข็งในการทำมาหากิน ความสามารถ ความดี และรูปร่างหน้าตา

2.3 การสว่ขอและการแต่งงาน เมื่อหนุ่มสาวตกลงปลงใจที่จะสร้างครอบครัวด้วยกันแล้ว ก่อนที่จะมีการสว่ขอและการแต่งงานจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ก่อน ดังปรากฏในนิทานเรื่องที่ 160 “เขียงนาค้าวต่าง” เขียงนาชอบสาวจึงตกลงใจจะแต่งงานกัน เมื่อตกลงว่าจะแต่งงานกันเรียบร้อยแล้ว เขียงนาได้ลาสาวไปค้าวัวต่างถิ่นเพื่อเก็บเงินมาแต่งงาน

2.4 ที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน คู่แต่งงานจะอาศัยอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง จนกว่าจะมีทุนตั้งตัว มีลูก หรือมีความพร้อม จึงจะแยกเรือนไป ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกแสดงให้เห็นว่ามีทั้งการอาศัยร่วมกับญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง และการแยกเรือน ดังนี้

2.4.1 อาศัยร่วมกับญาติพี่น้องของฝ่ายหญิง ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 86 “บักแฮมบมือชา” บักแฮมบไปทุ่งนากับเมียและน้องเมีย

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อตากับลูกเขย” พ่อตากับลูกเขยชวนกันไปหาบใบตอง เมื่อกลับมาถึงบ้านพ่อตาเห็นลูกเขยลุกออกจากกะทอใบตองจึงแค้นใจมาก

นิทานเรื่องที่ 111 “ฝากไปเยี่ยว” พี่เขยกับน้องเมียไปทำนาด้วยกัน พี่เขยปวดท้องจึงฝากน้องเมียมาฉี่ที่บ้าน ทำให้แม่กับพี่สาวพูดไม่ออก

นิทานเรื่องที่ 122 “คนค้าคำ” แม่ยายห่อทองคำให้ลูกเขยไปค้าขายต่างถิ่น

2.4.2 แยกเรือน ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี” อ้ายน้อยหาหนีพาเมียไปทำไร่อยู่ที่หัวไร่ปลายนา

นิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” พ่อวางแผนกินลูกโดยบอกว่าจะพาไปเยี่ยมปู่กับย่า

2.5 ความสัมพันธ์ในครอบครัว นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกแสดงให้เห็นว่าคนในครอบครัวมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเกษตรกรรม พ่อแม่มีเวลาอยู่ใกล้ชิดลูก คอยอบรมสั่งสอน ความผูกพันในครอบครัวจึงแน่นแฟ้นถึงแม้ว่าลูกจะต้องจากไปอยู่ที่อื่นหรือทำงานที่อื่นก็ตาม ความสัมพันธ์ที่ดีที่ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่อง 87 “ลูกเขยมือชา” แม่สอนลูกสาวให้เลือกสามีมือสาก เพราะเป็นคนขยัน

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” ท้าวกำพราเลี้ยงน้องจนโต และเมื่อได้ครองเมืองก็พาน้องไปอยู่ในเมืองด้วย

นิทานเรื่อง 155 “งูจงอางกับงูเห่า” เณรน้อยบวชใหม่คิดถึงบ้าน จึงกลับไปเยี่ยมพ่อแม่

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ลูกชายกลับมาจากหาเงินต่างถิ่นมาเห็นพ่อแม่พี่น้องลำบากจึงพาไปอยู่ด้วย

นิทานเรื่อง 183 “รู้ภาษาสัตว์” พ่อแม่อยากให้ลูกเรียนหนังสือจนจบแล้วกลับมาทำนาไม่ว่าลูกจะเรียนอะไรพ่อแม่ก็ยินดีและพร้อมที่จะส่งเสริม

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความรักความผูกพันของคนในครอบครัวได้เป็นอย่างดี พ่อแม่มีเวลาดูแล อบรมสั่งสอนลูก และคนในครอบครัวคอยห่วงใยกันเสมอ

แม้ว่าความรักความผูกพันในครอบครัวจะมีมากเพียงใดแต่ปัญหาบางอย่างก็ทำให้พ่อแม่ทอดทิ้งลูกได้ เช่นนิทานเรื่องที่ 117, 118, 119 และ 120 “นางสิบสอง” พ่อแม่อดอยากจนมากจึงเอาลูกไปทิ้งในป่า เมื่อมีอาหารอุดมสมบูรณ์ก็คิดถึงลูกจึงกลับไปรับมาอยู่บ้านแต่ลูกมาไม่ได้เพราะลูกกลายเป็นลิงแล้วทำให้พ่อแม่ร้องไห้เสียใจมาก จะเห็นได้ว่าพ่อแม่ทิ้งลูกเพราะความจำเป็น

บางครั้งก็มีความขัดแย้งในครอบครัว เช่น ในนิทานเรื่องที่ 123 “กำพราผีน้อย” พระยาไม่ชอบลูกเขยจึงไล่ลูกเขยและลูกสาวของตนไปอยู่หัวไร่ปลายนา เพราะลูกเขยเป็นคนจน ต่อมาภายหลังลูกเขยมีทรัพย์สินสมบัติมาก พระยาาก็ให้กลับมาอยู่ด้วยกันเหมือนเดิม

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” พ่อแม่พยายามกำจัดลูกเพราะลูกกินจุมาก และนิทานเรื่องที่ 144 “ท้าวกาตา” พ่อแม่เห็นลูกหน้าตาอัปลักษณ์จึงเอาลูกไปทิ้ง แสดงให้เห็นว่าบางครั้งความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ไม่ราบรื่นไปทั้งหมดเพราะในสังคมมีความหลากหลายด้านความคิดและการกระทำของบุคคล

จากลักษณะความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์ที่ดี พ่อแม่คอยดูแลอบรมสั่งสอนลูก และคนในครอบครัวรักและห่วงใยกัน และความขัดแย้งเนื่องจากปัญหาความยากจนและรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ ซึ่งส่วนมากจะสอดคล้องกับลักษณะสังคมตำบลโนนกกอกที่คนในครอบครัวมีความ

สัมพันธ์อันดี ส่วนปัญหาความยากจนกับรูปร่างหน้าไม่ใช่สาเหตุสำคัญของความขัดแย้งหรือการทอดทิ้งกันของคนในครอบครัว

นิทานพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นลักษณะครอบครัวของชาวบ้านตำบลโนนกกอกว่า ส่วนมากเป็นครอบครัวขยาย รองลงมาคือครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวรวม ตามลำดับ เนื่องจากสังคมอีสานมีการแต่งงานเข้าบ้าน การเลือกคู่ครองจะพิจารณาจากความขยัน ความสามารถ ความดี และรูปร่างหน้าตา หนุ่มสาวชาวบ้านมีอิสระในการคบหากัน แต่เมื่อจะแต่งงานกันจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ก่อน เมื่อแต่งงานแล้วคู่แต่งงานจะอาศัยอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง จนกว่าจะมีความพร้อมในการแยกเรือน และความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีทั้งความสัมพันธ์อันดีและความขัดแย้ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในสังคมตำบลโนนกกอกในปัจจุบัน

3. ด้านการประกอบอาชีพ

อาชีพของชาวบ้านที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก แบ่งเป็น อาชีพเกษตรกรรม อาชีพรับราชการ และอาชีพอื่นๆ ดังนี้

3.1 อาชีพเกษตรกรรม นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านทำการเกษตรแบบพึ่งพาธรรมชาติและดำรงชีวิตด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง อาชีพเกษตรกรรมที่พบในนิทานพื้นบ้าน ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และประมง

3.1.1 อาชีพทำนา ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 44 “เชียงเหมี้ยงตมตด” พวกคนที่แกล้งเชียงเหมี้ยงตดใส่กระบอกเพื่อนำไปให้เชียงเหมี้ยงตม เชียงเหมี้ยงหลอกถามจึงรู้กล จึงให้พวกที่นำตมมาลองตมกลืนว่ายังเหม็นอยู่หรือไม่ แล้วเปิดเผยความจริงว่าตนคือเชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 78 “เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย” เชียงเหมี้ยงไปที่นาของชาวบ้านและหลอกกินน้องควายได้สำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 109 “ฝากไปเยี่ยว” พี่เขยกับน้องเมียไปทำนาด้วยกัน พี่เขยปวดท้องจึงฝากน้องเมียไปเยี่ยวที่บ้าน

นิทานเรื่องที่ 130 “ท้าวหัวข่อหล่อ” พ่อพาท้าวหัวข่อหล่อไปทุ่งนา ระหว่างที่พ่อกำลังไถนามีเทวดาลงมาถามคำถามให้ปวดหัวท้าวหัวข่อหล่อจึงแก้แค้นแทนพ่อ

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิงดงอ” ญาติวางแผนกำจัดท้าวจิงดงอโดยให้ไปทำนา 15 ไร่ให้เสร็จภายใน 1 วัน พี่พ่อแม่เห็นลูกลำบากจึงมาช่วยโดยได้ให้ช้างเผือกอมน้ำมาพ่นและเสกข้าวให้จนเต็มทุ่งนา

นิทานเรื่องที่ 152 “หมากับหมู” พระยาให้หมากับหมาไปปั้นดินทำคันทนา

นิทานเรื่องที่ 162 “แม่โพสพ” ชาวนาสอนลูกหลานเสมอว่าอย่าดักข้าววันอาทิตย์ เพราะเป็นวันเกิดของแม่โพสพผู้มีบุญคุณต่อมนุษย์ ร่างกายของท่านกลายเป็นข้าวให้เรากิน

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกกล่อน” พระอินทร์ส่งท้าวบักกอกกล่อนมาเกิดที่โลกมนุษย์ ท้าวบักกอกกล่อนเลือกเกิดบนกองฟางเพราะคิดว่าเป็นปราสาทราชวัง พอลงมาเกิดจึงต้องเป็นชาวนา

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ” พ่อแม่อยากให้ลูกเรียนหนังสือจนจบจะได้กลับมาทำนาที่บ้าน

3.1.2 อาชีพทำไร่ ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 107 “ออรถใหม่” สามีขายข้าวขายปอได้เงินจำนวนมากจึงพากรรยาไปซื้อออรถใหม่

นิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” พ่อตากับลูกเขยไปเก็บฝ้ายที่ไร่บนภูเขา

นิทานเรื่องที่ 115 “หมากไม้ประหลาด” ตากับยายไปทำไร่บนภูเขา

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” ชายคนหนึ่งไปถางป่าทำไร่ พอถึงหน้าแดงติดลูกก็ไปนอนเฝ้าไร่แดง

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” อ้ายน้อยพาเมียไปทำไร่อยู่หัวไร่ปลายนา ปลุกข้าวโพด แดง และฟักทอง

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมักจะไปทำไร่บนภูเขา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไร่ภู” มีการปลูกพืชไร่ต่างๆ เช่น ปอ มันสำปะหลัง ข้าวโพด แดง ฟักทอง และฝ้าย เป็นต้น ผลผลิตที่ได้จะนำไปขายและนำมาบริโภคในครัวเรือน อาชีพทำไร่สามารถทำควบคู่ไปกับอาชีพทำนา เพราะชาวบ้านบางคนมีทั้งนาและไร่จึงใช้เวลาว่างจากการทำนาไปทำไร่เพื่อให้มีรายได้หมุนเวียนในแต่ละปี

3.1.3 อาชีพประมง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ชาวประมงทอดแหได้ชายแก่ผู้หนีความตายทำให้ตาปะขาวมาเห็นและเอาตัวชายแก่ไป

3.2 อาชีพรับราชการ ได้แก่ อาชีพทหาร นางสนม พยาบาล ตำรวจ และนักการเมือง ดังนี้

3.2.1 อาชีพทหารและนางสนม ปรากฏในนิทานมุขตลกคนเจ้าปัญญา ได้แก่ บรรดาทหารและนางสนมของพระยา

3.2.2 อาชีพพยาบาล ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 37 “หลวงพ่อเว้าไทย” หลวงพ่อพูดภาษาไทยกลางกับนางพยาบาล บอกว่าเธอน้อยตลกจัง

3.2.3 อาชีพตำรวจ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 169 “ท้าวขี้คร้าน” ท้าวขี้คร้านเหยียบเด็กตายตำรวจจึงจับและปรับเป็นเงินหนึ่งบาท

3.2.4 อาชีพนักการเมือง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ชายผู้รู้ภาษาสัตว์พานักการเมืองไปหาเสียงในหมู่บ้านต่างๆ

3.3 อาชีพอื่นๆ ได้แก่ หมอพื้นบ้าน ค้าขาย รับจ้าง หาของป่า/ล่าสัตว์ และขอทาน ดังนี้

3.3.1 อาชีพหมอพื้นบ้าน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” ท้าวกำพราเป็นหมอยาสมุนไพรเพราะมีเปลือกไม้ชุบชีวิต นำมาเคี้ยวแล้วพ่นใส่คนที่ตายแล้วสามารถทำให้ลูกสาวพระยาฟื้นขึ้นมาได้

3.3.2 อาชีพค้าขาย ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 68 “ประหารเชียงเหมี้ยง” เชียงเหมี้ยงถูกขังและร้องว่าไม่อยากเป็นพระยา ก็ปล้นเรือสินค้าผ่านมาเห็นจึงอาสาเป็นพระยาแทน ทำให้มีผู้รับเคราะห์แทนเชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 139 “คนค้าคำ” แม่ยายห่อทองคำให้ลูกชายไปค้าขาย

นิทานเรื่องที่ 187 “เชียงนาค้าวต่าง” เชียงนาคาสาวคนรักไปค้าวัวต่างถิ่นเพื่อเก็บเงินมาแต่งงาน

3.3.3 อาชีพรับจ้าง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 110 “กำไลทอง” ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นมารับจ้างดำนาจึงต้องนอนค้างที่บ้านเจ้าของนา

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ลูกชายของชายแก่กลับจากหาเงิน คำว่าหาเงินในเรื่องนี้หมายถึงไปรับจ้างต่างถิ่น

3.3.4 อาชีพหาของป่า/ล่าสัตว์ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” สามีพาเมียหลวงกับเมียน้อยไปหาของป่า

นิทานเรื่องที่ 175 “นายพรานขี้ขลาด” นายพรานพาลูกน้องไปล่าหมีป่า

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” คนมีกับคนจนไปหาเต่ากับตะกวดมาเลี้ยง การเลี้ยงเต่าและตะกวดนอกจากจะเลี้ยงไว้เป็นอาหารแล้วยังสามารถนำไปขายได้อีกด้วย

นิทานเรื่องที่ 190 “ผีโป่ง” นายพรานออกไปล่าสัตว์จึงทำห้างอยู่บนต้นไม้ ผีโป่งมาเห็นจึงปลอมตัวเป็นเพื่อนไปขอบวชจากนายพราน

3.3.5 อาชีพขอทาน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้า” ท้าวกำพร้าพาน้องออกเดินทางไปขอทานจนได้พบยาวิเศษและนำไปรักษาลูกสาวพระยา

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” ท้าวบักกอกหล่อนยากจนมากจึงต้องเร่ร่อนขอทานไปเรื่อย ๆ

จากอาชีพของชาวบ้านที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถกล่าวได้ว่า อาชีพหลักของชาวบ้านคืออาชีพเกษตรกรรม มีการทำไร่ทำนา ช่วงที่ว่างจากการทำงานของตน อาจไปรับจ้าง ค้าขาย หรือหาของป่า มีการค้าขายทั้งภายในและภายนอกชุมชน และนอกจากนี้ อาชีพที่ปรากฏในนิทานยังสามารถแบ่งออกเป็นอาชีพดั้งเดิม อาชีพที่มาจากการศึกษาในสังคมปัจจุบัน และอาชีพอื่นๆ อาชีพดั้งเดิมของชาวบ้าน ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพหมอพื้นบ้าน อาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้าง และอาชีพหาของป่าล่าสัตว์ อาชีพที่มาจากการศึกษาในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ อาชีพพยาบาล อาชีพตำรวจ และอาชีพพนักงานเมือง ส่วนอาชีพอื่นๆ ได้แก่ อาชีพทหาร นางสนม และอาชีพขอทาน

4. ด้านประเพณี

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 508)

แปลก สนธิรักษ์ (2504 : 228) กล่าวถึงประเพณีว่า หมายถึงวิธีปฏิบัติสืบกันมา มีเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้าง คงไว้บ้าง ประเพณีแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติไม่ว่าชาติใดภาษาใดต้องมีประเพณีประจำชาติของตน ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. จารีตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่าใครฝ่าฝืนงดเว้นไม่ทำตามถือว่าผิด
2. ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมตั้งขึ้นเพื่อเป็นระเบียบแบบแผนไว้แล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา

3. ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่ไม่ได้วางระเบียบแบบแผน เมื่อเห็นว่าดีแล้วก็ปฏิบัติสืบต่อกันมา ใครจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติไม่ถือว่าผิดศีลธรรม

กึ่งแก้ว อรรถาการ (2520 : 64) กล่าวถึงประเพณี สรุปได้ว่าประเพณีหมายถึงความประพฤติสืบต่อกันมาเป็นที่ยอมรับของสังคมส่วนรวม เช่น การเกิด การตาย การแต่งงาน การบวช และการแต่งกาย เป็นต้น ที่มาของประเพณีต่างๆ ของไทย มีดังนี้

1. ประเพณีเกิดจากความเชื่อ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด และประเพณีเกี่ยวกับการตาย เป็นต้น
2. ประเพณีเกิดจากความศรัทธาในศาสนา เช่น ประเพณีทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา และการบวช เป็นต้น
3. ประเพณีจากการเลียนแบบบรรพบุรุษ ตามความเชื่อที่ว่าเดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด จะเห็นได้จากการประกอบพิธีต่างๆ บางอย่างทำไปโดยไม่มีเหตุผล
4. ประเพณีเกิดจากจิตใจอันสูงสุด เช่น ประเพณีไหว้ครู ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นต้น
5. ประเพณีเกิดจากความนิยมในสังคม สิ่งใดก็ตามที่คนนิยมปฏิบัติตามกันต่อมา อาจกลายเป็นประเพณีได้

จากความหมายและลักษณะของประเพณีดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ประเพณีหมายถึงสิ่งที่คนในสังคมยอมรับถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน และแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคม

ประเพณีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเพณีการทำบุญ และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ดังนี้

4.1 ประเพณีการทำบุญ เกิดจากความศรัทธาในศาสนาเชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะเกิดสิริมงคล ประเพณีการทำบุญที่พบในนิทาน ได้แก่ การทำบุญบ้าน บุญผะเวส บุญกฐิน และการทอดบั้งสุก

4.1.1 การทำบุญบ้าน ชาวบ้านทำบุญบ้านโดยการเลี้ยงเพลพระเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 34 “หลวงพ่อบัณฑิต” ชาวบ้านนิมนต์หลวงพ่อกับเณรน้อยไปฉันเพลที่บ้าน นิทานเรื่องที่ 13 “หลวงพ่อบัณฑิต” ชาวบ้านนิมนต์หลวงพ่อกับเณรน้อยไปฉันเพลที่บ้าน มีการจัดสำหรับอาหารคาวหวานมาถวาย และนิทานเรื่องที่ 27 “หลวงปู่หวงคาย” ชาวบ้านนิมนต์หลวงพ่อกับเณรน้อยไปเทศน์ ชาวบ้านนำของมาทำบุญจำนวนมากมีทั้งมะละกอ กล้วย พักทอง แตง และเกลือ

4.1.2 บุญผะเวส หรือบุญเดือนสี่ในฮีตสิบสอง เป็นโอกาสที่ชาวอีสานเก็บดอกไม้บูชาพระตากแห้งไว้จนวันบุญผะเวส หรือเทศน์มหาชาติ (อุดม บัวศรี. 2540 : 5) เพื่อรำลึกถึงพระเวสสันดรซึ่งเป็นชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า มีสาระสำคัญคือการ

บริจาคครั้งยิ่งใหญ่เป็นยอดของท่าน ชาวบ้านจะทำบุญพะเวสโดยนำของต่าง ๆ มาทำบุญร่วมกันเป็นจำนวนมาก และมีการตั้งคาย³ เทศน์มหาชาติ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อกมคาย” กล่าวถึงหลวงพ่อกมคายกับเณรน้อยไปเทศน์ในบุญพะเวส ชาวบ้านนำเกลือมาทำบุญเป็นจำนวนมากหลวงพ่อกมคายจึงให้เณรน้อยหาบเกลือกลับบ้าน

4.1.3 บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง เป็นโอกาสที่คนอีสานได้ทำบุญที่มีอันสงฆ์มากที่สุดบุญหนึ่ง ชาวบ้านมักจะตั้งกองกฐินในช่วงเดือนสิบสองเพื่อนำไปบริจาคบารุงวัดต่าง ๆ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 30 “หลวงพ่อกมคาย” ชาวบ้านจะทำบุญกฐิน หลวงพ่อยกยักได้คายมากจึงบอกเณรน้อยให้ปลุกแต่เช้ามืด เณรน้อยจึงแกล้งหลวงพ่อกมคายให้เข้าไปหมู่บ้านในตอนดึก

4.1.4 การทอดบังสุกุล เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยการนำของไปบริจาค เช่น สบง จีวร และของใช้ที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์ มีการกล่าวคำถวายบังสุกุลและกรวดน้ำ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 41 “หลวงพ่อกมคาย” ชาวบ้านทอดบังสุกุลจึงมานิมนต์หลวงพ่อกมคายไปเทศน์ ชาวบ้านจัดบังสุกุลถวายหลวงพ่อกมคายไม่เหมือนกันทำให้หลวงพ่อกมคายโกรธไปมาเพื่อจองตะกร้าบังสุกุลและเทศน์ผิดเพราะความโลภ

4.2 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่พบในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก มี 2 ประเพณี คือ การสู่ขอและการแต่งงาน และงานศพ ดังนี้

4.2.1 การสู่ขอและการแต่งงาน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 207 “นกแดดแต่กับนกตูดปูด” กล่าวถึงนกตูดปูดไปขอแต่งงานกับนกแดดแต่ เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้วได้หมาเรือสำเภาเอาสินสอดไป เมื่อถึงกลางทางเรือล่มทำให้เครื่องทองของหมั้นจมลงไปในมหาสมุทรทุกคนจึงพากันเอาตัวรอด นกแดดแต่ผ่านมาเห็นจึงไม่ยอมแต่งงานกับนกตูดปูด

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านนิยมแต่งงานตามประเพณี ต้องมีการสู่ขอโดยให้ผู้ใหญ่มาคุยตกลงกันก่อน เมื่อฝ่ายหญิงตกลงแล้ว ฝ่ายชายก็จะหาสินสอดทองหมั้นตามที่ฝ่ายหญิงกำหนด พ่อแต่งงานฝ่ายชายจะย้ายมาอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิง

4.2.2 งานศพ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 2 “หลวงพ่อกมคาย” มีคนตายในหมู่บ้านจะมีการตั้งเมืองคุณ (ปราสาทผึ้ง) ในตอนเย็น หลวงพ่อกมคายเข้าไปทำพิธีกรรมให้บังเอิญเห็นขนุนของชาวบ้านหลวงพ่อกมคายแอบไปกินขนุนอยู่ในห้องคนเดียว

³ คาย หมายถึง ค่ายกครุ, ค่าธรรมเนียม และ/หรือค่าตอบแทน

นิทานเรื่องที่ 15 “หลวงพ่อดวงกาย” มีคนตายในหมู่บ้าน หลวงพ่อดวงกายได้ตายจึงสั่งให้เณรน้อยปลูกแต่เช้า หลวงพ่อถูกเณรน้อยแกล้งให้ไปทำงานในตอนดึก

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นประเพณีการจัดงานศพ หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า “วันเือนดี” ว่างานศพจะมีการนิมนต์พระไปสวดแล้วแต่งกายเป็นปัจจัยถวายพระที่มาสวดศพ โดยปกติเมื่อมีคนตาย เจ้าภาพจะตั้งศพไว้ที่บ้านประมาณ 3 วัน นิมนต์พระมาสวดอภิธรรม จากนั้นจึงนำไปเผาที่นาของผู้ตาย หรือที่ป่าช้า ในระหว่างที่ศพอยู่ที่บ้าน จะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย มีการจัดสำรับ และจุดเทียนเรียกผีมากินข้าว เพราะเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายยังวนเวียนอยู่ ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำกับข้าวเลี้ยงพระและแขกที่มาร่วมงาน จนกระทั่งเผาและทำบุญเสร็จเรียบร้อย

เมื่อถึงเวลาที่ครอบครัวและญาติพี่น้องมีความพร้อมทางการเงิน จะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เรียกว่า “บุญแจกข้าว” มีการตั้งปราสาทผึ้งกับกองบุญที่ชาวบ้านมาร่วมบริจาค เช่น หมอน อาสนะ ข้าวสาร และพริก เป็นต้น และมีมหรสพสมโภชน์ เช่น หมอลำและภาพยนตร์ เป็นต้น

ปราสาทผึ้ง เป็นปราสาทที่สร้างโครงจากไม้ไผ่ มีขนาดสูงประมาณ 60 เซนติเมตร หลังคาบุด้วยกระดาษสีหรือใบตอง มีการแกะสลักกนกกล้วยเพื่อใช้เสียบดอกผึ้ง ซึ่งทำจากขี้ผึ้งหลอมเป็นรูปดอกไม้ ไข่ม้วนเป็นเกสร แล้วนำไปเสียบตามหลังคาและเรือนปราสาท

ชาวบ้านสร้างปราสาทผึ้งเพื่อเป็นที่ใส่เครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ในบุญแจกข้าว อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย พระสงฆ์จะสวดชักบังสุกุลและมาติกาบังสุกุลตามพิธีกรรม ฝ่ายเจ้าภาพนำเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ ส่วนปราสาทผึ้งจะนำไปวางไว้บริเวณบรรจ้อัฐิในธาตุไถ่ร้างวัดตามความเชื่อที่ว่าปราสาทผึ้งเป็นเครื่องบูชาที่ผู้ตายจะนำไปบูชาพระพุทธองค์บนสวรรค์

จากประเพณีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก ทำให้เห็นว่าท้องถิ่นนี้เป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธ มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่น

5. ด้านความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตนว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง (ประสาท อิศรปริดา และคณะ. 2518 : 5)

หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล (2522 : 1) กล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ไว้ว่า ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นต่าง ๆ ธรรมชาติตามมนุษย์ย่อมเกลียดทุกข์และรักสุข ดังนั้นเมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นก็วิ่งวอนขอ

ความช่วยเหลือจากสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ เพื่อพันธักก็แสดงความรื่นเริงรู้คุณต่อสิ่งนั้นด้วยการบูชา

จากความหมายและลักษณะของความเชื่อดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์และมีบทบาทในด้านการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก แบ่งเป็น ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องโชคละตา ความเชื่อเรื่องมนุษย์ ความเชื่อเรื่องกำเนิดมนุษย์ และความเชื่ออื่นๆ ดังนี้

5.1 ความเชื่อทางศาสนา เป็นความเชื่อเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน และเรื่องที่ช่วยขัดเกลาลจิตใจให้คนทำความดี เป็นเครื่องกำหนดความดีและการกระทำของคนในสังคม ความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก แบ่งเป็น ความเชื่อทางศาสนาพุทธ ความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ดังนี้

5.1.1 ความเชื่อทางศาสนาพุทธ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับหลักคำสอนของศาสนาที่สอนให้คนทำดี ละเว้นความชั่ว และทำใจให้บริสุทธิ์ ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องกรรมว่าเป็นผลของการกระทำ และความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย แบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องไตรลักษณ์ ความเชื่อเรื่องบุญบาป ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ และความเชื่อเรื่องเทวดาและนางฟ้า ดังนี้

5.1.1.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่ามนุษย์ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมี้ยง” เชียงเหมี้ยงขำน้อง น้องไปเกิดใหม่ตามมาแก้แค้น เนื่องจากเชียงเหมี้ยงหลอกยืมเงินเศรษฐีแล้วไม่ยอมคืนให้จึงถูกน้องย้อนอุบายทำให้เชียงเหมี้ยงยอมจำนน

นิทานเรื่องที่ 132 “พระยาภินยาพิษ” พระยาวางยาพิษเชียงเหมี้ยง ก่อนสิ้นใจตาย เชียงเหมี้ยงวางแผนไว้ทำให้พระยาพิษยาพิษแล้วตายตามไปด้วย

นิทานเรื่องที่ 179 “กรรมสนองกรรม” แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปที่ทำนั้นหากไม่ตกอยู่กับตัวเองก็จะบังเกิดแก่บุคคลใกล้ชิดดังที่เมียของผู้ชายคนที่ชอบกินลิง คลอดลูกออกมาเป็นลิงและตายไปตามอายุขัย

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” คนรวยแกล้งให้คนจนหาบของหนักและไม่ยอมให้กินข้าว เมื่อถูกรัดเพื่อนจึงไม่มีแรงช่วย

นิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” ในขณะที่เพื่อนออกไปทำงานและให้กระต่ายอยู่บ้าน กระต่ายเอาเปรียบเพื่อนโดยการขี้นไส้ม้าให้เพื่อนกินจึงถูกเสือไล่กัด

นิทานเรื่องที่ 205 “ไก่ อึ่ง หมา” อึ่งแก่งเปาะขาไก่ให้ไก่ขันผิดเวลา ไก่จึงขี้นไส้อึ่ง ทำให้อึ่งคิดว่าฝนตกจึงร้องตลอดคืน

นิทานเรื่องที่ 206 “กระต่ายกับหอย” กระต่ายดูถูกหอย หอยจึงวานเพื่อนให้ช่วยเหลือจนสามารถเอาชนะกระต่ายได้ และกระต่ายต้องตายเพราะความลำพองตน

5.1.1.2 ความเชื่อเรื่องไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เชื่อว่าทุกสิ่งในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” เชื่อว่าสังขารเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตายไม่มีใครฝืนธรรมชาติได้ดังเช่นชายแก่ผู้พยายามหนีความตายแต่หนืออย่างไรก็ไม่พ้น

5.1.1.3 ความเชื่อเรื่องบุญบารมี เชื่อว่าบุญบารมีเป็นผลมาจากการสั่งสมคุณงามความดี ทำให้บุคคลรอดพ้นจากอันตราย และพบแต่สิ่งดีในชีวิต ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานประจำถิ่นเรื่อง “ปู่ดั่ง” และ “ปู่ดั่งยาดี” ทั้งปู่ดั่งและยาดีเป็นผู้มีบุญบารมีสูง เปี่ยมด้วยพลังศีลพลังธรรม ทำให้สารอยู่ในป่าท่ามกลางสัตว์ร้ายอย่างปลอดภัย และคอยช่วยเหลือชาวบ้านที่ตกทุกข์ได้ยาก

นิทานเรื่องที่ 209 “นิทานธรรมะ” เชื่อว่าบุญบารมีได้มาจากการสะสม การทำความดีอาจส่งผลในชาตินี้หรือชาติหน้าก็ได้

5.1.1.4 ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ เป็นความเชื่อเรื่องการกลับชาติมาเกิดและระลึกชาติได้ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมียง” เชียงเหมียงฆ่าน้องตาย เมื่อน้องเกิดใหม่จึงกลับมาแก้แค้นเชียงเหมียง

5.1.1.5 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เชื่อเรื่องการแบ่งโลกออกเป็น 3 โลก คือ สวรรค์ โลกมนุษย์ และนรก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 39 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” หลวงพ่อได้ลูกแก้วเข้าใจว่าเป็นแก้ววิเศษ จึงบอกเณรน้อยว่าจะเหาะขึ้นไปอยู่บนสวรรค์

นิทานเรื่องที่ 162 “แม่โพสพ” นางสาวะเทวีเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์เมื่อหมดบุญก็ถูกส่งลงมาทำประโยชน์ให้มนุษย์

นิทานเรื่องที่ 147 “กำเนิดคน” เทวดากับยมบาลปั้นดินแข่งกันเมื่อถึงเวลาเย็นเทวดากลับขึ้นฟ้าและยมบาลกลับลงไปในนรก

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” พระอินทร์ส่งท้าวบักกอกหล่อนลงมาเกิดในโลกมนุษย์โดยให้ท้าวบักกอกเลือกว่าจะเกิดที่ใด ท้าวบักกอกหล่อนมองเห็นกองฟางเข้าใจว่าเป็นปราสาทราชวังจึงเลือกลงมาเกิดบนกองฟาง

5.1.1.6 ความเชื่อเรื่องเทวดาและนางฟ้า เชื่อว่าเทวดาและนางฟ้าอยู่บนสวรรค์และมีรูปร่าง ความเชื่อเรื่องนี้สามารถแบ่งออกเป็นเทวดาที่ให้คุณ เทวดาที่มีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ และเทวดาที่ให้โทษ ดังนี้

1) เทวดาที่ให้คุณ เป็นเทวดาที่คอยช่วยเหลือมนุษย์และสร้างสรรค์สิ่งในโลก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” พระอินทร์เห็นว่าท้าวกำพร้าวมีอายุยืนจึงเอายานนั้นขึ้นไปโปรยให้สมุนไพรกระเจายลงมาเกิดอยู่ทั่วไปเพื่อให้คนมีयरักษาโรค

นิทานเรื่องที่ 148 “ข้าว” เทวดาสงสารแม่หม้ายที่ไม่มีมีดผ่าข้าวกินจึงช่วยทำให้ข้าวเมล็ดเล็กลง

นิทานเรื่องที่ 162 “แม่โพสพ” แม่โพสพเป็นนางฟ้าที่หมดบุญลงมาเกิดเป็นต้นข้าวในเมืองมนุษย์

นิทานเรื่องที่ 166 “แกนปากคม” แกนทำให้สิ่งมีชีวิตเกิดสัมผัสทางเพศ

นิทานเรื่องที่ 147 “กำเนิดคน” เทวดากับยมบาลปั้นดินเป็นรูปคนแข่งกัน ต่อมาพระอินทร์คิดจะสร้างคนจึงเสกรูปที่เทวดากับยมบาลปั้นไว้ให้มีชีวิต

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” พระอินทร์ส่งท้าวบักกอกหล่อนลงมาเกิดและช่วยเอาทองไปแขวนไว้ให้ท้าวบักกอกหล่อน

นิทานเรื่องที่ 170 “ต้นหมาปลายหมา” เทวดาทำให้หมาหลายร่างเป็นในสิ่งมันอยากเป็น

นิทานเรื่องที่ 169 “ท้าวขี้คร้าน” เทวดาแสร้งมิดเหี้ยมบาปให้ท้าวขี้คร้าน

2) เทวดาที่มีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ เป็นเทวดาที่มีความรัก โลก โกรธ หลง เช่นเดียวกับมนุษย์ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” เทวดาชอบผู้หญิงจึงแปลงร่างเป็นงูมาช่วยเก็บมะม่วงให้และได้เป็นลูกเขยของครอบครัวนั้น

นิทานเรื่องที่ 130 “ท้าวหัวข่อหล่อ” เทวดาลงมาแกล้งถามคำถามที่ทำให้พ่อของท้าวบักกอกหล่อนปวดหัว ท้าวบักกอกหล่อนจึงย้อนถามคำถามเช่นเดียวกันทำให้เทวดาโกรธและหนีไป

นิทานเรื่องที่ 143 “ความเป็นมาของคน” พวกเทพพรหมลงมากินเนื้อก้อยสุกดิบทำให้แสงในตัวหมดและกลายเป็นมนุษย์

นิทานเรื่องที่ 173 “ความลับไม่มีในโลก” เทวดาลงมากินแกลบคนเห็นเทวดาจึงร้องใส่โพรงไม้ว่าเทวดากินแกลบ นางไม่ได้ยินดังนั้นก็เล่าให้เทวดาฟัง เทวดาจึงจับคนไปตัดหัว

นิทานเรื่องที่ 208 “กำเนิดมนุษย์” เทวดาลงมากินจ๋อวนดินทำให้หมดแสงกลายเป็นมนุษย์

3) เทวดาที่ให้โทษ เชื่อว่าเทวดาจะลงโทษผู้ที่ทำความผิด ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 160 “กับแก็กับงูเขียว” เทวดาตีตุ๊กแกจนตัวลายเพราะตุ๊กแกขโมยไข่ของงูเขียว

นิทานเรื่องที่ 177 “เมียชั่ว” ภรรยาฆ่าสามีของตนเพราะหลงรักเทวดาที่มาลวงใจ เทวดาเห็นดังนั้นก็ตำว่าเป็นหญิงชั่วและคืนชีวิตให้สามีของนาง

นิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” เทวดาเห็นพ่อกินลูกของตัวเองจึงหลอกให้พ่อฆ่าตัวตาย

5.1.2 ความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ มองไม่เห็นตัว แต่มีอิทธิพลต่อความเชื่อและการกระทำของคนเรา ความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกมีทั้งผีดีและผีร้าย ดังนี้

5.1.2.1 ผีดี เป็นผีที่คอยช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้มนุษย์ มีดังนี้

1) ผีคำพะไม ในนิทานเรื่องที่ 193 “ผีคำพะไม” เป็นผีใจบุญที่คอยดูแลรักษาให้คนหายป่วย นอกจากนี้ ยังมีนายแดงนายดำน เป็นผีที่ชาวจังหวัดชัยภูมิรู้จักกันว่า เป็นนายด่านปกป้องศัตรู คอยคุ้มครองชาวบ้าน

2) ผีบรรพบุรุษ ในนิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิดจ้อ” ผีพ่อแม่ของท้าวจิดจ้อมาคอยช่วยเหลือไม่ให้ลูกตกกระกำลำบาก และนิทานเรื่องที่ 193 “ผีคำพะไม” ผีพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ที่คอยห่วงใยและดูแลลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ผีคำพะไมจะช่วยรักษาให้หายจากโรคภัย

3) ผีนา เป็นผีประจำผืนนาที่ชาวนาต้องให้ความเคารพบางที่เรียกว่า ผีตาแฮก ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 108 “แม่เฒ่ากับลูกเขย” และนิทานเรื่องที่ 109 “ลูกเขยมักแม่เฒ่า” ได้กล่าวถึงลูกเขยบนบานผีนาให้หาควายพบแล้วจะแก้บนโดยการนอนกับแม่ยาย

4) ผีกองกอย ในนิทานเรื่องที่ 121 “ท้าวกำพราได้ดี” นิทานเรื่องที่ 123 “กำพราผีน้อย” นิทานเรื่องที่ 184 “ผีกองกอย” และนิทานเรื่องที่ 186 “ผีกองกอย” ผีกองกอยเป็นผีที่ซื่อสัตย์ เพราะเมื่อคนไม่ถือโทษที่ผีกองกอยหรือผีน้อยมาขโมยสัตว์ที่คนดักไว้ ผีกองกอยได้นำทรัพย์สินเงินทองมาให้เป็นการตอบแทน

5) ผีย่างง่าม ในนิทานเรื่องที่ 122 “กำพราผีน้อย” เป็นผีที่คอยช่วยเหลือคน ไหมอย่างง่ามเป็นเครื่องรางป้องกันอันตรายและเป็นสิ่งนำโชคของท้าวกำพรา

6) ผีหัวแดง ในนิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” เป็นผีที่นำของวิเศษมาให้คน

5.1.2.2 ผีร้าย เป็นผีที่คอยหลอกหลอนและทำร้ายคน มีดังนี้

1) ผีโพง เป็นผีกินคน ในนิทานเรื่องที่ 188 “ผัวกินคน” พ่อเป็นผีโพงโยนลูกใส่กองไฟแล้วกินจนหมด

2) ผีเป่า เป็นผีกินคน ในนิทานเรื่องที่ 189 “เมียกินคน” เมียเป็นผีเป่าหลอกให้ผัวออกจากบ้าน เมื่อผัวไปแล้วเมียจึงจับเด็กมาหันกินกับน้ำจิ้ม

3) ผีโป่ง ผีโป่งเป็นผีป่าที่มาหลอกหลอนและทำร้ายพวกนายพรานหรือคนที่ไปค้างแรมในป่า ในนิทานเรื่องที่ 190 “ผีโป่ง” ผีโป่งปลอมเป็นเพื่อนนายพรานมาขอบุญหรือนายพรานจึงเอาปืนยิงกรอกปากผี

4) ผีป่า ในนิทานเรื่องที่ 191 “ลูกผี” ชาวบ้านไปขอลูกจากต้นไม้ใหญ่ผีป่าได้ยินจึงเข้าสิงท่อนคนทำให้ลูกที่เกิดมากลายเป็นลูกผี

5) ผีสาว ในนิทานเรื่องที่ 187 “เซียงนาค้าวต่าง” เป็นผีของสาวคนรักที่ตามหลอกหลอนเซียงนา

5.1.3 ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องฤาษีและชีปะขาว ซึ่งเป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์ แต่ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกมีการผสมผสานความเชื่อระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาพราหมณ์ แสดงให้เห็นว่าฤาษีและชีปะขาวเป็นผู้ทรงศีลปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 162 “แม่โพสพ” นางสาวเทวีมีกลิ่นกายหอมจนทำให้ฤๅษีตาไฟลืมนามองจนไฟไหม้นางเป็นถ้ำถ่าน ฤๅษีตาไฟสงสารจึงเสกให้นางเป็นต้นข้าวสาลี

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ตาปะขาวเป็นผู้รักษาความถูกต้อง เมื่อเห็นว่าคนถึงที่ตายแม้จะหนีไปซ่อนก็ต้องตามให้พบ

ความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านดังกล่าว มีการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธ ความเชื่อเรื่องผี และความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังมีอยู่ในสังคมปัจจุบัน ถึงแม้ว่าสังคมตำบลโนนกกอกจะเป็นสังคมที่ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธ แต่ความเชื่อที่เกี่ยวกับผีและพราหมณ์ก็มีอยู่ในสังคม ไม่สามารถแยกจากกันได้

จากความเชื่อทางศาสนาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่าชาวบ้านตำบลโนนกกอกมีความเชื่อเรื่องทางศาสนาพุทธว่า กรรมเป็นผลของการกระทำ คนทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สรรพสิ่งในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้ บุญบาปมีได้มาจากการสั่งสมคุณงามความดี มนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อว่านรกสวรรค์มีอยู่จริง และเชื่อว่าเทวดาและนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ มีทั้งเทวดาที่ให้ทุกข์ เทวดาที่มีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์ และเทวดาที่ลงโทษคนทำผิด ส่วนความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่าผีมีทั้งผีดีที่คอยปกป้องคุ้มครองมนุษย์ และผีร้ายที่หลอกหลอนและทำร้ายมนุษย์ และความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ เรื่องฤๅษีและชีปะขาว มีการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาพุทธ โดยฤๅษีที่เป็นนักบวชในศาสนาพราหมณ์มีความประพฤติเช่นเดียวกับพระสงฆ์ในศาสนาพุทธ

5.2 ความเชื่อเรื่องโชคชะตา เชื่อว่าโชคชะตาของมนุษย์ถูกกำหนดไว้แล้ว และอาจใช้วิชาความรู้บางสาขามองให้เห็นโชคชะตาของมนุษย์ได้ ความเชื่อเรื่องนี้ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก แบ่งเป็น ความเชื่อเรื่องโชควาสนา ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ และความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย ดังนี้

5.2.1 ความเชื่อเรื่องโชควาสนา เชื่อว่าคนเราเกิดมามีโชควาสนาต่างกัน ไม่สามารถแข่งขันกันได้ ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” กล่าวถึงยายสองคนมีลูกสาว ยายคนแรกและลูกสาวโชคดีได้เทวดามาอยู่ด้วยแต่ยายคนที่สองกลับได้ลูกเขยงูมากินลูกสาวของตน

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” กล่าวถึงความโชคดีของชายคนหนึ่งที่ได้เงินไปไว้ที่หลุมเงิน แต่เพื่อนที่อยากได้เงินต้องตายเพราะความโลภ

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” นิทานเรื่องที่ 131 “ท้าวกำพราได้ดี” และนิทานเรื่องที่ 138 “ท้าวปลาหลด” ถึงแม้ว่าตัวละครจะเกิดมาเป็นลูกกำพราฐานะยากจนแต่ก็โชคดีที่สามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ จนประสบความสำเร็จในชีวิต

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” แสดงให้เห็นว่าคนเราเมื่ออัปโชคแล้วแม้จะมีของมีค่าอยู่ในมือก็ไม่มีประโยชน์

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องโชควาสนาว่าบางคนเกิดมาโชคดีแต่คนบางคนไม่มีโชคเลยชีวิตจึงลำบาก

5.2.2 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เชื่อว่าวิชาโหราศาสตร์ทำให้มนุษย์สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ และมองเห็นชะตาชีวิตได้ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 38 “หลวงพ่อบ้างแห่ง” หลวงพ่อบ้างกินข้าวร้อนจึงเอาไถชาวบ้านไปซ่อน ชาวบ้านมาขอให้หลวงพ่อดูมอให้ เมื่อชาวบ้านไปหาไถพบตามที่หลวงพ่อบอกก็เชื่อว่าหลวงพ่อบ้างแม่นจึงจัดข้าวปลาอาหารอย่างดีมาถวายหลวงพ่อบ้าง

นิทานเรื่องที่ 155 “งูจงอางกับงูเห่า” หลวงพ่อบ้างทายว่างูเห่าจะตายภายในเจ็ดวันแต่งูเห่าไม่ตายหลวงพ่อบ้างจึงเอาหนังสือตำราทิ้ง พวกหมอดูเห็นดังนั้นจึงมาเอาตำราไปศึกษา

5.2.3 ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย เชื่อว่าการเสี่ยงทายจะให้คำตอบที่ต้องการได้ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อน” ท้าวบักกอกหล่อนกับเมียยากจนมาก เมียจึงทำหมกหมูและหมกกระดูกเสี่ยงทายวาสนา ท้าวบักกอกหล่อนเลือกหมกกระดูกทำให้เมียตระหนักว่าสามีของตนเป็นคนไร้วาสนา จึงหนีไปแต่งงานกับเศรษฐี

จากความเชื่อเรื่องโชคชะตาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปความเชื่อของชาวบ้านได้ว่า โชคชะตาเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตมนุษย์ โชควาสนาเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลง หรือแข่งขันกันได้ วิชาโหราศาสตร์อาจช่วยให้มนุษย์มองเห็นสิ่งต่างๆ ในโลก และชะตาชีวิตของมนุษย์ และการเสี่ยงทายจะช่วยหาคำตอบให้กับมนุษย์เพื่อใช้ตัดสินใจในบางเรื่อง กล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องโชคชะตาเป็นเรื่องความเชื่อของแต่ละบุคคล ซึ่งพยายามหาคำตอบให้กับชีวิต หาคำพึงพอใจ และหาคำตอบให้กับปัญหาบางประการ

5.3 ความเชื่อเรื่องอมนุษย์ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ แต่มีลักษณะคล้ายมนุษย์ ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก ได้แก่ ความเชื่อเรื่องยักษ์ และความเชื่อเรื่องภูต ดังนี้

5.3.1 ความเชื่อเรื่องยักษ์ เชื่อว่ายักษ์มีลักษณะเหมือนมนุษย์แต่ขนาดใหญ่กว่าหลายเท่า ดูร้าย และชอบกินเนื้อมนุษย์ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 128 “ชีชาภัยยักษ์” และนิทานเรื่องที่ 133 “คนกินชา” ยักษ์เห็นคนสูบกัญชาแล้วพ่นควันก็คิดว่าคนกินไฟได้จึงยอมยกสมบัติให้

นิทานเรื่องที่ 136 “บักชีคร้าน” มียักษ์ออกมากินคนชาวบ้านจึงจับบักชีคร้านไปไว้ในถ้ำให้ยักษ์กิน แต่บักชีคร้านก็ทำให้ยักษ์กลัวจนวิ่งหนีไปได้

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความเฉลียวฉลาด สามารถเอาชนะยักษ์ได้

5.3.2 ความเชื่อเรื่องครุฑ เชื่อว่าครุฑเป็นนกในป่าหิมพานต์ที่สวยงาม และมีรูปร่างหน้าตาคล้ายมนุษย์ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” สามีเห็นครุฑสวยงามบินผ่านไปจึงวิ่งตามและเข้าไปติดอยู่ในชอกหิน เมียน้อยจึงเปิดผ้าถุงขึ้น เมื่อก่อนเห็นเห็นของลับก็ถูกใจจึงหัวเราะ ทำให้สามีออกมาจากชอกหินได้

จากความเชื่อเรื่องมนุษย์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่าชาวบ้านมีมโนทัศน์เกี่ยวกับยักษ์ว่าเหมือนมนุษย์ที่มีร่างกายขนาดใหญ่ ดูร้าย และชอบกินเนื้อมนุษย์ แต่มนุษย์มีสติปัญญาที่เฉียบแหลมกว่าทำให้สามารถเอาชนะยักษ์ได้ ส่วนครุฑเป็นนกชนิดหนึ่งในป่าหิมพานต์ ที่สวยงามมาก และมีลักษณะคล้ายมนุษย์

5.4 ความเชื่อเรื่องกำเนิดมนุษย์ มีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาจากสิ่งต่างๆ ดังนี้

5.4.1 เกิดจากตะไคร่น้ำ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 144 “กำเนิดคน” และนิทานเรื่องที่ 145 “คนเกิดมาจากไหน” เชื่อว่ามนุษย์เกิดจากการรวมตัวของตะไคร่น้ำจนกลายเป็นร่างกายมีชีวิตและมีพัฒนาการมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน

5.4.2 เทวดาเป็นผู้สร้าง ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 147 “กำเนิดคน” กล่าวถึงเทวดาและยมบาลปั้นรูปมนุษย์ขึ้น และพระอินทร์ทำให้รูปปั้นมนุษย์มีชีวิตขึ้นมา

5.4.3 เกิดจากเทวดาที่หมดบุญ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 143 “ความเป็นมาของคน” เชื่อว่าแต่เดิมมีคนหกคน ทุกคนมีแสงในตัว เมื่อมีการเสพเหล่า กินของสุกๆ ดิบ ๆ พวกเทพพรหมลงมากินด้วยทำให้แสงลดลงกลายเป็นคนจึงได้นำแสงมารวมกันเป็นแสงดาว แสงจันทร์ และแสงอาทิตย์

นิทานเรื่องที่ 208 “กำเนิดมนุษย์” เทวดาลงมากินง้วนดินทำให้แสงในตัวหมดกลับสวรรค์ไม่ได้จึงกลายเป็นมนุษย์

5.4.4 เกิดจากมนุษย์เป็นผู้สร้าง เชื่อว่ามนุษย์คู่แรกของโลกคือปูสังกะสา ย่าสังกะสี” ปรากฏนิทานเรื่องที่ 145 “คนเกิดมาจากไหน” เชื่อว่าปูสังกะสา ย่าสังกะสีเกิดจาก ตะไคร่น้ำ ผู้หญิงอยากเป็นชาย และผู้ชายอยากเป็นหญิงจึงอยู่ด้วยกันและปั้นคนขึ้นเป็นผิวเมือก กันมีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์แต่นั้นมา นอกจากนี้ยังได้บันทึกสัตว์ต่างๆ มากมายขึ้นในโลก

5.4.5 เกิดจากธรรมชาติ ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 209 “นิทานธรรมชาติ” เชื่อว่ามนุษย์เกิดจากภูผาอันประเสริฐ คนที่ทำความดีไว้มากจึงจะได้เกิดเป็นมนุษย์ และคนที่เกิด มาสุขสบายเพราะเขาทำความดีสะสมไว้มาก

จากความเชื่อเรื่องกำเนิดมนุษย์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปความเชื่อของชาวบ้านท้องถิ่นนี้เกี่ยวกับมนุษย์ว่าเกิดมาจากสิ่งต่างๆ ได้แก่ ตะไคร่น้ำ เทวดาเป็นผู้สร้าง เทวดาหมดบุญ มนุษย์เป็นผู้สร้าง และเกิดจากธรรมชาติ

5.5 ความเชื่ออื่นๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษ ความเชื่อเรื่องวิชาอาคม และความเชื่อเรื่องวาจาสิทธิ์ ดังนี้

5.5.1 ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษ เชื่อว่าเครื่องราง และของวิเศษจะเป็นสิ่งที่ป้องกันภัยและนำโชคมาให้ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 39 “หลวงพ่อกับเณรน้อย” เณรน้อยได้ลูกแก้ววิเศษจากท้องปลาทำให้ เหวะได้

นิทานเรื่องที่ 128 “ชีชาภัยยักษ์” ยักษ์เข้าใจว่าคนชีชากินไฟได้จึงเอาแพะวิเศษให้ และแพะวิเศษขี้ออกมาเป็นเงินทอง

นิทานเรื่องที่ 122 “กำพร้าผีน้อย” ผีย่างงามถอนไหมให้ท้าวกำพร้าคล้องคอทำให้ท้าว กำพร้าประสบความสำเร็จในชีวิต

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวปลาหลด” ท้าวกำพร้าไปตกปลาได้ปลาหลดวิเศษ ปลาหลด พาท้าวกำพร้าล่องน้ำหาสมบัติทำให้ท้าวกำพร้ามีทรัพย์สมบัติจำนวนมาก

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิ้งจอก” ผีแม่ของท้าวจิ้งจอกสร้างเรือวิเศษให้ลูกเหาะไปถึงวัง พระยาทำให้พระยาพอใจมากจึงรับท้าวจิ้งจอกมาอยู่ด้วย

นิทานเรื่องที่ 174 “ลิงโทนใหญ่” และนิทานเรื่องที่ 194 “ผีหัวแดง” กล่าวถึงข้อง วิเศษสามารถตีเอาอะไรก็ได้จำนวนสามครั้ง

นิทานเรื่องที่ 187 “เขียงนาค้างว้าง” เขียงนาเอาแหกันบันไดทำให้ผีตามมาไม่ได้ นับว่าแหเป็นเครื่องรางกันผี

นิทานเรื่องที่ 185 “ผีกองกอย” ท้าวกำพริ้วไปขอไหมแม่หม้ายมาดักผีกองกอย ผีกองกอยกลัวมากจึงเอาสมบัติมาให้

5.5.2 ความเชื่อเรื่องวิชาอาคม เชื่อว่าผู้มีวิชาอาคมเป็นผู้ยุ่งคองกระพัน และคนที่มิวิชาอาคมมักจะได้เป็นผู้นำของสังคม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 195 “ปู่ด้วง” นิทานเรื่องที่ 196 “ปู่ด้วง” และนิทานเรื่องที่ 198 “ปู่ด้วงยาดี” ปู่เป็นผู้มีวิชาอาคมแก่กล้า ได้ถ่ายทอดวิชาอาคมให้เจ้าพ่อพระยาแลทำให้ข้าศึกยิงฟันไม่เข้า เมื่อเจ้าพ่อพระยาแลถูกประหารทหารจึงต้องเอาเหล็กแหลมแทงกันจึงฆ่าท่านได้สำเร็จ

5.5.3 ความเชื่อเรื่องวาจาสิทธิ์ เชื่อว่าคนที่มิวาจาสิทธิ์พูดเช่นใดจะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นทุกอย่าง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 149 “ตันข้าว” และนิทานเรื่องที่ 161 “เมลิตข้าว” แม่หม้ายมีวาจาสิทธิ์แข่งข้าวให้เม็ดเล็กลงเพื่อให้คนดำกินได้สะดวก

นิทานเรื่องที่ 166 “แถนปากคม” แถนเป็นผู้มีวาจาสิทธิ์สามารถกำหนดให้คนและสัตว์เกิดสัมผัสทางเพศอย่างไรก็ได้

จากความเชื่อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่า ความเชื่อของชาวตำบลโนนกกอกมีความผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธ เรื่องผี และศาสนาพราหมณ์ มีความเชื่อเกี่ยวกับโชคชะตาว่าเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตมนุษย์ โชควาสนาไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือแข่งขันกันได้ เรื่องโหราศาสตร์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของมนุษย์ อาจช่วยให้มองเห็นสิ่งต่างๆ และชะตาชีวิตได้ ส่วนการเสี่ยงทายเป็นเรื่องของการหาคำตอบให้กับปัญหาบางประการของมนุษย์ มีความเชื่อเกี่ยวกับมนุษย์ว่ายักษ์เหมือนมนุษย์ที่มีขนาดใหญ่ ดุร้าย และชอบกินเนื้อมนุษย์ ส่วนครุฑเป็นนกในป่าหิมพานต์ที่มีลักษณะคล้ายมนุษย์ และมีความเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากตะไคร่น้ำ เทวดาเป็นผู้สร้าง เทวดาหมดบุญ มนุษย์เป็นผู้สร้าง และเกิดจากกรรมญาณ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษว่าจะช่วยป้องกันอันตรายและนำโชคกลับมาให้ เชื่อว่าผู้มีวิชาอาคมเป็นผู้ยุ่งคองกระพันและมักจะได้เป็นผู้นำของสังคม และผู้มีวาจาสิทธิ์พูดอะไรจะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นทุกอย่าง ซึ่งความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต กำหนดความคิด การกระทำ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในสังคม

6. ด้านค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่ถูกสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ นำกระทำ น่ายกย่อง หรือเห็นว่าถูกต้อง เป็นที่ยอมรับจากสมาชิกในสังคม

รชนีกร เศรษฐ (2528 : 48) อธิบายวิธีการสังเกตค่านิยม สรุปว่าสังเกตได้ 5 ทาง ดังนี้

1. การเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของบุคคล
2. การสังเกตจากนิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์ ศาสนา วรรณคดี และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแหล่งรวมเรื่องราวเกี่ยวกับค่านิยมของคนในสังคมนั้น
3. ระบบการลงโทษและการให้รางวัล
4. ความสนใจในเรื่องต่างๆ ของคนในสังคม
5. การสนทนาของบุคคลและกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน

จากวิธีการสังเกตดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าค่านิยมเป็นการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะทำตามสิ่งที่คนในสังคมเห็นว่าเหมาะสม ถูกต้อง และน่ายกย่อง โดยประเมินได้จากทัศนคติต่างๆ โดยถี่ถ้วนและรอบคอบ

ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก มี 12 ประการ ได้แก่ ค่านิยมเรื่องความรัก ค่านิยมเรื่องความขยัน ค่านิยมเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ ค่านิยมเรื่องความกตัญญู ค่านิยมเรื่องความอดทน ค่านิยมเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องความสันโดษ ค่านิยมเรื่องการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และฉลาดหลักแหลม ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ค่านิยมเรื่องการไม่เอารัดเอาเปรียบ และค่านิยมเรื่องการพูดปดบิยาจก ดังนี้

6.1 ค่านิยมเรื่องความรัก แบ่งเป็นความรักของพี่น้อง ความรักของพ่อแม่กับลูก ความรักของสามีภรรยา และความรักของหนุ่มสาว ดังนี้

6.1.1 ความรักของพี่น้อง ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” กล่าวถึงท้าวกำพราเลี้ยงน้องจนโต เมื่อได้ตีก็รับน้องไปอยู่ด้วย แสดงให้เห็นความรักความห่วงใยของพี่ที่มีต่อน้อง

นิทานเรื่องที่ 128 “ชีชากับยักษ์” กล่าวถึงพี่สาวรังเกียจน้องชายคนกลางจึงไล่ออกจากบ้าน แต่น้องสาวสงสารพี่ เมื่อน้องชายได้ดีพี่สาวกับน้องสาวดีกันเพราะแย่งสมบัติ แสดงให้เห็นว่าความรักของพี่น้องในครอบครัวนี้เป็นความรักที่แฝงความเห็นแก่ตัว

6.1.2 ความรักของพ่อแม่กับลูก ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่อง “นางสิบสอง” พ่อแม่ยากจนจึงเอาลูกไปทิ้งในป่า เมื่อมีอาหารการกินสมบูรณ์ก็กลับไปรับลูกแต่ลูกกลายเป็นลิงไปแล้ว แสดงให้เห็นว่าพ่อแม่มีความรักต่อลูกแต่ด้วยความจำเป็นทำให้ทอดทิ้งลูก พ่อแม่ในเรื่องนี้ได้รับบทเรียนเมื่อไม่สามารถพาลูกกลับไปอยู่ด้วย

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ลูกชายกลัวพ่อตายจึงเอาพ่อไปซ่อนไว้ในทะเลแต่พ่อก็หนีความตายไม่พ้น แสดงให้เห็นความรักของลูกที่ต้องการปกป้องพ่อจากความตาย

นิทานเรื่องที่ 130 “ท้าวหัวข่อหล่อ” ท้าวหัวข่อหล่อปกป้องพ่อจากเทวดาด้วยการย้อนถามคำถามทำให้เทวดาโกรธและหนีไป แสดงให้เห็นความห่วงใยของลูกที่มีต่อพ่อ

6.1.3 ความรักของสามีภรรยา ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” กล่าวถึงสามีติดอยู่ในชอกหิน เมียหลวงหิวข้าวจึงกลับบ้านก่อน ส่วนเมียน้อยเป็นห่วงสามีจึงอยู่เป็นเพื่อนและช่วยสามีออกจากชอกหินจนสำเร็จ ทำให้สามีรักเมียน้อยมากกว่า

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อ” เมียของท้าวบักกอกหล่อหนีไปแต่งงานกับเศรษฐีและสงสารที่ท้าวบักกอกหล่อลำบากจึงพยายามช่วยเหลือแต่ไม่สำเร็จ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีของภรรยาต่อสามี

นิทานเรื่องที่ 177 “เมียชั่ว” เมียฆ่าตัวเพราะหลงรักเทวดาจึงถูกเทวดาดำและสำนักผีดุ แสดงให้เห็นความรักที่ไม่มั่นคงของสามีภรรยา

6.1.4 ความรักของหนุ่มสาว ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 187 “เซียงนาคำร้างต่าง” กล่าวถึงเซียงนาลาสาไปค้าวัวต่างถิ่นเพื่อเก็บเงินแต่งงาน เมื่อกลับมาถึงบ้านก็พบว่าผีสาวที่กำลังจะแต่งงานกันรออยู่ แสดงให้เห็นความรักมั่นคงของหนุ่มสาวที่คิดจะสร้างครอบครัวร่วมกัน

นิทานเรื่องที่ 207 “นกแดดตักกับนกตุตปูด” เมื่อเรือสินค้าล่มฝ่ายเจ้าบ่าวคิดเอาตัวรอด ฝ่ายเจ้าสาวเห็นเหตุการณ์เช่นนั้นจึงไม่ยอมแต่งงานด้วย แสดงให้เห็นว่าถึงแม้หนุ่มสาวจะมีความรักต่อกัน แต่เมื่อมีภัยมาใกล้ตัวทุกคนก็ย่อมจะรักตนเองมากกว่าผู้อื่น

6.2 ค่านิยมเรื่องความขยัน ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 86 “บักแฮมมือชา” นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” และนิทานเรื่องที่ 88 “คนมือชา” พ่อแม่สอนลูกสาวว่าให้เลือกคนมือสากมาเป็นสามี เพราะเป็นคนขยัน สะท้อนให้เห็นค่านิยมของผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรรมว่าต้องการคนที่มีความขยันขันแข็งในการทำงานมาเป็นสมาชิกในครอบครัว เพราะจะทำให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรดี และคนขยันมีความรับผิดชอบสามารถเป็นผู้นำครอบครัวได้ดี

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” พ่อแม่ส่งลูกไปเรียนหนังสือในเมือง ลูกขยันเรียนภาษาสัตว์จนมีผลการเรียนดีและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง แสดงให้เห็นว่าความขยันหมั่นเพียรนำมาซึ่งความสำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 168 “คนขี้คร้าน” กล่าวถึงคนขี้เกียจนอนรอให้ผลไม้ร่วงมาใส่ปาก และนิทานเรื่องที่ 169 “ท้าวขี้คร้าน” กล่าวถึงท้าวขี้คร้านนอนรอให้ผลไม้ร่วงลงมาใส่ปาก เทวดาจึงเสกเหรียญบาทใส่ปากให้ ท้าวขี้คร้านดีใจวิ่งไปชนเด็กตายจึงถูกตำรวจจับและปรับเป็นเงินหนึ่งบาท ท้าวขี้คร้านจึงไม่เหลือเงินเลย เรื่องดังกล่าวแสดงให้เห็นลักษณะตรงกันข้ามกับความขยัน และผลของการกระทำเช่นนั้นว่านอกจากจะไม่เกิดประโยชน์ต่อตนเองแล้วยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นด้วย

จากนิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวบ้านว่า ความขยันจะนำมาซึ่งความสำเร็จในชีวิต

6.3 ค่านิยมเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นค่านิยมตามคติที่ว่าเดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด เนื่องจากผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากจึงแนะนำสั่งสอนลูกหลานให้ปฏิบัติในทางที่เหมาะสม ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 86 “บักหมบมือชา” นิทานเรื่องที่ 87 “ลูกเขยมือชา” และนิทานเรื่องที่ 88 “คนมือชา” ที่พ่อแม่สอนลูกให้เลือกคนมือชามาเป็นคู่ครอง ลูกก็เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนนั้น

6.4 ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 123 “กำพร้าผีน้อย” ผีน้อยเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์รักษาคำพูด เพราะเมื่อท้าวกำพร้าไม่ถือโทษแล้ว ผีน้อยได้ยอมเป็นผู้รับใช้ และนำทรัพย์สมบัติมาให้

นิทานเรื่องที่ 129 “น้องเชียงเหมียง” เชียงเหมียงยืมเงินเศรษฐีแล้วไม่รักษาสัญญาน้องจึงพายเรือพาไปดูเดือนสองดวงแล้วบังคับให้เอาเงินไปคืนเศรษฐี และถีบเชียงเหมียงตกน้ำ

นิทานเรื่องที่ 177 “เมียชั่ว” เมียตัดคอผัวตัวเองเพราะหลงรักชายอื่น เทวดาจึงตำว่าเป็นหญิงชั่วทำให้สำนักผิดเทวดาจึงสั่งให้ไปหาหอยโข่งมาต่อคอและชุบชีวิตผัวของนาง

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนซื่อสัตย์เป็นบุคคลที่สังคมต้องการทำให้เกิดความสงบสุข และแสดงให้เห็นการลงโทษคนที่ไม่ซื่อสัตย์ นับว่าค่านิยมเรื่องนี้เป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคมที่ดี

6.5 ค่านิยมเรื่องความกตัญญู ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวปลาหลด” ท้าวกำพร้าตกปลาได้ปลาหลด ท้าวกำพร้าสงสารปลาหลดจึงนำไปปล่อยจนปลาโตขึ้นตามลำดับ เมื่อท้าวกำพร้านำปลาหลดไปปล่อยในทะเลปลาจึงตอบแทนบุญคุณท้าวกำพร้าด้วยการพาล่องน้ำไปหาสมบัติ

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” กล่าวถึงลูกชายที่ไปหาเงิน แล้วกลับมาบ้านพบพ่อแม่พี่น้องยากจนมาก จึงพาไปอยู่ด้วย เมื่อทราบว่าพ่อจะตายก็พยายามทำทุกอย่างที่จะทำให้พ่อสามารถรอดพ้นจากความตายไปได้ นิทานเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นลูกกตัญญูของชายหนุ่มที่มีต่อบุพการี

6.6 ค่านิยมเรื่องความอดทน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 182 “ฝูงลิง” กล่าวถึงลิงที่ไม่มีความอดทนต่อความหนาวทำให้ไม่มีใครยอมฟังคำแนะนำของหัวหน้าฝูงจึงไม่สามารถก่อไฟผิงได้ และต้องแตกแยกกันเพราะทุกคนต่างก็มีความเห็นแก่ตัว นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นผลของความไม่อดทนว่านอกจากจะแก้ปัญหาไม่ได้แล้วยังทำให้เกิดความแตกแยกอีกด้วย

6.7 ค่านิยมเรื่องความสามัคคี แสดงให้เห็นผลดีของความสามัคคีและผลเสียของความไม่สามัคคี ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 206 “กระต่ายกับหอย” กล่าวถึงความสามัคคีของหอยทำให้สามารถเอาชนะกระต่ายได้

นิทานเรื่องที่ 182 “ฝูงลิง” กล่าวถึงความไม่สามัคคีของฝูงลิงทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ได้

6.8 ค่านิยมเรื่องความสันโดษ ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 30 “หลวงพ่อหวงกาย” เพราะความโลภของหลวงพ่อ ทำให้ถูกเณรแกล้ง หลวงพ่อเดินทางกลับบ้านที่จัดงานศพกลางดึก ด้วยอายุจึงต้องหลับไปนอนในร้านพัก ถึงตอนเช้าลูกหลานเจ้าของบ้านไปเก็บผัก แล้วคล้ำไปถูกหัวหลวงพ่อ ทำให้หลวงพ่อดกใจวิ่งหนีกลับวัด

นิทานเรื่องที่ 126 “ลูกเขยงู” ยายคนหนึ่งเห็นเพื่อนมีลูกเขยงาม จึงไปถาม และทำตามวิธีของเพื่อน คือ พาลูกไปสับหน่อไม้ เมื่อเห็นงูก็เข้าใจว่าเป็นเทวดาแปลงร่างมา จึงพาลูกสาวจับมาไว้ที่บ้านและให้นอนกับลูกสาว ปรากฏว่า งูนั้นเป็นงูจริงๆ และกินลูกสาวของนางเสียแล้ว

นิทานเรื่องที่ 127 “สมบัติลิง” ชายคนหนึ่งเห็นเพื่อนมีเงินมีทองกลับบ้านคิดอยากจะได้เงินทองบ้างจึงไปทำตามวิธีที่เพื่อนได้เงินทองคือแกล้งนอนตายที่ไร่นาแล้ว ลิงมาพบคนนอนอยู่จึงจะเอาไปฝังแต่เพราะความโลภของชายคนนี้ตอนที่ลิงถามกันว่าเอาคนตายไปไว้ที่หลุมเงินหรือหลุมตะกั่วดี ชายคนนี้จึงตอบว่าหลุมเงิน ทำให้ลิงตกใจ ปล่อยลงมาจากต้นยางคอกหักตาย

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นผลร้ายของความโลภว่า นำมาซึ่งความสูญเสีย เจ็บปวด และอับอาย คนเราจึงไม่ควรปล่อยให้ความโลภเป็นตัวกำหนดการกระทำ

6.9 ค่านิยมเรื่องการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และฉลาดหลักแหลม ปรากฏ ในนิทานต่อไปนี้

นิทานมุขตลกคนเจ้าปัญญาสะท้อนค่านิยมของสังคมที่ชื่นชมคนฉลาด สามารถเอาชนะคู่ต่อสู้ได้ด้วยสติปัญญา ถึงแม้ว่าเชียงใหม่จะฉลาดแกมโกง แต่ถ้ามองว่าเป็นการใช้สติปัญญาก็ทำให้เห็นถึงความฉลาด บางครั้งสติปัญญาของเชียงใหม่ก็สามารถรักษาบ้านเมืองไว้ได้

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ยกย่องผู้มีวิชาความรู้ ไม่ว่าจะรู้หรือเชี่ยวชาญในศาสตร์ใดก็นับว่าเป็นประโยชน์ เมื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้

ในนิทานประจำถิ่นเรื่องปู้ตวงและปู้ตวงยาดี กล่าวถึงปู้ตวงว่าเป็นครูของเจ้าพ่อพระยาแลเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ ปู้ตวงได้ถ่ายทอดวิชาอยู่ยงคงกระพันให้ลูกศิษย์จนสำเร็จ นอกจากนี้ท่านยังป็นผู้มีภูมิธรรมสามารถอยู่ร่วมกับสัตว์ป่านานาชนิดและคอยช่วยเหลือชาวบ้านอยู่เสมอ ทำให้เห็นว่าเป็นแบบอย่างของผู้มีวิชาและศีลธรรมสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้

กล่าวได้ว่านิทานสะท้อนค่านิยมเรื่องวิชาความรู้ มุ่งให้สามารถนำวิชาความรู้มายกระดับชีวิตของตน และทำประโยชน์สู่สังคม

6.10 ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 21 “หลวงพ่อบั๊กมี” ชาวบ้านมาช่วยงานศพ ลูกขึ้นเตรียมอาหารแต่เช้า แสดงให้เห็นถึงน้ำใจที่มีต่อกันของคนในสังคม

นิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพรา” พี่ชายเลี้ยงน้องจนโตและเมื่อได้ตีกิพพาน้องไปอยู่ด้วย แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของพี่น้อง

นิทานเรื่องที่ 180 “คนมีกับคนจน” กล่าวถึงคนมีชวนคนจนไปหาเต่าและตะกวดในป่า คนมีใช้ให้คนจนหาบเต่า และไม่ยอมให้กินข้าว จนคนจนหมดแรง ต่อมาจึงมารัดตัว คนมีร้องให้คนจนช่วย แต่คนจนนั้นไม่สามารถมาช่วยเหลือได้ นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นผลร้ายของการไม่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เมื่อมีภัยมาถึงตัวก็ไม่มีใครช่วยเหลือ ดังนั้นมิตรที่ดีควรมีน้ำใจต่อกัน เผื่อแผ่แบ่งปันและเป็นที่พึ่งได้ในยามยาก

นิทานเรื่องที่ 140 “ท้าวปลาหลด” กล่าวถึงท้าวกำพราเป็นคนยากจน ชาวบ้านสงสารจึงชวนไปตกปลาด้วยกัน และเมื่อท้าวกำพราตกได้ปลาหลดก็รู้สึกสงสารจึงนำไปปล่อย แสดงให้เห็นถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคนในสังคม

นิทานดังกล่าวทำให้เห็นว่าความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

6.11 ค่านิยมเรื่องการไม่เอาเปรียบปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 152 “หมากับหมู” และนิทานเรื่องที่ 153 “หมูกับหมา” หมาเอาเปรียบหมูและใช้เล่ห์เหลี่ยมทำให้หมูถูกลงโทษส่วนตนเองได้รับความไว้วางใจจากนาย แสดงให้เห็นว่าหมาเป็นผู้ไม่ควรร่วมงานด้วย

นิทานเรื่องที่ 161 “เสือกับกระต่าย” เสือกับกระต่ายไปเกี่ยวหญ้าให้กระต่ายเป็นคนหาหญ้าโดยที่เสือไม่ช่วยเพื่อนเลยทำให้กระต่ายโมโหจึงจุดไฟใส่เสือ และนิทานเรื่องที่ 203 “เสือ กระต่าย ไก่” เสือกับไก่ไปเกี่ยวหญ้าให้กระต่ายอยู่บ้าน กระต่ายชี้ใส่หม้อให้เพื่อนกินทำให้เสือโมโหจึงไล่กัดกระต่าย แสดงให้เห็นว่าการเอาเปรียบเป็นการทำลายมิตรภาพ

6.12 ค่านิยมเรื่องการพูดปดวาจา ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 112 “พระยาหน้าแดง” พระยาหน้าแดงเรียกคนมาถามว่าหน้าของตนเหมือนอะไร ชายคนที่หนึ่งและคนที่สองตอบไม่ถูกใจจึงถูกสั่งประหาร ส่วนคนที่สามตอบถูกใจ พระยาจึงให้รางวัล แสดงให้เห็นว่าการพูดปดวาจาทำให้คนชอบและการพูดดีอาจทำให้ได้รับผลตอบแทนที่ดีเมื่อพูดถูกกาลเทศะ

นิทานเรื่องที่ 174 “ลิงโตนใหญ่” เมียของชายผู้มีชื่อเสียงพูดไม่ดีขณะดื่มองทำให้ดตเสียดังเท่ากองเพลหมื่นไปทั้งบ้านจึงถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าการพูดไม่ดีจะนำผลร้ายมาให้ไม่ว่าจะพูดโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม คนเราจึงควรคิดก่อนพูดและแสดงออกในทางที่ดี

ค่านิยมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก แสดงให้เห็นว่า นิทานพื้นบ้านได้สอดแทรกค่านิยมต่าง ๆ ของสังคมเอาไว้มากมาย นอกจากนี้ยังเสนอทางเลือกแก่ผู้ฟังว่าจะยอมรับและปฏิบัติตามมากน้อยเพียงใด ค่านิยมจึงเป็นเรื่องของการประเมินคุณค่าและการเลือกปฏิบัติของคนในสังคม

7. บทบาทของสมาชิกในสังคม

บทบาทของสมาชิกในสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก แบ่งเป็น บทบาทของสมาชิกในครอบครัว บทบาทของผู้นำในสังคม บทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชา บทบาทของพระสงฆ์ บทบาทของพุทธศาสนิกชน บทบาทของครู บทบาทของศิษย์ และบทบาทของเพื่อน ดังนี้

7.1 บทบาทของสมาชิกในครอบครัว ประกอบด้วย บทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัว บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูก บทบาทของพี่น้อง บทบาทของสามีภรรยา ดังนี้

7.1.1 บทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัว ส่วนมากจะเป็นพ่อตาแม่ยาย เพราะสังคมอีสานลูกเขยจะไปอยู่ที่บ้านพ่อตาแม่ยายก่อนจะแยกเรือน ผู้ใหญ่จะคอยสั่งสอนและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนให้แก่คนในครอบครัว ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 101 “พ่อเฒ่ากับลูกเขย” นิทานเรื่องที่ 103 “พ่อเฒ่าเป็นหมา” นิทานเรื่องที่ 104 “พ่อเฒ่าหาบใบตอง” และนิทานเรื่องที่ 105 “ลูกเขยกับพ่อเฒ่า” พ่อตาชวนลูกเขยไปหาบใบตอง เก็บฝ้าย และหาอาหาร

นิทานเรื่องที่ 139 “คนค้าคำ” แม่ยายห่อทองคำให้ลูกเขยไปค้าขาย

นิทานเรื่องที่ 108 “แม่เฒ่ากับลูกเขย” และนิทานเรื่องที่ 109 “ลูกเขยรักแม่เฒ่า” เมื่อควายหายแม่ยายแนะนำให้ลูกเขยไปบนบานผีนา

จากนิทานดังกล่าวถึงแม้ว่าจะมีการล้อเลียนพฤติกรรมต่างๆ ของผู้ใหญ่ แต่บทบาทแท้จริงที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวแสดงออกมาคือการเป็นที่ปรึกษาและผู้ชี้แนะแนวทางแก่สมาชิกในครอบครัว

7.1.2 บทบาทของพ่อแม่ พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในครอบครัว เป็นผู้ดูแล ส่งเสริม อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือลูก ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่อง 87 “ลูกเขยมือชา” แม่สอนลูกว่าให้เลือกสามีมือสากเพราะเป็นคนขยันทำงาน

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวเจ็ดจ้อ” ฝ่พ่อแม่ของท้าวเจ็ดจ้อมาช่วยลูกทำนาและทำให้พระราชารับลูกไปอุปการะ เป็นต้น

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” พ่อแม่คอยส่งเสริมให้ลูกมีการศึกษาที่ดี

นอกจากนี้ยังมีบทบาทของพ่อแม่ที่ทอดทิ้งลูกเพราะมีอุปสรรค เช่น นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” ลูกกินจุมากพ่อแม่จึงคิดจะเอาลูกไปทิ้ง นิทานเรื่องนางสิบสอง พ่อแม่อดอยากจึงเอาลูกไปปล่อยในป่า และนิทานเรื่องที่ 189 “ลูกผี” พ่อแม่จำใจฆ่าลูกเพราะลูกเป็นผี

7.1.3 บทบาทของลูก ลูกจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอน และทดแทนบุญคุณพ่อแม่ เช่น

นิทานเรื่องที่ 181 “หนีความตาย” ลูกชายเห็นว่าพ่อแม่พี่น้องยากจนจึงพาไปอยู่ด้วย และพยายามหาทางทำให้พ่อรอดพ้นจากความตาย

นิทานเรื่องที่ 183 “รู้ภาษาสัตว์” ลูกชายได้ตั้งใจเรียนจนสำเร็จตามที่พ่อแม่มุ่งหวัง

นิทานเรื่องที่ 124 “เซียงเหมี้ยงเลี้ยงน้อง” เซียงเหมี้ยงช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่ด้วยการเลี้ยงน้อง

นิทานเรื่องที่ 130 “ท้าวหัวข่อหล่อ” ท้าวหัวข่อหล่อปกป้องพ่อจากเทวดาด้วยการย้อนถามคำถามทำให้เทวดาโกรธและหนีไป

นิทานเรื่องที่ 134 “ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห” ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหไปจับเสือในป่าและแบกไม้กลับบ้านตามที่พ่อสั่ง

7.1.4 บทบาทของพี่น้อง พี่น้องมีบทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 135 “ท้าวกำพร้าว” กล่าวถึงท้าวกำพร้าวเลี้ยงน้องจนโต เมื่อได้ดีก็รับน้องไปอยู่ด้วย

นอกจากนี้ยังมีบทบาทของพี่น้องที่ไม่รักกัน ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 128 “ซี้ซากับยักษ์” กล่าวถึงพี่สาวรังเกียจน้องชายคนกลางจึงไล่ออกจากบ้าน แต่น้องสาวสงสารพี่ เมื่อน้องชายได้ดีพี่สาวกับน้องสาวดีกันเพราะแย่งสมบัติ

นิทานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นบทบาทของพี่น้องทั้งด้านดีและด้านที่ไม่ดี

7.1.5 บทบาทของสามีภรรยา ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 107 “อกรถใหม่” สามีขายข้าวขายปอได้เงินจึงพาเมียไปซื้อรถใหม่ แสดงให้เห็นว่าสามีพยายามทำให้ภรรยาได้รับความสะดวกสบาย

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี” เมียของอ้ายน้อยหาหนีฆ่าหมีตายและบอกชาวบ้านว่าสามีของตนเป็นคนฆ่าหมี แสดงถึงการให้เกียรติสามี

นิทานเรื่องที่ 163 “คนมีเมียน้อย” กล่าวถึงสามีติดอยู่ในชอกหิน เมียหลวงหิวข้าวจึงกลับบ้านก่อน ส่วนเมียน้อยเป็นห่วงสามีจึงอยู่เป็นเพื่อนและช่วยสามีออกจากชอกหินจนสำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 172 “วาสนาบักกอกหล่อ” เมียของท้าวบักกอกหล่อหนีไปแต่งงานกับเศรษฐีและสงสารที่ท้าวบักกอกหล่อลำบากจึงพยายามช่วยเหลือแต่ไม่สำเร็จ

นิทานเรื่องที่ 177 “เมียชั่ว” เมียฆ่าพ่อเพราะหลงรักเทวดาจึงถูกเทวดาตำและสำนึกผิด เทวดาจึงชุบชีวิตคืนให้

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นบทบาทของสามีภรรยาว่าสามีเป็นหัวหน้าครอบครัวต้องเลี้ยงดูภรรยาให้สุขสบาย ภรรยาเป็นผู้คอยส่งเสริมและซื่อสัตย์ต่อสามี

7.2 บทบาทของผู้นำในสังคม ผู้นำในสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก คือ พระยา และพระราชาผู้ครองเมือง เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในด้านการปกครอง การช่วยเหลือประชาชน และการชำระความ ดังนี้

7.2.1 การปกครอง พระยาเป็นผู้นำมีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมือง ในนิทานได้กล่าวถึงการปกครองบ้านเมืองโดยมอบหมายงานให้ผู้ที่มีความเหมาะสม ดังปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 58 “ตำราไปตู” นิทานเรื่องที่ 59 “คัมภีร์ไปตู” นิทานเรื่องที่ 73 “เชียงเหมี้ยงแข่งไก่” นิทานเรื่องที่ 74 “เชียงเหมี้ยงตีไก่” นิทานเรื่องที่ 76 “เชียงเหมี้ยงแข่งมวย” นิทานเรื่องที่ 77 “เชียงเหมี้ยงแข่งควาย” และนิทานเรื่องที่ 84 “แข่งนก” กล่าวถึงการนำเอากีฬาพื้นบ้านและวิชาความรู้มาแข่งขันกันฝ่ายใดแพ้จะต้องเสียเมือง พระจึงมอบหมายให้เชียงเหมี้ยงคนเจ้าปัญญาเป็นตัวแทนเข้าแข่งขัน

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” พระยาทราบข่าวว่าอายน้อยฆ่าหมี่ตายจึงเขียนจดหมายขอให้อายน้อยไปช่วยรบกับข้าศึก

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้บริหารที่เลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน เพื่อให้ภารกิจต่าง ๆ ลุล่วงด้วยดี

7.2.2 การช่วยเหลือประชาชน พระยามีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของประชาชน และช่วยเหลือตามโอกาสอันควร ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 78 “ค้าเสาเรือน” พระยาส่งคนไปช่วยค้าเสาเรือนให้เชียงเหมี้ยง

นิทานเรื่องที่ 142 “ท้าวจิ้งจอก” พระราชาเห็นใจท้าวจิ้งจอกที่ถูกญาติรังแกจึงรับเข้าไปอยู่ในวังด้วย

7.2.3 การตัดสินคดี เมื่อเกิดความขัดแย้งและกรณีพิพาทต่าง ๆ พระยาจะเป็นผู้ชำระความ และคำตัดสินของพระยาถือเป็นอันสิ้นสุด ปรากฏในนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่องที่ 55 “เชียงเหมี้ยงตีนางสนม” นิทานเรื่องที่ 56 “เชียงเหมี้ยงเตะนางสนม” และนิทานเรื่องที่ 57 “เชียงเหมี้ยงตีนางสนม” พระยาเห็นนางสนมและเสนาถูกตี จึงเรียกตัวเชียงเหมี้ยงมาชำระความ เมื่อเชียงเหมี้ยงมีเหตุผลเพียงพอก็ปล่อยตัวไป

นิทานเรื่องที่ 67 “เชียงเหมี้ยงไม่อยากเป็นพระยา” และนิทานเรื่องที่ 68 “ประหารเชียงเหมี้ยง” เชียงเหมี้ยงมีความผิดพระยาจึงสั่งประหารชีวิต

บทบาทของพระยาที่ปรากฏในนิทานแสดงให้เห็นว่าผู้นำในสังคมมีความรับผิดชอบต่อนุคคลที่อยู่ใต้การปกครอง มีการมอบหมายงานให้ตามความเหมาะสม คอยช่วยเหลือเมื่อเดือดร้อน ใช้เหตุผลในการตัดสินปัญหา และให้ความเป็นธรรมแก่ผู้อยู่ใต้การปกครองทุกคน

แต่อย่างไรก็ตามบางครั้งพระยาก็มีความเผด็จการและมีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสม เช่น ในนิทานเรื่องที่ 112 “พระยาหน้าแดง” พระยาเรียกคนมาถามว่าหน้าของตน

แดงเหมือนอะไร เมื่อมีคนตอบไม่ถูกใจพระยา ก็สั่งประหาร และนิทานเรื่องที่ 62 “เชียงเหมี้ยงกินอีแรง” พระยาแกล้งเชียงเหมี้ยงโดยให้คนไปจับแรงแมาแกลงให้เชียงเหมี้ยงกิน แสดงให้เห็นว่าผู้นำในสังคมเป็นปฤชชนที่มีกิเลส และกิเลสมีอำนาจเหนือคุณธรรมจะทำให้ผู้นำกระทำการที่ไม่เหมาะสม

นอกจากนี้ในนิทานยังมีการล้อเลียนบุคลิกและความผิดพลาดของพระราชา เช่น นิทานเรื่องที่ 50 “พระยาค้างคาว” เชียงเหมี้ยงห่อข้าวไปกินต่อหน้าพระยาและเห็นหน้าพระยาเป็นม้า และนิทานเรื่องที่ 71 “พระยากับศรีธนญชัย” พระยาให้เชียงเหมี้ยงหลอกตนลงน้ำ เชียงเหมี้ยงจึงหลอกพระยาลงสระน้ำแล้วเดินหนีไป เป็นการล้อเลียนบุคคลที่มีอำนาจ และเป็นที่เคารพของคนในสังคม ให้เกิดตลกขบขัน นับเป็นทางออกอย่างหนึ่งของสังคม

7.3 บทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชา มีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งและรับใช้เจ้านายด้วยความซื่อสัตย์ ปรากฏในนิทาน เช่น

ในนิทานมุขตลกนักบวช พระยามอบหมายให้เชียงเหมี้ยงเป็นผู้รับผิดชอบการแข่งขันต่างๆ กับผู้ที่มาท้าพนันเพื่อรักษาเมืองไว้

นิทานเรื่องที่ 141 “น้อยหาหนี่” พระยาเขียนจดหมายขอให้อายน้อยไปช่วยรบกับข้าศึก อายน้อยกลัวมากแต่ก็ออกไปรบ

นิทานเรื่องที่ 123 “กำพร้าผีน้อย” ผีน้อยไปหาสมบัติมาให้ท้าวกำพร้าผู้เป็นนาย ทำให้ท้าวกำพร้ามีความเป็นอยู่ดีขึ้น

นิทานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้ใต้บังคับบัญชามีบทบาทในการรับใช้ แบ่งเบาภาระของเจ้านาย และรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งการช่วยเหลือนายเมื่อมีโอกาส

7.4 บทบาทของพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของคนในสังคมและเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 21 “หลวงพ่อบักมี” และนิทานเรื่องที่ 31 “หลวงพ่อหวงกาย” มีคนตายในหมู่บ้านหลวงพ่อก็เข้าไปสวดมนต์ที่บ้านงาน

นิทานเรื่องที่ 27 “หลวงปู่หวงกาย” นิทานเรื่องที่ 34 “หลวงพ่อดีใจ” และนิทานเรื่องที่ 35 “หลวงพ่อดีใจ” ชาวบ้านทำบุญจึงนิมนต์หลวงพ่อดีใจไปฉันเพลในหมู่บ้าน

นิทานเรื่องที่ 30 “หลวงพ่อดีใจ” หลวงพ่อดีใจไปเทศน์ในบุญกุศล

นิทานเรื่องที่ 6 “หลวงพ่อดีใจ” และนิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อดีใจ” หลวงพ่อดีใจไปเทศน์ในบุญกุศล

นอกจากเป็นผู้นำด้านพิธีกรรมแล้วพระสงฆ์ยังเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในด้านความเชื่ออีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโหราศาสตร์ ชาวบ้านมักจะไปขอความช่วยเหลือจากพระ ดังนิทานเรื่องที่ 38 “หลวงพ่อบัวแห้ง” ชาวบ้านมาขอให้หลวงพ่อดูมอให้ว่าไถอยู่ที่ไหน

ในนิทานมุขตลกนักบวช มักจะมีเรื่องล้อเลียนหลวงพ่อยุ่เสมอ เป็นเพราะพระมีบทบาทใกล้ชิดกับชาวบ้าน และได้รับการเคารพนับถือ เมื่อมีการเล่าเรื่องตลกจึงล้อเลียนโดยให้บุคลิกลักษณะของหลวงพ่อดัดไปจากชีวิตประจำวัน

7.5 บทบาทของพุทธศาสนิกชน พุทธศาสนิกชนมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสืบทอดประเพณีต่างๆ ในสังคม ปรากฏในนิทาน เช่น

นิทานเรื่องที่ 21 “หลวงพ่อบักมี” และนิทานเรื่องที่ 31 “หลวงพ่อบึงคาย” กล่าวถึงการจัดงานศพ มีชาวบ้านมาช่วยกันเตรียมงาน ซึ่งในการจัดงานศพนั้นจะมีปราสาทผึ้ง กองบุญ และถวายพระ

นิทานเรื่องที่ 34 “หลวงพ่อบัณฑิต” นิทานเรื่องที่ 35 “หลวงพ่อบัวดำ” และนิทานเรื่องที่ 35 “หลวงพ่อบึงคาย” ชาวบ้านทำบุญเลี้ยงเพลพระ

นิทานเรื่องที่ 30 “หลวงพ่อบึงคาย” หลวงพ่อบึงคายไปเทศน์ในบุญกฐิน ชาวบ้านนำของมาร่วมทำบุญเป็นจำนวนมาก

นิทานเรื่องที่ 25 “หลวงพ่อบึงคาย” หลวงพ่อบึงคายไปเทศน์ในบุญผะเหวด ชาวบ้านเอาเกลือมาทำบุญจำนวนมาก หลวงพ่อบึงคายกับเณรน้อยจึงเอาเกลือกลับวัดไม่ไหว

7.6 บทบาทของครู มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ ปรากฏในนิทานประจำถิ่นเรื่องปู่ดั่งและปู่ดั่งยาดี กล่าวถึงปู่ดั่งเป็นครูของเจ้าพ่อพระยาแลเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ ปู่ดั่งได้ถ่ายทอดวิชาอยู่ยงคงกระพันให้ลูกศิษย์จนสำเร็จ แสดงให้เห็นว่าปู่ดั่งเป็นแบบอย่างของผู้มีวิชาที่สามารถนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมได้

7.7 บทบาทของศิษย์ มีหน้าที่ตั้งใจเรียนและตอบแทนพระคุณของครู ปรากฏในนิทานประจำถิ่นเรื่องปู่ดั่ง และปู่ดั่งยาดี เมื่อเจ้าพ่อพระยาแลรู้ว่าจะถูกประหารก็ส่งข่าวถึงปู่ดั่งว่าให้หลบไปซ่อนตัวในป่าเพราะไม่อยากให้ท่านถูกทำร้าย เป็นการแสดงความกตัญญูต่อครู

7.8 บทบาทของเพื่อน เพื่อนเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข มีหน้าที่คอยแนะนำ และให้กำลังใจในเวลาที่เพื่อนมีปัญหา และพลอยยินดีเมื่ออีกฝ่ายมีความสุข ปรากฏในนิทานเรื่องที่ 85

“บักบอดตาใส” เมื่อบักบอดตาใสรู้ว่าสามีเป็นคนตาบอดจึงเอาสามีไปทิ้ง เพื่อนของบักบอดตาใสจึงคอยปลอบใจและชวนไปเที่ยว

จากบทบาทของสมาชิกในสังคมที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก สามารถสรุปได้ว่า ผู้ใหญ่จะคอยสั่งสอนและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนให้แก่คนในครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ดูแล ส่งเสริม อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือลูก ลูกมีหน้าที่เชื่อฟังคำสั่งสอนและทดแทนบุญคุณพ่อแม่ พี่น้องมีหน้าที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามีเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องเลี้ยงดูภรรยาให้สุขสบาย ส่วนภรรยาเป็นผู้ส่งเสริมและซื่อสัตย์ต่อสามี ผู้นำในสังคมทำหน้าที่ในการปกครอง การช่วยเหลือประชาชน และการตัดสินคดี ผู้ใต้บังคับบัญชามีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่งและช่วยเหลือผู้บังคับบัญชา พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของคนในสังคมและเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พุทธศาสนิกชนมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และสืบทอดประเพณีต่างๆ ในสังคม ครูมีหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ ศิษย์มีหน้าที่ตั้งใจเรียนและทดแทนพระคุณของครู ส่วนเพื่อนมีหน้าที่คอยแนะนำและให้กำลังใจในเวลาที่เพื่อนมีปัญหา และพลอยยินดีเมื่ออีกฝ่ายมีความสุข

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราธิราช จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวม จัดประเภทนิทานพื้นบ้าน วิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้าน และวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน ผู้วิจัยได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านจากการสัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลด้วยตนเองในช่วงปี พ.ศ. 2544 แล้วนำมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการศึกษา และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกที่ผู้วิจัยรวบรวมได้มีจำนวน 211 เรื่อง นำมาจัดประเภทตามแนวการจัดประเภทของ ประคอง นิมมานเหมินท์ (2543 : 8 – 29) ซึ่งได้จัดประเภทนิทานตามรูปแบบ (Form) ของเรื่อง ได้ 8 ประเภท คือ นิทานมุขตลก นิทานชีวิต นิทานอธิบายเหตุ นิทานเรื่องผี นิทานประจำถิ่น นิทานเรื่องสัตว์ นิทานศาสนา และนิทานเข้าแบบ นอกจากนี้ผู้วิจัยพบนิทานอีกประเภทหนึ่งที่นอกเหนือจากการจัดประเภทของ ประคอง นิมมานเหมินท์ คือ นิทานคติ ดังนั้น นิทานที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมได้จึงจำแนกออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

นิทานมุขตลก	116	เรื่อง
นิทานชีวิต	26	เรื่อง
นิทานอธิบายเหตุ	25	เรื่อง
นิทานคติ	16	เรื่อง
นิทานเรื่องผี	11	เรื่อง
นิทานประจำถิ่น	8	เรื่อง
นิทานเรื่องสัตว์	5	เรื่อง
นิทานศาสนา	2	เรื่อง
นิทานเข้าแบบ	2	เรื่อง

จากการวิเคราะห์โครงสร้างของนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราธิราช จังหวัดชัยภูมิ โดยใช้กฎติกดาบรพ์ของนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของ Axel Olrik สามารถสรุปได้ว่า กฎติกดาบรพ์ของวรรณกรรมพื้นบ้านที่สอดคล้องกับนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก คือ กฎของการเริ่มเรื่องและกฎของการจบเรื่อง กฎแห่งการซ้ำ กฎแห่งตัวละคร 2 ตัวใน 1 ฉาก กฎแห่งการแตกต่างแบบตรงกันข้าม กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว การ

สร้างแบบสร้าง จากประทับใจ เรื่องของความสมเหตุสมผล เรื่องของเอกภาพ และการเพ่งจุดสนใจที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว กฎที่ไม่เข้มงวดคือ กฎของฝาแฝด และ ความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย

ในส่วนของการวิเคราะห์ภาพสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน พบว่า นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอกได้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน 7 ด้าน คือ ด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านค่านิยม และบทบาทของสมาชิกในสังคม

ด้านสภาพความเป็นอยู่ มีการตั้งถิ่นฐานใกล้แหล่งน้ำ ทุ่งนา ป่า และภูเขา ซึ่งเหมาะแก่การอยู่อาศัย เป็นแหล่งประกอบอาชีพ และแหล่งหาอาหาร ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้านใต้ถุนสูงหลังคามุงหญ้า มีทั้งห้องนอนแยกและห้องนอนรวม มีนอกชานเพื่อพักผ่อนหรือรับแขก และนอกชานสำหรับการซักล้าง และมีบันไดอย่างง่ายที่สามารถยกได้ ซึ่งเป็นลักษณะของบ้านเรือนในอดีตที่มีหลงเหลืออยู่น้อย การคมนาคมมีทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ พาหนะที่ใช้มีทั้งพาหนะที่ปรากฏในอดีตและพาหนะในสังคมปัจจุบัน เครื่องมือเครื่องใช้มีทั้งเครื่องมือทำนา เครื่องมือจับปลา และเครื่องมือเครื่องใช้ทั่วไป ซึ่งส่วนมากสามารถทำขึ้นเองในครัวเรือน ปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาแทนเครื่องใช้ในการเกษตร และสภาพทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงทำให้ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการดักและล่าสัตว์ ในส่วนของอาหารพื้นบ้านชาวบ้านรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลัก มีการทำอาหารหลากหลายประเภท สัตว์ที่นำมาประกอบอาหาร คือ สัตว์ป่า สัตว์เลี้ยง และสัตว์น้ำ ซึ่งปัจจุบันสัตว์ป่าบางชนิดได้กลายเป็นสัตว์สงวน สัตว์เศรษฐกิจ และยังคงมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน ผักที่นำมารับประทานมีทั้งผักที่ชาวบ้านปลูกไว้บริโภค และผักที่หาได้ตามธรรมชาติ ส่วนผลไม้มีทั้งผลไม้ตามธรรมชาติและผลไม้ที่ปลูกในครัวเรือน และการแต่งกายของชาวบ้าน ผู้ชายจะนุ่งผ้าขาวม้า ผู้หญิงนุ่งผ้าถุง และชาวบ้านจะนุ่งผ้าไหมในโอกาสพิเศษ

ด้านครอบครัว ส่วนมากเป็นครอบครัวขยาย รองลงมา คือ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวรวม ตามลำดับ เนื่องจากสังคมอีสานมีการแต่งงานเข้าบ้าน การเลือกคู่ครองจะพิจารณาจากความขยัน ความสามารถ ความดี และรูปร่างหน้าตาหนุ่มสาวชาวบ้านมีอิสระในการคบหากัน แต่เมื่อจะแต่งงานกันจะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ใหญ่ก่อน เมื่อแต่งงานแล้วคู่แต่งงานจะอาศัยอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงจนกว่าจะมีความพร้อมในการแยกเรือน และความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวมีทั้งความสัมพันธ์อันดีและความขัดแย้ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ในสังคมตำบลโนนกกอกในปัจจุบัน

ด้านการประกอบอาชีพ อาชีพหลักของชาวบ้านคืออาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพทำนา ทำไร่ และประมง นอกจากนี้ยังมีอาชีพรับราชการ ได้แก่ อาชีพทหาร นางสนม พยาบาล ตำรวจ และนักการเมือง และอาชีพอื่นๆ ได้แก่ อาชีพหมอฟันบ้าน ค้าขาย รับจ้าง หาของป่า/ล่าสัตว์ และขอทาน

ด้านประเพณี แบ่งเป็นประเพณีการทำบุญและประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีการทำบุญ ได้แก่ การทำบุญบ้าน บุญพระเวส บุญกฐิน และการทอดบั้งสุกุล ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ การสูขอ การแต่งงาน และงานศพ สะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นนี้เป็นสังคมที่นับถือศาสนาพุทธ มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่น

ด้านความเชื่อ แบ่งเป็น ความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องโชคละตา ความเชื่อเรื่องอมนุษย์ ความเชื่อเรื่องกำเนิดมนุษย์ และความเชื่ออื่นๆ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง และของวิเศษ ความเชื่อเรื่องวิชาอาคม และความเชื่อเรื่องวาจาสิทธิ์ ความเชื่อของชาวตำบลโนนกกอกมีความผสมผสานกันระหว่างศาสนาพุทธ เรื่องผี และศาสนาพราหมณ์ มีความเชื่อเกี่ยวกับโชคละตาว่าเป็นสิ่งที่กำหนดชีวิตมนุษย์ โชคละตาไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือแข่งขันกันได้ เรื่องโหราศาสตร์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของมนุษย์ อาจช่วยให้มองเห็นสิ่งต่างๆ และชะตาชีวิตได้ ส่วนการเสี่ยงทายเป็นเรื่องของการหาคำตอบให้กับปัญหาบางประการของมนุษย์ มีความเชื่อเกี่ยวกับอมนุษย์ว่ายักษ์เหมือนมนุษย์ที่มีขนาดใหญ่ ดุร้าย และชอบกินเนื้อมนุษย์ ส่วนครุฑเป็นนกในป่าหิมพานต์ที่มีลักษณะคล้ายมนุษย์ และมีความเชื่อว่ามีมนุษย์เกิดจากตะไคร่น้ำ เทวดาเป็นผู้สร้าง เทวดาหมดบุญ มนุษย์เป็นผู้สร้าง และเกิดจากกรรมญาณ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลังและของวิเศษว่าจะช่วยป้องกันอันตรายและนำโชคละมามาให้ เชื่อว่าผู้มีวิชาอาคมเป็นผู้อยู่ยงคงกระพันและมักจะจะได้เป็นผู้นำของสังคม และผู้มีวาจาสิทธิ์พูดอะไรจะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นทุกอย่าง ซึ่งความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต กำหนดความคิด การกระทำ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในสังคม

ด้านค่านิยม มี 12 ประการ ได้แก่ ค่านิยมเรื่องความรัก ค่านิยมเรื่องความขยัน ค่านิยมเรื่องการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ค่านิยมเรื่องความซื่อสัตย์ ค่านิยมเรื่องความกตัญญู ค่านิยมเรื่องความอดทน ค่านิยมเรื่องความสามัคคี ค่านิยมเรื่องความสันโดษ ค่านิยมเรื่องการยกย่องผู้มีวิชาความรู้และฉลาดหลักแหลม ค่านิยมเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ค่านิยมเรื่องการไม่เอา راحتเอาเปรียบ และค่านิยมเรื่องการพูดปดบิยาจา

ด้านบทบาทของสมาชิกในสังคม แบ่งเป็น บทบาทของสมาชิกในครอบครัว บทบาทของผู้นำในสังคม บทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชา บทบาทของพระสงฆ์ บทบาทของพุทธศาสนิกชน บทบาทของครู บทบาทของศิษย์ และบทบาทของเพื่อน ผู้ใหญ่จะคอยสั่งสอนและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนให้แก่คนในครอบครัว พ่อแม่เป็นผู้ดูแล ส่งเสริม อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือลูก ลูกมีหน้าที่เชื่อฟังคำสั่งสอนและทดแทนบุญคุณพ่อแม่ พี่น้องมีหน้าที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามียเป็นหัวหน้าครอบครัว ต้องเลี้ยงดูภรรยาให้สุขสบาย ส่วนภรรยาเป็นผู้ส่งเสริมและซื่อสัตย์ต่อสามี ผู้นำในสังคมทำหน้าที่ในการปกครอง การช่วยเหลือประชาชน และการตัดสินคดี ผู้ใต้บังคับบัญชามีหน้าที่ปฏิบัติตามคำสั่ง และช่วยเหลือผู้บังคับบัญชาด้วยความซื่อสัตย์ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของคนในสังคมและเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา พุทธศาสนิกชนมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และสืบทอดประเพณีต่างๆ ในสังคม ครูมีหน้าที่ในการ

อบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความเอาใจใส่ ศิษย์มีหน้าที่ตั้งใจเรียนและตอบแทนพระคุณของครู ส่วนเพื่อนมีหน้าที่คอยแนะนำและให้กำลังใจในเวลาที่เพื่อนมีปัญหา และพลอยยินดีเมื่ออีกฝ่ายมีความสุข

อภิปรายผล

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมนิทานพื้นบ้านได้ทั้งหมด 211 เรื่อง นำมาจัดประเภทได้ 9 ประเภท คือ นิทานมุขตลก นิทานชีวิต นิทานอธิบายเหตุ นิทานคติ นิทานเรื่องผี นิทานประจำถิ่น นิทานเรื่องสัตว์ นิทานศาสนา และนิทานเข้าแบบ ซึ่งนิทานบางเรื่องมีลักษณะเป็นได้หลายประเภทจึงได้จัดไว้ตามจุดมุ่งหมายของผู้บอกข้อมูลและความเหมาะสม นิทานหลายเรื่องที่มีสาระเหมือนกันแต่ชื่อเรื่องต่างกันถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ส่วนในบางประเภทมีชื่อเดียวกันแต่สาระต่างกันไม่ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน

นิทานที่รวบรวมได้มากที่สุดได้แก่นิทานมุขตลก แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านนิยมเล่าเรื่องสนุกสนานสู่กันฟังในโอกาสต่างๆ เช่น งานบุญ การลงแขก และการพบปะสังสรรค์ เป็นต้น เรื่องที่เล่าส่วนมากมักจะเป็นมุขตลกเกี่ยวกับนักบวช คนเจ้าปัญญา ครอบครัว คนพิการ และเรื่องตลกทั่วไป นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตเกี่ยวกับมุขตลกที่มีลักษณะล้อเลียนพฤติกรรมของนักบวชว่า ผู้เล่ามีจุดประสงค์ที่จะล้อเลียนพระสงฆ์โดยให้หลวงพ่อบำทำสิ่งที่ผิดพลาด และให้เณรน้อยสามารถเอาชนะหลวงพ่อบำได้เสมอ รวมทั้งให้หลวงพ่อบำเกี่ยวข้องกับการผิดประเวณี และในมุขตลกครอบครัวกำหนดให้ลูกเขยเอาชนะพ่อตาได้เสมอ มีการผิดประเวณีระหว่างลูกเขยกับแม่ยาย และพี่เขยกับน้องเมีย ทำให้เห็นว่านิทานเป็นทางออกอย่างหนึ่งของสังคมที่มีการสร้างเรื่องให้คนหลุดพ้นจากความเป็นจริงในสังคมและกฎระเบียบต่างๆ มีการนำมาเล่าเพื่อให้เกิดความขบขัน ซึ่งคนในสังคมไม่ถือสา เพราะเข้าใจกันดีว่าพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน และในครอบครัวมักจะมีเคารพผู้อาวุโสเสมอ ดังนั้น การเสนอทางออกในนิทานจึงเป็นการล้อเลียนเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น

ในนิทานชีวิตเรื่องท้าวกำพริ้มมีการกล่าวถึงคนด้อยโอกาสทางสังคมที่ถูกกดขี่ข่มเหงและรังเกียจ แต่ด้วยความมานะอดทนและมีคุณธรรมทำให้สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ และประสบความสำเร็จในชีวิต สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนในสังคมว่าชาติกำเนิดของคนเรานั้นไม่สำคัญเพราะไม่มีใครเลือกเกิดได้ แต่ทุกคนสามารถกำหนดการกระทำ และเลือกดำเนินชีวิตของตนเองได้ แสดงว่าผู้เล่านิทานต้องการปลุกฝังหรือชี้แนะให้บุคคลในสังคมมีความสามารถและคุณธรรม เพื่อความอยู่รอดและความก้าวหน้าของชีวิต

การนำเอาทฤษฎีหรือทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายมาใช้ในการศึกษานิทานพื้นบ้านเป็นการศึกษาที่น่าสนใจ เพราะจะทำให้สามารถมองเห็นลักษณะและความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน รวมทั้งก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในทางวิชาการอีกด้วย

นิทานพื้นบ้านได้สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านด้านสภาพความเป็นอยู่ ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านค่านิยม และบทบาทของสมาชิกในสังคม ในขอบเขตเท่าที่นิทานจะสามารถทำได้ มีนิทานบางเรื่องกล่าวถึงสิ่งที่สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน เช่น รถยนต์ และอาชีพนักการเมือง ทำให้เห็นว่าผู้เล่านิทานได้นำเอาสิ่งต่างๆ รอบตัวมาประมวลเป็นเรื่องราวประกอบกับนิทานที่มีอยู่แต่เดิม ทำให้เกิดความหลากหลายและแปลกใหม่ในบรรยากาศของการเล่านิทาน

ในการศึกษานิทานพื้นบ้านนอกจากจะใช้ข้อมูลทางคติชนวิทยาแล้วยังต้องอาศัยศาสตร์อื่นมาช่วยในการอธิบายรายละเอียดของสิ่งที่แฝงอยู่ในนิทาน เช่น สังคมวิทยา วรรณคดี และมานุษยวิทยา เป็นต้น เพราะนิทานเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่ถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และลักษณะของสังคม ดังนั้น การนำศาสตร์ต่างๆ มาช่วยในการศึกษานิทานพื้นบ้านจะทำให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดียิ่งขึ้น

ผลของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะช่วยรวบรวมนิทานพื้นบ้านของชาวตำบลโนนกอ อำเภอกะซัน จัหวัดชัยภูมิ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่ออนุรักษ์และสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมแขนงอื่นอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้รวบรวมและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกอครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทางคติชนวิทยาด้านอื่นๆ ในตำบลโนนกอ เช่น ฝน พืชพันธุ์ ปศุสัตว์ เทคโนโลยีพื้นบ้าน และภาษา เพราะในพื้นที่ตำบลโนนกอมีข้อมูลเหล่านี้อยู่เป็นจำนวนมาก และยังไม่มีการเก็บรวบรวมหรือศึกษาไว้เลย
2. น่าจะมีการศึกษานิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษา เพราะนิทานพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญอย่างหนึ่งของท้องถิ่น
3. น่าจะมีการนำกฎหรือทฤษฎีต่างๆ เช่น กฎของการสร้างตัวละคร ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เป็นต้น มาใช้วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านเพื่อให้เนื้อหาของงานวิจัยมีความหลากหลายและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2531). *พื้นอีสาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา.
- _____. (2533). *แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอีสานล่าง*. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2519). *เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- _____. (2520). *คติชนวิทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2516). *คติชาวบ้าน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- จันทน์แดง คำลือหาญ. (2542). "พิพวย, พระธาตุ : ศิลปกรรม," ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 9*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- จารุวรรณ เชาว์นวม. (2542). *นิทานพื้นเมืองลาว : ลักษณะเด่นและความสัมพันธ์กับสังคม*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2522). *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- _____. (2522). *วิเคราะห์นิทานอีสานจากสามหมู่บ้าน*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- เจือ สตะเวทิน. (2527). *คติชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. (2513). *ประวัติศาสตร์อีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช และคณะ. (2522). *การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง (ระยะต้น)*. ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์. (2542). *ข้อมูลอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ*. ชัยภูมิ : ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2522). *วรรณกรรมอีสาน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- _____. (2544). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- _____. (2526). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2528). *นิทานพื้นบ้านและนิทานพื้นบ้านในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.

- ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2543). นิทานพื้นบ้านศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาธ อิศรปริดา และคณะ. (2518). ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ปรีชา อุยตระกูล. (2520). วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังนกใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- แปลก สนธิรักษ์. (2504). พิธีกรรมและลัทธิประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2529). มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรทิพย์ สารปรัง. (2540). นิทานพื้นบ้าน บ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2529). "นิทานพื้นบ้าน," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- พิชญ์ สมพอง. (2542). "ประวัติเมืองชัยภูมิ," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2542). "ชุมชนโบราณก่อนตั้งเมืองชัยภูมิ," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ไพวรรณ เครือวรรณ. (2541). นิทานมุขปาฐะบ้านดงเมือง ตำบลลำพาน อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- รัชนิกร เศรษฐ์. (2528). สังคมวิทยาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. (2531). พื้นถิ่นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- วิเชียร เกษประทุม. (2542). นิทานพื้นบ้าน ฉบับปรับปรุงล่าสุด. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- ศิริพร ฐิตะฐาน. (2539). ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น : การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย. ฉบับพิมพ์แก้ไข. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2536). นิทานพื้นบ้านไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และ บริษัทไทยประกันชีวิต.

- สุกัญญา ภัทรราชย์,บรรณารักษ์. (2538). *วรรณคดีท้องถิ่นพินิจ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธาธร พูลสวัสดิ์. (2539). *ศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทยมุสลิมที่ตำบลโมคลาน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช*. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา สุภาพ. (2518). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย จิตกุล. (2522). *ประเพณีพิธีไทย*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกก. (2544). *ข้อมูลทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบล*. ชัยภูมิ : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกก.
- อุดม บัวศรี. (2540). *วรรณคดีอีสาน*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Dundes,Alan. (1965). *The Study of Folklore*. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs, N.J.
- [http : // user.school.net.th/wasujogs/12.html](http://user.school.net.th/wasujogs/12.html)

การสัมภาษณ์

- กง กอบทองสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 4 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.
- กองร้อย วาฬทักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 72/1 หมู่ 7 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 5 กรกฎาคม 2544.
- จัน โคตรโนนกก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 43 หมู่ 4 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 5 กรกฎาคม 2544.
- จันดี เขียมชัยภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 2 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.
- จันลา วงษ์สระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 4 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.
- จัน ปีมะนาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 177/1 หมู่ 7 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.
- ใจ โคตรโนนกก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 76 หมู่ 2 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 9 กรกฎาคม 2544.
- ชม ชื่นเขียว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 116 หมู่ 4 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.
- ชาลี บุญเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 ตำบลโนนกก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.

[illegible]

เลื่อน บัวสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 60 หมู่ 5 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.

วิสิทธิ์ บัวสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 360 หมู่ 8 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 8 กรกฎาคม 2544.

ศิลา ศรีเมืองกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถาญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 77 หมู่ 1 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 5 กรกฎาคม 2544.

สกล สวัสดิ์ศิริรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 150 หมู่ 5 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.

สง่า บัวสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 204 หมู่ 9 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 11 ธันวาคม 2544.

สมจิตร นามโพธิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 63 หมู่ 7 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.

สมบุรณ์ บัวสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 79 หมู่ 4 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 7 กรกฎาคม 2544.

สมาน ชูรวงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 333 หมู่ 1 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.

สวัสดิ์ บุญเลิศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถนุญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 2 หมู่ 6 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.

สายัณห์ วังสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 120 หมู่ 4 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.

สุชิน แก้วเมืองกลาง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหาร
ส่วนตำบลโนนกกอก เมื่อ 27 ธันวาคม 2544.

สุพัฒนา ปิยะนาว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรรถกฤษณ์ แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ 2 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 11 กรกฎาคม 2544.

สุรินทร์ บัวสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 114 หมู่ 7 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 6 กรกฎาคม 2544.

หม่อม แสนสระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 3 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 13 กรกฎาคม 2544.

อ้น โคตรโนนกอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 78 หมู่ 1 ตำบลโนนกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.

อัครา อุดมบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 9 กรกฎาคม 2544.

ฮอง กอบทองสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรัญญา แสนสระ เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25 หมู่ 4 ตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ เมื่อ 4 กรกฎาคม 2544.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก

เนื้อหานิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

นิทานพื้นบ้านตำบลโนนกก อำเภอกะษัตราสมบุรณ์ จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 211 เรื่อง ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเองจากผู้บอกข้อมูลในทุกหมู่บ้านของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทเป็น 9 ประเภท และจัดเรียงลำดับประเภทตามจำนวนเรื่องจากมากไปหาน้อย ดังนี้

นิทานมุขตลก	116	เรื่อง
นิทานชีวิต	26	เรื่อง
นิทานอธิบายเหตุ	25	เรื่อง
นิทานคติ	16	เรื่อง
นิทานเรื่องผี	11	เรื่อง
นิทานประจำถิ่น	8	เรื่อง
นิทานเรื่องสัตว์	5	เรื่อง
นิทานศาสนา	2	เรื่อง
นิทานเข้าแบบ	2	เรื่อง

นิทานในประเภทเดียวกันบางเรื่องมีสาระเหมือนกันแต่ผู้เล่าให้ชื่อนิทานต่างกัน นิทานในลักษณะนี้แม้จะมีชื่อต่างกันก็ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกันแต่ต่างสำนวนกัน ส่วนในบางประเภทมีชื่อเดียวกันแต่สาระต่างกัน ในกรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน และการให้หมายเลขกำกับหน้านิทานแต่ละเรื่องเพื่อการอ้างอิงนั้นจะเรียงติดต่อกันไปจนหมดข้อมูล นิทานทั้ง 211 เรื่อง มีดังต่อไปนี้

นิทานมุขตลก

นิทานมุขตลกที่รวบรวมได้ สามารถแบ่งเป็น มุขตลกนักบวช มุขตลกคนเจ้าปัญญา มุขตลกคนพิการ มุขตลกครอบครัว และมุขตลกทั่วไป ดังนี้

มุขตลกนักบวช

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกินขี้ไก่ มี 12 สำนวน ดังนี้

1. หลวงพ่อกินขี้ไก่ (สำนวนที่ 1)

หลวงพ่อกับเณรน้อย หลวงพ่อเข้าไปในบ้านแล้วชั่งเณรน้อยว่า “น้อยๆ เจ้าอย่าให้ไก่ที่ไชวัดเต๋อ คั้นนั้นข่อยสิให้เจ้ากินเดี๋ย” เณรน้อยหัวดีกะเอาน้ำอ้อยตั้งแม่หยอดไชกุฎิหลวงพ่ หลวงพ่อกลับมามีเห็นกะฮ้าย ชั่งเณรน้อยกินขี้ไก่ เณรน้อยก้มกิน กินเอ๋ๆ เป็นตาแซบหลาย หลวงพ่อเลียขากินน้ำก่องหนึ่ง แซบหลายเลียชั่งวามือล้นบอดองไล่ไก่ให้มันขี้หลายๆ เต๋อน้อย

มือล้นมาหลวงพ่อกินเข้าไปในบ้าน กลับมามีเห็นขี้ไก่เต็มกุฎิ คีตวาสกินแซบๆ มือนี้ละ กะก้มเลียกิน กินเอ๋ๆ โอ๊ยเหม็นฮากแตกฮากแต่น

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

2. หลวงพ่อกินขี้ไก่ (สำนวนที่ 2)

หลวงพ่อกินขี้ไก่ มีหลวงพ่อกับเณรน้อยอยู่น้ำกันสองคน หลวงพ่อสื่อออกไปบิณฑบาตร ชั่งเณรน้อยว่า “น้อยๆ มือนี้เจ้าอย่าให้ไก่ที่ไชเขี่ยนเต๋อ” พอหลวงพ่อกินแล้วเณรน้อยตำน้ำตำลไชในบักจ้ำไปหยอดเป็นก่องๆ คือขี้ไก่ หลวงพ่อมามีเห็นเลี้ยว “น้อย ข่อยบอกเจ้าบอให้ไก่ที่ไชเขี่ยนเจ้ากะบอพัง เลี้ยวกินซะเหมะ” หลวงพ่อกินเณรน้อยเลียกินคือสิแซบ “มาให้ข่อยเลียกินเบิงจัก ก่องตุ้” หลวงพ่อเลียถักน้ำตำล “มาแซบแท้ มืออื่นเจ้าให้มันขี้ไชหลายๆ แน่”

มือล้นมาหลวงพ่อกินบิณฑบาตรอีก เณรน้อยปอຍให้ไก่ขึ้นมามีเต็มเขี่ยน หลวงพ่อกินจับไก่มาตีขี้แตกขี้แต่นบอกเณรว่า “น้อย เจ้าอย่าฟ้าวเลียเต๋อ ข่อยสิกินกอน” หลวงพ่อเลียก่องไตกะว่า “ขี้ไก่ดีวะ” เลี้ยวอีกก่องไตกะว่า “ขี้ไก่ดีวะ” หลวงพ่อเลียเสียเปรียบเณรน้อย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

3. หลวงพ่อกับเณรน้อย (สำนวนที่ 3)

หลวงพ่อกับเณรน้อยดื่ม “น้อยๆ เจ้าเฝ้าวัดไว้เดี๋ยวให้ไถขึ้นม้าขี่ไชเด้อ” หลวงพ่อเลยให้เณรน้อยเฝ้าวัด เณรน้อยหยอดน้ำตาลไว้ หลวงพ่อม้าเหินวามนขี่ไถ ช้างเณรน้อยเลี้ยง เณรกะเลี้ยงกินๆ หลวงพ่อได้กินน้ำก่องหนึ่ง แสบหลาย เลยชิงบอให้ไถไถ มือต่อม้าหลวงพ่อกับเณรน้อยปอยไถเข้าวัด หลวงพ่อกลับม้าม้าเหินกะฟาวเลี้ยงกิน ที่นี้แมนขี่ไถแท้ๆ หลวงพ่อเลยเสียเปรียบเณรน้อย

ผู้เล่า : นางนิยม กิโนนกก
วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2544

4. หลวงพ่อกับเณรน้อย (สำนวนที่ 4)

หลวงพ่อบอกเณรน้อยให้เฝ้าวัด “รักษาให้ดีอย่าให้ไถขึ้นม้าเท้งกุฎิเด้อ” เณรน้อยกะฟาวตอบ “ครับ” พอหลวงพ่อไปแล้วเณรน้อยทำที่เอน้ำอ้อยไปหยอดไว้หน้าบ้านบนนอน อันนี้กะแมนวาลหลวงพ่อกับเณรน้อยเล่นไหวกัน หลวงพ่อกลับม้าม้าเหินน้ำตาลวามนขี่ไถเลี้ยงเณรน้อยม้าไล่เข้าเณรน้อยกินขี่ไถให้เบ็ด เณรน้อยเก็บกินๆ หลวงพ่อยากน้ำกะเก็บกินแล้ว แสบหลาย บออิม บัดนี้กะถามเณรน้อยว่า “มีอีกบอ” เณรกะว่า “เบ็ดแล้ว แม้วันกินน้ำเบ็ด” หลวงพ่อเคียดให้แม้วันหลาย แม้วันบั้นม้าจับหน้าผากหลวงพ่ หลวงพ่อกะให้เณรน้อยดี เณรน้อยเลยเฝ้าค่อนดีหน้าผากหลวงพ่ ว่า “แม้วันขี่ค่านม้าญาติกินน้ำตาลข่อยเบ็ด” ช่นว

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

5. หลวงพ่อกับเณรน้อย (สำนวนที่ 5)

หลวงพ่อสั่งไปธุระในบ้านกะเลยชิงเณรน้อยว่า “น้อยเอ๊ย เจ้าเฝ้าวัดอย่าให้ไถขึ้นม้าขี่ไชกุฎิเด้อ” เณรน้อยกะเลยไปเอน้ำอ้อยมาหยอดไว้เต็มกุฎิ พอหลวงพ่อกลับม้าม้ากะเลยบอกว่า “หลวงพ่ครับไถมันขึ้นม้าขี่ไชกุฎิเต็มไปเบ็ดครับ ผมไล่มันบอทันมันดอก” หลวงพ่ไม่ไหหลายกะเลยชิงให้เณรน้อยเก็บขี่ไถกินให้เบ็ด เณรน้อยกะเลยต้องก้มเลี้ยงกินน้ำอ้อยนั้น กินไปกะวาชบหลายๆ จันหลวงพ่จึงดะเลยวว่า “บ๊ะ เจ้าคือกินเอ้าๆ แท่น้อย ม้าให้หลวงพ่ล่องจักก่องสองก่องดู” พอหลวงพ่ได้กินกะวาวานชบหลาย กะเลยชิงเณรน้อยไว้ว่า “มือลุ่นบอต้องไล่ไถให้มันขี่ไชจนเบ็ดโลด หลวงพ่สิเมียนเอง”

มือต่อม้าหลวงพ่กะไปธุระอีก ที่นี้เณรน้อยเล่นแซ่ ไถกะขึ้นม้าขี่ไชเต็ม หลวงพ่กลับม้าม้าเหินกะยืมบิยเหลว วาแล้วกะก้มลังกินขี่ไถ โอ้ย ค้ำแรกก่องแรกทอนั้นเหลวเหม็นหลาย หลวงพ่เลยรู้ว่าเสียที่เณรน้อยอีกแล้ว ขี้ไถกะเหม็นคือขี่ไถโปละ

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

6. หลวงพ่อชี้โกโป (สำนวนที่ 6)

มีอนันต์ย่นชี้หลวงพ่อกะโปเทคนั ฌ์ร่อยากไปน้ำกะบอให้ไป ฌ์ร่อยบอได้ไป หลวงพ่อชิงไว้ว่า “เจ้าบ้านยาให้โกชี้ไล่เฮียน ถ้าชี้ข่อยสิตีเจ้า” ฌ์ร่อยไปหวดตีตม้นำอ้อยทอชี้โกโปไปหยอดไว้แล้วทำทานอันหลับ หลวงพ่อกลับมาเห็นกะโม้โหฮายฌ์ร “เจ้าบ้านจึงได้ให้โกชี้ไล่เฮียน ก็นแหมะกิ้นให้เปิดเหม็นกะต๋องกิ้น” ฌ์รเลยกิ้น ฌ์รน้อยคอยก้มกิ้นเลียกิ้นเหลือสองกองชั้น หลวงพ่อกถามว่า “ไอ้น้อย เป็นจึงได้แซบบอ” ฌ์รกะว่า “แซบหลายหวานคือน้ำอ้อยละ” ถืแทชี้โกโปสองกองนั้นมันแมนชี้โก้อีหลี พ้อหลวงพ่อก้มเลียกิ้นกะฮากแตกฮากแต่นชั้นเหลว

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

7. หลวงพ่อกับฌ์รน้อย (สำนวนที่ 7)

ฌ์รน้อยลอลหลวงพ่อกิ้นชี้โก หลวงพ่อบอยวัดฌ์รน้อยไปเอนำอ้อยมาหยอดไว้เต็ม หลวงพ่อม้าเห็นกะไลขาฌ์รกิ้นชี้โกให้เปิด ฌ์รกิ้นเป็นตำแซบหลายหลวงพ่อเลยชิมเบิง หลวงพ่อเลยบอกให้ฌ์รปอยโกขึ้นม้าหลายๆ หลวงพ่อบอให้ฌ์รเมียน แล้วสิไปเลียกิ้น บัดที่นี้แมนชี้โกแทๆ ซ้ำ

ผู้เล่า : นางปิ่น อินโคกสูง
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

8. หลวงพ่อกับฌ์รน้อย (สำนวนที่ 8)

มีหนึ่งหลวงพ่อเอนฌ์รน้อยมาซัง “น้อยๆ ยาให้โกขึ้นเฮียนเตอโลไ่วหนา” พ้อหลวงพ่อกะโปแล้ว ฌ์รกะนำอ้อยตั้งเมหยอดไว้ บัดนี้หลวงพ่อกลับมา “น้อยๆ เจ้าคือให้โกชี้ไล่เฮียนเจ้ากิ้นแหมะ กิ้นให้เปิดตำ” ฌ์รน้อยกะก้มกิ้น หลวงพ่อเห็นฌ์รน้อยก้มกิ้นคือสิแซบกะเลยลองกิ้นเบิง กิ้นบัดได้กะหวานจ้วยๆ “มือลุ่นไ่มันขึ้นม้าอีกเตอ” บัดนี้โกขึ้นม้าชี้โกเต็มหลวงพ่อวาสิกิ้นคันเดียว ผัดถิกชี้โกแทๆ “ไอ้ น้อย เจ้าคือหยอกข่อยคักแท้” หลวงพ่อเลยไล่ตีฌ์รน้อย

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

9. หลวงปู่กับฌ์รน้อย (สำนวนที่ 9)

หลวงปู่กับฌ์รน้อยผิดกันตลอด มีฌ์รน้อยกับหลวงปู่ยวัดหนึ่ง หลวงปู่สิไปธุระให้ฌ์รน้อยยวัด “ฌ์รเอี้ยยวัดให้ไลโกอย่าให้ชี้ไ่ววัดเตอ” ฌ์รกะ “ครับ” บัดนี้หลวงปู่กะไปธุระฌ์รค้ำแต่นอนขาขึ้นห่างโกขึ้นวัดเบ็ด ฌ์รเห็นกะบอทำควมสะอาด หลวงปู่กลับมามีเลียวเห็นชี้โกเต็มยู “เปียงคอยให้โกชี้ไ่ววัด” ฌ์รน้อยตัวะว่า “บอแมนชี้โกตีครับ นำตาลญอยดี” หลวงปู่

กะวา “คั่นน้ำตาลอีหลีมั้งลองกินให้เบิ่งดู” เณรน้อยะค่อยก้มแล้วลักหยอดน้ำตาลใส่น้ำเต้ ก่องได้บอแม่นน้ำตาลกะเว่นไว้ หลวงปู่ถามว่า “เป็นได้” เณรกะ “หวานคือน้ำตาลละครับ” หลวงปู่กะลองเลียเบิ่งถิกชีโกแท้ๆ เหม็นหลายหลายหลังเอ้าซือๆ เสียเปรียบเณรตลอด

ผู้เล่า : นางประดับ อินตาทามแห

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

10. หลวงปู่ชีโก (สำนวนที่ 10)

มีอนันหลวงปู่ชีโกไปเที่ยวเล่นซังเณรน้อยไว้ว่า “ยูบ้านตี้ๆ เต่อยาให้โกชีไชเตอ” เณรน้อยคิดสิแกงหลวงปู่กะเลียเอาน้ำอ้อยมาหยอดไว้ หลวงปู่กลับมามีเห็นชีโกเต็มวัดกะเลียฮ้าย “ไปยูจิงได้โกชีไชเต็มวัด” หลวงปู่ให้เณรน้อยเลียกิน เห็นเป็นตำแซบหลายเลียขอเณรน้อยเลีย น้ำสองก่องแซบหลายกะเลียว่า “มือลุ่นให้มันชีหลายๆ แนน ยาไลต้า” เณรน้อยกะปอยโกชีแซย หลวงปู่เห็นกะเลียกินฮากแตกฮากแต่น แล้วหลวงปู่เลียดีเณรให้จือจำ

ผู้เล่า : นายสมจิตร นามโพธิ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

11. หลวงพ่อกินชีโก (สำนวนที่ 11)

เณรตัวหลวงพ่อกินชีโก มีหมู่บ้านหนึ่งเป็นหมู่บ้านเกากอน มีวัดหนึ่ง มีแต่หลวงพ่อกับเณรน้อย ยูม้ามือนึงมีเจ้าคณะอำเภอมานิมนต์หลวงพ่อกับไปประชุม กอนสิไปหลวงพ่อกะซังเณรว่า “น้อยๆ ยาให้โกชีไชวัดเตอ” เณรน้อยจ่อมซุกซันกะไปหาเล่นไปทั่ว หาญิงชีกะป้อม หลวงพ่อกลับมามีเห็นชีไชวัดกะเลียซังเณรน้อยให้เมียนแหล่วเลียกินให้เบิด เณรน้อยเคียดหลายว่าหลวงพ่อกะจิงซันเลียคิดสิตัดสินหลวงพ่อกะ “มั้งเทาะงวดหน้ากูสิแกง”

มือลุ่นหลวงพ่อกะซังคือเกาอีก หลวงพ่อกะประชุมสามมือ “คั่นโกชีไชอีกสิให้กินให้เบิด” เณรน้อยกะเฮ็ดน้ำตาลใสในบักก้ากวนคือชีโกไปหยอดไว้ น้ำศาลา หยอดไว้ๆ พ้อคำมา หลวงพ่อกลับมามีเห็น “น้อย ข่อยคือซังนักซังหนาวาบอให้โกชี เจ้าม้าเลียกินให้เบิดแม่” เณรน้อยกะคอยคั่นกิน หลวงพ่อกะเห็น “เอ้าน้อยเจ้าคือกินชีโกตีแท้ให้ข่อยล่องเบิ่งดู” หลวงพ่อกะแซบหลาย “มืออินเจ้าให้มันชีโลดเตอ เอ้าเข้าสารให้พอม ไก่กะมำกิน มือตอม้าเณรน้อยเอ้าเข้าสารวานไว้เต็มศาลา โกชีน่มำกินแล้วเณรปิดประตูซังไว้ ออกกะออกบอได้เลียชีไชเต็มเบิด หลวงพ่อกลับมามีเห็นกะยืมปุย ตั้งทาเลียกินคักๆ “อ้วยชีโกแท้ๆ ตี้วะ” ฮากแตกดีเพิน

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ

วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

12. หลวงพ่อกับเณรน้อย (สำนวนที่ 12)

หลวงพ่อยากกินน้ำอ้อยเลยบอกเณรน้อย “น้อยๆ หลวงพ่อยากกินเข้ากับน้ำอ้อยนี้” เณรน้อยกะเลยไปหาน้ำอ้อยมาแล้วจะไปเอาไปห่อขี้ไถน้ำ เอ็นหลวงพ่ “หลวงพ่ๆ ม้ากินเข้าบายน้ำอ้อย” หลวงพ่ว่า “ได้มาแล้วดี” เณรกะ “ครับ” หลวงพ่เลยม้ากิน เณรน้อยเลยหนีไปหล่นน้ำในสระ “น้อยๆ ได้มาแล้วดีน้ำอ้อย” หลวงพ่ญางไว้วๆ ม้าเผยออกจ่า “ปาดโซ้มันเอาขี้ไถมาให้หลวงพ่กิน” หลวงพ่สุนหลายเลยไปหาไม้มาตีกเณรน้อยแทบอึก

ผู้เล่า : นางกองร้อย วาพิทักษ์

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกินน้องควายและเรื่องที่มีลักษณะคล้ายกัน ถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน มี 8 สำนวน ดังนี้

13. หลวงพ่อกินน้องควาย (สำนวนที่ 1)

มีเณรน้อยกับหลวงพ่ เณรน้อยเข้าไปในบ้านแม่เลยเฝ้าน้องควายให้เณรน้อยม้ากินยุวัด หลวงพ่ถาม “อีหญิง” เณรน้อยว่า “น้องควาย แม่ออกให้เอาม้าชูลหลวงพ่กิน” หลวงพ่กินแล้วติดใจ “สิไปหาใส่ข่อยม้ายากอีกแท้” เณรน้อยว่าสิพาไปหา พาหลวงพ่ลงท่งไปบอกให้จกตากควายญ้ามมันสิให้ เห็นควายโตนั่งญกหางยุ บอกหลวงพ่ “ควายกำลังสิให้ เอ้าเหมะมันสิออกกอนเต้” หลวงพ่เอ้ามือจกเข้าไป ควายตื่นมือหลวงพ่กะติดยุพาหลวงพ่ห่อไปทั่ว เณรน้อยฮ้องบอก “แหยคั่นทั้นๆ หยั่นคั่นแท้” เณรน้อยหัวเราะหลายจนใจขาดตายหยิน พ้อควายเบิดฤทธิ์ มือหลวงพ่หลุดออกมาได้ เลยญางม้าเชกหัวเณรน้อยล่มป่องหง่อง “เฮ็ดทอนี้เจ้าจะตายน้อยน้อย”

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

14. หลวงพ่อน้องควาย (สำนวนที่ 2)

มีเณรน้อยเข้าไปในบ้าน ควายออกลูกให้บ้านให้เณรเฝ้าน้องควายไปสู่หลวงพ่กิน ได้แล้ววกะเอาไป หลวงพ่กินแซบหลาย “เฮ็ดจังได้เอ้า มันคือแซบแท้” เณรกะเลยว่า “สิญากอีหญิงญ้ามมันหยินขี้ญกะจกเอ้าชั้นดีวะ” พอกางวันกะพากันออกไปกังทง เณรน้อยพาหลวงพ่ไปหาน้องควาย เห็นควายหยินขี้หลวงพ่กะจก ควายตื่นญมเอ้ามือหลวงพ่แลน เณรน้อยว่า “แหยคั่นทั้นๆ” สิว่าหยั่นคั่นแท้กะบอกอีก เณรน้อยหัวเราะจนแข่วแห้งก็กชีกตายซ้ำ

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

15. หลวงพ่อยากกินน้องควาย (สำนวนที่ 3)

แม่ออกเฝ้าน้องควายไปจิ้งห้น เณรน้อยกะเลยกินเปิดก่อน หลวงพอกะอยากกินน้ำชั้น เหลวบัดที่เนี่ย หลวงพอกะเลยถามว่า “น้อยๆ เอ็ดจิงได้หลวงพอจิงสิดักกินน้องควายอีก” เณรน้อยกะเลยว้า “บอญากดอกครับหลวงพอ ย้ามมันขี่กะจกเข้าตากเฝ้าน้องมันมาด้อมกินชั้นดื้อวะ” วาแล้วหลวงพอกะชวนเณรน้อยออกไปกังทง เห็นควายโตหนึ่งกำลังผูกหางสีขี้หลวงพอกะฮือจี้วัวร์ขึ้นตั้งทาไปจิกเข้าตากควายชั้นว้า ควายกะตื่นยับญบแขนหลวงพอฟ้าแลนทังทงทัวทาทั้งถีบหลวงพอ เณรน้อยเห็นจิงชั้นกะฮิ้วเราะวาลันดี หัวเราะไปกะฮ้องบอกหลวงพอว่า “แหยคันหันๆ หลวงพอ หยั่นคันแท้” หัวเราะทอ้งคึดทอ้งแข็งจันว้าหยีนต่ายเอาฮือๆ พ้อหลวงพอเอาแขนออกได้กะญางม้ามเห็นเณรน้อยหยีนญิงแขวกก็กชีกญูกะว้าเณรน้อยญุยเจ้าของ กะเลยเชกหัวเณรน้อยหงายหลังญูทาเกา หลวงพอกะเลยว้า “ข่อยเชกหัวเจ้าคอยๆ กะต่ายไว้แทน้องน้อยเอ๊ย”

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

16. หลวงพ่อน้องควาย (สำนวนที่ 4)

หลวงพอให้เณรน้อยเข้าไปในบ้าน มื่อนีบอมมีตอ้งสุบหยา ให้เณรไปแพตอ้งแพหยาในบ้าน ยายเนิงด้อมน้องควายญูกะเลยเ็นเณรไวบอควา “ถ้าเฝ้าน้องควายไปกินกอนเด้อเณร” ยายกะฮอน้องควายให้เณร พ้อไปฮอดวัดเณรกะสีกินพุเดียว หลวงพอขี้เดียดหลายบอควา “เอาถืมชะ ยากินเทาะข่อยขี้เดียดหลาย” หลวงพอไลซ่าเณรหนีไปแล้วกะหญับไปหญับม้าม้องซิมน้องควายเบิง “อู๊ แซบอีหสื้อวะ” หลวงพอเลยถามเณรว้า “เจ้าเอ็ดจิงได้จิงได้ม้าม้า” เณรกะเลยว้า “ญ้ามควายมันขี่ไจกตากดั่งใส่มันมาด้อม พ้อมันญูกหางขึ้นไจกเข้าไปแล้ว” มื่อเช้ามาเด้ หลวงพอกุ้มผ้าได้ พ้อดีเห็นเขาปอยควาย พ้อดีฮอดอนมันญูกหางสีขี้ หลวงพอได้ทีกะจกบีบเข้าตากฮือตอน มันตื่นยับฟ้าหลวงพอแลนล้งทง เณรน้อยแลนน้าไปฮอดกังทง ควายกะแลน ขี้แปดหลวงพอ เณรทั้งหัวเราะทั้งฮ้องบอก “แหยคันหันๆ หลวงพอ หยั่นคันแท้” เณรน้อยหัวเราะหลายหยีนต่ายแคงแย่ง พ้อหลวงพอเอามือออกจากตากฮือตอนได้กะม้ามเชกหัวเณรน้อยล่มห่งอยล้ง “โอ๊ย เชกหัวทอนีกะต่ายน้อเณรเอ๊ย” ถิ่นเฝ้าเณรต่ายแต่โดนแล้ว

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

17. หลวงปุน้องควาย (สำนวนที่ 5)

เณรน้อยไปไदन้องควายม้ามหลวงปุนเห็นกะถามว้า “แมนหญ้าง” เณรน้อยว้า “น้องควายเพินเอาให้” หลวงปุนได้กินกะแซบหลาย “บ๊ะมันเอาม้ามแต่ใสเหนี้ย” เณรคึดสิเอ็ดเส่นหลวงปุน

“เอ้ามาแต่ให้ใส่มันตัวครับ เวลานั้นขี่กะไปจากเอ้า” มีอินมาหลวงปู่เลยให้เณรน้อยพาไปหาน้องควย “ควยขี่แล้วเอ้าหะหลวงปู่” หลวงปู่ขึ้นหางกะเตียวได้จกเข้าไปควยเดินโคง เณรน้อยฮ่องน้ำ “แหะคันทันๆ” เห็นแต่ผ้าเหลืองไปลิบๆ กลับคืนมาได้ เณรน้อยหยีนแขวแห่งแข็ง แกกแซกยู หัวเราะจันท้าย หลวงพอบ้องหุเณรล่อม “ตบคอยๆ กะต่ายติน้อย”

ผู้เล่า : นายสมจิตร นามโพธิ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

18. หลวงพ่อน้องควย (สำนวนที่ 6)

มีวัดหนึ่ง ท้ายกศรท้าววัดดีดีอุปถัมภ์หลาย ยูมามีอินควยพออกมันออกลูกมีน้องออก ท้ายกกะตัมน้องควยใส่ปั่นโตเฮ็ดน้ำจิ้มไปพ้อม ยูมามีอินเข้าเล่าไปวัดถวายหลวงพอกับเณรน้อย หลวงพอบอกถามท้ายก “เอ้ น้องควยหนีเฮ็ดจิงได้จิงสิได้มาฮือ” ท้ายกกะเว้าเหล่นว “บอญากดอก เวลานั้นขี่กะเอ้ากำปั่นจกเข้าไปตึงออกมาโลด” หลวงพอกะกินน้องควยแซบหลาย

หลายเมื่อมาเล่าคิดอยากตัมน้องควยอีกกะเลยชวนเณรน้อยออกไปหาน้องควยมาตัม พอดีควยบักเถิกใหญ่ขี่ หลวงพอบุกหางกะเตียวขึ้นเอ้ามีจกเข้าตากบักเถิก ควยเห็นผ้าเหลืองกะดินญ่มมือหลวงพอลั่นแกหลวงพอลื่นน้ำ เณรน้อยเห็นจิงชันกะ “หยันคันแท้ แหะคันทัน” ควยพาโดดข่มทงนั้นทงนี้หลวงพอล่าหลาย เณรทั้งฮ่องทั้งหัวจันท้ายหยีน หลวงพอบอกออกมาได้เห็นเณรญิงแขวยูกะตบ้องหุเณรล่อม “โอ้ย ตบคอยๆ เณรน้อยกะต่าย”

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ

วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

19. ยันคันแทแยคันทัน (สำนวนที่ 7)

โต้นแล้ว แมออกเอ้าหมาไปเพ็ล หลวงพอกับเณรน้อยจันแซบหลายหลวงพอบอกถามเณร “น้อยๆ เอ้ามาแต่ใส่นี” เณรน้อยว “มันสิญากหญิงผมสิพาไปเอ้ามาเฮ็ด” เณรน้อยกะชวนหลวงพออกไปกังทงไปเห็นควยขี่กะเลยบอกหลวงพอบอเอ้ามีจก ควยตื่นกะแล่นไปทั่วทงทั่วทา เณรน้อยเห็นควยลากหลวงพอกะฮัวเราะวาสน์ ฮ่องบอกหลวงพอบ “แหะคันทัน หยันคันแท้” หัวเราะจันท้ายหยีน หลวงพอกลับมาได้เห็นแต่เณรน้อยตายหยีน เอ้าหมากกอกเขกล่อมหลวงพอกะเลยว “เฮ็ดคอยๆ กะต่ายเนาะ”

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

20. หลวงพ่อกินต้มน้องจั่ว (สำนวนที่ 8)

หลวงพ่อกินต้มน้องจั่ว เณรน้อยเอ๋อมาแต่ในบ้าน เพินแซบหลายเลยถามเณรน้อย “เณรน้อย เอ๋อมาแต่ใส เอ็ดจิงได้สิได้กินอีก” ช่นว เณรน้อยว “ไปจากเอ้าญ้ามมันขี้ขี้” หลวงพ่อยากกินหลายเลยสิไปจากตากจั่วบอกเณรน้อยว “เจ้ายาก ข่อยเอ็ง” หลวงพ่อกจากเข้าตากจั่วตื่นญ่มเอ้าแซนหลวงพ่อกฟ้าแลนหนี “แหยคั่นทั้น ๆ ๆ” ช่นเณรน้อยฮ้อง เณรหัวเราะหลายหยินแซงแหง่งต่าย หลวงพ่อกกลับมาได้เขกบักกอกเณรน้อยหลายหลังข่อยหล่อยล้ง

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกินบักมี (ขนุน) มี 4 สำนวน ดังนี้

21. หลวงพ่อบักมี (สำนวนที่ 1)

มือหนึ่งมีคันท้าย พวกกันไปสวดมนต์ในบ้าน ตั้งเมืองคันท้ามมือแล้ง หลวงพ่อกเห็นบักมีอยากกินหลายเลยให้เณรน้อยกลับวัดไปก่อน ไปสี่กินบักมีอยู่ในห้องคันท้าย แล้วปวตขี้เต้ ขี้แตกหาขี้ใส่เอียนไซซ่าน ไปหม่องไต่มีแต่ขี้ หลวงพ่อกขี้เดียวหลายเลยไปสี่นอนญู่เทิงคือ พอสอดซอนสิแจ้งให้บ้านพักกันลูกขึ้นม้ายืดอาหาร เห็นแต่ขี้เลยพากินวพู่ไต่หม้อมาเอ็ดจิงขี้ กะพำกันเมียนจันว่า บัดหลวงพ่อกหาจิงหะล้งมาได้กะฟาวแลนเปิดเข้าวัด หม่าแล่นน้ำฮอดวัดสันเหลว

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

22. หลวงพ่อบักมี (สำนวนที่ 2)

หลวงพ่อกอยากกินบักมีเทิงเอียนเขาเลยไปสี่กินจันเปิดชุนอย ญึงทองจักสิไปท่ายใสเขาอดผักกะตุตันไ่ว พอดีเอียนนั้นมืลูกสองสามคั่น เลยคิดวาสิเอ็ดจิงได้ เลยขี้ไซห้องพูนันพูนไ่วดินขึ้นม้าย ลูกบอกพ่อกแมวเจ้าของขี้ คันทัน “อ้อพอสันขี้” คนที่สอง “สันขี้” คันทันสาม “สันกะขี้ค้อกัน” พ่อก “พ่อกะขี้” แม “แมกะขี้” จักพู่ได้สิเมียน หลวงพ่อกเลยไปญู่เทิงคือ เอ้าผ่าอุดตากไ่ว พูแมหาผ่าม้ามเยียนขี้ให้ลูก เห็นผ่าห้อยขี้คือ กะตั้งม้ายี่ไหลชะซ้าย หลวงพ่อกโตนหน้าตางแลนเข้าวัดไปเลย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

23. หลวงพ่อบักมี (สำนวนที่ 3)

มือหนึ่งหลวงพ่อกต้องไปนอนในบ้าน มีบักมีสุกนวยญู เจ้าของบ้านย่านกิดท่างกะเลยญายบักมีไป หลวงพ่อกวามอนนั้นบอนนั้นบอดี้กะหญับไปนอนน้ำบักมี แมออกเห็นกะเอ้าไปไ่ว

บอนอิน เอาไปไว้แก๊วกระน้ำไปนอนอีก ชุมเจ้าของบ้านซึ่ง่านญายเลยให้นอนน้ำบักมี หลวงพ่อยากกินหลายเลยกินเบ็ดนวยจนวนาทองอดท้องใด กินบักมีหลายกะฟาวแลนสิไปเข้าห้องนำวัดหมาโลกัดขี้แตกขี้แตน ในบักมีอินบออินกะฟงไซหัวหมาจนวนาฮอดวัด

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

24. หลวงพอบักมี (สำนวนที่ 4)

หลวงพอบักมี เล้าบอแมนคันบ้านนั้น พี่น้องเล้าปุกบักมี สีม้าหยาบพี่น้องยู่สวนบักมี ในห้องนั้นเป็นห้องเก็บบักมี เขาสิเอาไปขาย หลวงพอม้าหาเขาสิให้ยู่เป็นมูคั้นหนึ่ง หลวงพอม้าญ่ามมือแล้งคั้นไปกะสิคำ หลานไปเบ็ดแล้วเหลียวเห็นบักมี หลวงพอหิวหลายบอได้ฉั้นเข้าแล้ง “ม้าเป็นดำกินแท้ เฮ็ดจั่งไต่สิได้กิน” คำม้ากะคุยกับลูกกับหลาน เขาแดงบอนนอนในนอกห้อง หลวงพอวา “บอนนอนนี่ดอก สิไปนอนห้องบักมี บอญากดอกเอาสาตไปปูให้โลด” เขากะวา “คั้นหลวงพอสินอนนั่นอีหลีกะบอวา” ตกก้างคั้นหลวงพอจกกินบักมี หิวหลายบอรู้จักการประมาธในการกิน มันแซบหลายหิวหลายทองหน่นขี้แตกขี้แตน เอาสาตทับไว้ย่านลูกหลานรังเกียจ ขึ้นไปยู่ทั้งคือเอาสาตอุดไว้

เมื่อเช้าม้าพอแมกะ “นางๆ ไปนิมันต์หลวงพอม้าฉั้นเข้า” เปิดห้องเข้าไปบอเห็นเล้า “บอแมนยู่หันลื้อ” หลวงพอลื้อทั้งคือ “แมนผ้าหญ้งยอนเตะเซะยู่หนี” หลานตั้งผ่าขี้บักมีหลายๆ ตกไซหัวหลานวาสน

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อบบ้องหุปลาตุก มี 4 สำนวน ดังนี้

25. หลวงพ่อมักคาย (สำนวนที่ 1)

หลวงพอเป็นคนมักคาย ตอนนั้นเขาเอ็ดบุญอะเวสเดือนซี หลวงพอกะไปกับเณรน้อย คันท้านเกียหลาย ได้หลายๆ กะเอ้าม้าไซมา พ้อได้อีกกะให้เณรน้อยหาบหลวงพอดีมาเซี้ย มาญางออกกอนเณรน้อยหาบเกียหนักหลายกะเลยทำทาหลับด่าบอวา “มีแสบหลายแท้ๆ” หลวงพอเห็นกะอยากมีแสบคือเณรเลยสั่งม้าหาบ หาบหนักหลายหลวงพอเลยเอาไปเซียง เอาไปเซียงหม่องใดกะเห็น เบิงญ่ามได้กะวาสิเห็นยู่ซุเทีย สุตท้ายกะเลยเอาไปเซียงในน้ำแล้วกลับม้าวัด เณรน้อยถามหลวงพอวา “เกียเต้หลวงพอ” หลวงพอกะวา “ข่อยเอาไปเซียงในน้ำ หาบบาบอไหว มีอินข่อยสิพาไปเอา” พ้อไปเอาเกียหม่องเซียงไว้จับจ่านใดกะเบ็ด เณรกะวาปาคือสิหลายเนาะมัลักเกียหลวงพอไปเบ็ดซ้ำ พ้อเณรเห็นปาคอกะตบบ้องหุป่าคอก หลวงพอกะ

ถาม “เจ้าเอ็ดหญิงน้อย” เณรน้อยว่า “ผมตอบบ้องหูกำขี้ลักครับ” หลวงพ่อก็ดลยว่ำป่ำมำลักเก็ยเจ้ำของ พ้อเหล็ยวเห็นป่ำดุกะฟัดไซบ้องหูกำดุกเต็มแสง ถึกเจ็ยงป่ำดุกปักเจ็ยวำสันดีเพินฮ้องว่ำ “โอ้ยต่ายๆ ต่ายแท้งๆ บาดทีเห็ญ” ไปบอไหวแล้ว เณรน้อยเห็นจ้งชั้นกะเล็ยบอกหลวงพ่อ “ถ้ายูนี้เต้อผมสิไปตัดไม้มาหำบหลวงพ่อดอก” เณรไปตัดไม้ ผัดจัดหินตกไซ หลวงพ่อเห็นหินไญก้งล้งมำ ยำนหลายแลนหนีไปฮอดวัดก๊ก

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

26. ตอบบ้องหูกำดุก (สำนวนที่ 2)

เณรน้อยกับหลวงพ่อไปหาแพเก็ย พักกันได้หลายๆ หนักหลายเอ้ำไปบอไหว สิเอ้ำไปเซ็ยงใสกะยำนเขาลัก หลวงพ่อเล็ยเอ้ำไปเซ็ยงในน้ำให้สระ เณรน้อยเห็นป่ำคอกไญแลนมำ กะตอบบ้องหูกำคอก หลวงพ่อถาม “เจ้าเอ็ดหญิงน้อย” เณรน้อยว่า “ผมตอบบ้องหูกำมั้นสิมำลักเก็ยเอ้ำ” หลวงพ่อยำนป่ำมำลักเก็ย เห็นป่ำดุกมำไ้ญกมือไซบ้องหูกำดุก โอ้ยเจ็ยหลายฮ้อง “น้อยๆ ซอยซ้อยแนน้อย” หลวงพ่อเจ็ยหลายบอฟ้งฟำฟ้งฝนแลนฮอดวัดก๊ก

ผู้เล่า : นางชม ชื่นเขียว
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

27. หลวงปู่หวงคาย (สำนวนที่ 3)

หลวงปู่กับเณรน้อย เพินมำนินมั้นตีไปเทศน์ เณรน้อยเป็นพญาง หลวงปู่คีมำ ไทบ้านเอ้ำของมำทำนล่ายหลาย ได้บักก้อ บักอี ก้วย เก็ย ชุ่มดี้ง หลวงปู่เอ้ำไซมำ ให้เณรน้อยหำบเก็ยพาทง มั้นหนักไปบอไหวกะเล็ยว่ำ “เอ้ำเซ็ยงไว้นี้ละหลวงปู่” เซ็ยงใสกะยำนแตคั้นเห็น กะเล็ยเอ้ำไปเซ็ยงไว้น้ำ มีอลุ่นมำห็นแตกะตาเปา ว่ำป่ำกั้นเบิด หลวงปู่เล็ยฟ้ำเณรสระป่ำ ปลาตุกไญมำไ้ชั้นเหลวหลวงปู่ตอบบ้องหูกำเจ็ยงเล็ยบมือปวดหลายเข้าสระป่ำกับหม้อง เณรน้อยขึ้นไปเท็งภูสิหาไม้มาหำบหลวงปู่ช้นว่ำ “บ๊ะหลวงปู่ถ้ายูนี้ละผมสิไปหาเอ้ง” เณรน้อยกะก้งก้องหินไซฮ้องบอกหลวงปู่ว่ำ “หมีแมลูกออมนมำแล้วหลวงปู่เอี้ย” หลวงปู่ยำนหลายบอเจ็ยเล็ยฟำวแลนฮอดวัดก๊ก

ผู้เล่า : นายสมจิตร นามโพธิ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

28. หลวงพ่อตอบบ้องหูกำ (สำนวนที่ 4)

หลวงพ่อไปประชุมระดับเจ้าอาวาส คีมำไป ยูวัดขาดเก็ยเล็ยเอ้ำเก็ยมำน้ำ มำรับน้ำหนักบอไหวเมือยล่ำหลายเล็ยให้เณรหำบเก็ย หลวงพ่อกะคีมำไป เณรล่ำหลายเล็ยเอ้ำเก็ยไป

เซียงไวให้หนองนำ หลวงพ่อกถามหาเกี้ย เณรน่อยตอบว่า “ผมเอาเซียงไวแล้วครับ” “เอาไวไส” “เอาไวให้น้ำครับ”

มืออื่นมาพากันไปเอาคุไปน้ำไปหาเกี้ยกะบอเหิน จุ่มเบิงกะบอเหิน เกี้ยละล่ายเปิดเต้า พากันนั้นคุขึ้น หาเกี้ยจิงได้กะบอเหิน เลี้ยฟ้าพันสะป่าตอ ป่าหลายๆ เณรน่อยบอกหลวงพ่อกว่า “คั้นป่าคอกชุกมาหาผม ผมสิจับให้เบิง ชันแมนป่าดุกตบบ้องหมันโลดมันเป้นป่าหูตึง” ภาแล้ว เณรน่อยกะหักค้อป่าไซช่อง หลวงพ่อกเห็นป่าดุกกะตบเปิดแสงเงียงป่าดุกปักมือปวตหลาย เณรว่า “บอญาก หลวงพ่อก่าญี่ผมสิไปหาหาแก้ปวตมาไห้” เณรญางขึ้นไปเท็งญูเห็นก้อนหินกะกั้งก้อนหินล้งไปตั่วหลวงพ่อกว่าหมี่ปามา ก้อนหินกะกั้งละๆ ล้ง “หนีเต้อหลวงพ่อกหมี่ไปแล้ว” หลวงพ่อกตื่นญูบอได้แลนฮอดกุฎีปั๊บ เณรน่อยกลับมำล้งถามหลวงพ่อกว่า “หลวงพ่อกเห็นหมี่ปาบอ” หลวงพ่อกตอบว่า “ข่อยย่านมันล้งมำกะฟ้าแลนแลย เข้าปวตกับหม่อง”

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อก่อนตัวในพุ่มผัก มี 3 ส่วนวน ดังนี้

29. หลวงพ่อกหมากผัก (ส่วนวนที่ 1)

มือหนึ่งหลวงพ่อกบอกเณรน่อย “น่อยๆ คั้นตำวขึ้นเพียงป้ายตำลเจ้าปลูกข่อยแนเต้อ ข่อยสิไปบิณฑบาตรแด่เจ้า” เณรน่อยว่า “ครับ” แล้วคิดเอาตะเกียงไญไซ้ไม่แตกป้ายตำล แล้วปลูกหลวงพ่อก หลวงพ่อกว่าแมนตำวขึ้นนี้หลิเกฟ้าอ้อมบาตรออกไป บอมีคั้นมาไซ้บาตร หัวกะได้ทุ้มสองทุ้มหนึ่ง บอมีคนมาจักคั้นเร้าเลี่ยนนอนในฮ่านหมากผักจ่นว่าข่อนสิแจ้งคิดวาตินขึ้นสิได้ไปบิณฑบาตรตอ แมบอกลูกสาว “นางเอ้ยไปหาบักผักให้แนแมสิแก่งไซ้ไก หยิกเบิงนวยอ้วนๆ เต้อ” ลูกสาวกะหยิกไปๆ หยิกไปถีกหัวหลวงพ่อกแล้วสิปิดเอา หลวงพ่อกกะดินเนาะฟ้าแลนเข้าวัดเลี้ยว

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

30. หลวงพ่อกหวงกาย (ส่วนวนที่ 2)

ชาวบ้านสิเป็นบุญกุฐิน หลวงพ่อกอยากได้ค้ายหลายเลี้ยบอกให้เณรน่อยปลูกเจ้าของแด่เจ้า “มืออื่นเจ้าเจ้าปลูกขอแด่เจ้าแนเต้อ” พอสามทุ่มเณรน่อยตีปิกแท้นโกตั่วหลวงพ่อก หลวงพ่อกกะฟ้าดินบอกให้เณรน่อยเผาวัด เณรน่อยถามว่าหลวงพ่อกสิไปหยังแด่เด็กแท่ หลวงพ่อกะญางออกจากวัดไปลื้อญูมบักผักถ้าให้มันแจ้ง เขากะลุกขึ้นมำหนึ่งเข้าเตี้ยมนั่วกิน ตั้งไฟขึ้น หัวหลวงพ่อกได้อ้อมบักผักเหลี้ยมโม่งๆ ยู ที่นี้ซุ่มแฮดกับเขากะล้งมาหาเก็บบักผัก เขากะหยิกไปหา

ไปหยิกถิกหัวหลวงพ่อกว่าแม่นักพัก่ว่าสิปิดเลยซากออกมาจันว่าหลวงพ่อกหัวด่วน เขาว่า “นักพักคือเป็นจิ้งชี่น้อ” หลวงพ่อย่านเขาเห็นหน้าหลายฟาวแลนหนีไปวัดหมาแลนคุ่มหน้าคุ่มหลังกัตผ่า สบงหลวงพ่อกขาดเบ็ด เณรนอยเห็นหลวงพ่อกแลนม้าหมาแลนคุ่มกะหัวเราะวาสน

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกอก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

31. หลวงพ่อหวงกาย (สำนวนที่ 3)

เขาดำยอยู่ในบ้านหลวงพ่อยากได้ค่ายกะเลยบอกเณรนอยไว้ว่า “ตั้งแตตัวเพ็กขึ้นให้ปลูกข่อยเตื่อนนอย” จักนอยเณรนอยกะเลยเอาเทียนขึ้นไปไว้เทิงต้นตาลแล้วบอกหลวงพ่อกว่า “ตัวเพ็กขึ้นสูงแล้วครับหลวงพ่อก” หลวงพ่อกะฟาวลุกตั้งตั้งแดงโตไปฮอดเฮียนจันต่อนก้างเด็ก โอ้ยหลวงพ่อกายอ้ายหลายญ่อนวอยากได้ค่ายเนาะคันสิคั้นไปวัดกะอ้ายเณรนอย ฟ้างชีตำญางเลาะไปเลาะม้ากะเลยตัดสินใจ “เออวะนอนแม่มั่นในน้อมนักพักนี่ละ” ว่างแล้วหลวงพ่อกะเข้าไปนอนในน้อมนักพัก นอนหลับในนั้นจนฮอดญามเช้า สมัยก่อนญามเป็นจันเพินกะปลูกปลูกหลานม้าหนึ่งเข้าตักน้ำเนาะ ฝ่ายพู่เถากะว่า “นักพักญั่งบอได้ปิด อีนางมึงไปเอานักพักม้าปอกจักชีหานวยตุ้” หลานกะเลยไปแล้วถามว่า “เอานวยจิงได้แมตุ้” แมตุ้กะว่า “เอานวยออนๆ ขนหนอยๆ นั้นละมันจิงสิแซบ” หลานกะคำไปคำม้าถิกหัวหลวงพ่อก หลวงพ่อย่านหลายกะเลยแลนหนีกลับวัด หมาเขาไปน้ำทางแตกโคบๆ เสียงคันแลนน้ำกันแซ้วๆ ม้าจันว่าฮอดวัด ไทบ้านบอเห็นเฝือกะว่าแมนฝีกะเลยพากันกลับไปเฮ็ดจันตอ นอกจากเณรนอยแล้วกะเลยบอมีเฝือกะว่าหลวงพ่อกโลกหลายบั้นนั้น

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วัชรระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกหวงมะเขือ มี 2 สำนวน ดังนี้

32. หลวงพ่อบักเขือ (สำนวนที่ 1)

พ่อตีมือหนึ่งฝนตกรัน เขาพากันไปโลกว้างเทิงภูกะบอได้ กลับล้งม้าพ่อกหลวงพ่อกชีที่ เพินปลูกบักเขือไว้เต็มกะปึกซากันว่า “จิงโตสิโตกินนักเขือหลวงพ่อกน้อ” กะเลยพากันออกอุบายไปบอกหลวงพ่อก อ้ายนิงว่า “หลวงพ่อกๆ ผมได้หมูปามาโตบักไญ สีม้าขอบักเขือไปกินกับลาบหมูแล้วมือแล้งไปกินน้ำกันโนะ” หลวงพ่อกะอยากกินลาบหมูกะเลยญ่อมว่า “ได้ เอาไปโลดลาบแซบๆ เตอ มือแล้งข่อยสิไปกินน้ำ” อ้ายนิงม้าอีก “หลวงพ่อกๆ ผมได้กวางมาสีม้าขอบักเขือหลวงพ่อกไปกินกับลาบกวางมือแล้งไปกินน้ำผมเทาะ” หลวงพ่อกะอยากกินลาบกวางกะเลยว่า “ได้ เอาไปโลด มือแล้งข่อยสิไปกินน้ำเตอ” โอ้ยนัดกันญูสามแญกชั้นว่า ฮอดญามแล้งหลวงพ่อก

กะคุ่มผ้าเข้าไปในบ้าน หอดสามแฉกย้ายตัวะวาลาบหมูกะตั้ง อ้ายตัวะวาลาบก่วงกะตั้ง จัน
หลวงพอเมื่อยอนแอแล้ว กะเลี้ยวพำกันเอาไปขงวัด บอได้กินลาบจ้อย

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

33. หลวงพ่อบักเขือขึ้น (สำนวนที่ 2)

หลวงพ่อบักเขือขึ้นเป็นหลวงพ่อดีที่ บาทนี่แม่ออกพูหนึ่งว่า “เฮ็ดจังได้สิได้กินบักเขือ
ขึ้นหลวงพอน้อ” เลี้ยวหัวให้ลูกสาวไป “หลวงพอให้บักเขือขึ้นไปกินกับแจวกกับลาบลาบแน”
หลวงพอว่า “บอได้ตอก ต้องมีแนวแลกเปียน” “คันชั้นมือแล้งให้หลวงพอไปหาลูกสาวพูชากะ
ได้” หลวงพ่อยากได้ “เอ้าเลย” แม่ออกนั้นกะเลี้ยวเก็บบักเขือไชกะตา พ้ายกะตาบักเขือขึ้น
เข้าบ้าน ย้ายนั่งเห็น “เอ้ามาแต่ไส” “เอ้ามาแต่วัด” เฒ่านี้กะมีลูกสาวสิไชหัวไชหลวงพอ ว่า
จังกะ “คันชั้นมือแล้งให้เจ้าไปหาลูกสาวสันเนาะ” หลวงพอกะเอาบักเขือให้อีก

หอดมือแล้งหลวงพอดั่งทาสีเข้าไป ไปเหยียนพูแรก บัดไปแดงโตอย่างดี พอดีพูพอให้
บ้าน พอลูกสาวเข้าไปนอนในห้องลูกสาวเจ้าของ ไปเปิดฝักกะตุให้หลวงพอ เหลียวเบ็งผัดบอ
แมนลูกสาวมันแมนพอเขา หลวงพอเคียดหลายเลยไปหาเบ็ดมุ้งแม่ออก “เอ้าบักเขือขึ้นขอยคิน
มา” หลวงพอสุนหลายโตนเหยียนได้เล่นหอดวัดไว้บอคำ

ผู้เล่า : นายไทย อินตาหามแห
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานมุขตลกนักบวชเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

34. หลวงพ่อดีใส่สาด

มือหนึ่งแม่ออกเข้ามาวัดบอกหลวงพ่อกับเณรน้อยไปฉันเข้าเพ็ล หลวงพอกะไป หลวง
พอปวดขีหลายสิลุกลงไปกะเฮ็ดหญังบอทันแล้ว เราชีไซสาดจักสิวาจิงได้ สิลุกลงนี้กะอยากอ้ายเลย
ขอสาด แม่ออกกะว่า “ขอบอได้ตอกหลวงพอสาดหิมเพินมา” หลวงพอเลยว้า “ปะสาสาด
ซื่อๆ ขีที่แท่งุสิชีไซเตลละ ฮ่วยกูชีไซแมนเตียวนี้ละ” วาแล้วหลวงพอเลยลุกลงไป

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

35. หลวงพ่อบ้าวกำ

หลวงพ่อยากกินเข้ากำ มีเณรน้อยกับหลวงพอ มือหนึ่งแม่ออกบอกหลวงพอว่า “มือ
ไปฉันเพ็ลบ้านสันเตอ” หลวงพอกะไป เพินหาอาหารให้กินอ้อมแล้วเอาของหวานมาให้เป็นเข้า

กำหลวงพ่อยากหลาย แต่ณัรน้อยตอบก่อนว่า “หลวงพอบอกกันเข้าดำ” หลวงพอย่อยบอได้
กัน เคียดให้ณัรหลายเลี้ยวมาวัดก่อนจอบอยู่ประตูวัด หลวงพอสุนหลายเอ้าบักกอกเขกหัว
ณัรเบิดแวง “พุไ้ว่ากูบอกันเข้าดำ”

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

36. หลวงพ่อวันเสาร์

มีหนึ่งเพิ่นพำกันไปไชบาตรวัดหลายคันแมออกพูหนึ่งถามหลวงพอว่า “มีวันนี้ห
ยัง” หลวงพอจำมือบอได้ เสียงดำไปหาแมออกอีกคันหนึ่ง แมออกชี้ไชกเสาบอกว่าวันเสาร์ แต่
หลวงพอเห็นโถนยูไ้เสา “วันนี้วันกระโถน” ช่นว่า

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

37. หลวงพ่อเว้าไทย

หลวงพอไชณัรน้อยไปดักน้ำสา่งมำกัณ ณัรน้อยผัดตกล้าง หลวงพอน้ำมำพอกะเล้ย
พำณัรน้อยไปหาหมอ นางพญำบ่ลกะเป็นคั่นไ้เณะ นางพญำบ่ลถามหลวงพอว่า “หลวง
พอเป็นอะไร” หลวงพอกะเล้ยตอบว่า “เป็นพระ” นางพญำบ่ลกะเล้ยถามอีกว่า “แล้วหลวง
พอมำทำอะไร ใครเป็นอะไร” หลวงพอเข้าใจว่าเพิ่นถามวามำเอ็ดหยังกะเล้ยเว้าไ้ตอบว่า
“หลวงพอไม่เป็นอะไรดอก พาแหล่งมำหาหมอ แหล่งมันตกช่างกะเล้ยพาขึ้นช่างแล้วมำหาหมอ
นี้ละ”

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

38. หลวงพ่อข้าวแห้ง

หลวงพอเข้าแห่งบอมีคั่นเอ้าเข้าเอ้านำไปซง กันแต่เข้าแห่ง “เอ็ดจ้งไ้กูสิไ้กันเข้า
ฮ่อนน้อ” หลวงพอย่อยไปลักไ้ไ้บ้านเชียง เจ้าของสิไปไ้ไ้กะหาไ้บอเห็นแล้ยไปหาหลวง
พอ “หลวงพอไ้พูข่าเสียบ” หลวงพอว่า “เอ้าดอกไม่มำเต้อหลวงพอสิบึงม้อให้” หลวงพอกะ
ทำทาหลับตาเบึงมอจมปากมูบมับๆ “ไ้ไ้พอออกยูกังโพ้นเต้อ” เพิ่นไปหากะเห็นอีหลี่ เล้ย
พำกันชาวลหลวงพอดูม้อแม่นหลาย กะเล้ยมีคั่นมำไชบาตรไชพก หลวงพอย่อยไ้กันเข้ากันป่า
อิมแบ่ญ่อนวเราไ้หวดี

ผู้เล่า : นางชม ชื่นเขียว
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

39. หลวงพ่อกับเณรน้อย

หลวงพ่อกับเณรน้อย เณรน้อยไปเล่นน้ำเห็นป่าไผ่ใหญ่เด่นขึ้น เลี้ยวจับได้ เอามาแผ่ใส่เกี้ยว ผัดเห็นแก้ว คำเบิ่งแก้วผัดเหาะได้ กะฟาวไปบอกหลวงพ่อก “หลวงพ่อกๆ ผมเหาะได้” หลวงพ่อกว่า “เป็นจังได้มาจังได้ละน้อย” เณรวา “ผมได้แก้ววิเศษมาจากป่า” หลวงพ่อกะอยากเหาะได้คือเณรนะ “กันได้อีกเอามาให้หลวงพ่อดู” มือต่อมาได้ป่าเอามาแพ้อีกกะเห็นแก้วในท้องป่าอีก พ้อมือแล้งดีก้องต๋ำๆ เณรน้อยเห็นกะถามว่า “หลวงพ่อกเป็นหญิง” หลวงพ่อกยิ้มแล้วกะว่า “สิหนีจากเจ้าไปสวรรค์” วาแล้วกะขึ้นไปเทิงหลังคำเหาะบอได้ ตกลงม้าย้ายเส็ดหมาจ้อย

ผู้เล่า : นายสกล สวัสดิรักษ์
วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. 2544

40. เณรน้อยกับหลวงพ่อก

เณรน้อยมีเงิน หลวงพ่อกะมีค้อนกัน พักกันไปหาเล่นโบก ที่นี้วังโบกถึกปิ่นเต้ เณรไปขึ้นต้นตาล หลวงพ่อกฮันหนาฮันหลังยุสียึดจังได้ดีน้อ พ้อมักเล้งมาไถ่ถามเอาเงินหลวงพ่อกะว่า “ไปเอาน้ำเณรไป” นักเล้งสองคั่นนั้นเลยไปหาเณร เณรถาม “แมนหญิง” นักเล้งกะบอก “ล้งมาเอาเงินให้ผมดู สิปิ่นให้เจ้าน้ำดอก” คั่นบอโตนเณรกะล้งบอได้ เลยฮ้องบอกให้สองคั่นนั้นเอามาขวามามัดไว้ถ่าฮับ พ้อมเณรโตนล้งมา นักเล้งหัวล้านสองคั่นนั้นกะหัวตัวนต๋ำกันต๋ำย เณรกะเลยแกสองคั่นนั้นไปเชียง แล้วหอบเงินกลับวัดชัย

ผู้เล่า : นายสกล สวัสดิรักษ์
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

41. หลวงพ่อกหางกาย

หลวงพ่อกไปเพิ่นมันต์ไปตางบ้านเขาสีทองดบังสกุล ให้บ้านเอาบั้งสกุลถวายเป็นบอคือกัน เพิ่นเอามาทานน้ำหลายเต้ แต่ละกองสิมีกะตาขันไว้ กะตานี้ของพูนี กะตานั้นของพูนัน หลวงพ่อกะเล้งไว้แล้วเทาะวาสิเอ้ออันได้ หลวงพ่อกะอยากได้กะตันกันไปตันกันมา จันวาเทศน์ผิดเทศน์ถึก “เอ้ออันหนันมาผี เอ้ออันหนิไปให้คนอื่นชา”

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับหลวงพ่อกับแม่ชี มี 2 เรื่อง ดังนี้

42. หลวงพ่อกับแม่ชี

มีหลวงพ่อกุญแจหนึ่ง เณรน้อยคนหนึ่ง แม่ชีคนหนึ่ง แล้วที่นี้กะหลวงพ่อกุญแจไปทองหนึ่งส้อมไก่ๆ กุญแจแม่ชี “เขาแพงแต่รูชี รุชีทำทาน” หลวงพ่อกุญแจไปทอง ดินม้าแต่เช้าแม่ชีกะเลยวาสิไปทางใต้ ดี หลวงพ่อบอกว่า “ไปทางตันโกตันโพตันกาง” เณรน้อยขึ้นไปก่อน จอบเบิง พอแม่ชีไปหลวงพ่อกุญแจแม่ชีล้ง แม่ชีฝึกหลวงพ่อกุญแจ หลวงพ่อกุญแจจมา “กูว่าแท้งถึกแล้วเต้” เณรเลยวา “แท้งถึกอยู่ใสคือบอเห็นสนั่นนา”

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

43. หลวงพ่อกับแม่ชี

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

หลวงพ่อกับแม่ชีจิ้งไรหลาย แม่ชีไปญ่ยวไสญ่ญี่ หลวงพ่อกุญแจไปจอบเบิงเห็นปุ่หนีบของแม่ชี หลวงพ่อกุญแจไปเห็นคักๆ กะบอกล้าเฮ็ดหญ่ชอยกะชอยบอไต้ยานอำบติ กะเลยเอาปากคาบปุ่ออก เหม็นกะเหม็นคือชีโกโปละ ญ่ามพูไต้ญ่ยวบอเป็นที่เป็นทางถึกปุ่หนีบเพินกะเลยเอิ้นวาชีโกโป

มุขตลกคนเจ้าปัญญา

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเซียงเหมี้ยงหลอกผู้อื่นให้มตต มี 4 สำนวน ดังนี้

44. เซียงเหมี้ยงมตต (สำนวนที่ 1)

เซียงเหมี้ยงไปเอ็ดน้ำ เห็นมีคันทางมาสองคัน เป็นคันที่พะญาซังวาให้ตดไซบั้งไปให้เซียงเหมี้ยงด้ม ญ่อนวามันชีตัวะคัน พ้อไปฮอดกะถามเซียงเหมี้ยงวา “ไสน้ำเซียงเหมี้ยง” เซียงเหมี้ยงเลยถามขึ้นวา “สิไปหญ่” “สิตดไซบั้งไปให้มันด้มเหนียละ” สองคันนั้นบอฮู้จัก เซียงเหมี้ยงได้ อ้ายนี้กะเลยถามอีก “มันบอเหยเบิดแล้วลื้อบันเหนีย” สองคันนั้นกะเลยด้มเบิง “เหม็นญี่” บักเหมี้ยงกะเลยบอวา “ข่อยนี้ละเซียงเหมี้ยง”

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

45. เชียงเหมียงหลอกให้ตมตด (สำนวนที่ 2)

มีพวกหนึ่งเอาตดไชบั้งมาถามหาบักเชียงเหมียง พ่อเชียงเหมียงยุ่งก่งท่งน้ำหักบอฮู้จักเพิ่นนี้กะเอ็นถามเนาะ “สิพากันไปหญ้งน้อ” “สิเอาตดไปให้เชียงเหมียงตม” ซันวา เชียงเหมียงสังเกตเห็นพวกนี้คือช่างม้า กะฮู้ว่ามาจากเมืองอื่น กะเลียบท้วงวา “ม้าไ่ก่บั้งนี้บอแมนมันเหยเบิดแล้วลื้อสิหมิ่นญบ้อฮี้” พวกนั้นกะเลียบล้องตมเบิง เชียงเหมียงถามวา “เปิ่นไ่” “หญ้งหมิ่นญ” เชียงเหมียงคิดได้กะเลียบอกวา “อ้า ตมชะพวกเจ้า ข่อยนี้ละเชียงเหมียง”

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

46. ตดหมิ่นบ่ (สำนวนที่ 3)

ท่าพนั้นกัน ให้บ้านวา “บักเชียงเหมียงไหวดีแท้ทุกุสิตดให้มันตม” กะตดไชบั้งอัดไ่ให้เหลี่ยน ฟายเชียงเหมียงมาหยามพะญา พะญาถามวา “มาหญ้งละเหมียง” “มาเหลี่ยนซือๆ ละบอฮู้สิไปไ่” อ้ายพุตดนั้นก่ายมาทำงนี้เลยวะถามทำงไปบ้านบักเหมียง ญางเข้าไปบอฮู้จักบักเหมียง บักเหมียงถามวา “สิพาเพิ่นเฮ็ดหญ้ง” มันกะตอบ “สิเอาตดไปให้บักเชียงเหมียงตมนะ” เชียงเหมียงเลยวา “มันบอเหยเบิดแล้วลื้อตมเบิงดู” พวกนั้นเสียรู้กะเลียบตมตดซันเหลว เสียใจให้บักเหมียงอีกแล้ว

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

47. ตดหมิ่นบ่ (สำนวนที่ 4)

มุเชียงเหมียงถิกตัวะมาหลายเทียแล้วกะเลียบคิดสิแก้ล้ามัน มือหนึ่งกะเลียบเอาตดใส่บั้งไปจมไปน้ำทางวา “มึงเทาะบักเหมียงมาล้องดีกับกู บักบอมมีคำเว้า เชือบอได้จักเทีย บัดนี้ละมึงสิได้ตมตดกู” พอดีคั่นเห็นมุคนนี้ถือบั้งไปกะเลียบถามวา “อืหญ้งนะ” มุกะตอบวา “บั้งตดตัว สิเอาไปให้บักเชียงเหมียงมันตม” พอดีเชียงเหมียงไ่ถือนซันเหลว มันกะเลียบไปถ่าญเฮี่ยนแล้วถามมุวา “อืหญ้งนะเชียว” มุกะวา “บอมมีหญ้งดอก” เชียงเหมียงกะเลียบวา “อื้อ บอแมนบั้งตดที่เจ้าสิเอามาให้ข่อยตมลื้อ เจ้าคือบอล้องเบิงกอนญางมาไ่ก่บั้งนี้มันบอเข้าหมิ่นแล้วบ้อ” มุผิดหลงกันเชียงเหมียงกะเลียบตมตดเบิง “อื้อหมิ่นหลายแท้วะ” เชียงเหมียงกะได้แดหัวเราะมุวาโงหลาย ไหวบอทันมันจักเทีย

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับพระยาหน้าม้า มี 4 ส่วน ดังนี้

48. ความลับของพระราช (ส่วนที่ 1)

มีพระล้าชาเมืองนิงบอให้ชุ่มอำมหาดนางสนมเห็นหน้า ญ้ามเอาเข้าไปให้ชุ่มนางสนม ต้องก้มหน้า พูชายพูหนึ่งชื่อเซียงเหมียงอยากเห็นหน้าพระล้าชา เลี้ยออกอุบายขอเข้าไปก้นตอ หน้าพระล้าชา อยากกินผัดมีกับก้วยเตี่ยว เอาเส้นไปห้อยไว้ทั้งคือ อยากกินกะจับมีขึ้นสูงๆ แหน ขึ้นจันได้กิน กะเลี้ยเห็นหน้าพระล้าชาเป็นหน้าหมา คั่นสิไปว่าให้ไฟฟั้งกะย่านถักปะหารชีวิต ผัด แล่นเข้าป่าไป พ่อโก้นไม้ กะฮ้องไซโก้นไม้ “พระล้าชาหน้าหมา” คั่นอื่นมาใต้ญัน คั้มลับเลี้ยถัก เปิดเผยออกมาว่า พระล้าชาหน้าหมา

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

49. พระยาหน้าม้า (ส่วนที่ 2)

เซียงเหมียงอยากเบิงพะญาหน้าม้า จึงได้สิเห็น ไผกะอยากเห็น กะเลี้ยใช้บักเหมียง ไปเบิง เซียงเหมียงมีไหวขอเข้าไปก้นน้ำ หาผักบุงทั้งเคื้อบักเชื้อทั้งชวนไป ญ้ามกินผักบุงบอ เต็ดบอมวนไชปาก แหนหน้าขึ้นเอาเคี้ยผักบุงยอนไชปาก แล้ววาดรูปพะญาไชฟาตีน คั่นกะเลี้ย ได้เห็นพะญาหน้าม้า คั่นอื่นกะเลี้ยมาเบิงมาแซ้วรูปพะญาหน้าม้าที่บักเหมียงได้มา

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

50. พระยาหน้าม้า (ส่วนที่ 3)

ไท้เมืองอยากเห็นพะญาญอนมีคั่นเวกั้นวบอเคี้ยมีไผเห็นหน้าพะญา เขากะเลี้ยมา ขอให้บักเซียงเหมียงเป็นคั่นเข้าไปเบิงเนาะ ไปฮอดวังเสนาะกะบอกวาพะญาซังบอให้พูใต้เบิง หน้า พูได้เห็นหน้าสิถิกตัดค้อ เซียงเหมียงกะกลับออกมาไม ไปปลุกบักฟาวบักแต่งจันเป็นนวย บัดที่นี้กะขอเข้าเข้าไปในวังตั้งใจสิไปเบิงหน้าพะญา เสนาะกะถามวาม้าหญัง เซียงเหมียงกะตอบ วา “สิมาเข้าเฝ้าพะญา ย่านไต้ยูไต้่นกะเลี้ยขอเข้าม้าก้นน้ำ” เขากะถามอีก “กั้นเข้ากับหญัง” บักเหมียงกะวา “บักแซงทั้งเคื้อบักเชื้อทั้งชวน” ซั้นวา วาแล้วมันกะเผยขอเข้าจำพิกป่าแตกแล้ว วะเงยหน้าขึ้นเอาบักแซงทั้งเคื้อบักเชื้อทั้งชวนยอนไชปากหญังกั้มๆ มันกะเลี้ยได้เห็นหน้าพะญาเป็นมา กะเลี้ยวาดรูปพะญาหน้าม้าไชฟาตีนไว้แล้วเอาออกมาให้ไท้เมืองเบิง เขากะเลี้ยรู้วาทะญาเมืองนี้เป็นพะญาหน้าม้า

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

51. เชียงเหมี้ยงกินยอตยาง (สำนวนที่ 4)

เชียงเหมี้ยงอยากเห็นหน้าพะญาเมืองนี้ กะเลยไปเก็บผักญอตยางมาไซฮอเข้า พ้อฮอดญามกินเข้า คั้นสิกินญอตสั้นๆ มันบอได้เงย กะเลยจับญอตยาวๆ มาแหนหน้าขึ้นกิน พ้อแหนหน้ากะได้เห็นหน้าพะญาว่าเป็นพะญาหน้ามา ญอนกินผักบอมวน

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย มี 3 สำนวน ดังนี้

52. เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย (สำนวนที่ 1)

เชียงเหมี้ยงตัวะกินน้องควาย มื่อหนึ่ง เขาว่าตู่หนึ่งต่มน้องควายอยู่ทางทง เชียงเหมี้ยงญางพาทงไปเหล่น พอญอนั้นถามเชียงเหมี้ยงว่า “เขาวามึงหัวดีแท้แท้ มึงล่องตัวะกินน้องควายกู่ตู” “ฮ่วย ตัวะเตอะฮือญั่ง ลูกเจ้าตักเฮียนไก่ตายแล้ว เพินให้ผมม้าน้ำเอ็นเจ้านี้ละ” พอญอนั้นกะฟาวแล่นเข้าในบ้านเห็นลูกตีๆ ยู กะเลยกลับมามี คีตวากักเหมี้ยงหลอกกู่แล้วละ เล้ยฮ่าย บักเหมี้ยงเล้ยว่า “เฮ้า เจ้าบอกผมตัวะกินได้ ผมกะกินเบ็ดเหลวชั้นหนะ”

ผู้เล่า : นายสมาน คุรวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

53. เชียงเหมี้ยงหลอกกินน้องควาย (สำนวนที่ 2)

มื่อหนึ่ง บักเชียงเหมี้ยงญางออกไปทงหน้าเห็นหน้าข้างๆ กำลังต่มน้องควายอยู่กะเลยเข้าไปหา เจ้าของหน้าเห็นเชียงเหมี้ยงกะเลยคิดสิล่องพุ่มปั่นญามันเบ็ง วาสิหลายปั่นได้ กะเลยวาท “เหมี้ยงๆ คั้นเจ้าเกงฮือสิ เจ้าล่องตัวะกินน้องควายข่อยตู” ฮ้ายเชียงเหมี้ยงได้ญอนจ้งชั้นกะเล้ยว่า “ข่อยบอมมีเว้ามาตัวะเจ้าตอก อันคั้นยูในบ้านนะให้ข่อยฟาวมาบอกเจ้าไปเบ็งเม้ย เม้ยเจ้ากำลังปวยหลายให้ฟาวพาไปหาหโมชะเหมะ” เพินพูทว่าได้ยินกะเล้ยว่า “ดี คั้นนั้นข่อยฝากน้องควายแนเด้อชั้นนะ” เชียงเหมี้ยงกะ “เอ้อๆ ฟาวไปฟาวมาเด้อ” เจ้าของนากะฟาวแล่นเข้าไปในบ้าน เห็นเม้ยเฮ็ดนั้นเฮ็ดนี้ยูตีๆ เม้ยถามว่า “เจ้ามาเฮ็ดหญัง” เจ้าของนานั้นกะเล้ยรู้ว่าถิก เชียงเหมี้ยงตมคักๆ กะเคียดหลายฟาวกลับไปทงหน้า เห็นแต่บักเชียงเหมี้ยงกินน้องควายจันเบ็ดแล้วเมียนหม่อเมียนไหให้ยางตี กะเล้ยว่า “เจ้านี้เขียบบอได้อือสิเนาะ ลอซีตัวะข่อย ตัวะหน้าตัวะหลังแล้วมาลักกินน้องควายข่อยจันวาเบ็ดผัวะ” เชียงเหมี้ยงกะเลยแก้วว่า “กะเจ้าตัวะบอกข่อยตัวะกินน้องควายเจ้า ข่อยกะตัวะให้แล้ว เจ้าสิวาจิงได้อีก” เจ้าของนากะเลยได้แต่เคียดญอนเสียรูเชียงเหมี้ยง

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

54. เชียงเหมียงหลอกกินน้องควาย (สำนวนที่ 3)

พออันนั้นซื้อพอไญสีไปทงนำพอเชียงเหมียง กะฮ่องท่า “มึงวามึงเก่งตัวะกินน้องควาย กูตู” เชียงเหมียงว่า “เอ้อ ม้าวายูหนี่ หลานเจ้าตักเอียนไกสตัยแล้วตัว” พอไญสีฟ้าวแล่นเข้าบ้าน เชียงเหมียงกะกินต้มน้องควายเปิดล่างหมอล่างถ้ายให้พ้อม พอไญสีไปฮอดบ้านเห็นหลาน เหล่นกุนๆ ยู กะเลี้ยว “เปิดแล้ว น้องควายกูเปิดแล้วน้อบาดหนี่” พอกลับม้าฮอดนบอเห็นทั้ง เชียงเหมียงทั้งน้องควายซ้ำ

ผู้เล่า : นางปัน อินโคกสูง
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเชียงเหมียงตีนางสนม มี 3 สำนวน ดังนี้

55. เชียงเหมียงตีนางสนม (สำนวนที่ 1)

ญอนวาทะญาซังเชียงเหมียงหลาย เลี้ยงชังนางสนมว่า “ไปพวกมึงไปขี่ไซบ้านบัก เชียงเหมียงศรีธัญชัยเต้อ” พอไปฮอดบ้านเชียงเหมียง กะเลียบถามขี้นว่า “พำกั้นม้าหญ้ง” นางสนมทั้งหลายกะว่า “พะญาให้ม้าขี่ไซเอียนเจ้า” เชียงเหมียงกะบอขัตดอกเนาะ บัดพอพวกสาวสนมทั้งหลายขี่ แห้วญะยวไซน้ำ ลังคันกะตด เหม็นกุ่มเลย เชียงเหมียงเห็นจ้งชันกะคว่ำไม่ ม้าไล่ตีนางสนมชันเหลว ชุ่มนางสนมแล่นหนีไปบอพะญา พะญากะฮ่ายเชียงเหมียงว่าขัตคำ ซังเจ้าของ เชียงเหมียงกะเลียบบอว่า “กะญอนพวกมูนี้ขัตคำซังพะญาละขอรับ ผมจ้งตีมัน กะพะญาให้มันไปขี่ไซเอียนผมผมกะญ้อม แต่เนี่ มันขี่กะบอขี่ชื่อๆ ทั้งตดซ้ำญะยวแก้ม ผมกะเลียบทำ โทษมันละตัวขอรับ”

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

56. เชียงเหมียงเตะนางสนม (สำนวนที่ 2)

พะญาซังคันไปขี่ไซเอียนเชียงเหมียงญอนวามันแต้มดีโพด เมียพะญากะซังเชียงเหมียงเลียบพำมูไปขี่ไล่ ทั้งขี่ทั้งญะยวทั้งตด เชียงเหมียงโมโหเหม็นหลายกะเลียบไล่เตะพุนั้นพุนี่ เตะเมียพะญาต่ายคัน พะญาฮู้เลื่องกะเคียดว่าบักเชียงเหมียงเตะเมียเจ้าของ กะเลียบว่า “บักเหมียงมึงเป็นหญ้งจัวหาไล่ตีไล่เตะคันไปทั่วแท้” เชียงเหมียงกะเลียบตอบว่า “ขี่มันกะบอขี่ชื่อๆ ตดแล้วญะยวแก้มอีกกะเตะชันดีวะ”

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ
วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

57. เชียงเหมียงตีนางสนม (สำนวนที่ 3)

บักเชียงเหมียงสร้างเฮียนขึ้นมาจากห้อง แดวาเป็นไม้ห้องกลางเต้ พระญ่าอยากเห็น บ้านทองเลี้ยวชวนพวกเสนาอำมาตย์สาวสนมมาเบิง กะเห็นเป็นกะท่อมทำมะดำ เสาไม้ห้อง หลางฝากะไม้ห้องหลาง มีขนมทองหยิบทองหยอด พระญ่าสนหลายญอนลงข้างใต้กะต้องค่าน เข้าไปเบิงบ้านทองบักเชียงเหมียง เคียดวาเชียงเหมียงตัวะ เลี้ยกลับคืนบ้าน

มือลันมาพะญาซังสาวสนมให้ไปญ่ยวไซบ้านเชียงเหมียง เชียงเหมียงมาเห็นกะว่า “ໂຮ໊໊໊ ພູຍາວບອພູຍາວຫຼື໊໊໊ ຕຸດພອມ” ກະເອ້າໄມ່ເຮົາໄລດີ່ນັ່ງສນມ ເລື້ຍໄປຟອງພະຢາວາເຮົາເຮົາເຮົາຕີ່ ພະຢາຕາມ “ເປັນຫຍັງຈັ່ງໃຫ້ຄັບມ້າ” “ເຮົາເຮົາຕີ່” ພະຢາເລື້ຍຈັ່ງໃຫ້ທາໄປຈັບໂຕ້ມັນມ້າປະຫາຣ໌ຊີວິດຊາດນີ້ນັ່ງສນມ ພ້ອເຮົາເຮົາມ້າພະຢາກະສອບສວນວ່າ “ມິ່ງສິແກ້ໂຕ້ຈັ່ງໄດ້” ເຮົາເຮົາຕາມວ່າ “ພະຢາຈັ່ງໄປຫຍັງ” “ກູ່ຈັ່ງໄປພູຍາວ ແລ້ວມິ່ງເປັນຫຍັງຈັ່ງໄດ້ເຂົາ” “ບອພູຍາວຫຼື໊໊໊ ແມ່ ມັນຕຸດໂຮ໊໊໊ພອມ” ພະຢາຕາມນາງສນມວ່າແມ່ນບອ ນາງສນມກະຢູ່ອມຣັບ ພະຢາເລື້ຍວ່າ “ກູ່ໃຫ້ພູຍາວ ບອໃຫ້ຕຸດ” ກະຊັຣ໌ຣ໌ຣ໌ສແລ້ວບອຂຶ້ນຄ້າ ເຮົາເຮົາຕາມກະເລື້ຍໄດ້ຄັບບ້ານໄປ

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับตำราปู่ไต่ของเชียงเหมียง มี 3 สำนวน ดังนี้

58. ตำราไปตุ้ (สำนวนที่ 1)

มีนักปราชญ์ต่างเมืองมาประชันความสามารถทางอักษร ชันเจ้าเมืองแพ่ต้องเสียโฮเสียน นำให้นักปราชญ์ชันเตาะวา พระญาเจ้าเมืองกะคิดหนัก เลี้ยปึกษาบักเหมียงว່ “ເອ້າຈັ່ງໄດ້ດີ່ນ້ອ ເຮົາເຮົາເຮົາ ເຫັນຫາສິເສຍໂອເສຍນ້າກະບັດນີ້ລະ” ເຮົາເຮົາເຮົາບອຍ່ານເລື້ຍຣັບອາສາເປັນຄັນໄປແດງ ອັກສຣ໌ກັບຊຸ່ມນັກປຣາຊ໌ຢູ່ນັ້ນເອ້ ອອດມື່ອແດງຂັນ ເຂົາເອ້າຕ້າຣ້າມ້າທັ່ງບໍາລື້ ອັງກິດ ແຫລ່ງກະອານ ອຣ໌ໂບ້ຍາຍາດີ່ ບັກເຮົາເຮົາຕຸດເອ້າປູ່ມ້າຈຸ່ມນ້າຫມິກ ປອຍປູ່ໄຕກະດາຊ ແຫລ່ງກະທ້າທາອານກ້າຊາຂອງ ເຈົ້າຂອງ ໃຫ້ຊຸ່ມນັກປຣາຊ໌ລ້ອງອານເບິ່ງ ປ້າກດວາພວກນັ້ນອານບອໄດ້ ຢູ່ອນໂຕ້ໜັງສື້ອປູ່ໄຕເນາະ ມັນ ກະຍິກ໊໊ ຍິ້໊໊ ຈັ່ງວາລະ ຊຸ່ມນັ້ນກະເລື້ຍຢູ່ອມແພ່ຄັບບ້ານຄັບເມືອງໄປ ພະຢາເຫັນຈັ່ງຮັ່ງກະດີ່ໃຈ ເລື້ຍ ມ້າຕາມເຮົາເຮົາເຮົາວ່າ “ອັນນີ້ແມ່ນຕ້າຣ້າອີ່ຫຍັງຂອງມິ່ງນະເຮົາເຮົາ ໂຕ້ໜັງສື້ອຈັ່ງຊື່ກູ່ຄື້ບອເຄື້ຍເຫັນຈັກ ເຫຼົາວະ” ເຮົາເຮົາເຮົາຕາມວ່າ “ພມກະຫ້ວກະເຄື້ຍເຫັນມື່ອນີ້ລະຮອຣ໌ບ ເຂົາເອີ້ນວ່າ ຕ້າຣ້າໄປຕູ່ ຫຼື ຕ້າ ຣ້າປູ່ໄຕ ນະຮອຣ໌ບ” ວາແລ້ວກະຢາງໜີໄປຫຼື໊໊໊

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

59. คัมภีร์ไปตุ (สำนวนที่ 2)

เขาสีมาแดงเอาเมียขี้เมาเข้าบ้าน คั้นพะงั่วแพะเขาสียัดเอากุ้งสี พะงั่วกะเลี้ยหาคันเขียนหนังสือแดงกับเขา กะได้เซียงเหมียงละ พ่อเล้มลังแดง เขาเขียนหญิงม้าบักเหมียงอ่านได้เปิดพ้อเห็นเขาเขียนไก่อิสแล้ว มันกะลุกขึ้นเทน้ำหมึกไซซำมจับปู้จุ่มแหล่แลนไตจุมปอยๆ แล้วกอนเขาอีก เขากะอ่านของมันบอออกเต้ เซียงเหมียงกะเลี้ยชนะ พะงั่วถามว่า “มึงเขียนคัมภีร์หญิงเหมียง” เซียงเหมียงว่า “คัมภีร์ไปตุ (ปู้ไต)”

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกอก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

60. ตำราไปตุ (สำนวนที่ 3)

เขามาแดงเซียงเหมียง แแดงควมรู้ พ้อรู้ว่าเขาสีมาบักเหมียงกะไปจับปู้มาขังไว้แล้วปอยน้ำหนังสือ ปู้ไตน้กะตาชะเนาะ เขาถามอีหญิงบักเหมียงตอบได้เปิด บัดทีนี้ฮอดคั่วของบักเหมียง มันกะเอาหนังสือหัวที่ปู้ไตน้ละมาให้เขาอ่าน เขาอ่านบอได้บัดทีนี้เย กะถามบักเหมียงว่า “มันแมนอีหญิงละเนี่ย” บักเหมียงกะเลี้ยว “นี่ละตำราศักดิ์สิทธิ์ชื่อว่าตำราไปตุ พูได้บอมีบุญกะบอรู้ฟ้าสามันดอก” พ้อพวกนั้นรู้กะเลี้ยฟาวล้งเฮียนไปอาดหลายตญอนสู่เซียงเหมียงบอได้

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเซียงเหมียงออกไข่ มี 3 สำนวน ดังนี้

61. ออกไข่แข่งกัน (สำนวนที่ 1)

ฮอดหน้าฮ่อน พะงั่วฟ้าทหารออกไปเล่นน่านนอกเมือง พะงั่วคิดสิแก้งบักเซียงเหมียงเลี้ยวางแผนกับทหารให้ทหารเอาไคโกไปชุตัน พ้อไปฮอดหาดทรายพะงั่วกะชวนเซียงเหมียงกับทหารทั้งเบ็ดเหล่นเป็นแม่ไกออกไคแก้งกัน ไผบอมีไคม้าถวายสิถิกล้งโทษ ชุตันกะเฮ็ดจิงพะงั่วบอ ฟักันตั้งทาเป็นไกแมกกำลังสิออกไค แล้วแต่ละคันกะมีไคหลุดออกมาคันละนวย มีเซียงเหมียงคันเดียวบอมีไคน้ำมู กะเลี้ยแก้ป็นหา ไสเซ็งมูแหล่ดีปิกขันเป็นไกโอก

พ้อพะงั่วถามหาไค ทหารกะเอาไคม้าถวาย แต่ปากดวเซียงเหมียงบอมีไคน้ำมู หน้าซำมันญั่งหาไคจิกคันอื่นญู พะงั่วกะเลี้ยถาม “เหมียงเอ๊ย มึงเป็นหญิงจิงไปหาไคป่าคันอื่นญู ไสไคมึงญูไส” เซียงเหมียงเลี้ยตอบว่า “ไคผมบอมีดอก เพราะวาผมเป็นไกโอก มีเตของพวกนั้นละที่ผผชอยให้ไคออกมาได้นะ” พะงั่วคิดได้กะเลี้ยว่าแมนของมันอีหสิละเนาะ

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

62. เชียงเหมียงออกไข่ (สำนวนที่ 2)

พระญาพยายำฆ่าเชียงเหมียงกะเลี้ยววางแผนตั้งช่องฮ่องปาวให้คันม้าเหล่นดินซ้าย แต่
 ว่าจะให้เอาโคไชพกเชียงไวให้ดีแล้วกะให้คันไปเ็นบักเชียงเหมียงมาเหล่นน้ำ พระญาบอกวา “มือ
 นี้สิเหล่นเป็นไก่ออกโคพุไต่บอมีตองถึกประหารชีวิต” ฟายพรรคพวกที่มมาเหล่นน้ำกันนั้นกะพัก
 กันฮ่อง “กะตักๆ” เอาโคออกมาให้พระญาเบิง อ้ายเชียงเหมียงบอมีโคน้ำเขากะเลี้ยวใช้หัวตีปีก
 ขัน “เอออีเอ็กเอ็ก” แล้วกะไล่คุ้มเซ้งพวกมีโคขันเหลว พระญาวา “บักเหมียงมึงบอมีโค มาให้กู
 ฆ่าเดี๋ยวนี” เชียงเหมียงกะเลี้ยววา “กะผมบอมีโคกะญอนวาเป็นไกโอกเด้ ผมต๊วะเฮ็ดให้คุ้มไก
 แมออกโค พระญาสิวาจิงได้ละขอรับ” พระญาจันปั้นญาหลายวามันเอาโตรอดได้อีกแล้วกะเลี้ยว
 ปอยเชียงเหมียงไป

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

63. ออกไข่ (สำนวนที่ 3)

พระญาคิดให้เชียงเหมียงถึกทำโทษ ได้ให้ทหารไปหาโคม้าคันละนวย แล้วให้ชวน
 เชียงเหมียงไปเล่นน้ำนอกเมือง วาแล้วกะจัดแจงให้ทหารพาไปเหล่นน้ำ พระญาบูเท็งโคกกะฮ่อง
 บอกวา “มือนี้สิเหล่นออกโคกัน พูไต่บอมีโคกุสลังโทษ” พ้อได้ญั้นจิงขันทหารกะพักกันตีปีก
 ฮ่อง “กะตักๆ” แล้วเอาโคออกมาคันละนวย เชียงเหมียงเห็นคันอื่นมีโคกะบอญ้อมแพฮ่อง
 “กะเต็กๆ” ไล่เซ้งคันอื่น พระญาเห็นกะเลี้ยวฮ่องห้าม “เข้าๆ บักเหมียง ไล่ไคมึง คันบอมีกุสลัง
 โทษมึงเดี๋ยวนีละ” เชียงเหมียงกะวา “พระญาขอรับผมเป็นไกผู้ มีหน้าที่เฮ็ดให้ไกสาวมูนี้ออกไข่
 กะนับวาไคมูนี้เป็นของผมเค็งนี้ต๊วะขอรับ” พระญากะวา “เอ้อ แมนควมมันเนาะ”

ผู้เล่า : นางจัน โคตรโนนกอก
 วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับปัญญาของเชียงเหมียงเมื่อตายแล้ว มี 3 สำนวน ดังนี้

64. เชียงเหมียงตายแล้ว (สำนวนที่ 1)

เชียงเหมียงตายที่บ้าน บอมีไผเมียน แม่หม่ายคันหนึ่งเห็นหัวบักเหมียงขีต๊วะกะเลี้ยว
 “กุสเญียวหดหัวบักฮานีกอนน้ำ” พ้อฮือสั่นเญียว แต่ทที่เฮ็ดฮ้างอยู่ในหัวบักเหมียงผัดบินมาตอด
 แม่หม่ายเลี้ยวฮ่องขัน “ต่ายกะมีฤทธิ์ บอต่ายกะมีฤทธิ์น้อเชียงเหมียงเอ้ย”

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ
 วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

65. ปัญญาเชียงเหมียง (สำนวนที่ 2)

เชียงเหมียงตาย กอนสิดายซังเมี้ยให้อำกุดจิไชปาก คือบอตาย พ้อมคันท้าของเบ็ง เห็นเชียงเหมียงนอนขาคาดหางยู เว่มุบมับๆ ยู กะเลี้ยเข้าใจว่ามันยังมีฤทธิ์เดชยู กะเลี้ยบอมมี ไผก้าม้าล่องดีกับเมืองกุงสืออีก

ผู้เล่า : นางเกา ปีมะนาว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

66. เชียงเหมียงหัวดี (สำนวนที่ 3)

เชียงเหมียงเป็นคันหัวดี เอ็ดเฮียนปะตุ้ดำ พูได้เข้าไปหาต้องหมอบคือจ้งกัมไปหาเจ้าหานาย เราเอ็ดเฮียนหลังน้อย เราหัวดี หมอบเข้าไปแล้วพูได้กะซัง บอกราบกะซำกราบ อ้ายนึ่งซังหลาย จันวาเชียงเหมียงตาย เข้าไปเบ็งกะเห็นไชแวนตำทำทาอาหนั่งสือยู ตายแล้วเขากะซัง เขาแกไปถืม โดนม้าญั่งแดหัวกะโหลกอำปากจงวองแด่นกะเข้าไปยูในปากเถ่า อ้ายนั้นเห็นหัวบักเชียงเหมียงหัวหล่อนกะว่าสิไปญะยวหดหัว พอนั่งปั๊บ แตนถึกนังกะบินไชตอดเอ้าๆ “โธ่ บักฮาเนี้ยตายแล้วยังมีฤทธิ์มีเดชยูแท่นะฮี้”

ผู้เล่า : นายไทย อินดาหามแห
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับการประหารเชียงเหมียง มี 2 สำนวน ดังนี้

67. เชียงเหมียงไม่อยากเป็นพระยา (สำนวนที่ 1)

เชียงเหมียงถึกซัง เขาสิจับมันไปทวงน้ำ กะเลี้ยขอชุดพะย้าชุดนึ่ง เขาจับมันไปมัดไว้ในทะเล ถ้าให้น้ำขึ้นบักเชียงเหมียงกะสิดาย เชียงเหมียงสิฮ้องยูตลอลดา “ข่อยบออยากเป็นด็อกบอเอ้า ยาให้ข่อยเป็นเทาะ” นายเรือผ่านมาได้ถื่น “เจ้าบออยากเป็นหญิง” “ข่อยบออยากเป็นพะญา” “คั่นนั้นข่อยสิเป็นเอง” วาแล้วเชียงเหมียงกะเลี้ยเอาชุดพะญาให้นายเรือ แล้วผูกเจ้าของเรือไชหลัก นายเรือคั่นนั้นกะเลี้ยตายแท่นเชียงเหมียง เชียงเหมียงกะได้เรือไป

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

68. ประหารเชียงเหมียง (สำนวนที่ 2)

เชียงเหมียงสิถึกประหารเรื่องหญ้างู จักสิแมนวาเชียงเหมียงเป็นคันบอดิต้องเอาไปประหารชีวิต เชียงเหมียงฮ้อนวอนขอชีวิตกะบอได้ ชาวบ้านสาวสนมให้ประหาร มันเอ็ดให้เดียดฮ้อน ประเทศสิหล่มจ่ม กอนตายเชียงเหมียงขอแดชุดพะราช้า พระราช้าเห็นวาเคี้ยชอยเหลือชาติให้พันวิกฤติกะเลี้ยให้ การประหารคือเอาใส่กังไปถืมทะเล เอากังสิเลียมไชกัญแจไว้ เอาชุด

ไชพ่าน ทั้งร้องเท้า ชุดเสื้อผ้า เขาเอ้าก๋งไปยอนล้งน้ำ ถ้าญ่ามน้ำขึ้น ที่นี้พ้อเอาไปล้งน้ำขออำ
ม้ายัว “กุญแจบอต้องเอาไปตอก ไชพ่านไว้นั้นละ” พวกอำม้ายกะตามใจ พากันกลับไป
มือแล้งสิมาเบิง

เซียงเหมียงยูพุดีเยว น้ำขึ้นม้ายอดหัวใจ เลี้ยงฮ่องตะโกน “กูบออยากเป็น กูบออยาก
เป็น” มีพ้อคำเอาเสื้อผ้าม้ายาย เห็นก่งซังกับเสียงคั่นฮ่อง ญ่ามน้ำขึ้นม้าย่าเพียงตาแล้ว “กูบอ
อยากเป็น กูบออยากเป็น ๆ ๆ” เลี้ยงไปเบิง เอาเรือม้ายอด กัปตันเรือลงม้ายาย “เจ้าบออยาก
เป็นหญิง” เซียงเหมียงเลี้ยงตอบว่า “เขาสิให้เป็นพระราชา ข่อยบออยากเป็น” เขาวา “โงแท้ กู
อยากเป็น” “คั้นเจ้าอยากเป็นกุญแจอยู่ในพานชุดนั้นนะเออมาไซเออ” พู้นั้นกะวา “มึงบออยาก
เป็นกุสิเป็นเอง เออม้าแลกเรือโตเออเรือสินค้าไป” พ้อเปียนกันแล้วเซียงเหมียงได้เบิงกัปตัน
เรือ คั้นนั้นกะอยู่ในก่ง น้ำขึ้นจนมิดหัว พ้อคำม้ายอำม้ายมาเบิงคั้นต่ายบอแมนเซียงเหมียง แต่
เบิงกัปตันเรือสินค้า พระราชาเห็นมันเออโตรอดได้ เลี้ยงปอยมันไป

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บั้วสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเซียงเหมียงกินอีแร้ง มี 2 ส่วนวน ดังนี้

69. เซียงเหมียงกินอีแร้ง (ส่วนวนที่ 1)

พะญาอยากให้บักเซียงเหมียงช่วยเนาะ กะเลี้ยงให้เสนาอำมหาดไปหาจับฉ่องม้ายำแก้ง
ยางดีแล้วกะเอาไปให้เซียงเหมียงฮอดบ้าน อ้ายเหมียงกะว่า “โอ้ย เป็นบุญปากแท้ ๆ มื้อนี้
แสงบอมีแนวกินเซา” เพินเห็นแกงหอมหลายกะเลี้ยงถามเสนาว่า “มือนี้พะญาคือใจดีแท้ นี่แมน
แกงหญิงน้อ” เสนากะวา “โอ้ กะแกงไก่แมสาวสันขาวจี้จิงเห็นนั้นละ” เซียงเหมียงกะอยาก
กินเนาะ เพินกะตักแกงม้ายำกิน แซบหลาย เสนาเห็นกะพากันอ้วกแตกอ้วกแต่นับตเห็นย เซียง
เหมียงกะเลี้ยงล่องเคียดสันไกเบิงมันกะรูวบอแมนไก มันเป็นสันแสงแท้ ๆ ดีวะ เคียดหลาย

มื่อไมเซียงเหมียงกะเลี้ยงไปหาเก็บชีแสงม้ายำเอ็ดเบิงดินสอแล้วกะไปเข้าเฝ้าพะญา
พะญากะทำทาทามเนาะว่า “เบิงได้เหมียงข่อยให้ทหารเอาต้มไก่ไปให้เจ้าได้กินแล้วบอ”
บักเหมียงกะทำทาวาว่า “กินแล้ว แซบแท้ ๆ ครับ” พะญากะยิ้มปุยเหลวว่าคำถามนั้นเชื่อมแท้ ๆ
บัดนี้บักเหมียงกะว่า “ผมอยากเอาของม้ายำให้พะญานะครับ ดินสอแท่งนี้เซียวเออม้าฝากตั้งแด
โดนแล้ว เห็นมันจ้ำมดีผมกะเลี้ยงเออม้าให้พะญา” ฟายพะญากะดินเนาะว่าบักเหมียงมันดีกับเจ้า
ของหลาย สำนึกซันแหลว คิดได้ว่าบักเหมียงมันกะเป็นคันดีคือกัน คิดฮอดพูอินกะเบิง พะญา
กะเลี้ยงล่องเขียนดินสอบักเซียงเหมียงเบิงแต่เขียนจิงได้กะบอออก เซียงเหมียงกะเลี้ยงบอกวา
ต้องอ้มกอนมันจิงสิเขียนออก พะญาเชื่อกะเลี้ยงอ้ม โอ้ยทั้งชมทั้งหมิ่นพะญาเคียดหน้าดำหน้า

แต่ง ปากบอออก บักเซียงเหมียงกะเลยได้ท้าว “เป็นไต่ละขอรับ ผมกิ้นโต พะญากิ้นซี่ แซบตี ค้อตัมอีแสงบอ” วาแล้วเซียงเหมียงกะญางผิวปากกลับเขียนชัย

ผู้เล่า : นางพวง แสนสระ
วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2544

70. เซียงเหมียงหลอกพระยา (สำนวนที่ 2)

พะญาสั่งให้ทหารเอาแสงบ่าด้อมให้บักเหมียงกินอยากลองวิชาเบิง บักเหมียงกินแล้วกะรู้ว่าตีกันแกง กะเลยแก้คั้น ไปซูดซี่อีแสงบ่าล่อเป็นดินสอ แล้วไปหาพะญา เอ็ดเรื่องหนังสือให้ พะญาลังซือให้ พะญาบอมมีสอ เซียงเหมียงกะเลยเอาสอซี่แสงให้ บอกพะญาเขียนลายเซ็นให้ พะญากะวา “ขอยเขียนแล้ว เป็นหญ้งบอออกละเหมียง” บักเหมียงกะวา “คั้นบอออกให้พะญาล้องอ้มเบิงมันจิงสิเขียนดี” พะญากะเชืออ้มแล้วเอามาเขียน ลิ่นฝาดเพียนหลาย เซียงเหมียงได้ที่กะเลยวา “นั้นละ ผมกิ้นโต พะญากิ้นซี่”

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเซียงเหมียงหลอกพระยาลงสระ มี 2 สำนวน ดังนี้

71. พระยากับศรีธนญชัย (สำนวนที่ 1)

เซียงเหมียงเป็นคั่นฉลาด บอกินแสนกับพะญาปิ่นโต ถ้าพะญาเห็นหน้าเซียงเหมียงสิหาเลื่องซันทေး มือนึงสองคั่นนี้ยืนยุฟังสระน้ำ พะญาบอกเซียงเหมียงวา “คั้นมึงเกงแท้ ล้องลอกูลังน้ำตูเหมียง” เซียงเหมียงตอบวา “ผมหลอกเจ้าล้งน้ำบอได้ดอก แตวาคั้นล่อให้ขึ้นจากน้ำนะได้ยู” พะญากะเลยโดดล้งน้ำแล้วหันมาบอกเซียงเหมียงวา “เฮ้ยเหมียง ที่นี้มึงลองลอกูขึ้นจากน้ำตู” เซียงเหมียงหัวเราะแล้วบอวา “ผมหลอกเจ้าล้งน้ำแล้ว กะแล้วแต่เจ้าสิขึ้นมัวเองเหลวบัดเหนีย” พะญาฮู้วาตีกหลอกกะเลยเคียด

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

72. เซียงเหมียงหลอกพระยาลงสระ (สำนวนที่ 2)

พะญาซังเซียงเหมียงหลายเล้ยหาเรื่องล้งโทษ กะได้ให้เสนาไปเอิ้นเซียงเหมียงมาเฝ้า แล้วซังวา “เหมียงเอ้ย คั้นมึงเกงอีหลีให้ตัวะกูล้งสระตู” เซียงเหมียงกะเอ็ดหน้าหนักใจแล้วบอกพะญาวา “ผมตัวะพะญาล้งสระบอได้ดอกขอรับมีแต่ตัวะขึ้นได้” พะญาได้ญินจิงซันกะเลยโดดน้ำต้าม เซียงเหมียงกะได้แต่หัวเราะแล้วกะสิญางหนีไป พะญากะวา “เฮ้ยเหมียงมึงลอกูขึ้นไป

แม่บัดเหนีย” เชียงเหมียงกะหัวอีก แล้วกะบอกพะญาว่า “ช่างแหลว พะญาให้ผมลอสั่งสระผม
กะเอ็ดแล้ว เจ้าลีขึ้นหรือบอขึ้นกะช่างเจ้าแหลว” วาแล้วบักเชียงเหมียงกะญางหนีไปชันวานะ

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับเชียงเหมียงแข่งไก่ มี 2 ส่วน ดังนี้

73. เชียงเหมียงแข่งไก่ (ส่วนที่ 1)

เชียงเหมียงกู่กุงศรีอยุธยา เขาสิเอาไก่มาตีเอาเหมียง ถ้าไก่พะญาแพ้เขาสิยัดกุงศรีอยุธยา
พะญาเดือดร้อนนอนบอหลับ ชังเสนาว่า “ไปเอิ้นบักเหมียงมาตุ” พ้อบักเหมียงมาพะญาจะ
เลยเวาให้ฟังวาเขาสิเอาไก่มาตี ตันไก่เอาแพ้เขาสิมายึดเอาเหมียงเข้า บักเหมียงกะเลยบอ
พะญาขอเว้าสามมือ เชียงเหมียงไปหางเอาแงงไญมาขังชุมสามมือสามคั่นบอให้มันกินญือ
ฮอดมือเชียงเหมียงกะเอาไก่ของมันไซเกียนไป เห็นไก่เขาขันกะญับบอปอยไก่เจ้าของออก
จันพะญาบอให้เอาไก่ออก เชียงเหมียงกะบอให้เด็กน้อยออกจากทางให้เบิด พอปอยออกทอ
นั้นละ แ่งหัวหลาย แลนไซสองตีนเหยียบสีกกันไก่เขา กะเลยกู่เหมียงไ้ได้

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

74. เชียงเหมียงตีไก่ (ส่วนที่ 2)

มีพะญาอึ่งอยู่ในเมือง แตวามีพะญาเมืองอื่นมาทำตีไก่ พูได้แพ้เสียเมือง พะญาทุกข์
ใจหลายวาสิเอาไก่ไสมาชันชนะเขา ไก่ของเขาเก่งจังหญ่งเนย ให้เชียงเหมียงไปหาไก่ที่ดีที่สุด
พ้อที่สิสู้ของเขาได้ เชียงเหมียงไปนอนคิด พ้อดีอีแหลวโตนึ่งบินมาเห็นญือ มันเห็นนกกะเขาไป
จิกกิน เลยคิดได้ ต้องเอาอีแหลวไปชันไก่มันจังสิชนะ

ยุมามีอึ่ง พวกนั้นมา เชียงเหมียงเอาชุมขังอีแหลวบอให้กินอาหาร ฮอดมือมันต้องสู้
ลังสนามพะญากับเจ้าเมืองนั้นกะประกาศให้เอาไก่มาชันกัน ทางนั้นอ้อมไ้มา แต่เชียงเหมียงเอา
กระสอบคุ้มชุมมา ฮอดญามทางนั้นปอยไก่ ทางนี้เปิดผ่าอีแหลวเลยกินไก่ พวกตางเมืองกะเลย
แพ้ เลยบอเสียเมืองญอนปัญญาเชียงเหมียง

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานมุขตลกคนเจ้าปัญญาเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

75. เชียงเหมี้ยงคอนสวรรค์

มีเมืองหนึ่งมีเมืองเล็กติดกันไปแก่งชุมอำมหิตในเมียง เลี้ยคิดเหินว่า หาเอาตอโชฎงปุย
คุ่มมา เล้าค่อนไปเข้าเมียง เขาถามว่า “เหมี้ยง มึงค่อนอ้อหญัง” “ค่อนสวรรค์” ชุมอำมหิต
อยากเห็นสวรรค์ เลี้ยถามเชียงเหมี้ยงว่า “จ้งได้สิได้เห็น” “ขอยสิให้เบิง แต่ว่าให้ขอยหนีไป
ม่มกอนเตอจ้งเปิดเบิง” เชียงเหมี้ยงให้อำมหิตเข้าไปเปิดเบิงสวรรค์ในวัง มั่นบอแมนสวรรค์
ชั้นแหล่ว ผัดเป้นตอคุ่มตอดสนมเสนา ชุมนั่นเคียดให้เชียงเหมี้ยงหลาย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

76. เชียงเหมี้ยงแข่งมวย

มีเมืองหนึ่งมีเมืองเล็กติดกันไปแก่งชุมอำมหิตในเมียง เลี้ยคิดเหินว่า หาเอาตอโชฎงปุย
คุ่มมา เล้าค่อนไปเข้าเมียง เขาถามว่า “เหมี้ยง มึงค่อนอ้อหญัง” “ค่อนสวรรค์” ชุมอำมหิต
อยากเห็นสวรรค์ เลี้ยถามเชียงเหมี้ยงว่า “จ้งได้สิได้เห็น” “ขอยสิให้เบิง แต่ว่าให้ขอยหนีไป
ม่มกอนเตอจ้งเปิดเบิง” เชียงเหมี้ยงให้อำมหิตเข้าไปเปิดเบิงสวรรค์ในวัง มั่นบอแมนสวรรค์
ชั้นแหล่ว ผัดเป้นตอคุ่มตอดสนมเสนา ชุมนั่นเคียดให้เชียงเหมี้ยงหลาย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

77. เชียงเหมี้ยงแข่งควาย

เอ้าควายมาแข่งกัน ชันกัน เขาหาควายโตใหญ่ๆ ล้ำสันเป็นดำย่านชันคันขาดเคิงข่อหล่อ
เชียงเหมี้ยงหาลูกควายมา ค้วนน้อยเนาะจับขังไว้ให้ออดนมแม่ หิวนมหลาย พอฮอดญ้ามัดปอย
ควาย ค้วนน้อยเห็นควายใหญ่วาแมนแมนมัน เชียงเหมี้ยงเอ้าเชียบักกุนุ่นผั้นผูกควายน้อยไว้ พอปอย
กะลูโชควายใหญ่ กัดโคหำคุดเอ้าๆ ควายใหญ่ตื่น คันกะจิดควายน้อยเชียงเหมี้ยงคือฮ่ายเป้นดา ย่าน
แท้ชันว่า เชียงเหมี้ยงกะเลี้ยชนะอีกคือเกา

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

78. คำเสาเรือน

เชียงเหมี้ยงขอบาวไพรพะญาไปคำขางเฮียนให้แนท้อ พะญากะอนุญาต ที่นี้คำบันได้
กะบอเหินบาวไพรเสนากลับมา เลี้ยให้เสนาน้ำไปเบิงยุบ้านเชียงเหมี้ยง เหินบาวไพรกำลังแบก

เอียนไว้กะเลยกลับไปบอกพะญาว่าซุ่มนั้นม้าบอได้ คำแบกเอียนเชียงเหมียงยู พะญาโมโห กะเลยนำไปวักเหมียง “ใส่มึงวาทอนไปคำเสาเอียนเต้” บักเชียงเหมียงกะเลยวา “กะคำจั่งซันเต้ะรับ” พะญาบอมีคำเว้ากะเลยให้คันไปหาไม่ค่างแม้วม้าคำเอียนให้ชะจั่งแล้ว พะญาเคียดให้เชียงเหมียงหลาย

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

79. เชียงเหมียงมาก่อนไก่

เชียงเหมียงมันหัวดีไปหาเป็นคันรับใช้พะญา พะญากะเลยวาทักเหมียงไปเฮ็ดงานหลายหลาย เอ็นมาซัง “มืออื่นให้มึงมาก่อนไก่เด้อ ซันมาสวยกุสลังโทษ” มือต่อมามันกะมาสวยคือเกานั้นละ แตวมันจับไก่เอาเชือกมัดขาไล่มาน้ำ พะญาเห็นหน้าเชียงเหมียงกะวาลังโทษญอนมันมาสวย เชียงเหมียงกะเลยวา “ผมกะมาก่อนไก่ตัว บอเห็นลื้อผมจูงไก่แลนออกหน้าม้าเหนีย” พะญาเลยเปิดคำเว้า

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ

วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

80. เชียงเหมียงห่อข้าวกับไก่

พะญาเคียดให้เชียงเหมียงกะเลยบอญ้อมให้คันเอาเข้าให้มันกิน บอกรบอให้มาสวยมันกะมาสวยคือเกา พะญากะเลยวา “บัดนี้ให้มึงมาเฮ็ดงานแต่เช้า แห่ลวกกะฮอเข้ากับไก่มาน้ำเด้อ” มือต่อมาเชียงเหมียงมาแต่เช้าอีหลี แต่บัดแก้ออเข้าออก เปิดไก่แลนออกม่าวาสัน พะญากะปวดหัวตีบ

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ

วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

81. ม้าหลังแป้น

พะญาให้เชียงเหมียงไปซื้อม้าหลังแป้นมาเลี้ยงไว้ให้อ้วน จันฮอดมือสิดางขันกันกับเมืองอื่น บักเชียงเหมียงไปหาแป้นมาเฮ็ดมานั่งชันแหลว พ้อไก่สิดางมือสิดางขันพะญากะมาตรวจเบิงม้าหลังแป้นของบักเชียงเหมียง เหลียวหามากะบอเห็น เลยถามบักเชียงเหมียงวา “ใสเหมียงม้าหลังแป้นที่ถูกให้มึงไปหามา” บักเชียงเหมียงกะเลยชี้มานั่งให้พะญาเบิง โอ้ย พะญาโมโหหลายวาทักเชียงเหมียงขัดคำซัง กะเลยสืให้ทหารจับมันไปล้งโทษ บักเหมียงกะเลยวา

“เตี้ยวกอนขอรับ กระนี้ละมาหลังแป้น คั้นมาชีชาแลนได้นะมันแป้นมาหลังหนึ่งตัวะขอรับ” พระ
ญ่าซึ่งบักเหมียงหลายได้แต่ญางหนีไปเปิดคำเว้าน้ำบักเชียงเหมียงหัวหมอนาตะ

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

82. บักเชียงเหมียงขี่ไล่หม้อ

เชียงเหมียงมันมีเซียว มีไก กะตาย นกเป็ด เสือ เซียวกันนี้พากันไปเกี่ยวหญ้าม้าง
เซียน บักเชียงเหมียงไหวดีกินแ่งมู เกี่ยวหญ้ายูแดหม่องเกา เสือยุยานไปหาอาหารมาให้มูกิน
คาบจัวมัดมวก้อยให้มูกิน แซบหลาย มือลุนฆ่าไถยบ้านเลยไคไซหมอต้มให้มูกิน พ้อนกเป็ดยู
บ้านบอมมีแนวกันกะไปหาป่ามาให้มูกิน กะตายยูบ้านกะไปหาผักมาเอ็ดแนวกันเข้าให้มูกิน ดอ
ฆ่าบักเชียงเหมียงยูบ้านมันสิเอ็ดคือมูกะบอได้ ฮอดญามมุสิกลับมามันกะเลยขี่ไซหมอต้มให้มูกิน
พอมูกินกะวาเหม็นหลาย บักเชียงเหมียงบอกินน้ำมูเขากะเลยถามว่า “เซียวเจ้าคือบอกิน
เช่า” เชียงเหมียงกะวา “บอกินดอกต้มซีไญ” มูกะวา “อีหญังเก๊ะ” บักเหมียงกะวา “ข่อย
เอ็ดซีไญ โอ้ย บอแมน ข่อยไซ้ละ มันบออยากกินหญัง” มูกะเหลือตันกะเลยพากันไปหาอาหาร
มาไว้เต็มบ้านบอให้มันไปเอ็ดงานฆ่า บักเชียงเหมียงไหวดีกะเลยชานายโพด

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

83. เชียงเหมียงกับเสือ

เชียงเหมียงไปกินบักเล็บแมวกับเสือ เสือวาเจ้าของมือไญกัวกะเลยวาสิได้เปรียบมูดี
เชียงเหมียงกะชวนเสือกินแ่งกัน “พูได้มือไญสุดกินๆ พูได้มือน้อยคอยหยิบคอยหยอม” ชัน
วา เสือกะยานเชียงเหมียงกินเบิดกอนกะเลยฮุดบักเล็บแมวกิน ฮุดเอ้าๆ หนามบักเล็บแมวกะ
บาดมือ มือเสือกะเลยแตกเลยลายฆ่า

ผู้เล่า : นายสวัสดิ์ บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

84. แข่งนก

บักเหมียงอ่านกกะชุมไปกินนกแก้วเขา กอสิได้เอาไปกะญอนวาคันตางเมืองมาทำ
แ่งกับพะญาให้อ่านกมาปะกวดปะชันกัน พูได้แพ้เสียเมือง พระญารับคำทำกะมาคิดญาก ให้
คั้นไปเอิ้นบักเหมียงมา เพินพูเหมียงกะเลยไปจับนกกะชุมมาเลี้ยงไว้ บอให้ญื่อให้น้ำสามมือ
จันฮอดมือแ่ง ฟายตางบ้านตางเมืองกะอ่านกแก้วมา นกแก้วเว้าแ่งหลายจันคั้นจิต ฟายนัน
กะเลยถามว่า “เป็นหญังนกเจ้าจึงบอปาก” ชันวา เพินเหมียงได้ทีกะปอยนกกะชุมออกมา จับ

นกแก้วเข้าปากต่ายจ้อย พวกต่างเมืองกะวาเซียงเหมียงซี่โก้ง เพินเหมียงกะวา “บอได้ซี่โก้งเต้
นกเจ้าไปหยอกนกข่อย มันจ่ายฮ่ายโมโหกะจับเอาชั้นแหล่ว” พวกต่างเมืองเคียดหลายเลี้ยฟ้า
กันกลับไป พระญากะเลียบบอเสียเมืองญอนไหวเซียงเหมียง

ผู้เล่า : นายนายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

มุขตลกคนพิการ

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับคนพิการมือสาก มี 4 ส่วน ดังนี้

85. บักบอดตาใส (ส่วนที่ 1)

บักบอดตาใสไปได้เมียญอนไปหาจากสาว ที่นั่นมันกินเข้าบอล่างมือกะมือชา พุสาววา
เป็นพวบาวมือชากะบอวาอืหญัง เอากันไป ฮอดเดือนหกแรกหน้า บักบอดตาใสกะไปไถน้ำตะพืด
ตะพืดแอกให้เพินน้ำ สิบดัก้วยกะปดชำนันสะ ตาเห็นพ้อล่างๆ เหนีย บัดสิเอาน้ำหตน้ำกะหต
เข้าปาผิวะ เมียกะสงสัยเนาะเลี้ยทดสอบเบิงหลายยางกะรู้ว่าผิวเจ้าของตำบอด เลี้ยสิเอาผิวไป
โผด เอ้าแม้งภูม้าไซไฉในช่องให้บักบอดไดยัน บักบอดวาแมนเมี้ยไปน้ำกันเนาะ “นางยาให้
หลายสิเอาไปขายเต้ละ” แม้งภูกะฮือๆ ยู บักบอดญ่างไปจันฮอดน้ำเซียวชาติด บักขาติดกะถาม
“มึงสิไปหญังละบอด” อ้ายบอดกะวาสิฟ้าเมี้ยไปเทียวเหล่น “ใสเมี้ยมึง กูเห็นมึงเว้าคันเตี้ยวรั้ม
จ้ำๆ ม้าเตโต้นแล้ว” อ้ายตาบอดกะน้อยใจว่าเมี้ยเอาม้าปอยเนาะ

บัดนี้อ้ายชาติดกะวา “บอเป็นหญังตอกบอดเอี้ย ปะสาวาเมี้ยญ่างไปเว้าไปหาเอามือได้
กะได้” ผัดแหนหน้าเบิงเท็งตันไม่เห็นฮ้างนกกะเลี้ยให้อ้ายบอดขึ้น พ้อไปจกกะแมนฮูเฮา จูเปา
ตำเข้าบอด อ้ายชาติดย่านหลายฟาวแลนหนีขาสีกออกจากกันช้า

ผู้เล่า : นายอัน โคตรโนนกอก
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

86. บักแฮมบมือชา (ส่วนที่ 2)

บักแฮมบไปเหล่นสาว จอบฟั้งพุสาว พูพอกับแมวา “คันมือชาให้มึงเอาน้ำไปน้อนน้ำ
โลด” บักแฮมบกะกินเข้าบอล่างมือพุสาวม้าจับเบิงเห็นมือชากะฟ้าไปน้อนน้ำ บัดพ้อสวยม้าฟ้า
กันไปน้ำ บักแฮมบสังทงลัมมทั้งดั่งวอๆ หน้าสาวเลี้ยว “พีอ้ายๆ ขอหูดจกนอยแน” พูพีอ้าย
กะวาเขาแซ้วเจ้าของ “หูดพอหูดแม่มึงติ ดั่งพอแกสู่ลัมต๊ะ”

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ
วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

87. ลูกเขยมือชา (สำนวนที่ 3)

ญ๋ามมือแล้งพ้อกินเข้าแล้ง พอแมลูกสิมานังเวากันเนาะ พูแมสอนลูกว่า “นางเฮีย คั้นสิเอาผิวให้มึงเลือกคั้นมือชาเด้อ” ช่นว้า ก้าวพูแมสิสอนลูกจั่งซี้กะญอนวาคันมือชานะมันสิมันเต๊ะขยันทำมาหากินซ้นเหลว บักดำบอดไปจอบฟั้งเขาเวากันเนาะ โอ้ยเพิ่นนั้นฟ้าวไปเอาเข้าทำมือให้มันชาซ้นเต๊ะว้า พ้อเข้าแห้งแล้งกะไปหาพูสาว พูสาวค้ำมือเบ็งกะเห็นว้าบักบอดมือชากะเลยเลือกเป็นผิว บักบอดกะเลยได้เมียหน้าเขาละเนาะ โอ้ยบักบอดมันไปเฮ็ดหน้าเนาะ มันกะบอดตำใส่นี้ละ มันไถหน้าสันท้าวท้าวทา ดีใจหลายว้าเจ้าของได้เมีย ไล่ค้ายไปไถหน้าคนอื่นสันบออยู่ทึ่ศูทำงานเลยวะ ฟายเมียเห็นจั่งซ้นผัดความมันักโกต “โอ้ยอ้ายเฮียญอนเจ้ามันอีหลีเนาะคั้นมือชาเน๊าะแมะแดหม่องเจ้าไถเนะมันบอแมนน้ำเข้าเตอ้ออ้าย เจ้าไปเฮ็ดหญังญอนำคนอื่นพูน” ช่นว้า นี้ละเขาเอ็งวาลูกเขยมือชา บักบอดตำใสมันไหวดีกะเลยได้เมียละเนาะ

ผู้เล่า : นางบุญช่วย ดวงวิเศษ

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

88. คนมือชา (สำนวนที่ 4)

ยายมีลูกสาวยูพูหนึ่ง ยายกะซังลูกสาวว้า “นางเฮีย คั้นมึงสิเอาผิว ให้หาคันมือชาเด้อจั่งสิเป็นคันตุคั้นมัน” อ้ายแหมบได้ญ๋อนเขาเวากะเลยเอาเข้าติดมือไปหาพูสาว พูสาวค้ำเบ็งเห็นมือชากะเลยเอาบักแหมบซี้คานม้าเป็นผิวช่นว้า

ผู้เล่า : นางสมบุรณ์ บัวสระ

วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับบักแหมบเข้าหาสาว มี 3 สำนวน ดังนี้

89. บักแหมบหลอนสาว (สำนวนที่ 1)

มีชายพูหนึ่งชื่อบักแหมบ ญอนวามันดั่งแหมบ พูสาวชื่อท้าว อ้ายชาแหมบขึ้นกินบักทันเท็งตันบักทัน พูสาวไปนั่งทลายใต้ต้นบักทันบอเห็นพูบาวพูสาวเลยคานกินไปน้ำ เก็บกินบักทันไปเรื่อย ๆ เลยแหนขึ้นไปเบ็งเท็งตันไม่เห็นบักแหมบเลยว้า “อ้ายแหมบเจ้ายาเวาให้คั้นฟั้งเด้อวาสันทายใต้ต้นทัน” อ้ายแหมบกะ “คั้นมึงให้กูจิกเทียกูบอเวาดอก” พูสาวกะญอมบอ “มือแล้งไปเอาเด้อ”

ฮอดมือแล้งพูสาวเอาเชือกให้โหนขึ้นท้างหน้าตางเลยตกกลงเชือกขาดตกตำม แมพูสาวถาม “นางเสียงหญังตก” ลูกสาวกะว้า “กะดังตกตัวแม” อ้ายแหมบได้ญ๋อนกะสุนหลาย

“กะดั่งพอกะดั่งแม่มิ่งติ กะดุกพอกะหักสองสามซีกแล้วตัว”

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

90. บักแฮมบตกเรือน (สำนวนที่ 2)

บักแฮมบไปขึ้นบักทัน มันเหลียวล้งมำเห็นพุสาวนังทายยู บักแฮมบกะเลี้ยถ่มบักทัน ล้งมำ พุสาวกะวาแมนบักทันโลนกะเก็บกิน แล้วกะกางกาย ๆ ไปหม่องไม กะถ่มบักทันล้งมำอีก หลายเลี้ยบัดที่เหนีย พุสาวเหลียวขึ้นไปกะเห็นบักแฮมบกะวากอตอบแท้นสิเอ้าหญ้งกะญ้อม พุสาวถามว่า “คั่นชั้นเจ้าสิเอ้าหญ้ง” บักแฮมบว่า “เอ้าอันเตี้ยวนั้นละ” พุสาวกะเลี้ยว “ตกลงมือแล้งสิเปิดปองไวก่าเตอ” ฮอดมือแล้งอันนั้นกะเปิดปองไว บักแฮมบป็นขึ้นไปผ่าขวาม่าหลุด บักแฮมบเหยียบส่นผ่าขวาม่าเจ้าของกะเลี้ยตกปองล้ง พุแม่ได้ญั้นกะเลี้ยถามลูกสาวว่า “แมนอิหญ้งตกลงนัง” ลูกสาวว่า “บักโดนตัวแม่” บักแฮมบได้ญั้นจ้งชั้นกะโม้หลาย จมยุดันเตี้ยวว่า “บักโดนพอบักโดนแม่มิ่งติ ดูกข้างพอกะหักหลายซีกแล้วตัว”

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

91. บักสิดังแฮมบ (สำนวนที่ 3)

บักสิดังแฮมบมักสาวล้าต่วน มีหมู่บ้านมูหนึ่ง มีบักทันตันหนึ่งให้บ้านมักมำกิน พุได้ไปเช่า ได้กินกอน มือเข้านั้นบักสิไปกินบักทันกอนมู ไปขึ้นเอ้าบักทันยูเท็งตัน พุสาวไปอยากกินบักทันทั้งปวตชี ยูไ่ป่าชีพ้อมเด พุสาวนังชียูได้ตันบักทันกินบักทันไปน้ำ บักสิกะหยอดบักทันล้งให้ ชีแล้วกะญายหม่องโกงไ่กัย ๆ ไป กินอีก บักสิกะหยอดอีก ญายกางกาย ๆ เทียที่สามบักสิชั้นบักทันโละ ๆ ล้ง พุสาวเห็นบักสิกะวา “อ้ายสิยาบอกคั่นเตอ” บักสิกะวา “สิเว้าให้คั่นฟ้งเบ็ดลสะวาสาวนี้ทั้งกินทั้งชี” พุสาวอยากอ้ายหลาย “เฮ็ดจ้งได้ สันสิให้นอนน้ำเทียนังเอ้าบอ” บักสิชายหัว “สองเทียเอ้าบอ” ชายหัวอีก “สามเทียเอ้าบอ” บักสิว่า “เอ้อ ๆ ๆ เอ้อ ๆ ๆ” บักสิเลี้ยรับปากว่า สิบอเว้าไฟฟ้ง นัดกันวาสิไปญ้ามใต้ดี พุสาวเลี้ยว “ชีทุมเนาะ อ้ายขึ้นไปทางหน้าตางเตอ” บักสะตกล้ง นำนค่านันมีดหลาย ทรมานจันฮอดชีทุม แดงโตเป็นเลนไป

พ้อพุสาวกินเข้าแล้งแล้ว พอแมกะฟักกันนังเล่นยูนอกชาน ลูกสาวเข้าห้องนอนแล้ว ชีทุมอ้ายสิมาเคาะฝาเอี้ยน แมถาม “เสียงหญ้งนัง” “เสียงกับแก็กินแม้ง” ชันพุสาวว่า เอ้าผ่าขวาม่ายอนล้งให้อ้ายสิจับ พุสาวกะสาวขึ้นไปไ่ก้ออดขอบหน้าตางพุสาวกะแก้งโย้นดัมดั่งอีก “เสียงหญ้งนัง” “เสียงกะดั่งตกเฮี้ยนตัวแม่” อ้ายสิได้ญั้นแค้นหลาย “กะดั่งพอกะดั่งแม่มิ่งติ

กะถูกพอกแกหักสองซี่สามซี่แล้ว” พ่อพอพูสาวงามล้งมาเบิงตะลางอ้ายตั้งแหมบกะฟาวแลนหนี

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับคนตาบอดกับคนหูหนวกขโมยไก่ มี 3 ส่วน ดังนี้

92. บักตาบอดกับบักหูหนวก (ส่วนที่ 1)

บักตาบอดกับบักหูหนวกไปลักไก่ให้บักตาบอดลัก บักหูหนวกยืนนอก “เอ้าบักล้ายเต๋อ” บักตาบอดจับตักไก่บักโอก “เอ้าบักโอกกะได้ซันนะ” บักตาบอดว่าบักหูหนวกว่าแอ้งหลายกะเลยบอกมว่า “ยาว่าแอ้งหลายเพินสิติน” บักหูหนวกกะว่า “อีหยังเก๊ะ บอเอ้าบักโอกสิเอ้าบักล้ายดี” ฟายเจ้าของบ้านได้ยิน “ฟูไต้มาบักโอกบักล้ายยูหนี กะเลยเอ้ามิตป้ายแหลมไญ่นล้งมาเหยียบตักบักหูหนวก บักหูหนวกบอกม ผัดย่านหลายพำกัันแล่นหนี บักตาบอดไปดำตันบักก้อ บักก้อโลนไซหัวกะฮ้องบอกม “ซอแน ฟาพากูแล้ว”

ผู้เล่า : นางทองย่น ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

93. บักหูหนวกกับบักตาบอดลักไก่ (ส่วนที่ 2)

บักหูหนวกกับบักตาบอดเป็นซิวกัน มันชวนกันไปลักไก่ที่บ้าน อ้ายตาบอดกะเลยให้เซียวพหูหนวกเป็นคันเข้าไปจับไก่ในนกไก พ่อมูเข้าไปแล้วถามว่า “เอ้าโตโต้” อ้ายตาบอดกะว่า “เอ้าบักโอกเต๋อ” อ้ายหูหนวกบอไต้ญ่นกะฮ้องถามอีกว่า “เอ้าโตโต้เก๊ะ” อ้ายตาบอดนายหลายเลยวว่า “เอ้าบักโอกโตไญ่นันน้า” อ้ายหูหนวกว่า “อีหยังเก๊ะ” อ้ายตาบอดฮ้องเบิดแอ้งบัตตีเหนีย “เอ้าบักโอก” เจ้าของบ้านไต้ญ่นชั้นเหลวบัตตีเหนียมันฮ้องแอ้งหลาย ไต้ญ่นจ้งชั้นแล้วกะเอ้าป็นสิมาญ้งซีกะมัยชั้นเหลว ฮ้องถามว่า “ฟูไต้มาบักโอกบักเอะยูหนี นามันจักบาดกอนน้า” อ้ายตาบอดไต้ญ่นกะฟาวแลนหนีชั้นแล้ว โอ้ยแลนไปเมื่อยหลาย พ่อไปฮอดซีสีกวาแมนทงน้ากะว่าเจ้าของรอดตายแล้ว โอ้ยร่ำไปร้องเพ่งไปมวนหลายตีเพิน เจ้าของบ้านกะว่าแมนมันเป็นบ้าถามว่า “มึงมาร้องมาร่ำอีหยังยูซีสีกกูวะ แมนมึงสิมัลักไกกูตีอีบักบอด” บักตาบอดไต้ญ่นชั้นเหลว โอ้ยแลนหนีอีกทีเหนีย ไปดำตันบักก้อบักก้อกะโลนไซหัววแมนเขาสับบักกอกเต ฟาวญูกมือไหว “ญ่อมแล้วคับญ่อมแล้วคับ ยาเฮ็ดผมเทาะ” ซันว

ผู้เล่า : นางบุญช่วย ดวงวิเศษ
วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

94. บักหุหนวกกับบักตาบอด (สำนวนที่ 3)

บักหุหนวกกับบักตาบอดไปลักไก่ อ้ายบอดบอเห็นสูงให้บักหุหนวกเข้าไปลัก บอกมูเอ้า บักล่าย “เอ้าบักเขี้ยวตี” บักบอดว่า “เอ้าบักล่ายชนดอก” อ้ายหุหนวกบอได้ญี่นเาะ “บักเขี้ยวตี” เจ้าของบ้านได้ญี่นกะ “อีหยังมั่วตี้ๆ ยูนี่น้อ” บักตาบอดฟาวแลนหนีไปตกขี้สีกวา แมนทงน้ำ กะล่ายขึ้น “โอละนอ” เจ้าของบ้านกะว่า “ฮ่วยพุไ้ม้าโอละนอยูหนีอีก” อ้ายนี้ย่าน หลายกะแลนหนีอีก

ผู้เล่า : นางปาน พันธุ์ยาง
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับคนชาติกับคนตาบอด มี 2 สำนวน ดังนี้

95. บักชาติติดกับบักตาบอด (สำนวนที่ 1)

บักชาติติดกับบักตาบอดเป็นเชียวกันไปหาขึ้นฮ้างนก บักชาติติดยูลุม บักตาบอดเป็นพู ขึ้น บักตาบอดขึ้นไปฮอดฮ้างนก จกเข้าไปบอแมนลูกนก ผัดเป็นงูเฮา ตาบอดเลยเข้าซ้ำ พูยูลุม เห็นกะย่านเาะ “มึงยาถิมล้งม้าหนีเต้อ” บักตาบอดดินกะว้างงูตกล้งม้า บักชาติติดย่านแต่นสิ แลนหนีเข้าเลยสีกออกเข้าชาติติดจ้อย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

96. บักชาติติดกับบักตาบอด (สำนวนที่ 2)

บักชาติติดกับบักตาบอดเจียกันไป เห็นฮ้างนกเอี้ยงยูเท้งตันไม้ ให้บักตาบอดขึ้นไปจก ไปถิกงูเฮา งูเปาตำ กะเลยเข้าตาบอด เห็นงูกะโฌ้นล้งม้าไซบักชาติติด บักชาติติดย่านหลายฟาว แลนหนีเลยเข้าชาติติดซ้ำ

ผู้เล่า : นางทองยูน ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานมุขตลกคนพิการเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

97. บักชาติติดกับบักหุหนวก

บักชาติติดกับบักหุหนวกไปลักไก่พะญา บักหุหนวกเป็นพูเข้าไป อ้ายชาติติดว่า “เอ้าบัก โอเคเต้อ” อ้ายหุหนวกวามูเว้ากับเจ้าของกะเว้าขึ้นเบ็ดแฮ้งว่า “เอ้าบักล่ายตี” เจ้าของบ้านได้ ญี่นชั้นเหลว พักันแลนหนีจันวาวาของอ้ายชาติติดเข้าติดซ้ำ

ผู้เล่า : นางนิยม กิโนนกกอก
วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2544

98. บักบอดตาใส

บักบอดตาใสไปลักไก่เขา บักบอดสองคันเข้าไปในนกกไก่เขา ถามกันว่า “สิเอ้าบักอู้ หรือสิเอ้าบักล้าย” บักหนึ่งว่า “หญังเก๊าะ” ถามไปถามมาบักหนึ่งกะหุหนวกพอมกะเลยเว้าแย้ง เจ้าของบ้านได้ญู้นกะเลยฮ้องถาม “แมนไผม้าบักอู้บักล้ายยูหนี่” สองคันนี้ได้ญู้นกะเลยพากัน แลนออกนกกไก่ ไปตกขี้สีกวาแมนทงนากะวาแมนพำกันรอตแล้ว พำกันฟอนชั้นเหลว แล้วไฉ่เง็ง บักก้อโลนไซกะวาแมนคันเจ้าของบ้านน้ำม้าพอกะเลยญูกมือไหว “หลาบแล้วหลาบแล้ว”

ผู้เล่า : นายอำคา อุตมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

99. บักตากเอี้ยว

ในหมู่บ้านมีเชื้อวชื่อบักบอด บักบอดมาชวนบักตากเอี้ยวไปลักไก่ บักตากเอี้ยวเลยวว่า “มาชวนกูไปลักไก่ คันสิบอได้ญู้นลื้อ” บักบอดกะ “กูมีวิธีเฮ็ดให้มึงเช่าเอี้ยว” บักบอดเอาเพียง จุกตากเอี้ยวไวบอให้มันเอี้ยว

ที่นี้กะพำกันไปลักไก่ เจ้าของไก่นอนหลับ บักบอดเข้าไปในนกกไก่ ให้บักเอี้ยวเบิงท้าง บักบอดเข้าไปจับไก ปากกะวา “เอ้าบักแต่งไปแก่งไซนอไม่ส่ม เอ้าบักล้ายไปขาย” นอยนึ่งกะมี เสียงคึกคักๆน้ำกัน บักเอี้ยวโงกไปเบิงกะแมนจ้วน้อยมำกั้นเพียงยูตากมัน ตากกะเลยเอี้ยวๆ เจ้าของไกได้ญู้ “ไผม้าเอี้ยวๆ ยูหนี่” เจ้าของสิเอ้าปิ่นญู้ บักบอดหาปองออกบอเห็น เต็นตำไปตำ ม้าตีกปอง ตำบักก้อ บักก้อโลนไซหั่ว “ญู้อมแล้วครับๆ” แลนไปตกขี้สีกวาแมนทงนากะวาเจ้าของม่มต่ายแล้วเลยล้าขึ้น ให้เฮี้ยนได้ญู้นกะฮ้องไซ “เอ้าปิ่นญู้กอนน้ำไผม้าล้ายูหนี่” เขาเอ้า ปิ่นญู้ขึ้น บักบอดแลนหนีหั่วสูก่อไฟ บักตากเอี้ยว่านหลายกะแลนหนีตากกะตั้ง “เอี้ยวๆ” ไปตลอดท้าง

ผู้เล่า : นายสมจิตร นามโพธิ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

100. ดังปี

มีชายพูนึงดังปี กะมักพุสาว พุสาวไปตำน้ำยูข่างท้าง อ้ายดังปีกะเลยร้องเพ่งเกี้ยวสาว ร้องเพ่งว่า “น้องนางตำนาข่างท้าง เป่นอย่างนี้ไปอยู่บ้านพี่ใหม่จ๊ะ” พุสาวบอมักกะเลยร้องเพ่งตอบ “เสด็จพี่จุมูกี้หรือว่าจุมูกักหักจ๊ะ”

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

มุขตลกครอบครัว

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับพ่อตากับลูกเขยหาบไปตอง มี 2 ส่วน ดังนี้

101. พ่อเฒ่ากับลูกเขย (ส่วนที่ 1)

พ่อเฒ่าชวนลูกเขยไปหาบไปตอง พักกันไปเที่ยงโคก เก็บได้น้อยหนึ่ง ลูกเขยกะเข้าไปในกระท่อ พ่อเฒ่ากะค้านลูกเขยเข้าบ้าน พ่อฮอดบ้านลูกเขยลุกออกมา “ปาด໋ ชำพ้อกะห้อมันหนักข้างเดียวละ” พ่อเฒ่าคิดสิแก้แค้น

เมื่อไม่ชวนกันไปเก็บไปตองอีก ลูกเขยทำทาไปเก็บ หาพ่อเฒ่าบอเห็น กะฮู้แผนนะ ค้อนพ่อเฒ่าไปฮอดสระน้ำ “อาบน้าก่อนน้าวะ เอ้าช่างม้าแด໋ไซ ยาเหยียบไปตองเตอ” พ่อเฒ่าย่านหลายดินก็ถูๆ ตกน้ำตาม

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

102. พ่อเฒ่าหาบไปตอง (ส่วนที่ 2)

พ่อเฒ่าชวนลูกเขยว “เขยๆ ไปเอาไปตองเพาะเฮ้า” ลูกเขยกะ “ไปดีพ้อ” ไปเก็บไปตองได้เต็มม้านบ้านลูกเขยกะลักเข้าไปยุในกระท่อตอง พ่อเฒ่าหาลูกเขยบอเห็นกะวามันออกกอนไปแล้ว หาบต้องกลับบ้าน ฮอดบ้านลูกเขยลุกจากหัตตอง “บั๊กฮาเอาเปียบกู่แท้ มีอินกู่สิเอาเปียบมึงอีกถ้าเบิงเพาะ”

เมื่อไม่ชวนลูกเขยไปเอาตองอีก ให้ลูกเขยเก็บ “กู่สิไปหายจักค้ำวากอน” พ่อเฒ่าลักเข้ากระท่อ ลูกเขยติดยุแล้ววพ่อเฒ่าสิเข้าในหัตตองเลยจ่มหัตตองไปไ้ดำฟิงน่าฮองบอว “พอๆ ช่างไปแล้ว ช่างสิม้าเหยียบกู่” พ่อเฒ่าย่านหลายเลยดินตกน้ำ เสียเปียบลูกเขยยุบอเข้า

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานมุขตลกครอบครัวเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

103. พ่อเฒ่าเป็นหมา

พ่อเฒ่าชวนลูกเขยไปหาเตาม้ากิน ลูกเขยไปหาเตาหาแล้นญัตไซโก้นไว บอมีหมาไปน้ำ พ่อเฒ่ากะว “เข้าบอมีหมาม้าน้ำจ้งได้สิได้ละเขย” ลูกเขยว “บอมีหมา ข่อยเอ้ง” ลูกเขยไปฮอดโก้นได้กะเฮา ได้เตาได้แล้น ไปหม่องได้กะมีเบิด ที่นี้พ่อเฒ่าสิลองเป็นหมาเบิง ฮอดโก้นได้ฮู้

ได้กะบอมมี พอเกาะกะเฮาคือหมา ลูกเขยวาทมาหากินบอหมานกะเลยเอาตำมเสียมตีหัวพอเถ่า

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

104. พ่อเฒ่ากับลูกเขย

พอเถ่ากับลูกเขยไปหาป่า ลูกเขยชวนพอเถ่า “พอๆ ไปหาป่าเหาะ” “หาจังได้บอมมี
แห” “ผมสิเป็นแหเองพอ” “ไปสั้น” พอเถ่าเลยจับลูกเขยขัดล้างน้ำ ลูกเขยลักเอาปาม้าไว้ได้น้ำ
ได้ป่าขึ้นม้าหลายโต “ที่นี้ผมเมียบแล้วละพอให้เจ้าลองเป็นแหเบิงดู” พอเถ่าบอได้เตียมการม้า
คือลูกเขย ลูกเขยจับพอเถ่าเวียงล้างน้ำฟาดล้างบอได้ป่าจักเทีย พอเถ่าเห็นลูกเขยหัวเราะกะฮู้ว่า
ถึกแก้ง เคียดหลาย

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

105. ลูกเขยกับพ่อเฒ่า

ลูกเขยกับพอเถ่า พอเถ่าเป็นคันชื้อ ลูกเขยฉลาด ไปเก็บฝ้ายไฮเท็งภู หิวเข้าหลายเลย
เข้าปยุให้กะสอบฝ้าย พอเถ่าเ็นหาลูกเขย “เขยๆ กลับบ้านเหาะ” บอเห็นลูกเขยกะเลยหาบ
ฝ้ายล้างมาก่อน หาบลูกเขยมาฮอดก้างท้างสือาบนำเห็นลูกเขยโปโลขึ้นเลยคิดสิแก้แค้น

มือเข้าชวนลูกเขยไปเก็บฝ้าย เข้ากะสอบฝ้ายสี่ยางดี ลูกเขยฮู้เลยเอาบักจกเคาะแป้ง ๆ
ช่างมาแล้ว ๆ ผัดลูกขึ้นย่านช่างเหยียบหลาย เลยเสียเปรียบลูกเขยเนาะ

ผู้เล่า : นายสกล สวัสดิ์รักษ์

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

106. ลูกเขยกินดู

พูซ่ายพูนึงกินดูหลาย ไปได้เมียบคันสิกินหลายกะอยากอ้ายพอเถ่าแม่เถ่า กินนอยเตี้ยว
ตกก้างคั้นหิวเข้าหลายเลยบอกเมียว่า “ยายๆ ข่อยหิวเข้าหลาย” เมียว่า “เจ้ากินบอมมีลื้อ ข้าว
สันเกาญ้งอยู่ในคั้วนั้นละ” คอยค่านออกมาย่านพอเถ่าแม่เถ่าได้ญั้น เคียหาข้าวสันญ้งนอยเตี้ยว
ญุกหม่อขึ้นหม่อสุบเข้าหัวเฮ็ดจังได้กะเอาออกบอได้คำหม่อไปหาเมีย “เอาออกให้ข่อยแน” เมีย
บอว่า “ไปตีก้อนหินนอกชานไป” เลยค่านออกมานอกชาน สบพอเถ่านอนนอยนอกชานพอดีลูก
เขยเลยฟ้าหม่อค่านออกมา เหลี่ยมแมบ เห็นพอเถ่ากะวาแมนก้อนหินเอาหัวฟาดล้างกับหัวพอ
เถ่า พอเถ่าฮ้องขึ้น “ฟ้าพาข่อยแล้ว ข่อยข่อยแน”

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

107. ออกรถใหม่

มีครอบครัวหนึ่ง พู่ผัวขายเข่าขายป้อแล้วสิพ้าเมียไปออกรถ ได้รถคันงามม้าพุ่นเหลว บัดนี้กะญอนบอเคี้ยตืรถกะลากเกียหนึ่งไปจ้งชั้นละ แ่กๆๆ ไปดีวานะ ไปฮอดจักนอยกะตามเมียว่า “เป็นไต่ไ่วดีบ่เอง” พู่เมียนายหลายกะเลี้ยว “ไ่วแมมึงติ เกียนแซงไปท่าหกคันแล้วบักอันนี้เอี้ย”

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

108. แม่เฒ่ากับลูกเขย

แม่เฒ่าเป็นคนเขี้ยผี พ้อดีด้วยเสียให้ลูกเขยหาสองสามมือแล้วบอพ่อ ลูกเขยกะเลยไปบ่นผีน้ำวาคันเห็นด้วยสินอนน้ำแม่เฒ่า ตอมักกะเห็นด้วยอีหลีบัดทีเหนีย ลูกเขยกะเลยไปบอกแมเฒ่าว่า “แม ๆ ผมไปบ่นไ่วห้วนน้ำวาคันเห็นด้วยสินอนน้ำเจ้าแหลว บัดนี้เฮ้าสิเฮ็ดจ้งไต่ดี” ฟายแมเฒ่ากะเห็นวามันกะคือสิบอสิบกบอหลอดอกกะเลี้ยว “คั้นจ้งชั้นกะเฮ็ดคือจ้งวาละทิดเพินจ้งสิบอเคียด” พ้อลูกเขยเข้าไปหานอนน้ำแม่เฒ่าแล้วแมเฒ่ากะจิตใจเลยคั่วแขนลูกเขยไ่วแล้วถามว่า “มึงบ่นไ่วจักมือละทิด”

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

109. ลูกเขยมักแม่เฒ่า

มีบักหนึ่งมักแมเฒ่า แมเฒ่าพุงจ้ามผัวตายแล้ว เลี้ยคิดแผนการสินอนน้ำแม่เฒ่า เอาด้วยไปเขียงไ่วทงน้ำ ที่นี้วาค้วยเสียหาบอเห็น แมเฒ่ากะเลี้ยว “ไปบ่าผีน้ำไปจ้งสิเห็น” กะไปบ่าจ้งวาละ ม้าบอกแมเฒ่าว่า “ผมบอกเพินแล้วเพินวาคันนอนน้ำแม่เฒ่าเพินสิให้เห็นยู” แมเฒ่ากะ “เฮ้าเฮ้ากะเฮ้า” พ้อเฮ้าแล้วกะไปจ้งด้วยม้าแต่น้ำวาคันเห็นแล้ว ที่นี้ล้งม้างตั้งไฟผิงยูลุม แมเฒ่าล้งม้าวา “บักฮานี้มึงสัญญาว่าจ้งไต่” ลูกเขยกะ “วาสินอนน้ำแม่เฒ่าเทือหนึ่ง” แมเฒ่าเลี้ยว “เฮ้าท่าเทือกะไต่ดีหัว”

ผู้เล่า : นายสกล สวัสดิรักษ์
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

110. กำไลทอง

มีหมู่บ้านหนึ่งจ้งเขามาตำน้ำ มีม้าน้ำกันเจ็ดแปดคัน พูพอเฒ่าเลยเข้าไปทงน้ำ ลูกเขยนอนยูน้ำ พอเฒ่าบอกลูกเขยว่า “เขย ๆ สาวให้แขกม้าพักบ้านเฮ้า อีหนึ่งงามจ้ามไซกำไลแขน”

ลูกเขยคิดจะไปหลอนอีกำลังกะบอกพ่อเถื่อนนอน ลูกเขยเข้าบ้านคิดสิหลอนสาว พูแมเถื่อนเห็น
 แหวกไซกำลังท้องย่านนั้นเสียกะเลยไซกำลังท้องไว้ให้แหก คำเข้ามาลูกเขยอาศัยว่าไปหลอน เลย
 คำตีกกำลังแขนแมเถื่อนเลยเอาแมเถื่อนซะ เลยไปว่าให้พ่อเถื่อนฟัง “เป็นได้ละเขย” “คักแท้” ชัน
 วา พ่อเถื่อนไปเบิง พ่อเถื่อนเลยเข้ามาบ้านถามเมีย “เป็นได้อีกำลัง” พูแมเถื่อนว่า “มือคั่นนี้แหล่ว
 เจ้ามาเอาข่อยคักแนแท้” พ่อเถื่อนยืน “ข่อยคือบอได้เข้ามาจักเทียบ” พ่อเถื่อนหลายถือมิดสี
 ไปพันค้อลูกเขย “บักเขยมีงวามึงเฮ็ดจังได้ บอแมนอนอีกำลังดีละ” เฮ็ดจังได้น้อพ่อเถื่อนเคียดขนาด
 ลูกเขยกะเลยวาไซ “ขนาดเถื่อนึงปานนี้ สาวๆ สิซาได้น้อ”

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณวัชร
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

111. ฝากไปเยี่ยว

พี่อ้ายกับน้องเมียไปดำน้ำ พี่อ้ายปวดแฉียว ตำมธรรมชาติเพิ่นถือเคล็ดบอให้แฉียวไซ
 น้ามันสิพากันฉิบหายกะเลยแต่มีดี “บ๊ะ สิฝากน้องเมียไปแฉียวในบ้านดอกวะ” วาแล้วกะเอ็น
 น้องเมียมา “น่าๆ ข่อยฝากไปแฉียวแน” พูน้องเมียบออยู่แต่มีเขาเนาะกะเลยญ่อม พี่ฝากแล้วพู
 น้องเมียกะเข้าบ้านไปฟาวแลนไปแฉียว พูแมกับเอื้อยเห็นจังชันกะเลยถาม “นางมีงเป็นหญัง”
 อีนางนั้นกะเลยวา “ไอ้แม เอื้อย สันปวดแฉียวหลายเนี่ย พี่อ้ายกะฝากมาแฉียวน้ำเนี่ย” พูแม
 กับเอื้อยกะเลยปากบอออกช้า

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
 วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

มุขตลกทั่วไป

112. พระยาหน้าแดง

มีพะญาหน้าแดงพูนึงอยากรู้จักวาเจ้าของหน้าแดงคือหญังเลยเอ็นคั่นมาถาม “มีงวา
 หน้ากูคือหญัง” คั่นที่หนึ่งตอบวา “คือตะเวนไนต่อนเช้า” พะญาบอติกใจ เลยชิงประหาร คั่นที่
 สองมา “มีงวา หน้ากูคือหญัง” ตอบวา “คือพะจันแต่มด่วง” พะญาบอติกใจ ชิงประหาร บัดคั่นที่
 สามมา “มีงวา หน้ากูคือหญัง” ตอบวา “คือหน้าบักโกกตากด้าน” พะญาติกใจหลาย กะเลยเอา
 รางวันให้ยางงำม

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณวัชร
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

113. อ้ายตองต๋อยกับอ้ายตองต๋อน

อ้ายตองต๋อยกับอ้ายตองต๋อนสิไปลักจ๊วพะญา ลือกะสิไปลักลูกพะญา บั้งเอ็งวาลูกให้หลายจันเลียบอกก่ากินจ๊ว เลียบานหลายวาเติกน้อยคั่นนี้มีฤทธิ์เดชหลาย อ้ายตองต๋อยกับอ้ายตองต๋อนเข้าไปกะไปลูปหัวเลื้อ เลื้อแยงย่านคัก อ้ายตองต๋อยกับอ้ายตองต๋อยจูงเลื้อออกไปจันวาแจ้งจันเห็นวาเป็นเลื้อพ้ากั้นแลนหนึ่คั่นละท้าง เลื้อกะย่านคั่นกะย่าน เลียบอมมีไฟได้ลักหญ้างพะญาซ้ำ

ผู้เล่า : นางนิยม กิโนนกกอก

วันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2544

114. ไปลักไก่

มีเชียวกันสองคันชวนกันไปลักไก่ เชียวหนึ่งบอกว่า “ให้โตขึ้นไปเบิงเทิงตันไม้เต๋อข่อย สิต้มน้ำไว้ถ้า แล้วสิไปเอาไก่นั้นนะ มีหญ้างให้ฟาวบอกข่อยเร็วๆ เต๋อ” วาแล้วพูนึงกะขึ้นกกไม่ไป พูนึงกะญางเขานกไกให้บ้านบัตที่เหนีย อ้ายคั่นยูเทิงกกไม่เห็นหม่อนน้ำพดชั้นเหลว พดลงๆ ยูจันชั้นละกะเลียบอบอกมูวา “เอ้าคั่นชะแม้ว คั่นๆๆๆ” อ้ายมูได้ญันจันชั้นกะฟาวแลนหนึ่ อ้ายเจ้าของบ้านกะวาแมนเจ้าของบ้านโลมูม้ากะฟาวโตนแลนหนึ่น้ำกั้นบัตเหนีย พ้อม้าฮอดไกลเตียบกะเลียบถามมูวา “เอ้าเชียวเจ้าแลนหนึ่เอ็ดหญ้างเจ้าของบ้านเห็นเจ้าดี” อ้ายเชียวนั้นกะวา “เอ้ากะเจ้าดีบอกข่อยวาคั่นแม้ว ข่อยกะฟาวแลนดี” ฟายเชียวพูลังจากกกไม่แลนม้าผัดวา “โอ้ยมันบอแมนจันเดีเชียว ข่อยเห็นน้ำมันพดลงๆ ยูข่อยกะเลียบอบอกเจ้าคั่นหม่อชั้นดอก” เอาไปเอ้าม้าสองอ้ายนี้เลียบอได้กินต้มไก่ซ้ำ

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

115. หมากไม้ประหลาด

มีต๋าย้ายสองคันไปเอ็ดไฮเทิงภูมือนึงเลียบพ้ากั้นขึ้นไปเทิงภู มีเลื้อม้าคุ่มโตหนึ่ง คุ่มต๋ากอน จักสิเอ็ดจันได้ต๋าละแลนขึ้นภูไป สมัยก่อนนงผ่าขาวมาเอาหัวซุกเข้าป่าไม่ฮื่อผ่าขาวมาขึ้นเห็นเตตตาก เลื้อน้ำม้าหาบอเห็น บัตที่นี้เหลียวเห็นห้าต๋ากะเลียบจับเบิง “หมากหญ้างเหนีย บอได้กินคั่นกูสิกินหมากไม้นี้ละ สุกเคิงนิงบอสุกเคิงนิงมีอินจันสิม้ากิน” เลื้อกะญางหนึ่

เมื่อต๋อม้าต๋าบอมาย้ายไปไฮหม่องเกา เลื้อออกม้ามัจอบกิน เห็นย้ายคุ่มย้ายแลนเข้าป่า เอาหัวแตกเข้าป่าหม่องเกาต๋าเปิดสินไว้ เลื้อกะกินคั่นบอได้คือเกาสักกินหมากไม้ เห็นของย้ายกะวามันสิเนาแล้ว คั่นกะบอได้หมากไม้กะบอได้กิน เลื้อเลียบกลับบ้าน เลียบฮื่อหมากไม้ประหลาด

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

116. ผู้บ่าวนัดสาว

พบบาวนัดสาวสิขาไปหา พบบาวแก้ผ้าไว้นอกชาน พุสาวกะวาลิเปิดฝักกะตู้ไว้ให้ยู่ห้อง
 ก้าง แม้วยู่ไก่อะตบเอาดินแลนหนี ดินเข้ามั่วพุสาวเลยถามว่า “มือคี่นี่เป็นหญิงจ้งแลนหนีไป”
 พบบาวกะตอบ “แม้วไลกั๊ด” เอาไม้ที่เหนี่ยวพุสาวบอกวให้เอ้าก่อนม้าน้ำ ฮอดญ้ามเด็กกะไปหา
 อีกร ที่นี้พุสาวม้านอนถ่ายนอกชาน ค้าไปถีกของพุสาววาแมนหัวแม้ว ดีเปิดแอ้ง พุสาวเลยฮ้อง
 “อ๊แม่ฟ้าพาสันแล้ว”

ผู้เล่า : นายจันดี เขี่ยมชัยภูมิ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานชีวิต

- นิทานเรื่องนางสิบสอง มี 4 ส่วน ดังนี้

117. นางสิบสอง (ส่วนที่ 1)

ครอบครัวนี้มีลูกสิบสองคน พ่อแม่ออไต่กินเข้าดีจึกเทีย อตอยากหลายชวนกันเฝ้าลูกไปโผด ตอม้าลูกกายเป็นคางเป็นลึงเบิด

พ่อพ่อกแม่ได้เอ็ดน้ำดี กะสิไปน้ำลูกคั้นม้าบ้านลูกกะวา “พ่อเอ๋ย ไปน้ำบอไต่ดอก ขนแคงพ้อฮ้อยป่า ขนขาพ้อฮ้อยเขียดแล้วพ่อเอ๋ย” พ่อกับแม่เสียใจหลายม้านั่งไห้ยุสะพ้าน ไ้หลายจันตกไปให้น้ำกายเป็นแมงหน้าจ้ำไน้น้ำเบิด

ผู้เล่า : นางทองย่น ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

118. นางสิบสอง (ส่วนที่ 2)

ครอบครัวนี้มีลูกสิบสองคน กะญอนวามีลูกหลายนี้ละญำมกินกะญากญำมนอนกะญากแสงญำมกินเขาพ่อกแม่จงไ่ว่น้อยๆ พ้อลูกเขานอนแล้วกะพำกั้นหาพำเขากิน ลูกกะดินขึ้นม้าถาม “อแม่เจ้ากินหญ้งสนกินน้ำแ่น” บัดสิกินญำมไต่ลูกกะถามซุเทียว่า “อพ้ออแม่กินเข้ากับหญ้งสนกินน้ำแ่น” แดกแซ้วๆ ยู บัดนี้สิตายแท้ๆ พ่อกแม่กะคิดสิเฝ้าลูกไปโผด กะเลี้ยชวนลูกไปเทียวป่า ญางวันไปวันม้าให้หลงทางเฝ้าเขาแห่งฮอไปน้ำ พ้อฮอดปาลีกกะพำลูกกินเขาแล้วกะออกอุบายว่า “สุถ่าพ่อกับแม่ญูหนีเต้อ พ่อกแม่สิไปตักน้ำมาไ้กิน” วาแล้วกะพำกั้นคั้นม้าบ้านลูกถ่าจันวาคำพ่อกกับแม่กะบอคั้นม้า หลายมือพานไปกะบอเห็นหน้าพ่อกแม่กะเลี้ยพำกั้นขึ้นตันไม้ไปหากินหมากไม้กินตาย เกิดมีขนขึ้นเต็มโตบอตายดอก

บัดพ่อกแม่ไต่กินเขาไม้ปำมันกะสิพำกั้นไปฮับลูกในป่า เห็นแต่ลึงสิบสองไต่กะฮูวาแมน ลูกเจ้าของไต่กายเป็นลึง พ่อกแม่เฝ้าลูก “ท้าวเอ๋ยนางเอ๋ยล้งม้ากินเขาแล้วคั้นไปบ้านเฝ้าน้ำพอน้ำแม่เทาะลูกเอ๋ย” ฟายลูกกะวา “ไ้อยพ้อเอ๋ยแม่เอ๋ย พวกลันไปบอไต่ดอกหมามันสิเฮาสักัดขนแคงพ้อฮ้อยป่าขนขาพ้อฮ้อยเขียดเบิดแล้วละพ่อกแม่เอ๋ย” พ่อกแม่ไต้ญั้นจันจะเหลือไต่ลูกหลายไต่แต่ฮ้องไ้กลับบ้านไป

ผู้เล่า : นางฮอง กอบทองสุข

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

119. นางสาวสอง (สำนวนที่ 3)

พอแม่วาไต้ทุกซัญญาได้ลูกหลายคัน พูพอวา “บาคนี้ม้ออิดม้ออยากแท้ เอ้อลูกไปโผดแนเป็นหญ้ง” แมว “บอเหลียวโต้นลูกลื้อ” พอเลี้ยว “เข้ากะบอมมีกินสิพากันอิดกันน้อยากเบิด” กะเลี้ยวพากันเอ้อลูกไปโผดไ่ว่ทั้งภู พอแมไปซี้ไ่ว่ข้างโพ้น “ให้ถ่าแมยฺหฺนึ่เต้อ” ลูกกะ “จ๊ะ” ถ่ายฺหฺนึ่พอแมกะซี้ไ่ว่แล้วญางคั้นบ้าน ลูกเอ้นหาพอแมเห็นแตก่องซี้ เอ้นญามไต้ซี้กะตอบ “กูก” พอแมม้อบ้าน ลูกน้าหาจันหลงทางไปเป็นลั้งเป็นคางยฺ

ผู้เล่า : นางชาลี บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

120. นางสาวสอง (สำนวนที่ 4)

มีคอบคัวนี้ม้อลูกสิบสองคัน ตาจันเข้าบอพ้อยพอกินเลยเอ้อลูกไปปอยในป่า ตัวะลูกวาสิไปหาหมากไม่หมากไหลในป่า ลอลูกให้ไปยฺทั้งต้นไม้วาเลื่อสามมันหลาย บัดนี้เรียบร่อยแล้วพอแมสิกลับบ้าน ไปหาซี้อ้อมโพ้นไ่ว่แล้วซ้งซี้ว่าถ่าลูกเอ้นให้ซี้ฮ้อง “กูก” เอ้อ ลูกเอ้นญามไต้ซี้กะ “กูก” โต้นเต็บจ้งม้อเบึงมีแตก่องซี้ ค่ำม้อๆ สิหาพอแมซี้กะกูกยฺแตกของเกา ล้งม้อเบึงก่องซี้เต้มโพ้นยฺ บอได้กินหญ้งเลยพากันไปยฺทั้งต้นไม้วาหลายปีพานไปเกิดกายเป็นลึงหากินแตกหมากไม่ มีขนมีหางเกิดขึ้น

ที่นี้พอแมได้กินอาหารอิมหนากะคิดฮอดลูก สิม้าฮับเอ้อลูกในป่า เอ้นเอ้อหมาไปน้าหมาเห็นลึงบอถักกัน ลั้งกะบออยากล้งต้นไม้วา “ลูกกลับบอได้ดอกพอแมเอี้ย เป็นลั้งเบิดแล้วเต้” เว้าได้ยฺ หักมีหาง พอแมเลยเอ้นลูก “ลูกเอี้ย ไปกินเข้ากินน้าบ้านเอ้อเต้อ อีหญ้งกะบออิดบออยากแล้ว” ลูกเลี้ยว “อ๊อแมเอี้ย ขนแขนพ้อฮ้อยปาขนขาพ้อฮ้อยเขียด ไปน้าบอได้ดอกแมเอี้ย” พอแมเลยบอได้ลูกกลับไปยฺน้า กะพากันให้เข้าบ้าน

ผู้เล่า : นางประดับ อินดาหมแห
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานที่มีอนุภาคเกี่ยวกับท้าวกำพำกับผี มี 3 สำนวน ดังนี้

121. ท้าวกำพำได้ตี (สำนวนที่ 1)

ท้าวกำพำได้ตี ไปหาปู่ย่าป้าบอได้คันซ้งหลาย “บ้า จ้งได้น้อกูกสิไปหากินในไสน้อ” กะขึ้นไปหานอไม่ทั้งภูกันจ้งบอหลาย พ้อเห็นป่าแตกโคบๆ ยฺ “บ้า กูกสิเอ็ดต้อนยฺทั้งภูนี้ละ” สานไซ้ไปไซ้ไ่ว่ป่าหลายๆ “ม้ออินกูกสิม้าหยามแตกเข้า สิม้าหาบเอ้อ” บัดพ้อม้าเบึงเห็นฮ้อยคันม้าหยามกอน “พุดม้อลักหยามกอนวะ กูกอิดดินแตกเข้าเต็บ” ม้อลันม้าตื่นแตกเดิกกัวเกา เข้าม้าหยามไปกอนอีก ม้อที่สามไปจอบเบึง พ้อดีค้ำม้อเห็นผีก้องก้อยคูน้อยห้อยศอกม้าหยามต้อง

แลงๆ ยู “โธ่ นี่ดิฉันมาหยามใช้กูซู่เมื่อๆ สิขามันกอนหน้า” ผีก็องก้อย่านกะเลียบอกวาสิเอ้าให้เงินให้คำมาให้ ท้าวกำพาคะปอย ผีกะเอ้าให้เงินให้คำมาให้ท้าวกำพาคะหอบลังบ้านเลยได้ดี

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

122. กำพำผีน้อย (สำนวนที่ 2)

ท้าวกำพำยูน้ำพะญ่าคันซั้งมันหลายเลยไลเข้าไปยูปาผีนอบทองคันบอเที้ยว ไปหากินซื่อมือ เข้าสวนยายญ่างาม ผีนางามเลยหลกใหม่เจ้าของให้เฮ็ดบวงค้อเจ้าของ เฮ็ดหญังกะสิได้สำเร็จเบ็ด ที่นี้ไปตอโกแคงกับพะญ่า ท้าวกำพำกะได้หลายกั้ว พะญ่าคิดสิลักเอ้าเป็นของเจ้าของ กะบอสำเร็จ เฮ็ดจ้งได้กะบอได้เพราะวากันผีน้อยมีขอดี ผลสุดท้ายท้าวกำพำผีน้อยกะได้ดี

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ

วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

123. กำพำผีน้อย (สำนวนที่ 3)

ท้าวกำพำได้ลูกสาวพะญ่าเป็นเมียแล้วพำกันไปยูปายน้ำ ไปห่างจอนฟอน มือใดกะบอดิตจักมือ ไปญำมได้กะมีแต่โกแกว่าไปถิก แดวผีน้อยจอบลักกินเบ็ด มือหนึ่งท้าวกำพำไปจอบเบิงเห็นโกแกว่าดิดผีน้อยกะเอ้าไปเบิด เอ้าหญังกะเสี่ยงไผผีน้อยกะลักกินเบิด ท้าวกำพำเคียดหลายกะเลียบจับผีน้อย ผีกะเลียบ่านหลายญ่อมหลาย ญ่อมรับไซ้ท้าวกำพำจันวาได้ยูอามมีขึ้น พะญ่าเห็นท้าวกำพำมีเงินทองหลายกะเลียบมาเชิญเข้าเมือง

ผู้เล่า : นางพวง แสนสระ

วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเรื่องเซียงเหมียงเลียงน้อง มี 2 สำนวน ดังนี้

124. เซียงเหมียงเลียงน้อง (สำนวนที่ 1)

เซียงเหมียงมาเกิด เป็นลูกคันแรกพอมแมกะฮักหลาย บัดที่นี้พ้องน้องเกิดมาพอมแมบอกให้เอ้าน้อง “ล่องใส่ล่องฟุ้งน้องตี้ๆ เตอ” เซียงเหมียงบอฮู้จักควมกะจับน้องมาล่องท่องแพใส่ล่อง เอ้าน้องไซ้อูก้วยยางดี พอมแมกลับมาถาม “มึงล่องใส่ล่องฟุ้งน้องตือบอเหมียง” “ตี้ยู” พอมแมจับน้องขึ้นมาเบิงละเลียบรู้ว่ามันข่าน้องเจ้าของ พอมแมไล่ตีเหยียบตาย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

125. เชียงเหมียงเลี้ยงน้อง (สำนวนที่ 2)

เชียงเหมียงเป็นลูกเลี้ยงของพะญา พ่อติ้ลูกพะญาเกิดมามากะเลยเอาเชียงเหมียงเป็นพี่เลี้ยง ยุตอม้าให้เชียงเหมียงเลี้ยงลูกบอกให้อาบน้ำอาบทาล้างท้องล้างไส้ท้องให้ดี พ่อน้องขี่กะเลยแหวะท้องน้อง ล้างท้องล้างไส้ เอาไปโซ้วไว้ พ่อพะญากลับมามีบ้านวาถูกนอนชำบายหลายบอให้บอฮอง เลยเปิดฝาเบิงเห็นไส้เห็นพุงลูก เสียใจหลาย เลยสิขาเชียงเหมียงไลหนีจากบ้านจากเมืองไป

ผู้เล่า : นายจันดี เยี่ยมชัยภูมิ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานชีวิตเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

126. ลูกเขยงู

มียายสองคน มีลูกสาวคนละคน ยายคนแรกพาลูกสาวไปหาสับนอไม้ เทวดาเห็นพูลสาวงามกะเสกบั๊กมวงสุก ยายนั่นว่าเทวดาคือบอฮันให้ สิให้เป็นลูกเขย เทวดาป้อมเป็นงู ถามว่า “อีหลีบอ” ยายนั่นกะว่า “อีหลี” กะเลยเอาบั๊กมวงสุกให้พูลสาว แล้วถอดคราบไปยุน้ำกิน

เชียวยายนี้เห็นลูกเขยงามเลยถามว่า “โตเฮ็ดจังโตคือได้ลูกเขยพุงงามแท้” ยายเล่ากะเลยว่าไปหาสับนอไม้แล้วพองู เทวดาแบ่งโตม้ ยายเชียวกะอยากได้ลูกเขยพุงดีเนาะ เมื่อไม่ม้กะพาลูกสาวไปหาสับนอไม้ ได้รู้ไญ เอาบั๊กจกกับกะท้อไปพ้อม เอางูไซกะท้อหอบม้ มือแล้งม้กะให้นอนกับลูก งูกะเริ่มกินหัวโปตีน ลูกสาวฮ้อง “อีแม่เพินอ้มหัวโปตีนสัน” แม่กะว่า “ธรรมดำ ผัวไมเมียไม” ที่นี้กินฮอดหน้าแดง “อีแม่เพินอ้มหน้าแดงสัน” แม่กะว่า “ธรรมดำ ผัวไมเมียไม” จันฮอดท้อง “อีแม่ เพินกินท้องสัน แม่กะยืมแหลว่า “ธรรมดำ ผัวไมเมียไม” ที่นี้กินสูงขึ้นๆ จันเบิด งูกะเลื้อยขึ้นไปเทิงหลังค้ำ พูแมวอีหญึงยูเทิงหลังค้ำกะออกไปเบิง เห็นงูโตบั๊กไญ กะเอ็นคันม้เบิง เห็นงูคายกระดุกก้องเต็มยู กะเล็รูว้างอีหลีกินลูกสาวเจ้าของเบิดแล้ว

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

127. สมบัติลิง

มีหมอนึ่ง แดกอนไปพันไซ พ่อติ้ฮอดญามบั๊กแดงเป็นนวยกะเลยไปนอนเผ่า มีลิงม้หากินแดง เห็นคั่นนอนญูกะเบิงวาแมนคั่นตาย ถืแทบอตาย ลิงกะหามไปสิเอาไปฝัง ไปฮอดกางปางาไม่ลิงกะกันวาสิเอาไปฝังชุมเงินหรือชุมขี้กัว ลิงกะเลยเอาไปฝังชุมเงิน เอาดินถมแล้วกะญางหนี พ่อลิงไปแล้วหมอนี้กะฮอเงินเข้าบ้านเป็นเศรษฐี พูเชียวม้เห็นกะถามว่าได้ม้จิงได้หมอกะว่าให้เชียวฟัง

ต่อมาเขียวไปเฝ้าคือกัน ลึงมำกั้นบักแดงสุกอีก เห็นบักนี้ทำทานนอนหลับ กะพำกัน
 หามขึ้นปายญ้าง “เอ ลีเอาไปฝังน้ำไหเงินหรือไหซี่กัวตั้นอ” บักนี้ยานบอได้เงินกะเลยบอว่า
 “เอ๋อขุมเงิน” ลึงตินเลยปอยบักนี้ตกลงจากญอตญ้างตายซ้ำ

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

128. ชีชากับยักษ์

มีหมอนึ่งพอมแมตายแล้ว ยูกับพี่สาวน้องสาว เขาออกเฮียนไปได้ตีเปิดแล้ว หมอนึ่งมัก
 สูดชาหลายพี่สาวเลยไลหนีออกจากบ้าน หาสูดชาไปทั่ว พ่อหอป่าสาทญักษ์ ญักษ์เห็นกะดีใจว่า
 ลีได้กินตัน “เนือมาหาปำมาชูแล้ว” แต่พ้อเห็นบักอันนี้สูดชากะวามันกินไฟได้ ญักษ์ยาน
 หลายคอยค่านไปไหวขอชีวิต บักนี้เห็นญักษ์ยานเลยว้า “มึงลีให้หญังกู” ญักษ์ว้า “ลีให้แบ้”
 แบ้โตนี้ขี้เป็นเงินเป็นทองจูงแบ้มาบ้าน พี่สาวบอให้ยู แตน่องให้ยู น้องสาวไปเมียนขี้แบ้เห็นเงิน
 ทองหลายๆ พี่สาวมำเห็นกะอยากได้เป็นของเจ้าของ อ้ายน้องเลยต้องตีกัน

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

129. น้องเชียงเหมียง

น้องเชียงเหมียงกลับคืนมำแก้แค้น เชียงเหมียงไปยืมเงินน้ำเศรษฐีหนึ่ง บอว่าสอง
 เดือนลิตันให้ดอก สองเดือนพานไปแล้วกะบอให้เขาจักเทีย มันกะขี้เบิงเดือนบอว่าบอทันพ้อ
 สองเดือน ไปถามญำมได้กะบอว่าสองเดือนจิงสิจาย เณรน้อยพูนึงคีเรือมำเห็นเศรษฐีให้กะเลย
 ถาม เศรษฐีว่าให้พังว่าเชียงเหมียงยืมเงินสองเดือนบอมาคั้นจักเทีย เณรน้อยกะว้า “บอ
 เป็นหญังกอดอกเดี่ยวสบอกให้ ลีเอาเงินมาไห” เณรกะเลยไปถามเชียงเหมียง “เป็นหญังกะบอ
 เอาเงินให้เพิน พ้อสองเดือนแล้วเต้ คีเรือไปกับข่อยสิฟ้าไปเบิง” ไปฮอดกังน้าเณรน้อยกะชี้ให้
 เบิงเดือนนึ่งยูเท็งฟ้า เดือนนึ่งยูในน้ำ เชียงเหมียงจันแต้มกะเลยต้องคั้นเงินให้เศรษฐี

เชียงเหมียงคิดวาคันนี้คือหัวดีคือเจ้าของแท้ เฮ็ดให้ญ้อมคั้นเงินให้เขา เสียใจหลาย
 ฮอดกังท้างเณรถามว้า “ลีสั่งใส” เชียงเหมียงว้า “ลั้งใสกะได้” เณรน้อยเลยถิบเชียงเหมียง
 ลงน้ำยูหมองหันละ

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

130. ท้าวหัวข่อหล่อ

มีหนึ่งท้าวหัวข่อหล่อไปไถ่หน้ากับพอ พอเอาไชงหาบไปหน้า ไถ่หน้าไถ่ไปไถ่มา เทวดาถามว่า “ไถ่หน้าได้หลายก้าวหลายฮ้อยบั้นใด” พอกะไถ่ไปจำบอได้หยืนอึ้งอยู่ มีหนึ่งท้าวหัวข่อหล่อคิดอยากแก้แค้นกะเลยถาม “เทวดาขี่ม้าได้หลายกอนหลายฮ้อยบั้นใดละ” เทวดาซึ่งคันรู้ทันหลายเลยหนีไปช้า ท้าวหัวข่อหล่อเลยแก้แค้นแทนพอได้

ผู้เล่า : นายสมาน คุณวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

131. เมืองปาเปลือย

มีชายสามคนเป็นเชียวกันไปเที่ยวเรื่อย ๆ พ่อเมือง ๆ หนึ่ง เอาเมืองนี้บอขุนนางเสือกะเลยพากันถามเด็กน้อย “ท้าว ๆ เมืองนี้เมืองหญิง” “เมืองปาเปลือย นางเสือผ่าบอได้เขาสิจับ” พุชานสามคนนี้กะเลยแก้ส่งเสือเข้าไป พ่อลูกสาวพญานางพวงหลายสิขึ้นไปเหยียนเขา ลูกสาวพญานาง “เจ้าสิขึ้นบอได้” ชายสามคนนี้เห็นหน้าเห็นนมเห็นอืหญิงเบิดกะคิดอยากเอา อ้ายหนึ่งกะเลยจับนมพญานาง เขากะเอิ้นคันมาไลจับแตกหนีไปคันละทาง จับได้คนหนึ่งเขาเลยเอาเฮ็ดผัวซ้ำ พ่อต่อมาชายคนที่ถูกจับกะมาหยามชื้อว “วามน่มึงถูกซ้ำแล้ว” “ข้าบัดใจเขาจับไปเฮ็ดผัวตัว” เชียวเสียตายหลาย “กูมาเสียตายแท้ ฮู้จังซี้กูบอหนีมันเหลว”

ผู้เล่า : นายสมาน คุณวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

132. พระยาकिनยาพิษ

พะญาคิดสิฆ่าเซียงเหมียงแล้วกะเอาหยายพิษไปโซอาหารให้เซียงเหมียงกิน เซียงเหมียงเลยรู้โตเจ้าของวาได้กินหยายพิษลงไปแล้ว “เฮ็ดจังได้น้อพะญาจังสิได้ตายน้ำ” คิดเห็นแมงกุกะเลยเอาขันจุ่มไวข้างเจ้าของ พะญาเห็นกะวา “หยายกูป้อมมีพิษสงมันคือบอตาย” พะญาได้ญั้นแมงกุก้องฮือ ๆ ยูวามนเซียงเหมียงร้องเพ็งยู พะญากะเลยซั่มหยายพิษ เลี้ยตายน้ำเซียงเหมียง

ผู้เล่า : นายสมาน คุณวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

133. คนกินชา

บักหนึ่งสูบแต่ชาหลาย พอดีญักจับไปสิกินบักนั้นละ “ยากินพูชาเทาะ ชันสิกิน กอนเจ้าสิกินให้พูชาได้กินของมกแน” ญักกะเลยญ่อม กะเลยจกบั้งชาออกมาข้างฮ้อยชาสูบ ญักเลยวามนบักนี้กินไฟได้ ญักเลยหลิวเห็นกะวา “ฮ่วยมันคือกินไฟได้วะ กูมาย่านหลายแท้”

บักชีค่านนี้ไ้ไ้ญ้นพ้อตี้วาญักษ์เว้วายานเจ้าของเล้ยแกแค้นกลับคีนว “กู๋อยากกินญักษ์ละหลาย” ญักษ์ย่านบักชีค่าน “ยาเฮ็ดพูฆ่าเทาะสิเอ้าเงินเอ้าทองให้ไ้ค้องเมือง” บักชีค่านนี้กะเล้ยไ้ค้องเมืองญักษ์

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

134. ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไห

ผัวกับเมียไ้ลูกชายพูนึงแต่กีนดูลาย พอแม่เลียงบอไหวกะคิดสิเอ้าลูกไปโผดเล้ยไปบอกท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหว “พอพ่อเสื่อไ้ญญูตั้นกูไปเอ้าม้าไปพอสิตายบ้าน” ท้าวเจ็ดหวดเจ็ดไหกะไปจูงเสื่อเข้าม้าบ้าน “พอๆ สิเอ้าไว้ไส” พูพอบอก “ผูกไว้ตะลางแฮ้นะละ” พูพอกะคิดหาทางสิฆ่าบักนี้ให้ไ้ค้อออกอูบัย “พอสิต้าไปป่าไม ทาวมึงถ่าแบกเอ้าไม้เต้อ” พูพอบ้าไ้ญ้างหักล้งแล้วญางม้าม้าบ้านก่อน บอทันโด้นค้าม้าไ้ไ้ญ้นเสียงลูกเอิ้น “อืพอๆ สิเอ้าตันญ้างไ้ญไว้ไส” ฆ่าลูกบอสำเร็จจักเทือ

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

135. ท้าวกำพรา

ท้าวกำพราไ้ค้องเมือง มันจิงมีประวัติ กำพาสองพี่น้องพอแมตายจากเบิด เลียงน้องมัจฉไ้ญหาขอทานกิน ฟ่าน้องไปจันพูไ้ไ้ญสิบปี มีดพาบอมีพำกันเข้าป่าเขาตังไปหาขอกินขอทาน จู้เฮากับจอนพอนกัตกัน พ้อตีรู้ต้าย จอนพอนแห่นเปือกไ้ม้ามพน ภูกะคีนม้า กัตกันอีก ตอมัจฉนพอนต้าย จู้เฮาไปกัตเปือกไ้ม้ามพนคั้น กัตกันไปมัจฉต้ายคั้นๆ สองพี่น้องเห็นเป็นอัศจรรย์กะเล้ยแห่นเปือกไ้ม้อไปแล้วไปหารักษาคน ญางไปหาขอทานกิน พ้อตีมีลูกพะญาต้ายเจ็ดมือเจ็ดคีนบอเอ้าไปถีมวาลูกสิคีน สองพี่น้องญางเมือยหลายเห็นข้าวบ้านมัจฉนากะเล้ยถาม “มีคั้นให้เฮ็ดหญง” เขากะว “ลูกพะญาต้าย พูไ้รักษาหายสิญูกลูกสาวให้แล้วกะสิให้ค้องเมืองน้ำพอม” ท้าวกำพราพูอัยกะเล้ยเข้าไปอาสา ให้คั้นออกนอกห้องให้เบิด เล้ยหญ่าหาเอ้าไปพนสามเทือ ลูกพะญากะฟั้นขึ้น พะญาดีใจหลายเล้ยญูกสาวให้กับเมือง กะเล้ยฟ่าน้องเข้าม้ายูไ้เมือง

มือหนึ่งพะอินเห็นว “เอ๊หญานี้คั้นกูให้มันค้องพูเตี้ยวคั้นอินกะหลายๆ” พะอินเล้ยมัจฉนท้าวกำพรานอนหลับ ท้าวกำพราเอ้าหาไปตากแดดทิ้งหลังค้ำให้แห้ง กอนสินอนบอเมียว “ถ้าฝนตกให้เจ้าเมียนหาเต้อ” พะอินมัจฉนลั้กหาขึ้นไปวานล้งมัจฉนมันกะเล้ยเกิดหาสมุนไฟเอ้า

ไว้ให้รักษาค้นทั่วโลกซุมือเนี่ย

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกอก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

136. บักชีคร้าน

บักชีคร้านเอาโตรอด ชีคร้านหลายมูฟ้าไปหยังกะบอไป แดกอนมียักษ์มำกิ้นคั่นมือแปดคำกับสิบห้าคำ ให้บ้านเลี้ยปึกษากั้นวาสิเอาบักชีคร้านไปไ่ว่เมาะๆ ให้ญักษ์กิ้น มั่นคร้านหลายไปกะไปเขาเอาไปไ่ว่หมองโตไปเปิด เขาแดงเอาก้องเพ็ลไ่ว่ มีเชือกหนึ่งลั้ง แล้วกะคาดตัวนึ่ง

ดินเช่าญักษ์มำกะวา “กูมำถึงทินแล้วมุษย์น้อย” บักชีคร้านกะวา “กูยฺหนี่” ญักษ์หาเลื่องกิ้นคั่นกะเลี้ยท่า “กูกับมึงพูไต่สิญักษ์กิ้น” บักชีคร้านบอวาหยัง “มึงแดงเสนผมกับกูบอ” ญักษ์ตีกผมมำ บักชีคร้านตีกเชือกไป ญักษ์กะวา “ปาดไ่ว่” ที่นี้ “มึงแดงหวีกับกูบอ” บักชีคร้านตีกคาดออกมา “ปาดไ่ว่” ญักษ์จิดหลายกะเลี้ยคิดวาสิแดงหยังตีกะคิดวาบอมีไผ่สิดตังกัวเจ้าของอีกแล้ว กะเลี้ยวา “มึงแดงตดกับกูบอ” บักชีคร้านกะตีก้องเพ็ลตัง “ตุ้มๆ” บักใหญ่ ญักษ์ย่านหลายฟาวแลนหนี จังวาคันไต่ตีก้องแปดคำสิบห้าคำละ

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกอก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

137. ท้าวกาดำ

พะญ่าอ่องนึ่งมีลูกเกิดมำมันตำหลายกะเลี้ยอ่าลองแพไป ย้ายจ่อมสวนมำเห็นกะเหลื่อโตนเอามำเลียงไ่ว่จันเป็นนุ้ม พะญ่าเมืองน้นมีลูกสาวเจ็ดคั่นพักกันไปซั่มสวน ลูกสาวหล่าผัดเห็นท้าวกาดำกะมิกเาะ พะญ่าซังหลายตอมำนางลุ่นลูกสาวหล่าไปกิ้นบักแตงมันเลี้ยมีลูก พอพะญ่ากะญ่อมให้แตงจันกันแตวาไลไปยูหัวไฮปายน้ำ แตวาสุดท้ายกะไต่ติบไต่ตั้นน้ละ พะญ่ากะเลี้ยญ่อมให้คั่นเมือง

ผู้เล่า : นางพวง แสนสระ

วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2544

138. หุดสามเปา

ลูกพะญ่ามำกับกันนึ่ง พูไต่กะวามันพูย้ายหลาย พะญ่าอ้นน้นมีลูกสาวเจ็ดคั่น บักน้นชื่อวากักหุดมันเป็นลูกคั่นญากคั่นจัน ลูกสาวพะญ่าผัดไปกิ้นบักเขี้ยแล้วมีลูก พะญ่ากะเลี้ยไลไปยูหัวไฮปายน้ำ ซังผัวหลายมำแต่ไสกะบอเว่น้ำ บักหุดกะเฮ็ดจันมันหลาย หาเข้าหาน้ำให้เมียกิ้น มือนึ่งบักหุดมันกะล่องเอาหีบปังโค ปังจันไต่กะบอพู พูเมียเบี้ยตำกะเลี้ยวา “เอาไม่เสียบเข้าไปซาแม่” พูผัววาเมียอีกเมียฮวงเว่น้ำเจ้าของแล้วดีใจหลาย พูเมียกะเห็นค้ำมดีของผัวเลี้ยยู

น้ำกันม้าสงบสุข จันทะญัวพุดอกติดฮอดลูกกะเลยให้คันไปฮับลูกสาวกับลูกเขยเข้าป๋อญู่ในบ้านใน
เมี่ยงค้อเกา

ผู้เล่า : นางพวง แสนสระ
วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2544

139. คนคำคำ

คันแต่เกาให้ลูกเขยไปคำคำ พูแมเถ่าฮอท้องคำให้ ลูกเขยวาแมนหัวชี้หมิ่นเนา ญาง
ไปพ้อคันคี่ข้างม้ากะเลยถามว่า “หัวชี้หมิ่นเนาแลกกบักสอยว้อยเทาะ” คันคี่ข้างเห็นท้องกะเลย
ญ่อมแลก ที่นี้เพิ่นคี่ข้างไปเห็นคันจูงม้ากะเลยว่า “บักสอยว้อยแลกกบักตำถ้ำเทาะ” บัดนี้ได้มา
ไปเห็นคันไซหมวกกะว่า “บักตำถ้ำแลกกบักตอบขอบเทาะ” ได้หมวกมา เห็นคันหาบหม่อแอ่ง
น้ำกะว่า “บักตอบขอบแลกกบักจอกหลอกเทาะ” ได้หม่อแอ่งน้ำมากะแตก โอ้ยบัดทีเหนียว้ายนี้
กะเลยเก็บดินหม่อไซฮอผ่าญางต่อไป ไปฮอดเมืองนึ่งพะญาเป็นผีรักษาบอเข้า เพิ่นพูนีกะเลย
เผยผ่าขาวมาเอาเปียงหม่อไปถูหัวผีแตกเข้าจ้อย พะญาดีใจหลายญูกลูกสาวให้เป็นเมีย ให้ง
เมืองพ้อมเคิงนึ่ง

ผู้เล่า : นางฮอง กอบทองสุข
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

140. ท้าวปลาหลด

ท้าวปลาหลด เป็นกำพำบอมีพ้อมมีแม่ ให้อบ้านพำไปซิดป่าหลด ได้มาบอจิกันกะบอจี
เอาไปซังไวหม่อแอ่งน้ำ ตอมาป่าหลดกะไญขึ้นๆ จันทะญัวได้เอาไปปอยไนทะเล ป่าหลดมีควม
กตัญญูคิดสิดอบแท้นท้าวกำพำกะเลยพำลงน้ำไปหาเงินทอง มีลัมพัตมาแอ้งหลายกะบอย่าน
ลงโป๊ๆ พ้อเงินทองหลายๆ พ้อมาฮอดบ้านฮากออกเหลือองแอ้อแอ้อ แลยฮางตางมีไป

ผู้เล่า : นายกง กอบทองสุข
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

141. น้อยหาหนี

แต่โดนแล้วอ้ายน้อยหาหนีได้ไปเฮ็ดไฮยูหัวโฮปายน้ำ ได้สองสามเดือนเข้าโพดกะสิแก
บักแต่งบักอีกกะสิเนา ได้เมียมีลูกท้องญู พ้อไปหาเมียเห็นท้องแกหลายกะว่าจักสิเฮ็ดจิงได้บักอี
บักแต่งกะสิบอได้กิน มีแต่คางแต่ลิ้งมำกินเบิด กะชวนเมียไปญางเลาะเบิงโฮบบักอีบักแต่งเข้า
โพด มาเลาะได้บอทันโดนเมียเห็นหนีไญญางม้ากะบอกผัวมาฆ่าหมี ผัวย่านหลายแลนขึ้นต้นไม้
หมีแลนไซเมีย เมียหนีบอได้คำทอง เมียกะเอาด้ามเสียมมาสู้กับหมีตีหมีแขวหักตาย บอพำกัน
กินเข้ากินนำหามหมีล้งมาบ้าน ให้อบ้านเห็นกะถามพูเมียกะตอบว่าผัวเจ้าของฆ่าหมีตาย คันกะ
เอาไปเวว่าอ้ายน้อยหาหนีตายเคงหลายหมีกัตบอเข้าแขวหักเบิด

เขาสีม้ายึดบ้านเมืองพะงั่ว พะงั่วได้ญื่นควาวว้ายน้อยเก่งหลายกะเลยเขียนจดหมายม้าเอ็นอ้ายน้อยไปในวัง บอกอ้ายน้อยว่าเขาสยามยึดบ้านต้องเมืองให้อ้ายน้อยไปรบกับพวกนั้นให้แน อ้ายน้อยอ่านจดหมายแล้วย่าน บาดนี้หาปีกษาหารีอกับเมียเจ้าของ “เฮ็ดจั่งได้ข่อยสิบอต่าย” ใกมือม้าแสย่าน “บอไหวดอกต่ายแท้” ฮอดมือเขาสีม้ากะบอกเมียแดงฮอเขาให้ที่นี้บอถ้าไปสู่กับเขา บอไหวดอกสิหนี กะเลยเขาปาเขาดังไปชั้นเหลวย่านเขาม้าซ่า ฮอดกางปากางดงเป็นหนทางจอกหลอก ย่านคันเห็นกะขึ้นต้นไม้หนาๆ ย่านคันเห็นนาะ พอดีอ้ายพวกทหารตางเมืองซาบราบๆ ม้าพ่ายปิ่นพ่ายหอมม้า พักกันม้าหยุดยุมไม่ที่อ้ายน้อยขึ้นไปยู อ้ายน้อยยูเทิงชันหลายยู پایไม่ ทหารเลยคู้กั่นว “เฮ็ดจั่งได้สิสู่เขาได้อ้ายน้อยมันเก่งหลายหมักัดกะบอเข่าต่ายกับหม่อง” อ้ายน้อยชันจันญีเยวฮาดล้งม้า พวกนี้กะวาญีเยวทั่วดำ ชันไปชั้นม้ามักมั่งล้ง ย่านเขาหลายเลยบอกวา “นี่ละอ้ายน้อยหาหนี” ทหารได้ญื่นกะแตกตั้งแลนหนีตะพิตตะพือบออยากสู่กับอ้ายน้อย

ยูตอม้าพะงั่วได้ญื่นควาวว้ายน้อยหาหนีด้านท้านทหารได้แล้วกะเลยให้อ้ายน้อยเข้าเมืองม้ารับรางวัล ญอนวไปแก่งทางทหารเป็นกองกะสู่อ้ายน้อยคันเดียวบอได้ พาลูกเมียเขาในวัง พะงั่วให้รางวัลเลยได้ยูวังเมืองน้ำพะงั่ว

ผู้เล่า : นายสุรินทร์ บัวสระ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

142. ท้าวจิงอ๋อ

ท้าวจิงอ๋อเป็นลูกกำฟ้า พอแม่ตายเบิด มีญาติพี่น้องเอาไปยุ่น้ำกะซังหลายวามันบอได้เวียกไต้จันมีแต่ม่ายกั่นซือๆ หาวิธีกำจัตอยากให้มันหนีจากเฮียนชาน ให้มันไปเฮ็ดน้ำสิบหาไรให้เฮ็ดมือเดียวแล้ว หาวิธีให้มันออกจากบ้าน พอดีพูเป็นพอแม่ได้ญื่นวเขาคมเหงลูกหลายอยากม้าชอยลูกเลยแบ่งเป็นช่างม้าชอย “ท้าวเอี้ยคันเขาคมเหงหลายบอต้องคิดญาภพอแม่สิชอยเอง” พอเป็นช่างเผือกน้าอมน้ำพูดๆ ไปเติมน้ำ แม่เป็นช่างเผือกโคกอมวิชาได้เป็นต้นเข้าเบิดทง” บอกวา “ท้าวเอี้ยเดือตรอนแน่วไต้ให้เอ็นไซพอไซแม่เดือ” เขาเห็นวามันเฮ็ดน้ำแล้วกะบอซ่าแก่งมัน

มื่อตอม้าให้ตักน้ำเติมโองสิบโอง น้ำยูไ้ไปตักจั่งไต้สิเติม เอาขันตักเอ็นไซพอแม่ แม่ม้าชอยบอต้องคิดญาภดอกท้าวเอี้ย แม่เสกคำถาให้น้ำเติมขันล้นม้าเถกไซขันเติวเติมโองเบิดชุนวย เขากะปากบอออก เฮ็ดจั่งได้มันจั่งสิตาย มันได้เบิดชุยาง บัดนี้เลยบอกวา “กูจิดกูง่อมั้งแล้วละ บาดนี้ให้มั้งเฮ็ดบักจิงอ๋อให้กูเบิงตู่” อ้ายนี้กะให้เฮ็ดบอเป็น แม่ได้ญื่นเลยม้าชอยให้เฮ็ดบักจิงอ๋อแม่กะเฮ็ดให้ “บอญาภดอกท้าว เฮ็ดให้คันมันจิงอ๋อจะได้ตีวะ” แม่กะเอาฝายสีนั้นสีนี้ม้าเฮ็ดเรื่อบักจิงอ๋อให้ลูกนั่งกางให้ชวงว “จิงอ๋อ” กะตีไปตีม้าจันคันจิดคั่นง่อ ขึ้นไปเทิงฟ้าหาเมือง

พะญาตีอ้อมไปอ้อมม้า พะญาเหลียวเห็นกะงัดง่อ เลี้ยเอิ้นล้งม้าเว้ากัน “โฮ้ยเพินซังพู่ห่าหลาย”
พะญาเลี้ยชวนไปยูน้า ผลสุดท้ายเลี้ยได้ดี เห็นมันเก่งหลายญ่อ นพอแมม้าชอยเบิด

ผู้เล่า : นายสุรินทร์ บัวสระ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานอธิบายเหตุ

- นิทานที่อธิบายเรื่องกำเนิดมนุษย์ มี 5 ส่วน ดังนี้

143. ความเป็นมาของคน (ส่วนที่ 1)

เริ่มแรกก็มีคนหกคน ชายหนึ่งหญิงห้า บอกว่ามีมาแต่ไฟ แดกอนก็มีแสงไฟได้เปิดซุ้คนมาด้วยกันได้ลูกเต้ามาได้ลูกหลายคน แผลอกมาเป็นลูกเจ๊ก ไท้ย ล้าว เขมร ต่างกันเปิดซุ้คนบัดนี้ได้ลูกหลานเหลนหล่อนมาหลาย มีเหล่ากินเหล้า เนื้อก้อยสุกดิบแน พวกเทพพัมเท้งฟ้ากะล้งมากิน ดอมาแสงไฟได้เปิดเพราะว่ามันกินดิบ เลยปึกษากัน รวบรวมโตกันแสงเดือนแสงดาวแสงตะวัน คนกะเลยเปิดแสง ได้อาศัยแสงเดือนแสงดาวแสงตะวันแทน

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

144. กำเนิดคน (ส่วนที่ 2)

คนเข้าเกิดมาอยู่บนไค่น้ำเป็นล้านๆ ปี เป็นสัตว์ต่างๆ มากอน แดกอนชีไค่น้ำมาจับกันเป็นก้อนๆ แล้วกลายเป็นซึ่งมีชีวิตทั้งหลาย คนเข้าค่ายลึงไญ กะเลยพากันแพขยายออก หลายมาๆ กะเปียนไปๆ จนวาเป็นคันมีหน้าตาจิงซมือนี่ละ

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

145. คนเกิดมาจากไหน (ส่วนที่ 3)

แดกอนมีแพนน้ำกว้างไญ แพนดินทอล้าเทียน บอมมีคัน เป็นทะเลกว้างน้ำดีฟองเกิดเป็นชีไค่น้ำเป็นสังหรณ์นิมิตพุช่ายชื้อปู้สังกะสากับพูญิงชื้อญาสังกะสี พุช่ายผัดอยากเป็นพูญิง พูญิงกะอยากเป็นพุช่าย พอดีสองคนนี้เฝ้ากันบอมมีลูกกะเลยปั้นรูปพุช่ายกับพูญิงขึ้นเป็นผัวเมียกันตั้งอุทยาน บันสัตว์ สูดท่ายกะเฝ้ากันห็นเศษมาร่วมกันปั้นเป็นรูปช่าง ช่างเลยไญกัวสัตว์อื่น กอนนั้นคันเกิดมาบอมมีค้นหา ดอมาได้ปูกเข้าสาส์พ้อคันได้กินแล้วเกิดมีตัณหานอนน้ำกันเป็นได้แพพาพันเป็นบ้านเป็นเมืองจันเตียนี่ละ

ผู้เล่า : นางสมบุรณ์ บัวสระ

วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

146. กำเนิดคน (สำนวนที่ 4)

สมัยแตกอนเพินวาคันเกิดมาจากราชโอรส โด่กอนโลกเข้านี้มีแต่พ่นน้ำ เกิดคลื่นลม
 แอ้งหลายมีแต่พ่นน้ำ ชีไค้จับโตกันเป็นคันขึ้นมา ถ้าสังเกตให้ดีคันนี้มีชีดำ ชีหู ชีมือ ชีตะแล่ ชี
 ค่าน ชีกะโม่ยกะแมน มีแต่ชี ญอนมันเกิดมาจากราชโอรส ในร่างกายของเขามีแต่ชีเปิด

ผู้เล่า : นายไทย อินตาหามแห

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

147. กำเนิดคน (สำนวนที่ 5)

มีสวนญูหม่องนึ่งเทวดามักล้งมาหล่น ญูมบาลกะขึ้นมาหล่นคือกัน มาพอกันกะเลย
 ช้วนกันปั้นดินหล่น ใสปั้นดีกักัน เทวดากะปั้นเป็นรูปเทวดานางฟ้าพุดหลาย ญูมบาลจ่าย
 ฮ่ายกะปั้นรูปคันในนรกบอจ้ามทอของเทวดา พักันปั้นหล่นจนวาคา ญูมบาลล้งไปนอน เทวดา
 กะล้งไปได้ตะเกียงเท็งฟ้า กะเลยพักันกลับไปบ้านไผบ้านมัน รูปที่ปั้นญูกะวางญูหนั้นละ

ที่นี้พะอินเห็นว่ามีสวรรค์กะมีแล้วญูเท็งฟ้า นรกกะมีญูใต้ดิน แล้วนำดินล้งให้คันมาญูกะ
 เล้ยคิดวาสล้งคัน บัดเห็นรูปที่เทวดากับญูมบาลถ่มไว้วะวา “เฮ้านี้ล้งวะคัน” พะอินกะเอ็ดให้มี
 ชีวัดขึ้นมา ญอนวาคันที่เกิดมาจากราชโอรสที่เทวดากับญูมบาลปั้นกะเลยเกิดการแบ่งภาคสวรรค์กับ
 นรก มีคันพุดีพุดฮ่าย คันดีคันชั่วปะปนกันจนมาฮอดชูมือนี้ละ

ผู้เล่า : นายสง่า บัวสระ

วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเกี่ยวกับข้าว มี 4 สำนวน ดังนี้

148. ข้าว (สำนวนที่ 1)

แตกาแตกอน เข้าเม็ดไญทอบักฟาว ย้ายแมหมายบอมมีมิดพากัน ไปขอเม็ดเอียนได้กะ
 บอได้ เล้ยแซง “สาธุเด้อขอให้เข้าเม็ดน้อยๆ แนนอน” เทวดาเหลือตันกะเลยเอ็ดให้เข้าเม็ด
 น้อยได้ตำกินเท่าทุกมือนี

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

149. ต้นข้าว (สำนวนที่ 2)

ต้นเข้าเกิดมาจากร้ายแมหมาย แตกอนเข้าเม็ดทอบักฟาว ย้ายแมหมายบอมมีมิดพั้น
 ไปหาหีมเขาไปเอียนได้เพินกะเอ็ดญู แมหมายเล้ยสาปแซงวา “เข้าคือเกิดมาเม็ดไญแท้คือบอ

เกิดมาเม็ดน้อยให้ฉันได้ซ่อมกินตำกินน้อ” แม่หมายมีว่าจำสัทธีกะเลียบเป็นเท่าทุกมือนี่

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

150. เมล็ดข้าว (สำนวนที่ 3)

เม็ดเข้าไญทอปักฟาว คั่นแตกอนแม่หมายหามัดมาพันเม็ดเข้ากินญากหลาย สาวแม่หมายเล้ามีว่าจำสัทธีกะเลียบขอให้เม็ดเข้าน้อยทอเม็ดแต่งจึง เข้ากะเลียบเม็ดน้อยเท่าชুমือนี่

ผู้เล่า : นางชาติ บุญเลิศ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

151. แม่หมายแข่งข้าว (สำนวนที่ 4)

มีนางแม่หมาย สมัยก่อนเข้าเม็ดไญช่าปักฟาวปักดำน นางบอมีเม็ดพาสู้ได้กิน กะเลียบสาปแข่ง “สาธุท่อน ขอให้เข้าเม็ดน้อยๆ แน ญำมกินจ้งบอได้สับกินพากิน” เข้ากะเลียบเม็ดน้อยเท่าชুমือนี่

ผู้เล่า : นายไทย อินดาหามแห

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเกี่ยวกับหมาและหมู มี 2 สำนวน ดังนี้

152. หมากับหมู (สำนวนที่ 1)

แต่เกาแตกอนหมากับหมูปากญ้าวคือกัน พระญ่าเอ๋อมาเลี้ยงไซกัน แล้วพระญ่าใช้หมากับหมูไปปั้นคั้นน้ำ หมูปั้นเบ็ดมือ หมาไต่ยางเดี่ยว ตอนแล้งพระญ่ามาเบ็งเห็นแต่ฮ้อยหมา หมูกับหมาเถียงกันว่าเจ้าของเป็นพู้ปั้นคั้นน้ำ พระญ่าว่าหมูขี่ค่านหลายเลยจับหมูมาตีจ้นปากเว่อหมาเห็นจ้งชั้นกะหัวเราะจ้นปากสีกฮอดหูเท่าชুমือนี่

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

153. หมูกับหมา (สำนวนที่ 2)

หมูกั้วสิดักกินฮ้ำหมากินเข้า เศรษฐีเลี้ยงหมูกับหมา ให้หมูไปขุดสระกับหมา หมูดุดเป็นสระบักไญ หมานอนเล่นไต่ฮ้อมไม้ หมาไปญ่าที่หลังมีแต่ฮ้อยหมา เศรษฐีเลี้ยวหมาเห็ดจ้านหมูขี่ค่าน เลียบให้หมากินเข้า ให้หมูกินฮ้ำ

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเกี่ยวกับงูเหลือม มี 2 สำนวน ดังนี้

154. งูเหลือม (สำนวนที่ 1)

แต่กึ่งงูเหลือมมีพิษหลายกัวมุเลยถึงจ้งอ้างล่อเฝ้าพิษน้ำงูเหลือม “สีเฮ็ดจ้งไต่จ้งสีได้ พิษน้ำงูเหลือม” ผัดจ้งอ้างเห็นกกไม่เลยบอกให้งูเหลือมไปกัดกกไม่ กัดจ้งได้กะบอตำย กัดถึก ต้นไม้แห่งปอยพิษทอได้กะบอตำยปอยออกจันเบ็ด งูเหลือมเบ็ดพิษ ชุ่มสัดวีไปเฝ้า จ้งอ้างเข้า ไปก่อนได้พิษหลายกัวมุ มดแดงไต่บ่อยเข้าลุ่นเขาได้พิษหนอยกัวเขา มดแดงเลยแอ้วกัวเพราะ ถ้าไต่หนหลาย ได้แดหยึดค้อซอ

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

155. งูจ้องกับงูเหลือม (สำนวนที่ 2)

เณรน้อยบวชโมสีไปหยามพอกแหมออก บ้านนั้นบอเจริญเป็นปาเป็นเขา เณรเห็นป่า ชั่วখনเลยเข้าขันจุ่มหัวญางต่อไป แดกอนเพินกะว้างูเหลือมมีพิษอ้ายแอ้งที่สุดเนาะ ตำมหวิด หลวงพอดู่มือให้ว่า “เณรน้อยเอ๋ยเจ้าสิด่ายกายในเจ็ดมือนี่ละ” แดวพ้องูเหลือมสับหัวเณรน้อย มันกะไปถึกขันละว้ยเนาะ เณรกะเลยบอตำย คั้นม้าวัด หลวงพอกะเงิดว่า “มันคือบอตำยวะ” กะเลยคิดวาคำถาเจ้าของบอดีขันแหล่ว เฝ้าสมุดตำรำถิมเบ็ด พวกหมอดูกะเลยเฝ้ามาศีกษากัน ฟายงูเหลือมกะว่า “กูคือตอดคั้นบอตำย” กะเลยไปค้ายพิษถิม จ้งอ้างได้ญีนกะเลยนำกันไป เฝ้าพิษได้หลายกัวมุ มดตะน้อยไปนำกันกะเลยได้แดญูๆ เฝ้ากะเลยได้พิษชนิดเดียว ญ้ามมดกัด คั้นกะพ้อแสบๆ คั้นๆ นี่ละ

ผู้เล่า : นายสาย์ณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเกี่ยวกับเสือและช้าง มี 2 สำนวน ดังนี้

156. เสือกับช้าง (สำนวนที่ 1)

เสือกับช้างเป็นมุเตียวกัน พ้อตีเขาเฝ้าช้างไปลามไ่ว เสือม้าพอกะ “เฮ้ย บักหนาโง่ เอ๊ย คั้นไต่บ่อยๆ นี่มึงกะให้เขาคีเขาลาม” พ้อตีคั้นได้ญีนกะเลยออกมาทำตีกั้นบอให้โชอำวูร เสือกะตกลง แตคั้นบอควาสีไปแดงไต่อาบนำกั้นเขากอนจ้งสิม้า เสือบอควาสิด่า คั้นกะวาย่าน เสือหนีกอนเลยจับมัดไ่ว อิกจกนอยคั้นถือแสมำน้ำ ฟาดเสือบักแอ้ง ตีหลายจันเสือลายเบ็ดโดด

เขาป่าไปช้า ช่างเห็นเสือโง่ให้คันตีเลยหัวเราะจันทาตำน้อย ช่างเลยตำน้อย

ผู้เล่า : นางพลอย เขียมชัยภูมิ

วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

157. เสือกับช่าง (สำนวนที่ 2)

เสือกับช่างเป็นมุกกัน เขาลามช่างไว้ในป่า เสือไปเห็นกะเลยว้า “เป็นหญิงโตคือถึกมัตถูจังซี” ช่างกะเลยว้าให้ฟังวาคันแหม่มมาผูกไว้ พอดีคันจอบพังยูช่างเห็นแต่เสือบอเห็นเสือกะเลยว้า “จางกะบอยานประสาคนซื่อๆ” ช่างกะว้า “คันนะบอเป็นต่ายานตอก ยานแต่ปัญญาของคนนั้นละ” คันได้ฉิ่งเหลวที่เหนียว ช่างเหลียวเห็นคันกำลังจอบเบิงอีกกะเลยบอภุมว้า “ยาปากๆ คันมาแล้ว” พอดีคันมาฮอดเสือกะเลยว้า “นี่ดิคัน เขาวามีปัญญาหลายคืออยากเห็นแท้” คันกะว้า “เอ้าจังซี มือนี่เข้าบอได้เอ้าปัญญามาน้ำ ดียวเข้าสิคั้นไปเอ้าปัญญาบ้าน ให้โตถ่ายูหนีก่อนเด้อ” แล้วคันกะเลยว้าสิมัดเสือไว้ก่อน เสือกะญ่อมญ่อนอยากเห็นโตปัญญา วาแล้วคันกะญางเขาป่าไป จักนอยออกมาเอ้าแสหวายมาน้ำ เสือกะเลยถามว้า “ไสละโตปัญญา มันเป็นจังโต” คันเอ้าหวายมาตีเสือกจนโตล้ายแล้วกะว้า “นี่ละเขาเอ็นวาโตปัญญาละแหล่งเอ้ย” ช่างเห็นเสือโง่หลายจนถึกคันตีกะเลยหัวเราะจันทาตำต๊ิบ เห็นบอละว้าเดียวนี้เสือกมันโตล้ายแล้ว ช่างกะตำมันน้อยนิดเดียว คือสิแมนจางวานี่ละ

ผู้เล่า : นายสาธิต วัชร

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานอธิบายเหตุเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

158. จัวกับควาย

แต่เกาค้วยสิคือจัว ไปอาบน่าน้ำกันจัวลักเสือก้วยเห็นเสือก้วยดี จัวได้เสือก้วยมากะค้อญาน ค้วยจำเป็นต้องนุงเสือก้วยมันกะเลยคับ ค้วยแล่นน้ำจัว “เอ้าเสือกูมา” จัวว้า “บอๆ” กะเลยกายเป็นเสียงฮ้องของจัวค้วยซุมนี่ละ

ผู้เล่า : นายสมาน คุรวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

159. นกแก้วกับลิงปักโกก

นกแก้วกับลิงปักโกกเป็นมุกกันอยู่กับหลวงพอ มือนึงปักโกกเลยเหล่นหนังสือหลวงพอขาดเบิด หลวงพอบอฮู้ว่าไฟเห็ด นกแก้วบอกหลวงพอ “หลวงพอๆ ปักโกกเหล่นหนังสือ”

หลวงพ่อบั๊กโกกม้ายี่ ลึงเคียดหลายวานกแก้วฟองหลวงพ่อบั๊กแก้วม้าถอนขนออกเบ็ด จับ
ทำขี้หมื่นเหลืองออยออย นกแก้วเลี้ยงเหลืองเท่าหมูมือนี่ละ ถิกลึงถอนขน

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

160. กับแกกับงูเขียว

แต่เกากับกับบอเลี้ยง กอสิล้ายถิกเทวดาตีเพราะวากับแกไปลักกินไคร้เขียว งูเขียวเลี้ยง
ม้าฟองเทวดาให้ตดสิน เลี้ยงตีกับแก ตีกับกับบอเลี้ยงเปิดโต โตโตฮ้องหลายตีหลาย กับแกกะเลี้ยงฮอง
ว่า “เจ็บแถ่” เทวดาเลี้ยงให้งูเขียวไปกินตบกับแก กับแกเลี้ยงบอมีตบเท่าหมูมือนี่ ญามสิโปงตบงู
เขียวสิมำกิน

ผู้เล่า : นายสมาน อรุวงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

161. เสือกับกระต่าย

เสือกับกระต่ายเป็นเชียวกัน แดกอนเสือสีขาวเสือกับกระต่ายชวนกันไปหาเกี้ยวหญ้าม้า
เห็ดเหียน มันให้กระต่ายหาบ กระต่ายโตน้อยหาบบอไหวกะเลียบอกให้เสือหาบ เสือบออยากหาบ
กระต่ายเลี้ยงหาบหญ้านั้นก็หลังเสือถามว่า “มึงสิหาบบอหาบวะ” เสือว่า “หิ กูบอหาบ” กระต่าย
เลี้ยงตอยเหล็กไฟไซ ไฟไหม้เสือ แล้วกระต่ายกะแลนหนีเข้าป่า เสือกะเลี้ยงโตล้ายญอนกระต่ายตอย
เหล็กไฟไซ

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

162. แม่โพสพ

แม่โพสพนั้นแดกอนชื่อว่าสาวะเทวี เป็นสนมเอกของพะอินอยู่เทิงดาวตึงสัจจนเปิดบุญ
เพินมีหน้าที่เก็บดอกไม้ให้พะอินบูชาทุกวันพะ พ้อเปิดบุญแล้วพะอินกะชงให้ม้าเป็นพู่ทำ
ประโยชน์ให้แก่มนุษย์ ะยะนั้นมีฤาษีดำไฟ มินตำบอได้ไฟสิไหม้ป่า นางสาวะเทวีผัดตกลงไป
หน้าฤาษีดำไฟ ฤาษีได้กินหอมคือน้ำอบกะทันบอได้มันตำขึ้นม้าเบิง ไฟกะเลี้ยงไหม้นางสาวะเทวี
เหลือแดกกระดูก ฤาษีกะเหลือโต้นเลี้ยงเอาน้ำมาหตให้คิ่นชีวิต คิ่นม้าเป็นต้นเข่างอกง้ามเอ็นวา
เข้าสาละ มนุษย์กะไปเอามำกิน เพินเกิดวันอาทิตย์ คั้นแดกแดกอนเพินกะเลี้ยงบอไว้วบบอให้
ตักเข้าวันอาทิตย์ เพราะวาเป็นวันเกิดของสาวะเทวีพุก่ายเป็นเข้าให้เข้ากิน

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

163. คนมีเมียน้อย

ผัวหนึ่งมีเมียสองคน พากันไปออกป่าหากิน บัดนี้ไปเที่ยวป่าพ่อกุดแล่นเข้าชอกหิน ผัวเห็นคุดง่ามหลายกะโดดลงอุ้ห็น เมียเฝ้ากันอยู่สองคน พูเมียหิวเข้าหินหนีบผัวอยู่ออกบอได้เอ็ด จึงได้กะบอออก เมียหลวงสิกลับบ้านแต่เมียน้อยสตัยน้ำผัว พูเมียนหลวงกะกลับคั้นบ้าน เมียน้อยกะเฝ้าหาทางชอยผัว พอดีเปิดสินออกเห็นของลับก้อนหินกะหั่วระะพูผัวกะเลยออกมาได้ นี่ละคั้นจ้งมีเมียน้อย

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

164. กระต่ายกับแซ่

แดกอนกะต่ายหางญ้าว แซ่มี่ลั่น แซ่กับกะต่ายผิดกัน กะต่ายเลยแล่นซ่อมแซ่ แซ่คาบหางกะต่ายไว้ กะต่ายเลยกัดลั่นแซ่ขาด กะต่ายเลยหางสั้น แซ่กะบอมี่ลั่นซ้ำ

ผู้เล่า : นางชาลี บุญเลิศ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

165. กระต่ายกับเต่า

แต่ก็กะต่ายหางญ้าว กะต่ายกับเต่าเป็นเชียวกัน กะต่ายกับเต่าทำโตดซ่อมน้ำแดงกัน ให้กะต่ายเต็นกอน เตคาบหางกะต่ายกับกะต่ายเลยหางขาด เต่าโพงไปไก่อ้วเลยชนะ กะต่ายกะเลยหางสั้นเท่าชูมือนี่

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

166. แถนปากคม

เลื่องนี้ต้องวา แถนปากเข็ดปากคม แถนเอ็นสัตว์ทั้งหลายม้าพอมกันดกลังกันวาไผสิ สัมผัสทังเพศจ้งได้สิเลือกกัน เลือกมาแล้วกะเลยไปถามอ้ายแม้ววาของแม้วน้อยสิให้สัมผัส เดือนละเทื่อพอ แมวกะพอใจ ที่นี้จ้วควยม้า ให้ทับกันได้มีลูกเก้าเดือนเทื่อหนึ่ง ทับเทื่อเดียวกะเป็นโตได้ จ้วควยกะตอล้อง “ถันญางไปน้ำทางให้คมไปน้ำแน” ตามธรรมชาติจ้วควยกะขึ้นทับกันไปน้ำทาง ถาหมมา ให้หมาเดือนละที่ปีละเทื่อ ญ้ามเดือนเก้า หมาบอพอใจ “ถ้าสิให้เอ็ดเทื่อเดียวให้ติดโต่นๆ” หมาเลยติดบั้ง

หมูหมาจ้วควยช่างม้าดกลังเปิดแล้วมนุษย์บอทันม้า จ้นแถนอยากกินเข้ากันน้ำจ้งม้า กะฮ่ายให้คั้น “มึงสำหญงยู เอาแดแมสุสิเอ็ดญ้ามโต” จังวาคันสิเอ้ากันญ้ามโตกะได้ละ

ผู้เล่า : นายไทย อินตาทมแห
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

167. ปุ่สังกะสาอย่าสังกะสี

ภูเขียวกุโธ้มเริ่มแรกเกิดจากปุ่สังกะสาญาสังกะสีแตกอนบอมีภูเขาลั่นค้ำ ปุ่กับญา
 บั่นกันคั่นละภู ญาบั่นภูเขียวกุ ปุ่บั่นภูโธ้ม สังเกตวาภูเขียวกุเป็นรูปของพูช้ายชือๆ มันบั่นงายเลย
 บั่นได้ต้งได้งาม แตท่างภูโธ้มเป็นรูปพูญ้งกะบวบกะเบียวค้อนมพูญ้ง

ผู้เล่า : นายไทย อินตาทมแห

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานคติ

- นิทานคติเกี่ยวกับคนชั่วเกียจ มี 2 ส่วน ดังนี้

168. คนขี้คร้าน (ส่วนที่ 1)

บักอันหนึ่งขี้คร้านหลาย นำมันกะบอดักกิน สิกินหญังมันกะขี้คร้านหญ่า ญางกะบออยาก ญาง มื่อหนึ่งมันผัดอยากกินเหมียงบักเตือเต้ มันกะเอ้าพิกกับป่าแตกไชปากไว้แล้วไปนอนใต้ต้น บักเตือ อ้าปากไว้หวังสิเอ้าปากตงให้บักเตือสนไชปากดีว่า บักเตือกะสนสากบัต ๆ ลนสากไป สากม้ายู่นั้น จันฮอดญามแล้งบักเตือกะมีแตลนสากมัน มันเลยบอได้กินซ้ำ อันนี้กะวา คั่นเข้า นะเนาะอยากได้หญังต้องเสาะหา บอแมนถ้าให้มันมาหาเข้าเอง มันสิเป็นค้อบักขี้คร้านอยากกิน บักเตือเต็นาง แมนบอ

ผู้เล่า : นางฮอง กอบทองสุข
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

169. ท้าวขี้คร้าน (ส่วนที่ 2)

เดิมมีม้าว่า คั่นขี้คร้านคั่นหนึ่ง สิเฮ็ดสิกินหญังกะมีแต่ค้ำว้าขี้คร้าน บอไซสตีปัญญาถือเอา ค้ำว้า “ขี้คร้าน” ยางเตี่ยว ยูม้ามื่อหนึ่งพรรคพวกเขาชวนไทงนำหากินหมากหว่า ขี้คร้านเก็บขี้คร้าน ขึ้นไป กะเลยไปนอนยูเท็งงาหว่า นอนยูซื่อ ๆ อ้าปากให้หมากหว่าลนล้งมาไชปากเองจิงสิกิน หั้นได้นั้นเทวดากะเลยเนรมิตเอาเงินบาทหนึ่งถ่มลงไชปากให้ ท้าวขี้คร้านค้ายออกมาฮู้ว่าเงินบาท กะดีใจหลายแล่นเข้าบ้านยางเร็วไว แล่นไปดำเจ็กน้อยต่าย ตำรวจเลยเอาโตไปลงโทษปรับเอา เงินบาทหนึ่ง กะเลยต้องจ่ายเงินบาทที่เทวดาให้มา นี่ละเกิดเป็นคั่นต้องรู้จักดิ้นรนชวนขายหา ยานอนถ้าวาสนาสิมาถึง เปิดเลื่องของคั่นขี้คร้านวันไว้ให้จ้อจำ

ผู้เล่า : นายเลือน บัวสระ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเรื่องต้นหมาปลายหมา มี 2 ส่วน ดังนี้

170. ต้นหมาปลายหมา (ส่วนที่ 1)

หมาโตหนึ่งเห็นขี้น้ำลายหมาจะอยากเป็นขี้น้ำลาย อยากเป็นหัวดำกะให้เป็น ล้มพัดขี้น้ำลาย
อยากเป็นล้มดีกัว หัวดำให้เป็นล้มพัดไป ล้มพัดไปบอสมควรอยากเป็นโพ้นดีกัว เป็นโพ้นแล้วควย
ม้าขันโพ้นพั้งขาดเค็งเป็นควยดีกัว เป็นควยโตผู้ห่าวหลายเขาเลยเอาหนังม้าขันมัดไว้เป็นหนังดี
กัว หัวดำกะว่า “เอาเป็นหนังกะเป็น” หมาม้าลักกินหนังกะเลยอยากเป็นหมา ได้กลับเป็นหมา
คือเกา

ผู้เล่า : นายสกล สวัสดิรักษา
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

171. คัดตะวน (สำนวนที่ 2)

หมาขี้น้ำลายหนึ่ง มีอนันมีล้มหมาหมาโตนั้นไปตากแดดอยู่ กะมีล้มพัดเอาเมฆขี้น้ำลาย
บัง หมาคืออยากเป็นก้อนเมฆอีก เพราะว่าก้อนเมฆบังแสงตะวันบอให้ของฮอดโตหมา ต่อมา
ล้มพัดพัดก้อนเมฆไปอีก หมาคืออยากเป็นล้มเพราะว่าล้มพัดอึ้งกะได้ แต่ล้มพัดโพ้นบอโค่น
บอหัก กะอยากเป็นโพ้น ต่อมาล้มพัดตกใจเข้าไปเหยียบขั้วโพ้นจนพั้งเบิด หมาคืออยาก
เป็นควยเพราะว่าเก้งกัวโพ้น ต่อมาล้มพัดตายเขาเอาหนังควยมาเอ็ดเชือก หมาคืออยากเป็น
เชือกหนังควย ต่อมาคันเอาเชือกหนังควยมาผูกคอหมา หมากะกินเชือกหนังลิงเบิด กะเลยคิด
ว่า เป็นหมาดีกัว นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า เป็นหญาจะสู้เป็นโตเอาเองบอได้

ผู้เล่า : นายเลื่อน บัวสระ
วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานคติเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

172. วาสนาบักกอกหล่อน

พะอินชงท้าวบักกอกหล่อนล้มมาเกิด กอนสิมาพะอินให้เลือกหมองสัง กะเลือกเกิดลง
ท้องเพี้ยววาแมนป่าสาทรราชวัง พ้อสังมาฮอดท้าวบักกอกหล่อนกะเกิดมาเป็นชาวนา จันวาแดง
การแดงจันมีลูกมีเมียแล้วกะทุกข์ยากจนหลาย ไปทวงน้ำเมียแดงฮอเข้าให้ เชียงท่ายไว้ให้ผัว
เลือกกระวางหมกเนื้อหมูกับกระตูกหมู กะเลือกถึกหมูกระตูก เมียกะเลยหนีไปแต่งงานไม่กับ
เศรษฐีมีเงินมั่งคั่ง

พายท้าวบักกอกหล่อนต้องขอทานกินไป ฮอดบ้านเมียเจ้าของกะจำเมียบอได้ เมียจำ
ได้กะเลยเอาทองไขบักให้เอาผักให้ไปกิน ขอทานไปเรื่อย ๆ ฮอดก่างท่างกะขายบักอิกก่างท่าง
เมียมาพ้อบักอิกถนวยของผัว กะว่าผัวช่วย ผัวมาขอทานอิกกะเอาทองไขบันเข้าให้กิน ม้ากิน
ยูสะพ้าน พ้อบันเข้าออกก่อนท้องกะตกลงน้ำป่ากะได้กินทอง เมียมาหาซื้อป่าดลาดกะถึกป่า
โตที่กินท้องก่อนนั้น เมียว่าช่วยหลายหัวดำกะฮอยบอได้ เดือดร้อนท้าวดาที่ชงท้าวบักกอก
หล่อนล้มมาเกิด มาฮอยเอาทองไปห้อยไว้ต้นไม้ ท้าวบักกอกหล่อนฮอยไปฮอดกะบอเห็นท้อง

แล้วพระครูเจ้าจับได้ว่าเมียลักเอาเงินเอาทองให้ผัวเก่าเลยจับมาไซกัน ให้ท้าวบักกอกหล่อนหญิงขึ้นฟ้าตกไซหญิงให้อันนั้น ทว่านี่กะหญิงถือบักกอกหล่อนทิ้งหลังค้ำบ้าน วาสนากะเลยได้ท้อบักกอกหล่อน

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

173. ความลับไม่มีในโลก

ควมลับบอมีในโลก ผนตกไฟใหม่เดือนสามหอมขี้แกบหลาย มีซ้ายคันหนึ่งไปพ้อเทวดากันขี้แกบ จิตหลาย ย่านเพินตัดค้อเลยแลนขึ้นเท็งภูเอาหัวเขาโกนไม่ “เทวดากันขี้แกบ” เขาไปตัดไม้เฮ็ดกอง นางไม่ว่าให้พัง เทวดารู้กะจับบักนั้นไปตัดหัว นี่ละควมลับบอมีในโลก

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

174. ลิงโตนใหญ่

มีซ้ายพูนึงไปตัดไม้เฮ็ดไฮเท็งภู กลับไปมือไต่ต้นไม้ลูกคั่นค้อเกา บอเป็นไฮจิกเทีย กะไปจอบเบิง เห็นลิงโตนถือมองตีโมงตันไม้ลูกฟืบขึ้นค้อเกา ซ้ายพูนึงกะเลยจับลึงสิขาเพราะวามันเฮ็ดให้ตันไม้ลูก ลิงฮ้องขอชีวิต “บาเฮ็ดพูชา สิเอาฆ้องวิเศษให้” ได้ฆ้องมาแล้วกะตีเอาบ้านของ

แล้วมาถึงตอนชียวกันเห็นมูร้วยขึ้นผิดหน้าผิดต่ากะเลยถาม “ค้อมีเงินทองแท่เฮ็ดจั่งไต่” กะว่าให้พูนึงไปตัดไม้พอลึงโตนสิให้ฆ้องวิเศษตีเอาให้มึงมี เขียวกะไปห้าทาตัดไม้เท็งภูหม่องเกา พอลึงโตนใหญ่ กะได้ฆ้องมาแล้วคือจั่งคันแรกละ ถามมูว่า “ตีหญิงได้แน” มูว่า “เอาหญิงกะไต่” เลยเอามาให้เมีย บอกว่า “ข่อยได้ฆ้องวิเศษ” เมียว่า “ฆ้องฮู้ชู้กูเหนีย” ตีปองหัวเมียหลุบเข้าไปในฮู้ “ให้ข่อยคั่นม้” ตีเทียที่สองหัวญ้าวขึ้นไปเท็งฟ้า ตีเทียที่สามหัวเลยยูหม่องเกาบอได้หญิงชำแน้วเมียเจ้าของปากบอดี นี่ละเพินจิงวาให้คิดกอนสิเฮ็ดสิเวาหญิงออกไป

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณงษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

175. นายพรานขี้คู้

นายพานเล่าเป็นคันขี้คู้ มือหนึ่งชวนลูกน้องไปหาเนื้อ พาลูกน้องไปพูนึงพ้อหมูป่า พ้อเห็นเล้าบอหันหญิงกะมาหาลูกน้องคู้ว่า “มึงม้กับกูบอต้องฮวง กูสิปันทอกันเฮ็ดส้มหม่า” ญก

ปิ่นขึ้นบอญิงจักเทือ ออกมาคุยอีก “คันมึงมำกับกูมึงสิหมานตลอด” ลูกน้องซึ่งหลาย เอาไฟ
กอกหย่าจ้ำห้วยน้ำพัน แล่วกะห้วย หมูป่าได้ญืนเลยแล่นเขาป่าไปซ้ำ อันนี้เพินวาเฮ็ดอือหญิงกะ
ให้สำเร็จจนคอยเว้า

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงศ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

176. ตาบอดคลำช้าง

บักตาบอดพำกั้นไปค้ำช้าง ถึกหางวาคือฟอย ถึกจ้วงวาคือทอสูบน้ำ ค้ำถึกง้าวาแมน
ดอกบัว ค้ำถึกหาวาคือพัด ค้ำสีข้างวาคือฝา ชุ่มบักบอดเลยเถียงกันญอนจับคันละหม่อง นี่ละคัน
เฮายาฟาวตัตสินอือหญิงฟายเตี่ยว เฮากะต้องฟังคันอินน้ำเนาะ

ผู้เล่า : นายอำคา อุดมบัว
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

177. เมียชั่ว

ผัวกับเมียญิงได้กันไมพำกั้นไปเอาพื้น เป็นญ้ามแล้ง พ้อได้พื้นพ้อแล่วกะพำกั้นไป
นอนก่างหงน้ำ ผัวเมียกะเลยเว้ากัน ผัวถามเมียว่า “เจ้าฮักข่อยบอ” เมียกะว่า “ข่อยฮักเจ้าละ
คันเจ้าตายข่อยสิบอฮักไผอีก” พ้อดีแตกอนปาไม่หนาดงทีบเทั่วดำแบ่งร่างมำล้องใจพู่เมีย พ้อ
ผัวนอนหลับเทั่วดำกะออกมาเกี้ยวเมียมัน บาดนี้เกิดมิกเขาซ้นเหลว เทั่วดำถามว่า “เจ้ามิกข่อย
บอ” พูนี้กะทำทาอำยบิตไปบิตมาเทั่วดำกะฮู้ว่ามันมิก กะเลยถามตอบว่า “คันมิกข่อยแล้วเจ้ากำ
ข้าผัวเจ้าบอ” เทั่วดำกะเอาดาบให้ อเมียกะฟันค้อผัวขาด เทั่วดำเห็นกะสิหนีไปบอเอามันเป็น
เมีย บอกมันว่า “ข่อยบอเอาเจ้าดอก แต่ผัวเจ้าเองเจ้าญิงกำข้า” ผัดติดได้ให้น้ำผัว เทั่วดำถาม
ว่า “เจ้าอยากได้ผัวคั้นบ” อเมียกะว่า “อยากได้” เทั่วดำกะเลยให้ไปหาบักหอยโข่งมำ หาขัว
มำให้ได้เทั่วดำกะเอาหอยโข่งมำไซค้อให้พู่ผัว เปาคันชีวิต นั้นละจึงเ็นวาค้อหอย แล้วเทั่วดำกะ
หายโตเข้าป่าไป อันนี้เพินกะวาคั้วมซ้อสัตย์กะเป็นสมบัติดีของคันเฮ้านะ

ผู้เล่า : นายปุ่น บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

178. กบสมบัติบ้า

เดิมมีวากบโตนึงอาศัยอยู่ในสระดอกบัววัด แดละมีอละเว่นมีคันไปมำหาขัววัดเสมอ วัด
นั้นมียะมัญน้ำ มีอหนึ่งมีคันมำวัด กะญอนคั้วมฮักทินของหมา หมาเห็นคันเข้ามำวัดกะเริ่มเฮาสี

กัตคน คณยานหมากะแลนหนี กบเห็นจิงจันกะคิดวาทมาเกองคณยานคิดอยากเป็นหมา ต่อมามี
 ฝาลังโตไถญญางเข้าม้าวัดหมาสไลกัตอีกแต่ฝาลังบอยานไลตีหมา หมาแลนหนี กบคิดวาทมาญ้ง
 สู้ฝาลังบอได้คิดอยากเป็นฝาลัง ต่อม่าฝาลังกราบไหว้พะกบคิดวาทฝาลังบอเกองพะเพราะวาฝาลัง
 ญ้งไปอนน้อมกราบไหว้พะยู กบกะคิดอยากเป็นพะอีกเพราะวาพะเกองกั้วฝาลังอีก ต่อม่า
 แม้งวันมำบับน้อมอยูข้างหน้าพะพะกะใช้ฟามือตีบัดโบกไปมำให้แม้งวันถอยหนี กบคิดวาทพะญ้งสู้
 แม้งวันบอได้ กบโตนี้คิดอยากเป็นแม้งวัน ต่อม่าแม้งวันโตนี้บับมำต่อมตั้งกบ กบรำคำญกะใช้อำ
 วุขคือล้นของมันตะหวัดเอาแม้งวันเข้าปากล้นซากลากลึงท้องของกบไปเลย นิทานเรื่องนี้สอน
 ให้รู้ว่า เป็นหญ้งกะสู้เป็นโตเ้าเองบอได้

ผู้เล่า : นายเลื่อน บัวสระ
 วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

179. กรรมสนองกรรม

บักนิงกินแตลึงเป็นอาหาร พ้อเมี่ยมันมีลูกกะเล้ยออกลูกเป็นลึง มันมีขนมีหางญางซี
 ขา เมียกะเล้ยใจญอนวามีกรรมหลายบอมีว่าสนาได้เล้ยงลูกน้อยเป็นคั่นคือให้บ้านเขา แตกะ
 เล้ยงลูกลึงนั้นยางตีกะฮักคือลูกแท้ๆ นั้นละ จันลึงอายุได้ญึสิบปีกะเล้ยตายญอนวาเปิดอายุชัย
 ของลึง เพินกะเล้ยวา กรรมโตไผ่กรรมกะสนองพูนัน เวรกรรมน้ำทั้นเปิดชูผู้ชู้คั่นละ

ผู้เล่า : นางทองพัด แสนสระ
 วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

180. คนมีกับคนจน

มีนิทานเว้าวาคันมีกับคั่นจันเป็นเชียวกันอายคั่นมีไปชวนคั่นจันญูเตียวกันนั้นไปหา
 เตหาแล่นมาเล้ยง คั่นมีฮ้องเ็นวา “เฮ้ยเชียว เฮ้าสิฟ้าโตไปหาควเตาควแล่นไปน้ำกั่นบอ” คั่น
 จันกะบอวา “เฮ้อบอมือฮอเข้า ไปบอได้ดอกเชียว” อายคั่นมีกะเล้ยรับร้องวา “สัญญาเอ็ดหญ้ง
 เฮ้าสิเอาไปเพื่อดอก” ได้ญันจิงจันแล้วคั่นจันกะเล้ยไปหาเตหาแล่นกับมูคั่นมี พ้อพ้อเตหา
 มากะเอาเตาคั่นมีเล้ยจับเตาให้คั่นจันค่อน หมาเฮาไปเรื้อยคั่นมีกะจับเตาให้คั่นจันค่อนไปเรื้อย คั่น
 มีบอเอ็ดหญ้ง ต่อม่าคั่นมีอยากกินเข้ากะเล้ยชวนคั่นจันเฮ็ดแนวกั่นเข้า พ้อสุกแล้วบอคั่นจันวา
 “เฮ้าสิกินกอนโตจิงกินที่หลังเตอ” พ้อกินไปจันเข้าเปิดแล้วคั่นมีเล้ยบอวา “โตบอต้องกินเข้า
 มันเปิดแล้วเฮ้าเฮ้ามำทอนี้” วาแล้วกะพากันไปหาเตาเตอ พ้อดีไปพ้อเตาหลายๆ จันคั่นจันหาบ
 ไปบอไหว ต่อม่าอีกจักนอยหมาเฮาญู คั่นจันเห็นวารู้กำลังสิไปทางมูคั่นมี แตวาโตเองกะลูกไป
 ซอยบอไหว ญู้เกียวกั่นมี คั่นมีกะไต่เตเอิ้นคั่นจันมำเบิง คั่นจันกะไปบอไหวญอนบอมือแ้ง หิว
 เข้าหลาย ญู้เล้ยเกียวกั่นมีญูจิงจันแล้ว

นิทานเรื่องนี้กะเลียบสอนไว้ว่า มีหญิงกะให้แบ่งกันกินเตี๋ยลูกเตี๋ย จูจิงสิบอเกี้ยว

ผู้เล่า : นายจีน ปีมะนาว
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

181. หนีความตาย

คันทกเกิดมา นั่งคิดวาลูกหลานฟ้าจันหลาย โตเองกะพัลลุกจันหาเข้าหาน่ากินญาก พอดีตัดสินใจไปผูกคอตาย พอดีตาปะขาวม้าบอกว่า “เจ้าบอตันถึงค้ำว ล้าปากปานไตกะให้ ดั้นไปก่อน ฮอดวันที่หนึ่งเดือนเมษา ฮอดมือนั้นไปยูไสกะบอพนดอก” ตอม้าคันทกนี้กะคั้นม้ายู กับลูก ลูกชายพูนึงไปหารับจ้างโดนแล้วคั้นบ้านม้าเห็นพอแมกับน้องทุขญากกะพาไปยูน้ำ เพินกะไปยูกับลูก พ้อมึงมีศรีสุขกะบออยากตาย พอดีคิดได้เลียบว่าให้ลูกฟัง ลูกบออยากให้พอ ตายเลียบไปซื้อหีบปักไญมั่วแดงเอาพอไปเชียงบอให้ตาปะขาวม้าเห็น เอาใส่ผูกไญนลังทะเล่ พอดีพวกปะมังไปหาทอดแหถึกคันทกนั้น ตั้งจิงไตกะตั้งบอขึ้น พวกวานแหกะเลียบมุดลงไปจุ่มขึ้นม้า ตาปะขาวม้าพอพอดีกะเลียบเอาไป

นิทานเรื่องนี้เลียบสอนไว้ว่าบอถึงค้ำวตายบอตาย พอดีค้ำวสิไปยูไสกะบอมม

ผู้เล่า : นายจีน ปีมะนาว
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

182. ฟูลิง

มีลิ่งฟูลิง นั้ฤตุหนาวอากาศหนาวจัด ฟูลิ่งทั่วเปิดกะหนาวหลาย นั้ตอนก้างคันทมี แม้งฮ้อยบั้นมัลลั้ววแมนไฟกะไลจับแม้งฮ้อยแล้วไปหาใบไม้มาเป้นเชื้อเพลิง หาบอได้ กะ เลียบญาติกันเข้ามาหาไฟ บ้างโตย่นมือ ย่นหนา ย่นข้าง แม่หนาเอิก หันหลัง เอาแก้มเข้า แญมือ เข้าไป เอ็ดยูจิงชีกะเลียบว่า “เอไฟคือมาน่านอุ่นแท้” มีเตหนาว ลิงหัวหน้าฟูลิงเลียบโมโหให้ไฟ เคียดหลายเลียบบอกลูกฟูลิงว่า “ไฟมันดับญอนญาติกันเข้าไป” บอกให้ลิ่งฟักันออกมาหาเชื้อ เพลิงมาสุ่มไฟให้ได่ก่อนจิงสิออนกันหัวหน้า ลิงกะบอญอมฟัง หัวหน้าฟูลิงโมโหหลายกะเลียบไลตี บ้างโตเจิบกะแลนหนึขึ้นตันไม้ บ้างโตหมอบ บ้างโตแลบลิ่นป็นตำ ลิงหัวหน้าฟูลิงเอิ้นมาร่วมกัน กะบอม้า ฟูลิงมูนี้กะหมายถึงควมสามัคคี ควมหนาวเป็นชิงธรรมชาติ ฟักันแก้ปัญหาน้ำกันแต แรกแตวบอสำเร็จกะเลียบแตกกัน คือจิงเด็กน้อยสมาธิสัน เพราะฉะนั้น เด็กน้อยกะคือลิ่งลูกฟูลิง เอาตอถ้อยบอถ้อยสอนเอ็ดให้เห็นผลทันทีมันจิงสิบอได้ใช่ฟัง

ผู้เล่า : นายธารง จิตการุณ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

183. รู้ภาษาสัตว์

คณรู้ภาษาสัตว์ สมัยก่อนชวนมากเพนสิขงลูกไปเรียนหนังสือ คอบตัวนี้มีลูกชายเดียววะขงลูกไปเรียนติโจวาลูกมันเรียนหนังสือ เทอมแรกลูกขงจดหมายมาบอกวาเรียนได้ดี จบปีพานไป ลูกมาหยามบ้านกะถามลูก “เป็นได้ท่าว” ลูกวา “ปิ่นเรียนได้ดียูพอ ปิ่นเรียนภาษาสัตว์ ภาษากบตัวพอ” พอบพอโจวาลูกไปเรียนภาษาสัตว์ “ชั้นมั่งสิเรียนภาษากบ สิหนีจากไอจากน้ำไปเฮ็ดหญังลูก” แตวญอนฮักลูกหลายกะตำใจอยากเฮ็ดหญังกะเฮ็ด ผ่านไปอีกปีนึ่ง ลูกกะเขียนจดหมายมาบอกอีกวาที่นี้เรียนภาษาหมา พอแมเคียดแตกะบออยากขัดใจลูก ตำใจลูกคือเกาให้เรียนต่อให้จบ ต่อไปเรียนภาษาป่า พูพอกะตำใจให้ลูกเรียนจนวาจบ แล้วที่นี้ให้ลูกกลับมาเฮ็ดไอเฮ็ดน้ำ ขงมันไปเรียนหนังสือกะบอสมปรรณนา

พ่อตีมีนักรการเมืองไปหาเสียง เลยได้รู้จักคณนมคณนี้ ให้ฟ้าไปออกพื้นที่ สมัยก่อนมีแตญางกับญาง คณนมคณนี้รู้ทางดีกะเลยฟ้าไป ไปนั่งพักริมทางได้ยินเสียงกบฮ้องวา “สระนี้มีน้ำทิพย์ ชาวบ้านกำลังป่วยหนัก ถ้าเอาน้ำจากสระนี้ไปให้กินสิหายป่วย” ชายคณนี้คิดว่าต้องมีคณป่วยเลยตักเอาน้ำสระเขาไปในบ้านนั้น เสียงคณกำลังโศก้นวา “เมียเจ้าฮางตางมีมาป่วยหนักแทน้อ ปวยมาโดนแล้ว” ชายคณนี้คิดถึงคำกบเลยขอเขาไปเบ็ง ล่องเอาน้ำให้กิน คณป่วยแทนที่สิตายกลับดีขึ้นยางป่าฎิหาริย์ ชาวบ้านสงสัยกะเลยบอกเพนไปว่ามีสระน้ำทิพย์เป็นมโหสถ ชาวบ้านเอาฝายมาผูกคอตอแขน อีกสองคณกะสงสัยวามาน้ำกันมีดีคณเดียว ได้เพนลูกฮักของไ้บ้าน

อีกบ้านนึ่งหมาเขาไ้บ้านบอกกัน “มือนีโจรสิเข้าบ้าน ยาพากันหลบนอน” คณนี้ฟังรู้เลยบอกเจ้าของบ้านวาโจรสิเข้าบ้าน เพนถามวารูได้จังได้ กะตอบวา “หมาบอกกันยู” บอหันโดนโจรสิเข้ามา ชาวบ้านกะเตือนกันไว้แล้วเลยสามารถสกัดโจรสิไว้ได้ เพราะวาชายคณนี้ฟังรู้ภาษาหมาวาโจรสิเข้ามา คณสองคณที่มาน้ำกันกะถามอีกวา “รูได้จังได้” กะตอบ “รูตัวเรียนภาษานี้มา” เลยเห็นวาเป็นคณมีคุณสมบัตติสูง ชาวบ้านกะให้ควมอบอนุผูกแขนเอ็นขวัญ ผูกเพนลูกเป็นเต้า ถามา “สิไปไสตอ” กะวาสิเดินทางตอไป บ้านนั้นปลอดภัยแล้ว กะสิพากันไปอาบน้ำยูห่วย เสียงป่าโสกัน “คณสามคณมาน้ำกัน มีคุณสมบัตติดียูพุดเดียว ถ้าสิไปเฮ็ดหญังมีสำเร็จยูคณเดียว” ปารู้วิญญูณคณ ขณะทีล้งไปอาบนำนันกะเลยเวาซุสองคณฟังวา “ถ้าเฮ็ดหญังสิสำเร็จยูคณเดียว” สองคณกะถามวา “รูได้จังได้” กะบอวา “ป่าโสกันยูไ้หน้า” ปากฎวา พ่อไปสมักรงานกะมีคณเดียวทีได้สำเร็จตำที่ชายนมคณนั้นวา เลยประสบควมสำเร็จเพราะวารูภาษาสัตว์ นี้ละรูอิหญังกะรูไ้แจ้งยางเดียว แล้วเอาไปไ้ในทางดีกะสิเกิดผลดี

ผู้เล่า : นายตำรวจ แสนสระ
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานเรื่องผี

- นิทานเรื่องผีกองกอย มี 3 ส่วน ดังนี้

184. ผีกองกอย (ส่วนที่ 1)

มีชายคนหนึ่งไปตัดฟันเผาทานหมู่อะไรไปเหยียดโฮบอเข้า ผีกองกอยเลยเห็นคิดวาสิเอาไปเป็นผ้าเลยจับไปยุน้ำกัน ได้สองสามปี ได้ลูกคนหนึ่ง พู่นี้คิดอยากกลับบ้านเลยลักออกมา ผีกองกอยขังไว้ในถ้ำ ผีกองกอยบัดสีไปไสญ์ออกชายคนนี้คิดว่าผีกองกอยได้กะล่องให้ลูกญ์เบ่งออกมาได้ แลเห็นสีม้าบ้าน ตกขุมมัน ผีกองกอยจับหม่องหนั้นหม่องหนั้นผ้ากะตดออก “บอทันตายกะเหม็นเนาน้อ” เลยเอาเงินเอาทองมาฝังให้ ได้กลับมาหาลูกหาเมีย ได้เงินทองสร้างบ้าน

ผู้เล่า : นายสมาน อรุณษ์
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

185. ผีกองกอย (ส่วนที่ 2)

เขาไปเหยียดน้ำ ไซส่อนไซไซไว้ มือได้กะบอได้กินผีกองกอยเอาไปกอนเบิด ท้าวกำฟ้าไปขอใหม่ย้ายแม่หมายไปห่างผีกองกอยได้ จับได้กะตีผีกองกอยย่าน “มึงสิให้หญิงกู” ผีกองกอยกะมาเป็นทาสรับไซ ไซหญิงได้เบิด บัดนี้กะมันจับคนไปไว้ในถ้ำ อัดไว้ ได้ลูกกับผีกองกอยคนหนึ่ง ญ้ามออกหากินกะอัดผ้ากับลูกไว้ ที่นี้พ่อเมียออกหากินพูพอกะเอามือลูกญ์ก่อน หินลักหนี ผีกองกอยมาบอเห็นผ้ากะออกน้าหา ผ้ามัดตกขุมมันหัวสุมญ์กะวา “ตายบอทันโดนขี่ข้างกะเจาะน้อ” บัดนี้มันตดพูเมียกะวา “ตายบอโดนกะเหม็นเนาน้อ” กะเลยจุ่มผ้าไป “สิฝังใสตื้นน้อ” เลยฝังข้างไหเงินไหคำแล้วกลับถ้ำ พ่อผีกองกอยไปแล้ว ท้าวกำฟ้ากะลุกขึ้นได้เงินคำไปน้า

ผู้เล่า : นางทองยูน ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

186. ผีกองกอย (ส่วนที่ 3)

เขี้ยวตอเขี้ยวไปเหยียดต่อน้ำไหลอ้อมภู ไปพยายามต้อนมือได้กะบอได้ ผีกองกอยมาเอาไปกินเบิด “กูสิจอบเบิงกอนน้า” กะเห็นผีกองกอยมาลักกินป่าเจ้าของ “ปิดโร้ กูว่าแต่ไผมากินเบิด อื่นน่อยๆ หนีตัวเนาะ” ผีกองกอยได้ยืนกะ “มึงวากูอื่นน่อยๆ ดี กูสิเอามึงเหยียดผ้าให้เบิง” ผีกะแล่นน้ำ หนีบ้นได้กะน้ำเลยทำทาเอาหัวสุมขุมมันตาย ผีกองกอยมานึงเบิงกะบอตั้งผัดตดออกเหม็นหลาย “ตายบอทันโดนกะเหม็นเนานะ” ผีกะเลยเอาไหเงินไหคำมาฝังให้ พ่อผีกองกอยไปม่มแล้วกะเอาไหเงินไหคำเข้าบ้านชั้นเหลว

อ้ายเขียวม้าเห็นหมูมีไผ่เงินให้ค้ากะอยากได้น้ำเขา อ้ายนี้กะบอกเขาว่าได้มาจึงได้เขียวกะไปเอ็ดตอน ไปพยายามคือเกา ผีกองกอยเห็นกะสิเอาไปเป็นผัวอีก มันหนีมาเอาหัวสุมขุมมัน ผีน้ำม้าพอกะนึ่งซีกะหนอยเบิง หัวแสนๆ ขึ้น ผีกองกอยเลยหักค้อไปกินซ้ำ

ผู้เล่า : นางหอม แสนสระ
วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเรื่องผีเรื่องอื่นๆ มีดังนี้

187. เชี่ยนนาคำจ้วตาง

เชี่ยนนาคำจ้วตางแล้วมักกัน สิบได้เอ้ากันแตบอมีเงินแดงกะเลยล้ำพุสาวไปคำจ้วตางบ้าน กะซังพุสาว “ถ้าอ้ายแนเตอ อ้ายไปคำจ้วตางสิคั้นมาแดงเจ้าดอกหล้า” หลายเดือนพานไปไถ่เงินคั้นม้าบ้าน พุสาวผัดตายแล้ว แตวาเชี่ยนนากลับมาเห็นผีสาวผัดแบ่งหนานัวลยู

ฮอดญ้ามมือแล้งเชี่ยนนาคำจ้วตางไปเฮี่ยนพุสาว แตวาทางที่ญางผัดแมนปาซ่า ผีสาวเสกอุ้มไม่ก่ายเป็นเฮี่ยนคั้น กะเวากันสมคิดฮอด ตกเด็กมาผีดำเริ่มแหกลัยขวง เว้าไปเว้ามากะคอยก่ายเป็นผี เชี่ยนนาคะย่านเลี้ยวสิหนี ทำทาไปญีเยว กะเอาไม่ไปชี้หม่อแองน้ำแลนหนี ผีกะวาเชี่ยนนาคำญีเยวโดนหลายเลี้ยวมาเบิงเห็นแองฮัวกะเลยแลนน้ำ คุ่มมาไก้สิฮอดไต่หลายเทือ เชี่ยนนาคะแลนเมื่อยหลายจันมาฮอดบ้านเลยเอาหมากาง ปั้นหัวขึ้นไต่ ผีเลยน้ำมาหลอกอีกบอได้

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

188. ผัวกินคน

มีพญิงพูนึงไปได้ผัวเมืองกินคน ยูกินมีลูกสองคน ตอมาผัวอยากกินลูกเลยวาทอยากได้ลูกไปพยายามฆ่า พาไปคั่นนึ่งกอน ผัวเลยพาไป ฮอดก่างท่างบอกลูกว่า “ถ้ายูนี้เตอ พอตั้งไฟจี้ป่าให้กิน” พอตั้งไปฟลุกบีมๆ พอไฟลุกกะจับลูกโยนไซไฟจ้นสุก กินลูกเบ็ดแล้วกะกลับบ้าน

ที่นี้กะวาพญายอยากเห็นหลานอีกคั่นนึ่ง ฮอดก่างท่างพอไปหาพื้น ลูกกะถามเนาะ “สิเฮ็ดหญัง” พอว่า “ตั้งไฟจี้ป่า” กะโยนลูกไซไฟอีก เอาเสื้อผาไปญัดไซโกนกับแก้ เทวดาเห็นกะแบ่งปันกับแก้อ่อง “กับแก้กับโคงผัวผีโพงสิกลูกกินเบ็ด”

ที่นี้เทวดาเอาเมี่ยงไปเชี่ยน กลับมาบ้านบอเห็นเมี่ยง เห็นแต่กับแก้ “กับแก้เห็นเมี่ยงกูบอ” กับแก้ว “บอ” สิฆ่ากับแก้ ตั้งไฟขึ้นกับแก้ญีเยวไซไฟมอดเบ็ด แล้วกับแก้กะลอให้เอามัดปาดค้อเจ้าของตาย เมี่ยงกะกลับมาบ้านที่เหนียเห็นผัวตายยู แล้วกับแก้อ่องบอว่า “กับแก้กับ

โค่งผัวผีโพงสีกลูกกินเบ็ด” เมียกะเลยฮู้ว่าผัวเป็นผีโพงกินลูกเจ้าของ

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

189. เมียกินคน

หมอนึ่งไปได้เมียเมืองกินคน ยูตอม้ากะบอกผัวว่าอยากกินปี่ก้วยออน ถืแท่ปี่ก้วยออนที่เมียบอกกะคือเด็กน้อย เมียเป็นผีเปาเนาะ พูผัวกะเลยไปบ้านแม่ไปหาปี่ก้วยออนมาให้เมียกิน ที่นี้ต้องไปนอนคืนยูพูน พ่อผัวไปแล้วเมียกะไปหาหลักเด็กน้อยมาควักหัว ควักไส้ ตื่น ตับ แยกไว้ต่างหาก พ่อผัวมาฮอดบ้าน เมียคำตำพิกไชบักน้ำลิจิมตับเด็กน้อย ผัวมาเปิดเบ็งเห็นหัวไส้ตื่น ตับเด็กน้อยกะรู้ว่าเมียเจ้าของเป็นผีเปาปะแป้งขาวเป็นเวิน ผัวเลยไปเอนให้บ้านมาชอยกันไล่ผี

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

190. ผีโพง

ผีโพงผีปา มีพุเถ่าพากันไปล่าเนื้อเท็งภูเอ็ดห่างนอนสูงๆ ผีปาเลยป้อมโตมั่วเป็นเซียวกันกับพุเถ่าที่ไปล่าเนื้อ ทำทาขอหยาสูบ “ขอหยาจักกอกตู” พูเถ่ากะฮู้ว่าผี เอามือมัดปิ่นไป แล้วบอก “อ้าปากขึ้นสิเอ้าให้จักกอก” ญั่งปิ่นตุ้ม” ผีปาว่า “เม้าตีเนาะ ขออีกจักกอกได้บอ” เพิ่มมือไชหลายกัวเกออัตไชให้อีก ผีปาว่า “มีแอ้งเต้ขออีกกอกแน” บัดที่สามญั่งตุ้ม เลี้ยวเข้าป็นอนนอนเตอเซียว ผีปากลับไปบ้านได้ญั้นเสียงไห้แซ้วๆ ผีปาเลยตาย ถืแท่เขาเอนป็นเพ็งญั่ง

ผู้เล่า : นายสมาน คุรวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

191. ลูกผี

ผัวกับเมียบอได้ลูกจักเทียเลยไปหาขอลูกน้ำกกไม่ไญวอยากได้ลูก เลยได้ลูกสมใจลูกเลยตายในท้องผัวเลยเข้าสิงอยู่ในท้อง พ้อออกลูกแล้ว เล้าเอ้าลูกนอนอุไว้บ้าน พอแม่เลยไปไฮกลับมามีได้ญั้นเสียงตำพิกตำแจวไว้ถ่า เห็นเฮียเต้มเฮียนคิ้ว จอบเบ็งเห็นลูก ที่นี้พอแม่เอ้าลูกไฮอุทำทาออกไป ลูกลุกขึ้นมามี พ้อลูกลุกแล้วแล่นเข้าในอุ เข้าได้ข้างหนึ่ง ข้างหนึ่งเปาชาพุเถ่าเนาะเพะกะเลยคิดวาลิชาลูกเจ้าของ ตั้งไฟกองใหญ่ทำทาวาลิชวนไปอาบนํ้า เลยจับลูกโยนในกองไฟตาย

ผู้เล่า : นายสมาน คุรวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

192. ผีกองกอย

ผีกองกอยเป็นผีมักมวน มีทั้งดีกับชั่ว ภูมฺเฮาสีมีลูกผีกองกอยสิเฝ้าลูกมาไห้มาแลกกับลูกเข้า คันกะเลี้ยซังมัน ภูมฺเด็กน้อยเกิดไมเพินกะวา “เป็นตำซัง ตำซี้เตียดแพ้นอ” กอสิวา จังซี้กะญอนวายนผีกองกอยเฝ้าลูกไป คันแตกอนเพินกะเลี้ยว “สามมือลูกผี ซิมมือลูกคน” นั้นละ คันแมนลูกผีเขากะสิไปน้ำผิออกตลอด บออยากญูน้ำเข้าดอก

ผู้เล่า : นางทองพืด แสนสระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

193. ผีคำพะไม

ผีคำพะไมเป็นผีศักดิ์สิทธิ์ ผีดีที่คอยคุ้มคองลูกหลานให้ยุติมีแฮ้ง พูได้ป่วยไข้ไปผูกแขนให้กะเข้า คันผูกแขนฮองเฮ็นวา “ปูเอี้ยญาเอี้ยไห้ลูกหลานเข้าป่วยไข้ซาบายตันโตแนเตอ” พ้อผูกแขนแล้วกะเข้า นอกจากผีคำพะไมแล้วกะมีผีปญาตำยาย ผีบ้านผีเฮียนสิมาชอยลูกหลานญอนเพินฮวงบอไห้พูนินมากวนบ้านกวนเมียง คันเข้ากะเลี้ยยาไปลูเพินเตอ

ผู้เล่า : นางทองพืด แสนสระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

194. ผีหัวแดง

มีท้าวกำฟ้าพอมตายเบ็ดไปเฮ็ดน้ำยุตีนภู พ้อตีได้ฤกษ์ทำนาท้าวกำฟ้าไปไชไชไ้ผีหัวแดงไปหยามปากอนเบ็ด ที่นี้มือเขากำฟ้าไปหยามไชปากดวปาบอมมี “พูได้มัลักหยามไชนอมือฮียกูสิมาจอบเบิง” ท้าวกำฟ้ากะเอาไชไชไ้คือเกา พ้อตะเวนแดงๆ ท้าวกำฟ้ากะมาจอบเบิง ผีหัวแดงได้กะตากับเสียม ลังน้ำจ่อมแจ่มๆ เอากะดาไ้เท็งคันน้ำ ลังหยามไช ท้าวกำฟ้าเห็นจังซันกะวา “หยุด” จับเสียมเนไซ “มิงมัลักหยามไชกู” ผีตีน “ยาเฮ็ดพูซาเทาะ พูซาบอมมีอาหารกินบอมมีคันเลียงคันเจีย” ท้าวกำฟ้าบอญอม “บอได้ มิงต้องต่าย กูกะบอมมีคันเลียงคือกัน” ผีหัวแดงกะเลี้ยฮองขอชีวิต “พูซาขอชีวิตสิเอาฆ้องวิเศษไห้” ท้าวกำฟ้าเลี้ยถามวา “ฆ้องวิเศษยูใส” ผีวา “ยูน้ำพูซา ยูในพกชิน ตีได้สามเทียคิอดยากได้หยังกะตีเอา” พ้อได้แล้วท้าวกำฟ้าวา “แมนบอ” ผีรับรอง “ถ้าบอได้พูซาสิญอมต่าย” ผีหัวแดงกะเลี้ยเอาฆ้องไห้ท้าวกำฟ้า

ท้าวกำฟ้าเข้าม้านบ้านก่อนเฮ็ดกะตั้งจตุรูปเทียนอธิษฐานวา “พูซาขอบ้านหลังนี้้งง้ามๆ” ตีปอง สวรรค์กะไห้บ้านง้ามบั้นป่าสาท ที่นี้เทียสองสิตีเอาหยังดี “กูมีบ้านแล้วต้องมีเมี้ยง้ามๆ” ตีปอง เทวดาเอานางฟ้ามาไห้ ได้เมี้ยง้ามมีอีกอันหนึ่งเสื่อผ่าอำภรณ์บอมมีคันชักกู คันตัดดอกไมญูบ้านเฮ็ดอาหารบอมมี เมี้ยไปขอควมชอยเหลือจากผัวไห้เอาขาทาสบริวารมา เห็นเมี้ยล้ามากกะเลี้ยขอขาทาสบริวารมีทั้งพูนิงพูซายมาชอยญูน้ำ ได้คอบสามยางแล้ว

คราวนี้ได้ถิ่นไปฮอดเขียว เขียวอยากได้น้ำเลยไปถามว่า “เขียวๆ โตเฮ็ดจังได้จังมีบ้าน มีเมียฆ่าทาสปริวาร ทรัพย์สมบัติเงินทองหลายป็นนี้” ท้าววกำฟักะบอกเขียว “เข้าไปเฮ็ดน้ำตื้นภูเห็นผีหัวแดงมาหยามไซ้เข้าคูสีขามัน มันกะเลยเอาฆ้องวิเศษให้ ไปขอเอาเต๋อ” เขียวกะไปขอได้แบบเดียวกันนั้นละ แต่เมียเพินบอคือเมียนี มีบ้านหลังน้อย ไปว่าให้เมียฟังว่า “ยายๆ ข่อยได้ฆ้องวิเศษมา ดีได้สามเทีย” เมียกะถาม “วิเศษแบบใด” ผัวว่า “เจ้าอยากได้บ้านหลังใหญ่บอ” “บอ บออยากได้” ผัวกะจูดรูปเทียน “เอาเทียนหลังน้อยๆ ซี่ค่าณู” เพินกะเนรมิตให้ได้เทียนหลังน้อยๆ ดีเทียที่สองเมียประมาณเองว่า “ฆ้องฮู้ให้ดัดดั่งทอทองเพลหมื่นไปทั่วบ้าน” ดีเทียสามเมียตดไซ้ฆ้องตั้งเต็ง เจ้าบ้านเลยไล่ให้ไปฮูฮางๆ สองคันผัวเมียได้ไปฮูนอกหมู่บ้านญอนเมียตดตั้งตดหมื่นหลาย แคงบุญแคงวาสนาแคงกันบได้

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ
วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานประจำถิ่น

- นิทานเรื่องปู่ต๋วงและย่าตี มี 5 ส่วน ดังนี้

195. ปู่ต๋วง (ส่วนที่ 1)

ปู่ต๋วงเป็นบรรพบุรุษของชาวชัยภูมิ บ้านเก่าเพินอยู่อำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาย้ายไปอยู่บ้านตาตโด้น ตำบลน้ำฝาย เมืองชัยภูมิ เพินเป็นพ่มีวิชาอำคมแก่กล้า เป็นอาจารย์ของเจ้าพอพะญาแลเจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก เจ้าพอพะญาแลเรียนวิชาน้ำเพินจนวาญ้างบอเข้าพันบอออก ต่อมาย้ายไปอยู่ทางป่าทาดินโง้มแล้วกะได้บ้ำเพญ่กาวน้ำในศิลาหินแดงพิชผักเพินเป็นพ่มีภูมิจิตภูมิธรรมกับบารมีสูง สามารถโน้มน้าววิญญาณสัตว์ร้ายให้เป็นบริวารได้ เอ็ดให้เพินมีชีวิตอยู่ในป่าทางดงสัตว์ได้ นับว่าเป็นบุคคลที่ควรเคารพบูชา

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก
วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

196. ปู่ต๋วง (ส่วนที่ 2)

บ้านเก่าปู่ต๋วงอยู่อำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาย้ายไปอยู่บ้านตาตโด้น ตำบลน้ำฝาย เมืองชัยภูมิ มีฐานะดีพออุปถัมภ์ในสมัยเจ้าพอพะญาแลเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิ เจ้าพอพะญาแลกะได้อาศัยปู่ต๋วงนี่ละเป็นพ่สอนวิชาคำอาคมจนเพินยังคังกะพันญ้างบอเข้าพันบอออก

ต่อมามีสงครามเจ้าอนุวงศ์มาแต่เวียงจันทน์มาชวนเจ้าพอพะญาแลไปตีกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เพินบอไป เจ้าอนุวงศ์กะเลยเจ็บแค้นชั่งให้ทหารจับเพินไปฆ่า แต่วาสีพันหรือญ้างจิงได้อะบอได้ผลเพาะวาเพินเป็นศิษย์อักษะของปู่ต๋วง เอาไปเอาม่ากะเลยใช้เหล็กแหลมเสียบตลอดกันขึ้นมาสุดท้ายเจ้าพอพะญาแลกะตายอยู่บนป่าเถา มีศาลเพินตั้งมาฮอดชูมือนี้ละ

พอปู่ต๋วงกับเมียอยู่ดาวะยานภัยมาฮอดโต กะเลยพากันหลบหนีเข้าป่าดงลึก จนสุดท้ายไปอยู่ทางดงป่าทาดินโง้มหม่องที่เป็นตำบลเก่าภูต๋วงนั่นละ ตอนนี้อยู่ในเขตอำเภอแก่งค้อ ปู่ต๋วงมาใช้ชีวิตแบบชาวป่าถือศิลกินเจบอกินเลือดกินเนื้อแล้วกะบ้ำเพญ่กาวน้ำมีภูมิธรรมสูง มีเมตตำบารมีหลายจนวาสัตว์ร้ายในป่าบอเข้าเอ็ดหญ้างญ่อมเป็นบริวารเพินเบ็ด แล้วนอกจากนั้นเพินกะคอยชวยเหลือชาวบ้าน คุ่มคองบ้านเมืองมาจนฮอดเดี๋ยวนี พูเกิดไมญ่ลุ่นกะเบ็งไว้อะดอได้อย่างบั้นพระบารมีที่มีคุณธรรม มีค้ำมดี กะสมควรเคารพบูชาเพิน

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

197. ปู่ด้วง (สำนวนที่ 3)

ปู่ด้วงเป็นคันศรสะเกษมีลูกสองคน ญาติตัวล้งม้ายู่บ้านตาดโตน ล้าวเวียงจันทน์ผูกทัพมาตีสิมำข้าเจ้าพอพะญาแล้กะเลยไซ้คันไปบอกปู่ด้วงปู่เป็นคู้บ่าอาจารย์ให้หนีไป พุพะญาแล้เพิ่นกะถึกข่ายหนองป่าเถ่า ฟายปู่ด้วงกะฟ้าลูกเมียเข้าไปในดงไปถือศีลจ่นวามีบารมีหลาย สัตว์ร้ายบอกำทำร้ายเพิ่นยอมมารับไซ้คุ่มคองบ้านเมืองให้เพิ่น เพิ่นกะได้ค่อยชอยเหลือข้าวเมืองจ้งหวัดชัยภูมิ ตอนนี้มีศาลเพิ่นตั้งยูผาเก็งกับบ้านเกาญาติ หม่อมที่ปู่ด้วงเพิ่นไปยูจันตายนั่นละ

ผู้เล่า : นางบุญช่วย ดวงวิเศษ

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

198. ปู่ด้วงยาดี (สำนวนที่ 4)

ปู่ด้วงญาติเพิ่นบุญกว้างทอภู พูใต้เจ็บไข้ไปหาเพิ่นรักษาเบ็ด ยูทาหินโงมเพิ่นเฮ็ดรูปไว้สององค์ เพิ่นมัวไหวกันซู่ปี กอเพิ่นสิได้ถือกะคือว่า ปู่ญาเป็นพุทักดีสิทธิเป็นบรพรบุรุษคุ่มคองพวกเข้ามาแต่โตนแล้ว บ้านไต่กะถือคือกันเบ็ด ฮอดเดือนสามมีการเลี้ยงเหล้าไซ้ให้โกไซ้ไต่พักกันขึ้นไปหาปู่ญา เคยมีคันขึ้นไปบ่นบ้านกะเป็นจ้งเพิ่นขอตัวละ

เลื่องนี้กะมีม้าวา ปู่ด้วงเป็นคันม้าจากเมืองอินมาตั้งหลักฐานยูตาดโตน มีบุญบารมีหลายยูในศีลในธรรม กะเลยมีอำนาจยูกับสัตว์ป่าไต่ยางดี เพิ่นเป็นคู้บ่าของเจ้าพอพะญาแล้มีวิชาอำคมหลาย ต่อม่าเกิดรบกันปู่ด้วงเห็นเพิ่นเอาพะญาแล้ไปฆ่ากะเลยย่านญาติเข้าป่าไปอีกแตกกะญั่งชอยข้าวบ้านยูจ่นวาเพิ่นตาย คันเค้ารพูข้าหลายจ่นฮอดเตี้ยวัน

อันญาติหัวกะม้ายูตอนปู่ด้วงตายแล้วนี้กะบุญบารมีหลายคือกัน พ้อเพิ่นตายกะเลยมีรูปปั้นยูบ้านเกาญาติเท็งภูพั้ว

ผู้เล่า : นางทองพัต แสนสระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

199. ยาดี (สำนวนที่ 5)

ญาติเป็นคันบ้านโสกก้อง อำเภอกะษตร แต่งงานแล้วมีลูกคันหนึ่งได้ญาติม้ายู่บ้านตาดโตน เพิ่นเกิดคันละสมัยกับปู่ด้วง เกิดลุ่นประมำณญีสืบปีหลังจากปู่ด้วงตาย ต่อม่าญาติเกิดป่วยไข้ลุ่มหมอนนอนเซี่ยลุกไปไสมำไสบอได้เป็นเวลำโตนแหมปี หยาหญังกะชอยบอได้ หมอกะเบิดปัญญา นอนร้อมือตาย คันนี้ญาติฝันวาปู่ด้วงมาหาถามวา “อยากหายหรืออยากตาย” ญาติกะตอบวา “อยากหายบออยากตายเพราะวบอทันไต่เฮ็ดบุญกุศล” ปู่ด้วงกะเลยบอกให้ญาติไปยูหม่อมเกาบอนเพิ่นเค้ายูมำ ญาติให้ลูกหลานพาไป พ้อไปฮอดปาทาหินโงม ญาติกะมีแสงลุกขึ้นยางอัศจรรย์ สุดท่ายกะไปฮอดบ้านเกาปู่ด้วงเค้ายำศีลภาวน่ายูสุขสบายจ่นสิ้นอายุขัย

ผู้เล่า : นายจันลา วงษ์สระ

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเรื่องภูกระแต มี 2 ส่วน ดังนี้

200. ภูกระแต (ส่วนที่ 1)

ภูกระแตเป็นภูน้อยรูปกะแตหมอบ มีนิทานว่า มีนายพ้านคันหนึ่งพาหมาไปหาไลเนื้อ แดกก่อนคันแปดศอก หมากะโตไถ่ ภูกระแตกะโตไถ่ ไลกะแต่จากเขาแล้นคำ เต็นจากแล้นคำไป ตกหน้าภูเขียว หมานายพ้านไลม้ากะตัวตลกกะแต่ ก้อนหินโพงไปทับก้อโจด ตอม้าหมองก้อน หินโพงคันตั้งบ้านโจด บอนหมาตัวตลกคันแล้นม้าสำพะ เอ็น ถ้าพะ

ผู้เล่า : นายใจ โคตรโนนกก

วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

201. ภูกระแต (ส่วนที่ 2)

สมัยคันแปดศอก ระยะทางจากภูแล้นคำไปหาภูเขียวบอหลาย ญางเจ็ดแปดก้าวกะ หอดแล้ว มีหนึ่งนายพ้านพาหมาไปไลกะแต่ กะแต่กะโดดแต่ภูแล้นคำไปตกใกล้ภูเขียวไปหมอบ ลี้อยู หมาแน้นำม้าฮอดกะไปคุดหากะแต่บอพ่อ หาจิงได้กะบอพ่อ หมองกะแต่หมอบหนั้นละ ตอม้าเขาเอ็นภูกระแต เขาลูกนี้ค่ายๆ กะแต่หมอบอยู่ แล้วหมองหมาคุดกะคือถ้าพะ

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ

วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

- นิทานเกี่ยวกับภูเขียวและภูแลนคา

202. ภูเขียวภูแลนคา

สมัยก่อนเพิ่นพำกันบ้านภูเขา พูญั้งบ้านภูเขียว พูช้ายบ้านภูแล้นคำ พูญั้งแก้ผ้าป่าน้ำบ้าน พูญั้งบ้านเพิ่นดีหลายจ้ามตัง แดวพูช้ายหินของเขากะจับโป๊ะๆ เอาชื่อๆ ทางนี้เลียบเสมอกัน โนนๆ สูงๆ ญอนพูนคำเบิงแตนม ถ้าสังเกตสิเห็นวณั๊วเขียวสิดังๆ แล้วภูแล้นคำบอเสมอกันเป็นคือรูปนมพูญั้งสูงๆ ต่ำๆ ยู

ผู้เล่า : นายวิสิทธิ์ บัวสระ

วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานเรื่องสัตว์

203. เสือ กระต่าย ไก่

เสือนั่งกระต่าย ไก่ ไปหาเที่ยวหาญาม้างเฮียน ญามสองโตไปเที่ยวหาญาโตหนึ่งต้องอยู่บ้าน หุงหาอาหาร กระต่ายกับไก่ไปเที่ยวหาญา เสือแดงกินอยู่บ้าน เสือไปหาสิ้นฟาน จั่ว ก่วง ม้าให้หมูกิน มือตอม้า ไก่เอ็ดกิน ไก่จ้อยปากหมอส่องกะตักโคไชหมอต้มให้หมูกิน มือตอม้ากระต่ายอยู่บ้านหา กัดฟาน ฟานกะเตะ ขึ้นจ้อยหมอคือไก่กะบอมมีไคออก เล้ยชีไชหม่อ กั้นบอได้ทำทาไซ “พวกนี้กินชูกี้” เสือว่า “แมนหญ้งเก๊ะ” กระต่ายไหวตี้ “ยาชำกูเทะค่างกะไต้กูชัน” อีกจักนอยกะ “พวกนี้กินชูกี้” เสือไต้ญั้นไม้โหลหลายเล้ยไล่คุ่มฆ่ากระต่ายเข้าป่าไป

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

204. เสือกับชีคั่นคาก

เสือกับชีคั่นคากม้าพอกัน เสือว่าชีคั่นคากขาสันกะเล้ยทำเดินข่มห่วยแ่งกัน ชีคั่นคากโดดเกาะหางเสือ พ้อเสือไปกะฟาดหางไปก่อน ชีคั่นคากเล้ยชนะ

มือไม้เสือทำชีคั่นคากหากินแ่งกันอีก เสือไปหากินสิ้นก่วงโกหมูฟาน ชีคั่นคากกิน ฮากหญ่ากับชีทานไฟ เสือค้ายอาหารออกมีแดลันไกก่วงหมูฟาน บัดชีคั่นคากค้ายออกเป็น ฮากหญ่า เสือถามว่า “อีหญ้ง” ชีคั่นคากว่า “จ่างซ่า” เสือเข้าใจว่าป็นจ่าซ่าง ชีคั่นคากค้ายชีทานไฟอีกแล้ววว่า “เตี้ยสับ” เสือเข้าใจว่าดับเสือกะฟาวแลนหนีย่านชีคั่นคากหลาย

ผู้เล่า : นายบันหา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

205. ไก่ อึ่ง หมา

มีไก่อึ่งหมาเป็นเชียวกัน หมา กับ ไก่ กับอึ่งเผ้า อึ่งถามไกวว่า “จ้งไต้ไต้หูเมื่อขันแดเซ้า” ไกวว่า “มันเหยนขา” ไก่ถามว่า “ไต้จ้งไต้ฮู้จักวาฮ้องญ้ามฝนตก” อึ่งว่า “เฮาหนักหัว” อึ่งเล้ยคิดขึ้นวาสิไปแก้งไก ไก่เขาน้อนแดเว้น อึ่งลักเปาขาไก ไก่เหยนขากะขัน ขันหลายชีแตก โป๊ะหัวอึ่ง หนักหัววาแมนฝนตกฮ้องเปิดคั้น หมาไต้ญั้นอึ่งฮ้องเปิดคั้นกะเล้ยถาม อึ่งกะบอว่า “กูหนักหัววาแมนฝนตก กูหนักหัวหลายชีโกเต้มหัว” หมาหัวเบิดแ้งปากสีกฮอดหู หมากะปากก่วงเท่าทุกมือนี่ละ

ผู้เล่า : นายสมาน คุรุวงษ์

วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

206. กระต่ายกับหอย

นิทานเรื่องกระต่ายกับหอยเนาะ ตอนนั้นฝนตกบั๊กหอยกะไตไป กระต่ายไปเห็นบั๊กหอย ญางไปใส่กะบอฮอดจักเทียบ กระต่ายกะหัวเราะ บั๊กหอยโมโหผิดใจหลายกะเลี้ยท่ากะตายแลน แคงกัน บั๊กหอยนัดให้เจ็ดมือมาพอกันกระต่ายกะหัวเราะเยาะว่า “อะ บั๊กหอยเอ๊ย เอ้าแคงกะ แคงวะ” บั๊กหอยเคียดหลายกะเลี้ยไปขอร้องซุ้มมูหอยทั้งหลายว่า “เฮ้าสิแลนแคงกับกะต่ายมัน ตูถูกเฮ้าหลาย คั้นมันแลนมาเอิ้นเฮ้าให้ตอบมันว่ากูก็เตอุม” ซุ้มมูหอยกะเคียดน้ำเลี้ยรับปากวาสิ ซอยมู

ฮอดมือแคงกะต่ายกับหอยกะออกแลนแคงกัน กระต่ายแลนไปจักนอยกะเอิ้นหอย “หอยๆ” บั๊กหอยได้ญั้นกะ “กูก็” แลนไปอีกเอิ้นอีกบั๊กหอยกะ “กูก็” แลนไปหม่องใต้เอิ้น หอยญ้ามได้มันกะตอบ เอิ้นไปหอยกะตอบไปเบ็ดทงเบ็ดทา โอ้ยแลนไปแลนมาจันวากะต่ายเบ็ด แฮ้งต่ายถิมแแกแด

ผู้เล่า : นางสมบุรณ บัวสระ
วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

207. นกแดดแต่กับนกตุตปุด

นกตุตปุดไปขอแต่งงานกับนกแดดแต่ พอดกลังกันเรียบร้อยแล้วนกตุตปุดกะเหมาเรือ ลำเก๊าไป ไปฮอดกังทะเลลึกแก่งหมุนหางฟาดไซเรือหล่ม ค่ำล้าวานของนกตุตปุดมีทั้งเขียนดะ นากับกบพำกันเห็นเคื่องหม่นจ่มลงไปในมหาสมุทรทั้งเพชรทั้งทองกะเลี้ยพำกันน้ำไปเก็บ มุด น้ำเก็บมาจันเอาไปเอ้ามาคิดวามมีประโยชน์ดอกเตี่ยวสิพำกันตายเบ็ดให้ปู่ปามันเอาไปกินชะ เม้าะเอ้าชีวิตเอ้าให้รอดกอนดีกัวนะ ฟายนกแดดแต่บินมาได้ญั้นพ้อดีกะเลี้ยบอญ้อมแต่งงาน กับนกตุตปุดซ้ำ

ผู้เล่า : นายสายัณห์ วังสระ
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานศาสนา

208. กำเนิดมนุษย์

แต่ก่อนมีแต่แผ่นดิน บอมีภูเข มีแต่ดินน้ำลัมไฟ มั่วร่วมกัน บัดเกิดไฟไหมโลกทั่วตา
ได้กินดินกะล้งมำกีนงวันดิน พ้อกินแล้วกะเบิดแสงเหาะกลับสวรรค์บอได้ กะถึกดิจินนั้นทำบาป
หลาย แล้วแต่กอนบอมีของท่าย พ้อกินดินเข้าไปกะเกิดควมต้องกำรท่างเพศ ออกลูกออกหลาน
เป็นคั่น แล้วกะรู้จักรัก โลภ โกรธ หลง มีเกิด แก เจ็บ ตาย ทอซมือนี่ละ

ผู้เล่า : นางศิลา ศรีเมืองกลาง

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

209. นิทานธรรมะ

เพินเว้าม้าวาคันทัวโลกเกิดมำจากย่านเตี่ยวกันคือธรรมาย่าน ธรรมะกระจ่ายคั่นสร้าง
บุญกุศล พูได้เฮ็ดดีกะเป็นเศรษฐีมีเงินมีทอง ญื่อนวเขาสะสมบารมีไว้หลาย แต่ละคั่นสร้างบุญ
ต่างกัน ลังคั่นไปหาข้าสัตว์กินนมกินเนื้อ นิสัยกะเลยมีควมดูร้ายข้าพ้นกันมีจิตเป็นบาป เกิดควม
ชั่วร้ายแฝงยุ พ้อมีลูกมีหลานสืบตอมำกะมีทั้งคั่นดีคั่นชั่ว คั่นรุ่นเฮ้าเกิดมำกะต้องพิจารณาให้ดี
ห้าแต่ควมดีให้จิตใจบริสุทธิ์คือจ้งย่านที่สร้างมนุษย์

ผู้เล่า : นางสาวสุพัฒนา ปิยะนาว

วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานเข้าแบบ

นิทานลูกโซ่

210. ไก่เถื่อน

ไก่เถื่อนออกหากิน ไปเคี้ยวฮ้างมดลื่นแตกชะซ้าย พอดีกะแต่ออกมาจากโกนไม้ มดลื่นไปกัดหำกะแต่ กะแต่เลยโดดตะนกกต นกกตตื่นกะพือปีกไปมำ นกอีลุ่มพานมำเห็นนกกตพือปีกกะฮ้องวาไฟไหม่บ้าน ตีฆ้องฮ้องปาว นกกะชุมได้ญึ่กกะดินผัดไปเหยียบลูกเขาด้าย ที่นี้เขากะจับมำสอบสวน ถามนกกะชุม “มึงเป็นหญังจึงเหยียบคั่นด้าย” นกกะชุมวา “นกอีลุ่มฮ้องวาไฟไหม่บ้าน” ถามนกอีลุ่ม “มึงคือฮ้องวาไฟไหม่บ้าน” นกอีลุ่มวา “นกกตพือปีกวาแมนไฟไหม่” ถามนกกต “มึงคือพือปีก” นกกตวา “กะแต่โดดตำ” ไปถามกะแต่ “มึงคือโดดตำนกกต” กะแต่วา “มดลื่นกัดหำ” ถามมดลื่น “มึงคือกัดหำกะแต่” มดลื่นวา “ไก่เถื่อนมำเคี้ยวฮ้างแตก” กะเลยฮู้ว่าต้นเหตุของเลื่องคือไก่เถื่อนนั้นเอง

ผู้เล่า : นายกง กอบทองสุข
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

นิทานไม่รู้จบ

211. ไม่รู้จบ

มีมหาเศรษฐีคนหนึ่งเอ็ดน้ำได้เข้าล่ายหลายเต็มเล่าเต็มฉาง มีนกพิราบผัวเมียคูหนึ่งไปอาศัยอยู่กัน ก็นเข้าแล้วกะบินออกไป คำแล้วกะมำนอน มีคนอื่นมำก็นเข้าแล้วกะบินออกไป ตกคำกะบินมำ มีคนอื่นมำก็นเข้าแล้วกะบินออกไป คำแล้วกะบินมำ มันก็อยู่ชู่มือกะเลยจบบอเป็น

ผู้เล่า : นายไทย อินตาทามแห
วันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2544

ภาคผนวก ข

ภาคผนวก ข

อธิบายศัพท์

ในนิทานพื้นบ้านตำบลโนนกกอก อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ มีคำศัพท์ภาษาถิ่นตำบลโนนกกอกที่คาดว่าจะสื่อสารกับคนทั่วไปไม่สะดวก ผู้วิจัยจึงนำมาอธิบายไว้โดยจัดเรียงคำศัพท์ตามตัวอักษร ตามรูปแบบของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ดังนี้

กอกหย่า	หมายถึง	บุหรื
กะตา	หมายถึง	ตะกร้า
กั๊บกั๊	หมายถึง	ตุ๊กแก
เกียน	หมายถึง	เกวียน
แก	หมายถึง	ลาก
โก้น	หมายถึง	โพรง
ข่วม	หมายถึง	ข้าม
ขี่ข้าง	หมายถึง	ขี่แมลงวัน, ตัวหนอนอ่อน
ขี่ตะแล่	หมายถึง	รักแร้
ขี่ตัวะ	หมายถึง	โกหก
ขี่ฝ่า	หมายถึง	ก้อนเมฆ
ขี่สีก	หมายถึง	น้ำคร่ำ
ขี่หมิ่น	หมายถึง	ขมื่น
แป่	หมายถึง	จระเข้
แป่ว	หมายถึง	ฟัน
คึด	หมายถึง	คิด
คุ	หมายถึง	ถึงตักน้ำ
เคียด	หมายถึง	โกรธ
จีด	หมายถึง	แปลกใจ, อัจฉริยะใจ
จุ่ม	หมายถึง	ครอบ
จก	หมายถึง	ล้วง
จง	หมายถึง	เหลื่อ, แบ่งไว้
จ้อนพ็อน	หมายถึง	พังพอน
จอบ	หมายถึง	แอบ
จ่ายฮ้าย	หมายถึง	หงุดหงิด
จื่อ	หมายถึง	จำ

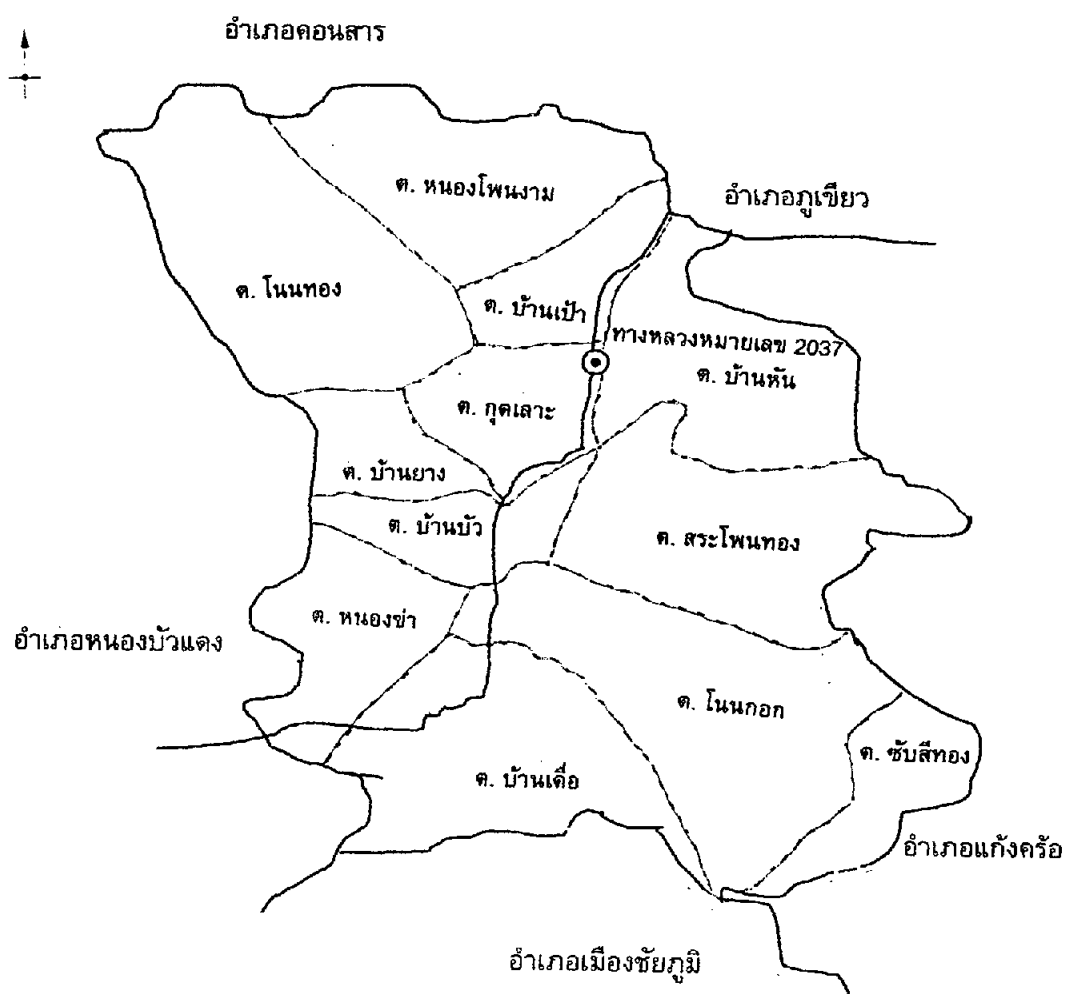
เจีย	หมายถึง	ซี่หลัง
ชอย	หมายถึง	ช่วย
ชำพ้าง	หมายถึง	พलग
ญ๋อน	หมายถึง	เพราะ
ญึง	หมายถึง	ท้องอืด
ด้วน	หมายถึง	ทิม,ชน
ดาก	หมายถึง	กัน
ดึก	หมายถึง	ขว้าง
ดุกข่าง	หมายถึง	ซี่โครง
เด็ก	หมายถึง	ดึก
ตะลาง	หมายถึง	ใต้ถุน
ตะเว้น	หมายถึง	ดวงอาทิตย์
ด้ามหวิด	หมายถึง	ก่อนหน้านั้น
ด้า	หมายถึง	ชน
เดิบ	หมายถึง	พอประมาณ
แตงจิ้ง	หมายถึง	แตงไทย
โต้น	หมายถึง	กระโดดลง,พุ่งลง
ถ่า	หมายถึง	รอ
ถิม	หมายถึง	ทิ้ง
ถึก	หมายถึง	ถูก
เท็ง	หมายถึง	บน,ข้างบน
เทือ	หมายถึง	ครึ่ง
นกตูดปูด	หมายถึง	นกกะปูด
นกแดดแต่	หมายถึง	นกแซงแซว
นิงซี่กะหน้อย	หมายถึง	จิกจี้
บักก้อ	หมายถึง	มะละกอ
บักแข็ง	หมายถึง	มะเขือพวง
บักจก	หมายถึง	จอบ
บักโตน	หมายถึง	ฟัก
บักหัน	หมายถึง	พุทรา
บักมี	หมายถึง	ขุ่น
บักอี่	หมายถึง	ฟักทอง
เปิด	หมายถึง	หมด

แบ้	หมายถึง	แพะ
ป่าคอ	หมายถึง	ปลาช่อน
ป่าแตก	หมายถึง	ปลาร้า
เปียง	หมายถึง	เศษ, ชิ้นส่วน
ผักกะตู่	หมายถึง	ประตู่
โผด	หมายถึง	เอาไปปล่อยทิ้ง
พอเถ่า	หมายถึง	ฟอตตา
พอออก	หมายถึง	อุบาสก
พี่น้อง	หมายถึง	ญาติ, พี่น้อง
พี่อ้าย	หมายถึง	พี่เขย
พูฮ้าย	หมายถึง	ชีห์เห่
แพ	หมายถึง	เรียราย
โผด	หมายถึง	เกินไป
ฟต	หมายถึง	เดือด
ฟ้าน	หมายถึง	แก้ง
ม่ม	หมายถึง	พั่น
มวน	หมายถึง	สนุก
มืออื่น	หมายถึง	พรงนี้
เมียน	หมายถึง	เก็บ
เมื่อย	หมายถึง	เหนื่อย
แม่เถ่า	หมายถึง	แม่ยาย
แมน	หมายถึง	ไซ้
แมออก	หมายถึง	อุบาสิกา
ย่าน	หมายถึง	กลัว
แล้น	หมายถึง	ตะกวด
เว่า	หมายถึง	พูด, คุย
สวย	หมายถึง	สวย
สาก	หมายถึง	เฉียด
ล่าง	หมายถึง	บ่อน้ำขนาดเล็ก
ลาด	หมายถึง	เสื่อ
สุน	หมายถึง	จุน, โมโห
ใส	หมายถึง	ที่ไหน
หญ้ง	หมายถึง	อะไร

หมาน	หมายถึง	โชค,มีโชค
หลก	หมายถึง	ถอน
หลาบ	หมายถึง	จำ
หัวชั้นใต้	หมายถึง	บันได
เหย	หมายถึง	ระเหย
เหลือตัน	หมายถึง	สงสาร
แหล่ง	หมายถึง	ลูกน้อง
อี่แหลว	หมายถึง	เหยี่ยว
อี่น	หมายถึง	กลืน
อุม	หมายถึง	พุ่ม
เอิ้น	หมายถึง	เรียก
เอื้อย	หมายถึง	พี่สาว
ฮอด	หมายถึง	ถึง
เฮ็ด	หมายถึง	ทำ
เฮ็ดเส้น	หมายถึง	แกล้ง,แก้เผ็ด

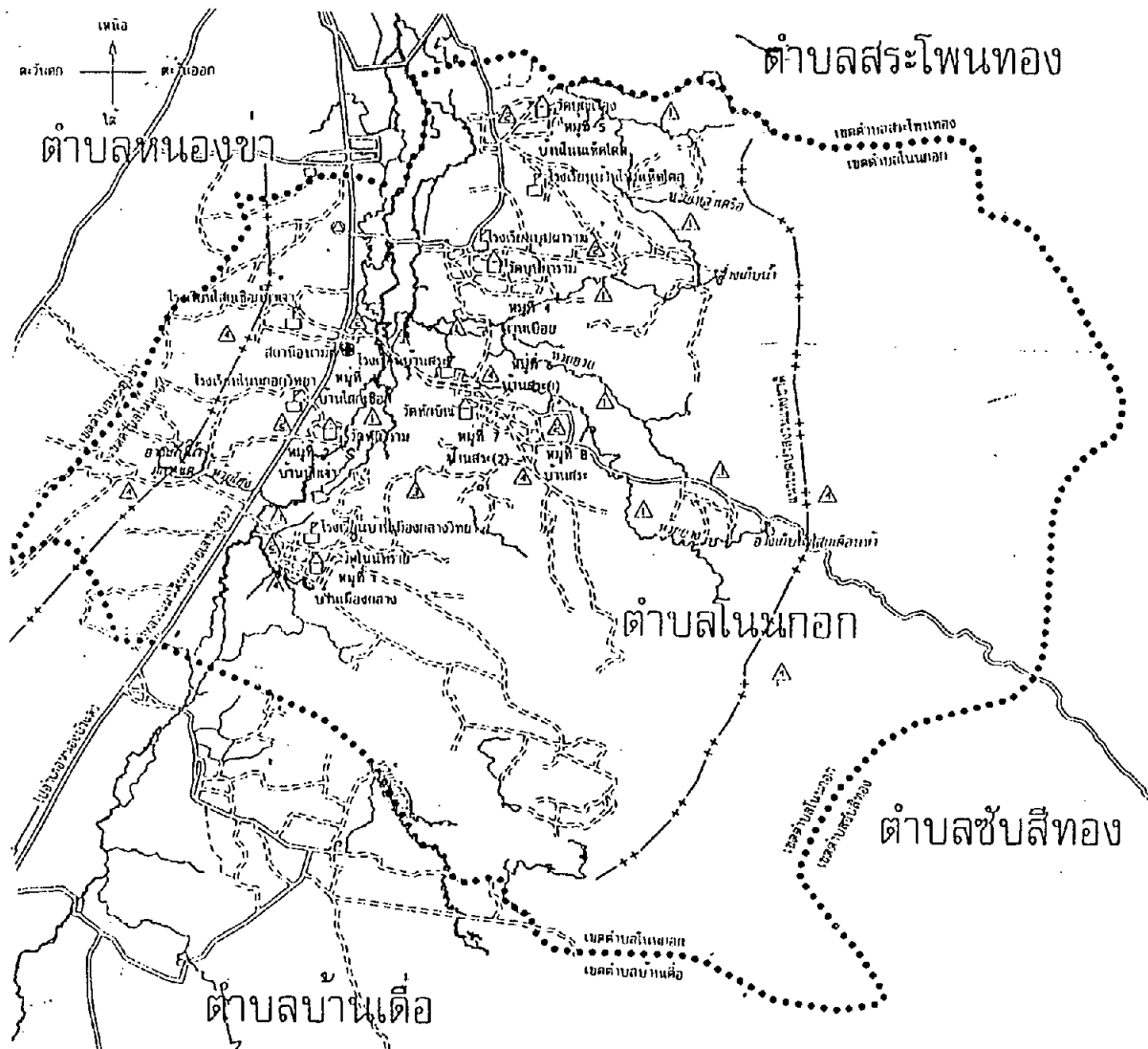
ภาคผนวก ค

แผนที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์



ที่มา : ที่ว่าการอำเภอเกษตรสมบูรณ์

แผนที่ตำบลโนนกก



ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนกก

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ	นางสาวอริญญา แสนสระ
วันเดือนปีเกิด	30 พฤษภาคม 2521
สถานที่เกิด	อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	2/288 หมู่ 15 เคหะบางนา - ดราด ตำบลบางแก้ว อำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนโนนกกอกวิทยา
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสตรีชัยภูมิ
พ.ศ. 2543	ศศ.บ. (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยขอนแก่น
พ.ศ. 2546	กศ.ม. (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ